

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA RESTAUROVÁNÍ

Ateliér restaurování a konzervace papíru, knižní vazby a dokumentů

Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl

Gotická knižní vazba ve sbírkách Vědecké knihovny v Olomouci

Diplomová práce

Autor práce: BcA. Ivan Kopáček, DiS.

Vedoucí práce: Mgr. et BcA. Radomír Slovík

2014

UNIVERZITY OF PARDUBICE

FACULTY OF RESTORATION

Studio of Restoration and Conservation of Paper, Bookbinding and Documents

Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl

Gothic Bookbinding in the Collections of the Research Library in Olomouc

Diploma paper

Author: BcA. Ivan Kopáček, DiS.

Supervisor: Mgr. et BcA. Radomír Slovík

2014

Univerzita Pardubice
Fakulta restaurování
Akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **BcA. Ivan Kopáček, DiS.**
Osobní číslo: **R12020**
Studijní program: **N8206 Výtvarná umění**
Studijní obor: **Restaurování a konzervace děl písemné kultury**
Název tématu: **Gotická knižní vazba ve sbírkách Vědecké knihovny v Olomouci.**
Zadávací katedra: **Ateliér restaurování papíru, knižní vazby a dokumentů**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce je z fondů Vědecké knihovny v Olomouci, která vedle jiných má ve svých sbírkách i knihovny zrušených klášterů na Moravě a ve Slezsku, vybrat a zpracovat knihy s gotickou knižní vazbou. Student v úvodu své práce popíše a stručně charakterizuje fondy, s kterými bude pracovat. V začátku práce také obecně shrne dosavadní poznatky o gotické knižní vazbě. Hlavní část diplomové práce bude spočívat ve výběru, co možno nejrůznějších, typů vazeb z daného období a jejich podrobném typologickém zpracování. Průzkum bude student provádět v rámci praktické části diplomové práce.

Práce bude obsahovat nejen fotografie, ale i kresební a grafickou dokumentaci, která je pro studium a následné pochopení struktury vazby nepostradatelná. Budou zohledněny: organizmus šití, způsoby zpracování desek a pokryvů, výzdoba vazeb, knižní kování. Vzhledem k podstatnému významu studia tlačítek, ve vývoji a identifikaci gotických vazeb vypracuje student katalog slepotiskové výzdoby zpracovaných vazeb.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

- BOHATCOVÁ, M. a kol.:** Česká kniha v proměnách staletí. Praha 1990.
- BOLDAN, K., MAREK, J.:** Libri catenati Egrenses: knihy a knihovna chebských františkánů v pozdním středověku a raném novověku. Praha 2013. ISBN 978-80-7050-618-9.
- BRADÁČ, L.:** Knižní vazba v proměnách věků. Praha 1930.
- ĎUROVIČ, M. a kol.:** Restaurování a konzervování archiválií a knih. Praha 2002.
- GLONEK, J.:** Knihvazačská dílna olomouckých kartuziánů. In. Bibliotheka antiqua, Sborník příspěvků z 22. Konference, Olomouc 2013
- HAMANOVÁ, P.:** Z dějin knižní vazby od nejstarších dob do konce XIX. stol. Praha 1959.
- HLAVÁČEK, I.:** Knihy a knihovny v českém středověku. Praha 2005.
- JANZIM, M., GÜNTNER, J.:** Das Buch vom Buch, 5000 Jahre Buchgeschichte. Hannover 2007. ISBN 80 -87706-515-5.
- KYRISS, E.:** Verzierte gotische Eibände im alten deutschen Sprachgebiet. Stuttgart 1951.
- SOJKOVÁ, K.:** Kovové prvky v knižní vazbě, jejich vývoj, výroba, restaurování a konzervace. Pardubice, 2010. ISBN 978-80-7395-429-1.
- TOBOLKA, Z.:** Kniha, její vznik, vývoj a rozbor. Praha, 1949.
- VOIT, P.:** Encyklopedie knihy knihtisk a příbuzné obory v 15. až 19. století. Praha 2008. ISBN 80-7277-312-7.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Radomír Slovík

Ateliér restaurování papíru, knižní vazby a dokumentů

Datum zadání diplomové práce:

31. října 2013

Termín odevzdání diplomové práce:

27. srpna 2014

L.S.

Ing. Karol Bayer
děkan

Mgr. Radomír Slovík
vedoucí ateliéru

V Litomyšli dne 25. srpna 2014

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Litomyšli dne2014

.....
BcA. Ivan Kopáček, DiS.

Pod'akovanie

Mgr. et BcA. Radomír Slovík

Mgr. Rostislav Krušínský, Mgr. Jiří Glonek, Mgr. Jiří Kaše, MgA. Karina Sojková,
MgA. Karel Křenek, MgA. Jan Šíblo, BcA. Lukáš Hrinda, Rado, Verena a Hanka.

V neposlednom rade ďakujem svojej rodine, bez ich podpory a zázemia by táto práca nemohla vzniknúť.

Anotácia

Práca je zameraná na spracovanie typológie gotickej knižnej väzby kníh z fondu Vědecké knihovny v Olomouci. V rámci prieskumu bolo vytypovaných a spracovaných celkom 618 kníh, rukopisov a prvotlačí. Na základe jeho výsledkov je vytvorený kompletný prehľad typologických znakov gotickej knihy od skladby knižného bloku, až po adjustáž kovových prvkov na knižnú väzbu. Text je doprevádzaný radou ilustratívnych fotografií a technických nákresov. Koniec práce patrí katalógu tlačítok používaných pre slepotlač spracovaných kníh.

Kľúčové slová

Vědecká knihovna v Olomouci, gotická knižná väzba, typologické znaky, slepotlač

Title

Gothic Bookbinding in the Collections of the Research Library in Olomouc.

Annotation

The thesis deals with characteristic typological features of Gothic bookbindings from the collections of the Research Library in Olomouc. In pursuance of the survey, 618 books, manuscripts and incunables were selected and examined. Based on the outcomes of this survey a detailed overview of the characteristic features of Gothic bookbinding has been made, from the composition of a book block till the adjustment of metal pieces to the book. The text is accompanied with many illustrative photographs and drawings. The end of the thesis includes a catalogue of tools used for blind-tooling on the studied books.

Keywords

Research Library in Olomouc, Gothic bookbinding, typological features, blind-tooling

Obsah	
1. Úvod	10
2. Gotická knižná väzba	11
3. Historický vývoj Vedecký knihovny v Olomouci	14
4. Prieskum fondu	17
4.1 Podoba prieskumového formulára	19
5. Knižný blok	20
5.1 Skladba knižného bloku	20
5.1.1 Schémy vyskytujúcich sa knižných zložiek	23
5.2 Úprava knižného bloku pred šitím	24
5.3 Predsádky	27
5.3.1 Schémy vyskytujúcich sa predsádok	29
5.4 Zmeny v skladbe prvej a poslednej zložky knižného bloku	34
6. Šitie knižného bloku	36
6.1 Prvky organizmu šitia	36
6.2 Úpravy bloku priamo súvisiace s šitím	39
6.2.1 Väzy	40
6.2.2 Rozloženie väzov	41
6.3 Organizmus šitia	45
6.3.1 Techniky šitia	45
6.3.2 Spôsoby šitia	47
7. Kapitálik	49
7.1 Charakteristika kapitáliku	49
7.2 Šitie kapitáliku	49
7.3 Typy kapitálikov	53
8. Úpravy knižného bloku po ušití	66
8.1 Fixovanie tvaru chrbta	66
8.2 Úprava tvaru chrbta	67
8.3 Orezávanie knižného bloku	69
8.4 Medziväzné prelepy	73
8.5 Úprava oriezky	79
9. Knižné dosky	80
9.1 Zhranenie	82
9.2 Individuálne úpravy na knižných doskách	86
9.3 Nasadenie knižných dosiek	88

9.4 Úpravy na knižných doskách spojené s uzatváraním väzby	102
10. Pokryv	111
10.1 Typy väzieb podľa spracovania pokryvu	115
10.2 Spracovanie záložiek	116
10.3 Spracovanie pokryvu na chrbte knihy	120
10.4 Spracovanie hlavíc	121
10.5 Spracovanie rohov	125
10.6 Polousňová knižná väzba	127
10.7 Obalová knižná väzba	129
10.8 Vylepovanie prídoští	132
10.9 Výzdoba pokryvu	135
11. Kovové prvky na knižnej väzbe	152
11.1 Výzdoba kovových prvkov knižnej väzby	155
11.2 Spony	155
11.2.1 Spony s prierezovou záchytkou	156
11.2.2 Spony s kolíčkovou záchytkou	157
11.2.3 Spony žliabkové	158
11.2.4 Spony trňové doskové	161
11.3 Spracovanie remienkov, fixovanie na dosku	163
11.4 Puklice	166
11.5 Väzby reťazové	169
12. Gotická knižná väzba s mäkkými knižnými doskami	173
12.1 Knižná väzba s mäkkými doskami a usňovým pokryvom	173
12.2 Mäkká usňová knižná väzba	177
12.3 Mäkká pergamenová väzba	179
13. Záver	185
14. Zoznam použitej literatúry a prameňov	186
15. Katalóg tlačítok	188

1. Úvod

Vo svojej diplomovej práci sa venujem charakteristike a typologickému popisu gotickej knižnej väzby, ktorá sa nachádza vo zbierkach Vědecké knihovny v Olomouci. Téma som si zvolil z dôvodu mojej odbornej špecializácie na problematiku konzervovania a reštaurovania knihy a knižnej väzby. V téme mojej práce sa odráža i môj dlhoročný záujem o historický vývoj knižnej väzby. Fakulta reštaurovania už niekoľko rokov spolupracuje s Vědeckou knihovnou v Olomouci. Téma a zdroj objektov pre môj výskum bol tak viacej menej jasný.

V úvode práce zhrňujem obecné známe informácie o gotickej knižnej väzbe. Ďalej pokračujem historickým exkurzom do dejín VKOl.¹ Danú kapitolu som sa rozhodol do práce zaradiť hlavne z dôvodu informatívneho, aby som čitateľovi túto inštitúciu predstavil.

Hlavné ťažisko mojej práce spočívalo v prevedení prieskumu gotických knižných väzieb. Z výsledkov prieskumu som sa snažil zostaviť a zachytiť všetky typologické znaky gotických väzieb z fondu Vědecké knihovny. Prieskum som previedol u 618 kníh (rukopisov a prvotlačí) s gotickou knižnou väzbou. Práca je radená do jednotlivých kapitol a podkapitol. Štruktúra tejto časti je popisovaná z pohľadu knihára a teda i samotnej výroby knihy. To znamená, že práca začína popisom vzniku samotného knižného bloku z knižných zložiek, pokračuje cez úpravy bloku k šitiu a úprave bloku po vyšití atď. až po kovové prvky na knižnej väzbe. V poslednej časti sa zameriavam na knižné väzby s mäkkými knižnými doskami. Na záver práce je umiestnený katalóg slepotlačových tlačítok, pochádzajúcich zo spracovaných rukopisov a prvotlačí VKOl.

Vzhľadom k charakteru mojej činnosti som prácu doplnil radou fotografického a grafického doprovodu, radeného priamo do textu. Fotografie vznikli v priebehu prieskumu knižných väzieb v badateľni Vědecké knihovny v Olomouci. Doprovodné technické nákresy sú mojím autorským dielom. Prevzaté nákresy sú uvedené v legende obrázku. Signatúry kníh, fotografie ktorých som v textu použil uvádzam v legendách.

¹ Fond VKOl disponuje šiestimi knižnými väzbami.

2. Gotická knižná väzba

Hlavným typologickým znakom gotickej knižnej väzby je masívny, kvádrový tvar. Knihy majú rovný, alebo zaoblený chrbát. Na chrbte sú viditeľné mohutné väzy, na ktoré je knižný blok šitý. Drevené knižné dosky sú spočiatku zarezané na formát bloku, až neskôr sa formujú kanty. Oriezky často neupravované s ponechaným voľným okraj pergamenu, poprípade ručného papiera. Pokiaľ sú upravené, tak zarezaním. Následne môžu byť natierané, najčastejšie žltou farbou, prípadne sa na nich objavujú rukopisne prevedený titul knihy.² Pokryv knižných dosiek je najčastejšie usňový. Pokiaľ je zdobený tak slepotlačou, alebo rezbou. Typický pro gotickú slepotlač je pozitívny reliéf. Kovové prvky na knižnej väzbe pôsobia často masívnym dojmom.

Za gotickú knižnú väzbu, v stredoeurópskom pojatí, považujeme väzbu od polovice 13. storočia do začiatku 16. storočia. Ranné gotické väzby (do konca 13. storočia) v sebe nesú prvky románskej väzby, ktoré sa však postupne vytrácajú. Naproti tomu, už od druhej polovice 15. storočia hovoríme o väzbe neskorogotickej, ktorej typologické znaky pretrvávajú ešte na väzbách z prvej tretiny 16. storočia. Potom postupne prechádzajú do renesancie, ako novovznikajúceho umeleckého slohu.³

Vplyv novo vzniknutého slohu sa najskôr začína prejavovať vo výzdobe knižného bloku (ornament rastlinný a zvierací). Následne ovplyvňuje ornamentiky z bloku i samotnú knižnú väzbu. Toto je možné sledovať hlavne na slepotlačovej výzdobe väzby.

Vývoj gotickej knihy, potažmo knižnej väzby, je ovplyvňovaný novou formujúcou sa spoločnosťou, kde sa vedľa cirkevných kruhov formuje dvorská a rytierska spoločnosť. Tvorí sa stavovská obec a zemský snem. Vznikajú stavy vyššej šľachty. Popri knihe sakrálnej sa začína objavovať kniha svetská. Z tohto dôvodu dochádza k nárastu dopytu po knihách. Knižná produkcia sa postupne rozširuje. Vznikajú knihy pre kráľovské dvory a šľachtu, knihy pre potreby úradov, dosky zemské a dvorské. Naďalej však prevažná väčšina kníh vzniká v kláštorných skriptóriách. Postupne sa objavujú skriptória i na kráľovských dvoroch.

Ďalším významným aspektom v histórii gotickej knižnej väzby je zakladanie univerzít. Dopyt po knihách sa tak výrazne zvyšuje, ale súčasne s tým je vyžadované ich

² Titul písaný na oriezke z dôvodu ukladania knižných väzieb do políc horizontálne. Zmena na vertikálne ukladanie prichádza s renesanciou.

³ ... v Taliansku od roku 1470 už nastupuje nový sloh renesančný. Porovnaj s: HAMANOVÁ, P. *Z dejín knižní väzby...*, Praha, 1959. s. 26.

zlacnenie. Zrýchlenie a zlacnenie produkcie kníh samozrejme znamená zjednodušenie väzby a používanie menej nákladných materiálov. Pergamenovú písaciu podložku nahradzuje ručný papier, ktorého výroba sa rýchlo rozširuje po Európe. Pergamen, ako písacia podložka, pretrváva u honosnejších a dôležitejších kníh. Z minulého obdobia poznáme výhradne liturgické knižné väzby, bohato zdobené drahými kovmi a textilom, doplnené o drahokamy a polodrahokamy. Takéto knihy sa objavujú len výnimočne. Na druhej strane sa vo väčšej miere začína používať useň, až nakoniec prerastá, na gotickej knižnej väzbe, v hlavný pokryvový materiál. Začínajúca éra univerzít predurčuje možnosť študijných ciest, čo dáva možnosť ako pozorovať, tak nakupovať knižnú produkciu v zahraničí. Zo zvýšeným dopytom a následnou produkciou kníh sa na univerzitách začínajú knižné zväzky sústreďovať do ucelených zbierok, vznikajú knižnice. Tie sú spočiatku univerzitne, neskôr verejne. Knižnice tak už nie sú len privilegiom kláštorov. Postupne sa formujú i súkromné zbierky kníh, tzv. knižnice bibliofilov napr. Arnošta z Pardubic a Jana ze Středy.

Od polovice 15. storočia sa začínajú objavovať knihy tlačené, dochádza k rozmachu kníhtlače, kedy sa produkcia knihy zrýchľuje a zlacňuje. Nákladná výroba kníh opisovaním je pozvoľne nahradená kníhtlačou. Nedá sa povedať, že by sa rukopisná kniha vytratila úplne, ale v pomere s tlačenou knihou sa jedná len o zlomok kníh. Pergamen ako nosný materiál je vytláčaný ručným papierom, až je nakoniec skoro úplne nahradený. Niekedy sa ešte objaví i pri tlači knihy. Jedna sa často o jednu až dve pergamenové zložky v knihe, spravidla najviac používané a namáhané (napr. u liturgických kníh), pretože je pevnejší a odolnejší než ručný papier. Ďalej sa používa na písanie cenných listín a rukopisov.

Gotické obdobie a samotná knižná väzba v tomto období má svoje špecifické typologické a tvarové zvláštnosti, ktoré priamo súvisia s dejinným vývojom a potrebami spoločnosti, ako sakrálnej tak i svetskej. Jedná sa napr. o tzv. nožičkové väzby, používané u väčších a ťažších knižných väzieb liturgického charakteru (napr. graduály, misály), kde boli na spodnú hrana dosky aplikované vystupujúce mosadzné, alebo oceľové nožičky. Na nich bola knižná väzba postavená na čítacom pulte. Ďalej sú to sáčkové väzby, určené ku každodennému užívaniu, používané pútnikmi pri putovaní do svätej zemi. Šlo o knižné väzby menších formátov (breviár), ktorých pokryvový materiál presahoval cez formát knihy a bol ukončený uzlom, poprípade sponou. Knižnú väzbu s touto úpravou bolo možné nosiť prehodenú cez rameno, alebo ju mať pripevnenú k pásu. Zo svetských kníh

a ich úpravy sa jedná o knižné väzby zámkové, čo boli najčastejšie knihy úradného charakteru, opatrené petlicami a zámkami slúžiacimi k pevnému a bezpečnému uzatvoreniu knihy. So vznikom univerzít a potrebe zlacnenia a urýchlenia výroby knižnej väzby vznikajú mäkké pergamenové väzby, kde je knižný blok obtočený pergamenovým pruhom, ktorý zastáva funkciu knižných dosiek. S neskorším vývojom univerzít a knižníc, ďalej verejných knižníc vzniká reťazová väzba. Jedná sa o knihu, ktorá ma na zadnej doske knihy pevne prichytenú reťaz, a tá je druhým koncom fixovaná k čítaciemu pultu. Dochádzalo k tomu z dôvodu zabezpečenia jednotlivých kníh, pred odcudzením.

3. Historický vývoj Vědecké knihovny v Olomouci

Vědecká knihovna v Olomouci, ako ju pozorujeme dnes, si prešla od svojho vzniku bez mála 450 ročným vývojom. V súčasnosti číta fond knižnice okolo 1 850 000 knižničných jednotiek. Historický fond obsahuje 1 451 rukopisov, 1 900 inkunábulí a 65 000 starých tlačí. Knižnica v súčasnosti uchováva mimo knižných jednotiek i patenty, fotodokumenty, normy a iné.

História knižnice siaha do roku 1566, kedy došlo v Olomouci k založeniu prvého stupňa vysokej školy – akadémie. Jej vedenie bolo zverené členom rádu Tovaryšstva Ježišovho. O samotné založenie sa zaslúžil olomoucký biskup Vilém Prusinovský, ktorý bol tiež jedným z darcov⁴ prvej knižnej zbierky venovanej akadémii. O sedem rokov neskôr získava škola právo promovat' svojich študentov. K tomuto povýšeniu došlo za Prusinovského nástupcu J. Grodeckého. S nárastom počtu študentov, bola potreba dopĺňovať a obohacovať i knižnicu. Dôsledky udalosti nasledujúcich rokov však úplne zrušili snahu a úsilie o zveličovanie knižnice. Tridsaťročná vojna mala pre knižnicu katastrofálne dôsledky. Na príkaz švédskej kráľovny Kristíny boli z Olomouca odvezené umelecké predmety a archíválie. Dobové záznamy hovoria až o stovke bední naplnených takýmito predmetmi. Knižné väzby sa nepodarilo utajiť ani poslednému jezuitovi v meste, knihovníkovi Jiřímu Pellingovy. Dnes sú knižky z olomouckých fondov uložené v Univerzitetnej knižnici v Uppsale a v Kráľovskej knižnici v Štokholme. Po týchto udalostiach sa objavujú snahy o obnovenie knižnice. Dochované katalógy knižnice z roku 1704 hovoria o necelých piatich tisícoch zväzkov. Ďalšie knihy mali u seba predstavený a učiteľia. Jednalo sa o 2000–2500 zväzkov.

V roku 1773 dochádza k zrušeniu Jezuitského rádu, a univerzita prechádza spolu s knižnicou do správy štátu. Členom rádu bolo povolené si ponechať knižné zväzky z príručných knižníc. Nakoniec zostáva v knižnici iba 8091 zväzkov.

Obdobie univerzitetnej knižnice sa končí rozpadnutím rádu. V roku 1775 je bývalá univerzitná knižnica prehlásená za Verejnú Univerzitnú knižnicu.⁵ Keďže nedošlo k zrušeniu rádu jezuitov len v Olomouci ale i v iných mestách,⁶ do novo vznikutej

⁴ Ďalej to boli mešťania, kanovníci a úradníci zemský.

⁵ Jednalo sa o rozhodnutie moravského gubernia z 11. augusta 1775.

⁶ Ďalšie mestá so zrušenými jezuitskými kolejami sú Jihlava, Telč, Brno, Znojmo a Uherské Hradište.

knižnice boli prevezené vybrané fondy i z ostatných kolejí. V tomto období sa odhaduje počet zväzkov na 30 000.

V roku 1778 došlo k sťahovaniu univerzity s knižnicou do Brna. Späť sa škola vracia už len so štatútom lýcea. Knižnica v tejto dobe zostáva stále v Brne. Do Olomouca sa vracia až po jozefínskome rušení kláštorov v roku 1787. Do knižnice následne prichádza okolo 24 000 zväzkov kníh. V tomto období sa do fondov dostali jej najvýznamnejšie pamiatky, Bible Boskovická a Evangeliár Zábřdovický. V tej dobe Olomoucký knihovník J. A. Hanke, predkladá podnet pre moravských tlačiarov, povinne jeden výtlačok posielat' do knižnice. To sa podarilo uskutočniť až v roku 1807 Hankovému nástupcovi J. A. Karmáskovi. Knižnica sa v priebehu ďalších rokov rozrastá. V roku 1827 sa vracia doterajšiemu olomouckému lýceu štatút univerzity, čo napomáha i knižnici v náraste jej fondov.

Ďalšie obdobie, priamo týkajúce sa knižnice, začína rokom 1860. Tu má knižnica už úctyhodných 250 000 knižných zväzkov. Dochádza k zrušeniu univerzity. Rušenie sa však knižnice nedotklo. To, čo sa priamo dotýka knižnice sú jej čitatelia. Knižnicu prestávajú využívat' študenti zrušenej vysokej školy a profesori, a začínajú ju využívat' učitelia a študenti stredných škôl z Olomouca. Knižnici sa i cez toto obdobie darí a zvyšuje svoj počet knižných zväzkov zavedením moravského povinného výtlačku knihy z roku 1807.

Knižnica prosperuje až do roku 1935 kedy stráca právo na povinný výtlačok. Roku 1946 sa do mesta opäť vracia univerzita, ktorá dostáva meno Palackého. Názov knižnice sa mení na Universitní knihovna v Olomouci. Knižnica sa síce vola univerzitná, ale už nepatri pod novo vzniknutú univerzitu. Dostáva sa do vlastníctva štátu. Rok po vzniku univerzity sa vracia právo povinného výtlačku, avšak už rozšírené na celé územie vtedajšieho Československa.

V roku 1950 dochádza k udalostiam, ktoré menia chod všetkých štátnych inštitúcií, ale hlavne knižníc a archívov. Udalosti zo začiatku apríla, neslávne známe ako „akce K“, tiež nazývaná ako Bartolomejská noc, menia celý chod a ráz inštitúcií. Jedná sa o obdobie, kedy dochádza k násilnému a hrubému prevzatiu a zastaveniu činnosti existujúcich kláštorov a ich vyst'ahovaniu. Fondy kláštorných knižníc sú hromadne zväžané a zbierky v rámci kompaktnosti nenávratne zničené. To všetko z dôvodu náhleho a neodborného zachádzania, predovšetkým zo strany armády. Z rozprávania pamätníkov je známe, že knižničné fondy boli na centrálnych miestach navršované na hromady až do

výšky troch metrov. Tento samotný fakt dostatočne vypovedá o zachádzaní s predmetmi. Knižníc a archívov sa zvozy týkali priamo. Je obecné známe, že vtedajšie inštitúcie neboli pripravené na náhly príval veľkého množstva kníh. Tento problém pretrváva dodnes, kedy sa stretávame z nespracovanými knižničnými fondami z obdobia po roku 1950.

Do Vedecké knihovny v Olomouci sa v tomto období dostávajú knižné jednotky i celé zbierky rádov kartuziánov, bernardínov a augustiniánov. Jedná sa o rukopisy, inkunábule, paleotypy, ale i mladšie rukopisy a tlače.

V roku 1954 sa mení organizačná štruktúra knižnice. Presadzuje sa novo vzniknuté oddelenie bibliograficko-spravodajské. Knižnica vyvíja samostatnú publikačnú činnosť, kde sa objavujú i periodika. Začína vychádzať spravodaj *Zprava pro čtenáře*, neskôr premenovaný na *Čtenářům*. Od roku 1956 vychádzal časopis *Z knihovnické praxe*. V tomto prípade sa už jednalo o pravidelne vychádzajúci štvrťročník. V roku 1960 knižnica dostáva nový názov Státní vědecká knihovna v Olomouci. Ďalej knižnica rastie a dožíva sa 400. ročného jubilea, kedy získava Řád práce. V 70. rokoch začína byť širokou odbornou i laickou verejnosťou uznávaný význam jej historických fondov. Dochádza k vydávaniu edícií súpisov starých fondov knižnice.

V roku 2001 sa knižnica dostáva do správy nového zriaďovateľa, ktorým je Olomoucky kraj. Následne v roku 2005 dostáva do používania novú študovňu historických fondov.

4. Prieskum fondu

Práca je zameraná na spracovanie typológie gotickej knižnej väzby kníh z fondu Vědeckej knihovny v Olomouci. K spracovávaní fondu dochádzalo priamo v priestoroch badateľne historických fondov VKOl.

Základ prieskumu spočíval vo vyhľadani a spracovaní kníh s pôvodnou gotickou knižnou väzbou. Knihy sú radené do regálov podľa formátu a signatúry, v obidvoch prípadoch vzostupne. Začínajúc od rukopisov a prvotlačí osmerkového, kvartového až k fóliovým formátom. Formát knihy sa v jednotlivých signatúrach objavuje v podobe rímskeho čísla. Osmerkový formát je značený rímskou I, kvartový II, fóliový III. Rukopisy majú pred číslom písmeno „M“ (napr. M I 21). Prvotlače sú značené len číslom (45.369) prípadne je uvedený i (II 4.364). U inkunábul platí rovnaké pravidlo ako u rukopisov s tým rozdielom, že pred číslom nie je nikdy značený osmerkový formát (napr. I 48.321 – nesprávne, 48.321– správne). U väčších formátov sa však už značenie formátu objavuje (napr. II 45.213).

Keďže vopred nebol k dispozícii presný počet zväzkov s pôvodnou gotickou knižnou väzbou, bolo nutné postupne prechádzať celý trezorový fond. Pred samotný začiatkom prieskumových prác bolo náhodne vytipovaných šesťnásť knižných väzieb, ktoré boli podrobne spracované. Informácie získané z predom vytipovaných knižných väzieb tvorili základ pre vyhotovenie prieskumového. (Obr. č. 1) Jednalo sa o jeden list formátu A4, ktorý sa skladal z piatich častí. Obecná časť formulára zaznamenáva identifikáciu objektu, kde sú poznamenané ako u rukopisov,⁷ tak u prvotlačí⁸ základné údaje o knihe ako signatúra, datovanie a rozmery knižnej väzby a fólia. Ostatné časti sú zamerané na typológiu knižnej väzby. Popis je zaznamenávaný tradične od vonkajších k vnútorným znakom knihy, teda od knižnej väzby ku knižnému bloku.

Prvá časť formulára je venovaná popisu typologických znakov jednotlivých väzieb. Prieskum knižnej väzby začína kovovými prvkami a ich súčasťami. Druhá časť je zameraná na pokryv, jeho spracovanie a výzdobu. Tretia časť sa orientuje na knižné dosky ich úpravu a nasadenie na knižný blok. V štvrtej časti je spracované šitie knižného bloku a úprava kapitálikov. Posledná, piata časť, je zameraná na samotný knižný blok.

⁷ V prípade získavania základných údajov o rukopisoch som vychádzal z: BOHÁČEK, M. - ČÁDA, F. *Beschreibung der mittelalterlichen Handschriften...*, Koln, 1994.

⁸ Pre podrobnejší popis inkunábul viz: LOUDA, J. *Soupis prvotisku Universitní...*, Praha, 1956.

Zaoberá sa materiálom z ktorého sa skladá, tvorbou knižných zložiek, počínajúc predsádkami a končiac úpravou oriezkov.

Pri prieskume boli jednotlivé knihy fotograficky zdokumentované. Jednalo sa o základné pohľady na prednú a zadnú dosku, šikmé pohľady na oriezky a chrbát knižnej väzby a fotografie typologických znakov a detailov na knižnej väzbe. Fotografie sú v najvyššej kvalite vo formáte JPG. Všetky fotografie sú archivované na CD nosiči vo VKOI, na FR UPa a v mojom súkromnom archíve.

Keďže je súčasťou práce vyhotovenie katalógu frotáží gotických tlačítok, boli u knižných väzieb so slepotlačovou výzdobou vyhotovené frotáže jednotlivých tlačítok vyskytujúcich sa na knižných väzbách. U niektorých kníh bola vyhotovená frotáž celých knižných dosiek, poprípade chrbta. Predovšetkým sa jednalo o zaujímavé kompozičné riešenie slepotlačovej plochy knižnej dosky. Takto vyhotovené frotáže sú v práci prezentované v kap. 10.9.

4.1 Podoba prieskumového formuláru

Signatúra:		Formát knižnej väzby:	x	x	mm
Titul:		Formát knižných dosiek:	x	x	mm
Datovanie:		Formát fólia:	x	x	mm

• **KNIŽNÁ VAZBA** kovové prvky ano nie / spona ano nie / puklice ano nie
 remienok: materiál / farba
 spracovanie remienku
 fixovanie remienku k ZD

• **POKRYV** celousňová polousňová / typ usne / úprava usne: farbenie v hmote farbenie na povrchu
 výzdoba: slepotač rezba zlatenie / slepotač: negatívna pozitívna
 spracovanie pokryvu: hlavice / záložky: prirodzený okraj zarezané do formátu / fixovanie záložiek
 rohy: na steč preložené cez seba na steč s doplnením / fixovanie rohov

• **KNIŽNÉ DOSKY** materiál: / hrúbka dosky: mm / kanty: žiadne pri hlave a päte na prednej oriezke po všetkých stranách
 zhranenie dosiek:

d'alšia úprava knižných dosiek:

• **ORGANIZMUS ŠITIA** väzy: počet väzov: / materiál: / zapošívaci väz: ano nie
 úprava kapitáliku: obšitý nitou šitá bavinkou usňou iný / nit: jednoduchá zdvojená
 kapitálik: kapitálikový väz: jadro: useň povraz iný / medziväzné prepley: nie áno
 Pozn.

• **KNIŽNÝ BLOK** materiál bloku: papier pergamen / materiál predsádok: papier pergamen / počet dvojlístov v zložke: 2 3 4 5 6 iný
 pergamenový prúžok v strede zložky: áno nie / narezané zložky pred šitím: áno nie / skosená hlava, päta: áno nie / guľatenie bloku:
 Spôsob úpravy oriezkov: orezané zložky pred šitím orezaný blok po ušití farbená neupravená iná

Obr. č. 1 Predpripravený prieskumový formulár pred vyplnením.

Signatúra: *M. I. P. A. B.*
 Titul: *BRONZOVÝ PRÍBORNÍK*
 Datovanie: *2. pol. 14. storočia*

Formát knižnej väzby: *110 x 70 x 80* mm
 Formát knižných dosiek: *136 x 97* mm
 Formát fólia: *130 x 91* mm

• **KNIŽNÁ VAZBA** kovové prvky ano / spona ano / puklice ano
 remienok: materiál *LEDOVÁKOVÁ HÁČOVÁ S POKRYVOM* / farba
 spracovanie remienku *LEDOVÁKOVÁ HÁČOVÁ S POKRYVOM* / fixovanie remienku k ZD *LEDOVÁKOVÁ HÁČOVÁ S POKRYVOM*

• **POKRYV** celousňová polousňová / typ usne *CELUSŇOVÁ* / úprava usne: farbenie v hmote farbenie na povrchu *BIELA - DO ČIA*
 výzdoba: slepotač rezba zlatenie / slepotač: negatívna pozitívna *BEZ ZPŮBĚNÍ*
 spracovanie pokryvu: hlavice *BEZ ZPŮBĚNÍ* / záložky: prirodzený okraj zarezané do formátu / fixovanie záložiek *BEZ ZPŮBĚNÍ*
 rohy: na steč preložené cez seba na steč s doplnením / fixovanie rohov *BEZ ZPŮBĚNÍ*

• **KNIŽNÉ DOSKY** materiál: *DREVO* / hrúbka dosky: *5* mm / kanty: žiadne pri hlave a päte na prednej oriezke *po všetkých stranách*
 zhranenie dosiek:

d'alšia úprava knižných dosiek:

• **ORGANIZMUS ŠITIA** väzy: *6x* počet väzov: *6* / materiál: *STRCHA* / zapošívaci väz: ano / nit: *STRCHA*
 úprava kapitáliku: obšitý nitou šitá bavinkou usňou iný / nit: jednoduchá zdvojená *STRCHA*
 kapitálik: kapitálikový väz: jadro: useň povraz iný / medziväzné prepley: nie / guľatenie bloku: *NIE*
 Pozn. *ŠITIE NA SPOJNEJ JEDNOLÍNEJ VÁZ 2 ZAPOŠÍVACIE*
BEZ KONTAKTU S OSTATNÝMI VÁZAMI
VÁZY SÍ PLYNULÉ
BEZ ZPŮBĚNÍ
BEZ ZPŮBĚNÍ

• **KNIŽNÝ BLOK** materiál bloku: papier pergamen / materiál predsádok: papier pergamen / počet dvojlístov v zložke: 2 3 4 5 6 iný
 pergamenový prúžok v strede zložky: áno nie / narezané zložky pred šitím: áno nie / skosená hlava, päta: áno nie / guľatenie bloku: *NIE*
 spôsob úpravy oriezkov: orezané zložky pred šitím orezaný blok po ušití farbená neupravená iná *ŠITÁ*

Úpce, Fakulta Restaurování, Diplomová práce: *Gotická knižní vazba ve sbírkách Vědecké knihovny v Olomouci*. vyhotovil: *BcA. Ivan Kopáček, DIS. (2014) KARTA 6*

Obr. č. 2 Prieskumový formulár po vyplnení.

5. Knižný blok

5.1 Skladba knižného bloku

Knižné zložky naskladané na seba vytvárajú knižný blok. V gotickom období sa knižný blok a potažmo i celá kniha vyznačuje svojím kvádrovým tvarom, ktorý pôsobí masívne nielen u veľkých, ale i u menších formátov.

V prípade knižného bloku hovoríme o akosi vlastnom tele knihy. Začiatok a koniec bloku je doplnený o predsádky (pozri kap. 5.3.1).

Obr. č. 3

Gotický knižná väzba vyznačujúca sa i cez svoje malé rozmery masívnym kvádrovým tvarom.

Rozmery knihy sú: 113 x 87 x 176 mm.

(sign. MI 502)

Zložka je jedna zo základných konštrukčných častí knižného bloku. Jedným preložením archu⁹ papiera vznikne dvojlist. Následným vkladáním jednotlivých dvojlistov do seba vzniká zložka. Počet dvojlistov v zložke býva spravidla pravidelný. V prípade jedného knižného bloku sa však môžeme stretnúť i s rôznymi počtami dvojlistov v zložkách. Z doby kedy býva pergamen postupne vytlačovaný papierom sa pri skladbe zložiek objavuje rada zaujímavých konštrukčných prvkov, ktoré vychádzajú z určitej „obavy“ pevnosti nového materiálu. Jednak sa skoro vždy i gotických papierových blokov stretávame s vystužovaním stredov zložiek pergamenovým prúžkom. Ojedinelé nie sú ani prípady, kedy je papierová zložka vedľa spevnenia z vnútornej strany, ešte z vonkajšej strany „krytá/spevnená“ pergamenovým dvojlistom. Známe sú prípady kedy sú „exponovanejšie“ časti bloku tvorené iba pergamenom.

⁹ Veľkosť archu papiera nebola jednotná. Výška sa pohybovala v rozmedzí od 40 do 100 cm. Šírka od 30 do 60 cm. Viac k archu papiera vid' VOIT, P. *Encyklopedie knihy*. str. 61

Obr. č. 4

Kombinácia pergamentu (vľavo) a ručného papiera v jednom knižnom bloku.

(sign. MI 356)

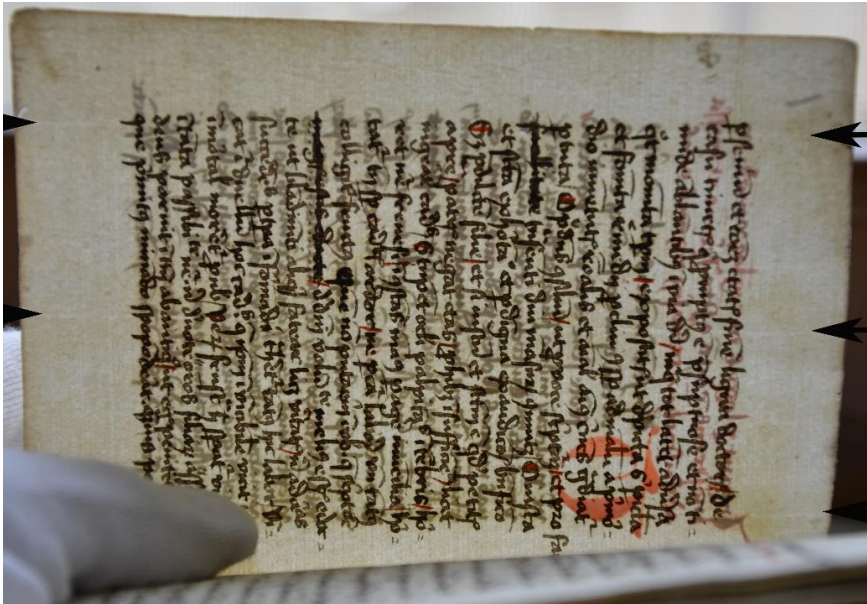
Formáty knižných zložiek a následne i knižných blokov vyplývali z formátu ručného papiera (archu) a množstva ohybov. Rozoznávame následné formáty: folio¹⁰ (v. 30/45 cm), kvart (v. 25/35 cm), oktávo/osmerka (v. 15/25 cm), sedes/šestnásťka (v. pod 15 cm).

V prípade skúmaných kníh býval počet dvojlistov v zložke rôzny a počet listov v zložke neodpovedal formátu. Najčastejšie sa vyskytovali zložky s 5 a 6 dvojlistmi. Menej často sa vyskytovali zložky so 4 alebo 7 dvojlistmi. V minimálnom množstve prípadov obsahovali zložky 3, 8 či 9 dvojlistov. Rozdiel medzi počtom dvojlistov v zložkách medzi rukopismi a inkunábulami som nespozoroval. Ako u rukopisov, tak i u prvotlačí sa objavovala kombinácia zložiek s rôznym počtom dvojlistov. U prvotlačí som, na rozdiel od rukopisov, nezaznamenal kombináciu materiálov (papier, pergamen) v rámci jednej zložky. Rovnako, ako u rukopisov sa však i u inkunábuly objavovali samostatné pergamenové zložky.

Materiály použité na tvorbu zložiek sú využívané s čo najmenšími stratami. Pergamen bol spracovaný ako celok, nespozoroval som žiadne viditeľné konštrukčné snahy: napr. umiestniť chrbát na pergamene súbežne s chrbtom knižného bloku. V bloku je toto možné pozorovať na okrajoch knižných fólií, kde je viditeľný prirodzený okraj od výroby pergamentu. V prípade ručného papiera som sledoval súbežnosť osnovy – smeru papiera s chrbtom bloku. Pozoroval som jak zložky s papiermi, ktorých smer bol

¹⁰ U tohto formátu rozoznávame, vedľa uvedeného typu, ešte: medián (v. 45/55 cm); imperiál (v. nad 55 cm)

rovnobežný s blokom, tak i zložky v ktorých boli papiera poskladané proti smeru osnova. Vyplýva to z veľkosti používaných formátov papierenských sít ale určite i snahy čo najmenších strát podložky.¹¹

Obr. č. 5

Osnova papierenského sít rovnobežná s chrbtom knižného bloku.

(sign. MI 356)

Obr. č. 6

Osnova papierenského sít proti smeru chrbta knižného bloku.

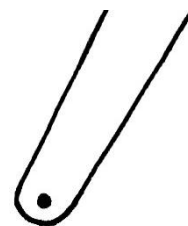
(sign. 5.561)

¹¹ Naskladanie ručného papiera do zložky tak, že jeho smer vláken (osnova) nie je súbežný s chrbtom je v súčasnom odbornom prostredí považované za barbarstvo. Očividne však tento estetický aspekt pri výrobe knihy nebol v gotickom období nijak preferovaný.

5.1.1 Schémy vyskytujúcich sa skladieb zložiek

Zložka tvorená čisto pergamenovými dvojlistami.

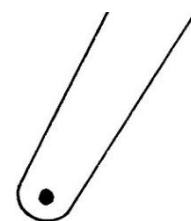
Počet dvojlistov v zložke bol rôzny. Najčastejšie sa jednalo o 6 dvojlistov. Stretol som s avšak i so zložkami s 3 až 9 dvojlistami. V prípade, kedy bola zložka tvorená 8 či 9 dvojlistmi, sa jednalo o použitie veľmi jemného a tenkého pergamenu.

Obr. č. 7

Zložka tvorená dvojlistami z ručného papiera.

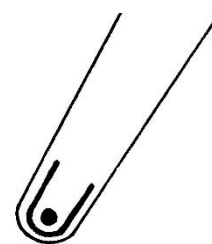
Počet dvojlistov v zložke býval rôzny. Najčastejšie sa jednalo o 6 a 7 dvojlistov. Objavovali sa však i bloky so 4, 5, či 8 dvojlistami v zložke.

Obr. č. 8

Zložka tvorená dvojlistami z ručného papiera, uprostred vystužená prúžkom pergamenu.

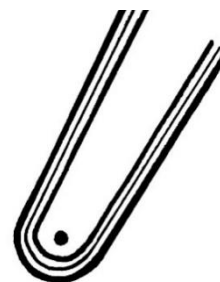
Počet dvojlistov v zložke býval opäť rôzny. Najčastejšie 5, poprípade 6 dvojlistov. Výška prúžkov korešpondovala z výškou zložky, prípadne bola o niekoľko milimetrov menšia. V niektorých prípadoch sa v strede zložky nevyskytuje iba jeden pruh pergamenu, ale je zložený z dvoch prúžkov. Celková šírka pergamenového prúžku sa pohybovala v rozmedzí 10–60 mm. Takmer vo všetkých prípadoch sa jednalo o druhotné použitie pergamenu. Použitý pergamen bol veľmi jemný, ale pevný. Do prostriedku zložky vždy vkladany na sucho, bez lepenia.

Obr. č. 9

Zložka kombinovaná z papierových a pergamenových dvojlistov.

Pergamenové dvojlisty tvoria vnútornú a vonkajšiu stranu zložky – z každej strany vždy po jednom dvojliste. Medzi nimi sú naskladané minimálne 1 či 2, maximálne však 6 papierových dvojlistov.

Obr. č. 10

Obr. č. 11

Pohľady na oriezky blokov tvorených rôznymi materiálmi. Knižný blok vytvorený z papierových zložiek, pergamenových zložiek a kombináciou týchto dvoch materiálov.

Popisované zľava.

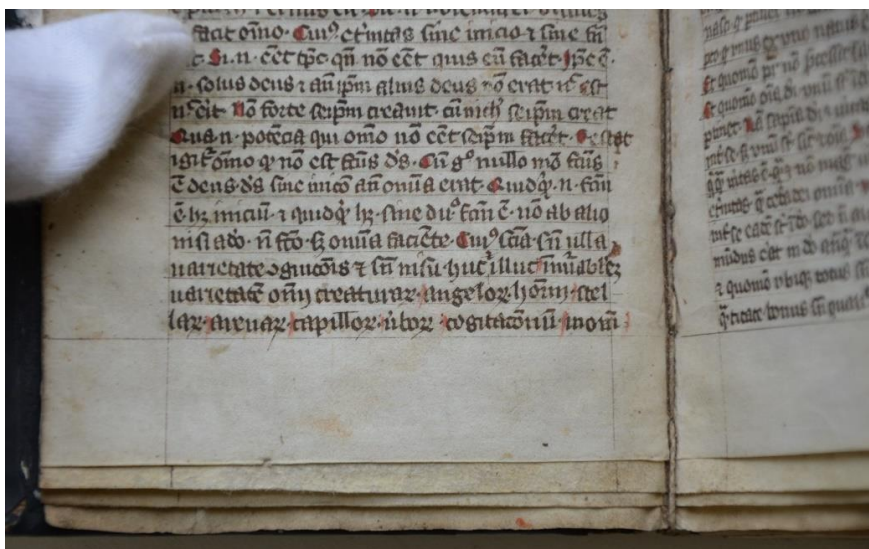
[1] Pergamenová časť bloku.

[2] Papierová časť bloku.

(sign. 21.512, M I 332, M I 305)

5.2 Úprava knižného bloku pred šitím

Na knižných väzbách pozorujeme nuansy nielen v prvej a poslednej zložke, ale i v celom bloku. Najčastejšie sa objavuje rozdielna veľkosť pergamenových dvojlistov použitá pri výrobe zložky. Ďalej sú to rozdiely u tlačených kníh, kde sa pri titulných listoch s drevorezovou výzdobou stretávame s obtočením titulného listu s krídelkom okolo zložky. Je to z dôvodu rozdielneho technologického postupu u tlače ilustrácie. Ďalej sú to menšie zmeny v celom bloku kde sú chýbajúce fólia doplnené k zložke obtočením okolo zložky, poprípade sa jedná len o jednoduché prilepenie listu v čo najbližšom mieste ohybu tej zložky, alebo sa jedná o vloženie papierových či pergamenových pruhov s krídelkom do zložky, prípadne obtočením takéhoto pruhu okolo zložky (pozri Obr. č. 14). V niekoľkých prípadoch sa stretávame s čítacími znamienkami (záložkami) priamo šitými zároveň s blokom. Jedná sa o druhotne použitý pruh pergamenu obtočený krídelkom okolo zložky. Tento pruh je o cca. 3–5mm dlhší ako šírka bloku (pozri Obr. č. 15)

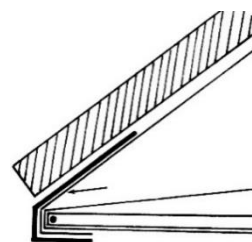
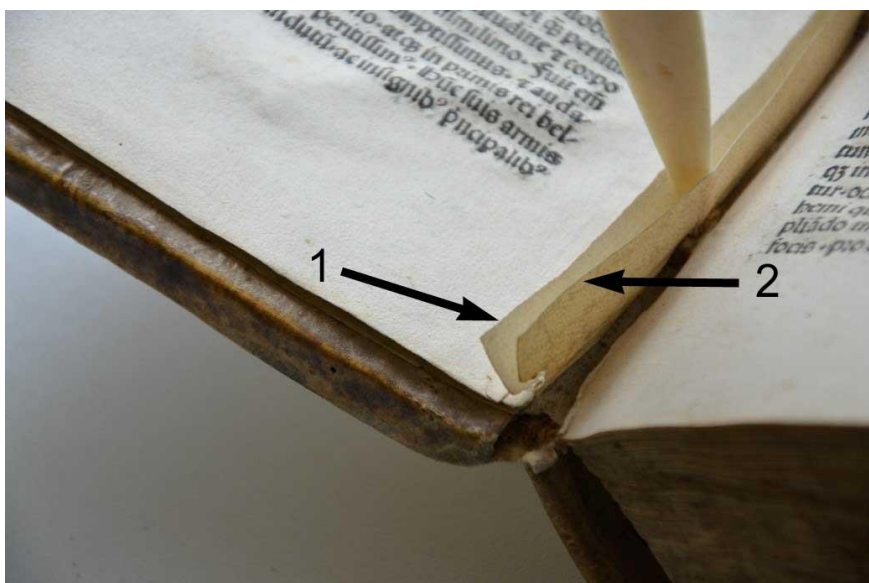

Obr. č. 12

Príklad zložky vyhotovenej z dvojlistov rôznej veľkosti.

(sign. MI 341)

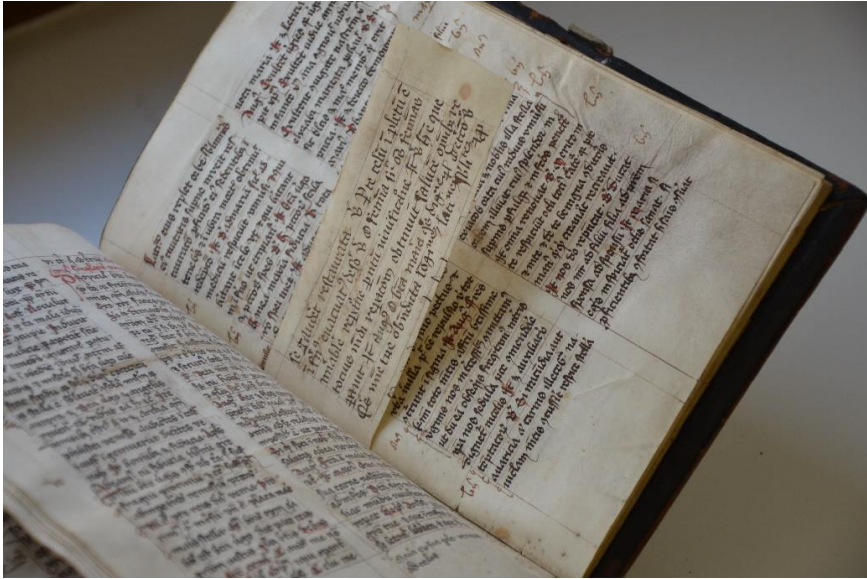
Papierový list s krídelkom, ktorý je súčasťou obsahu knižného bloku (najčastejšie sa jedná o titulný list s ilustráciou), obtočený okolo prvej a poslednej zložky. Často je takýto list prilepený krídelkom k zložke, i keď to nie je pravidlo. Následne môže byť takto skompletovaná zložka vystužená jedným z predchádzajúcich príkladov.

Obr. č. 13

Papierový list s krídelkom, ktorý je súčasťou bloku. [1] Dodatočné spevnenie zložky pergam. pruhom s krídelkom do bloku. [2]

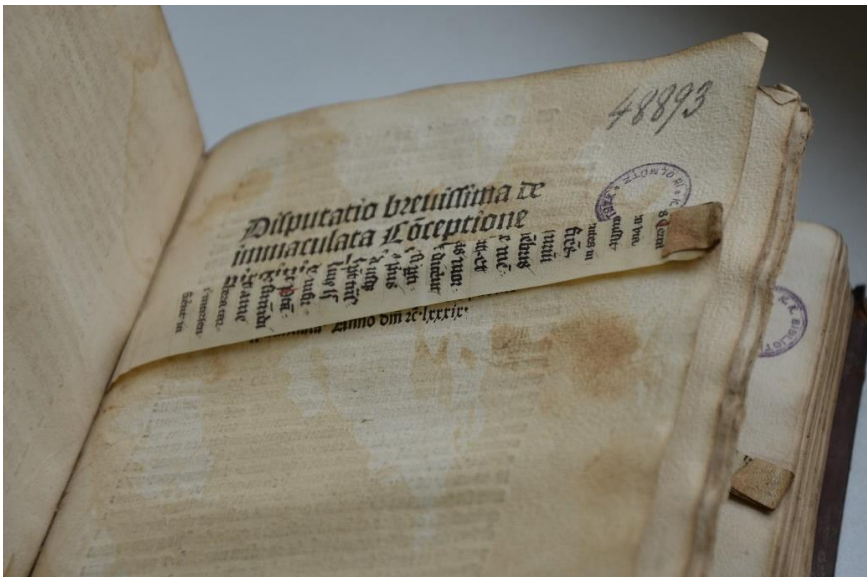
(sign. 34.950)

Obr. č. 14

Pergamenový pruh s krídelkom šitý zároveň s knižným blokom.

(sign. MI 305)

Obr. č. 15

Pergamenový pruh s krídelkom slúžiaci ako záložka, tvorený pruhom druhotne použitého pergamentu, šitý zároveň s knižným blokom.

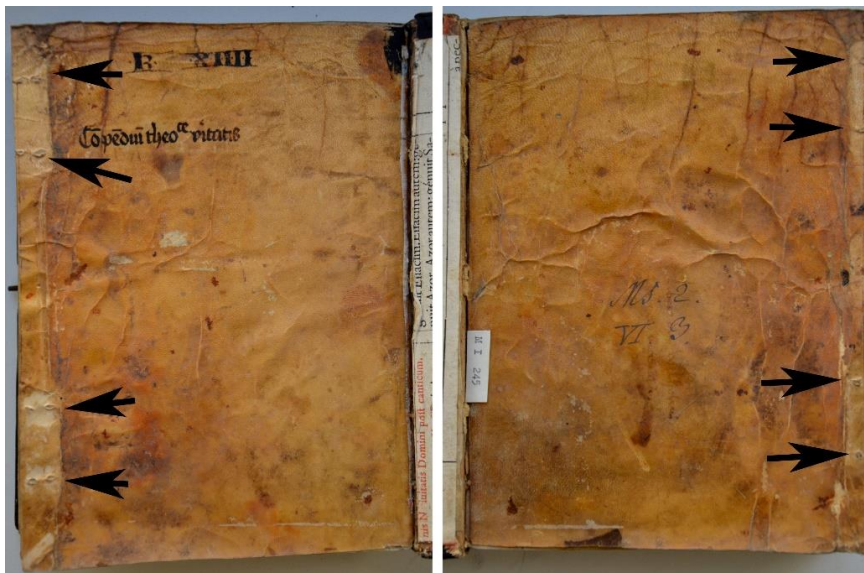
(sign. 48.890)

5.3 Predsádky

Predsádky sú umiestňované na začiatok a koniec knižného bloku. V dejinách knihy, respektíve knižnej väzby sa môžeme stretnúť s celou radou materiálov používaných na ich zhotovenie. V prípade gotickej knižnej väzby sa jedná o použitie pergamenu a papiera.

Predsádky plnia rolu spevňujúceho prvku na začiatku a konci knižného bloku. Súčasne majú chrániť knižný blok pred poškodením. Aby došlo k naplneniu ochrannej funkcie predsádky, musí mať tato dostatočnú veľkosť.

U knižných väzieb do konca 14. storočia dominoval, ako materiál použitý na predsádky, pergamen. Začiatkom 15. storočia začína prevyšovať použitie ručného papiera. 2. polovica 15. storočia patrí, až na pár výnimiek, výhradne ručnému papieru. Pergamen použitý na predsádku je vo väčšine prípadov druhotne použitý, najčastejšie z dobových listín a rukopisov. V minimálnom počte prípadov som sa stretol s použitím väzobného pergamenu, na ktorom sú i viditeľné stopy po prvotnom použití na knižnú väzbu (mäkkú pergamenovú väzbu). Pri použití ručného papiera sa jednalo o čistý arch. Voľné miesto však nezostalo dlho čisté a často nesie stopy rôznych počtov, poznámok či nákresov.

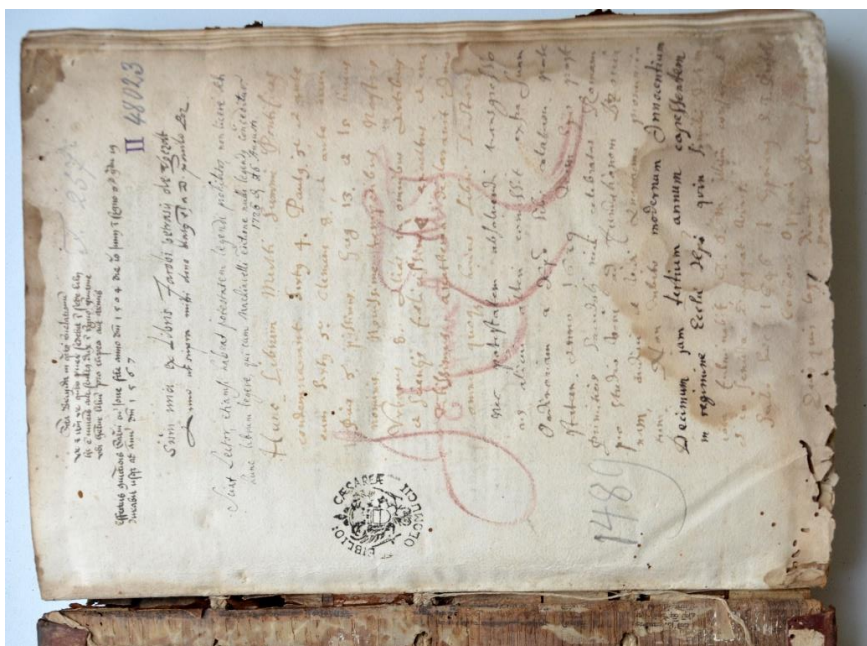

Obr. č. 16

Na predsádky použitý väzobný pergamen.

Na jednej zo strán sú viditeľné stopy po šití. Ide o pergamenovú obálku z mäkkej pergamenovej väzby.

(sign. MI 2345)

Obr. č. 17
Pôvodne čistý arch
ručného papiera
popísaný dobovými
přípiskami.

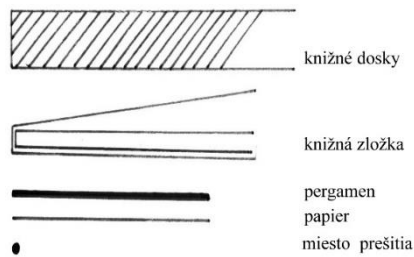
(sign. II 48.023)

Najčastejšie som narazil na predsádky v podobe dvojlistu, alebo jednolistu s krídelkom prísitého na začiatok a koniec knižného bloku,. Objavoval sa tiež prípad jednolistu s krídelkom obtočeným okolo prvej a poslednej zložky. Najčastejšie bola predsádka ponechaná v podobe voľného listu, len výnimočne je tento list prilepený na prídoštie.

Rozmery listu, v prípade použitia pergamenu, väčšinou nesledovali formát bloku. Vysvetlenie „nedodržania“ formátu u pergamenu si vysvetľujem druhotným použitím materiálu, ktorý nemusel byť vždy dostatočne veľký.

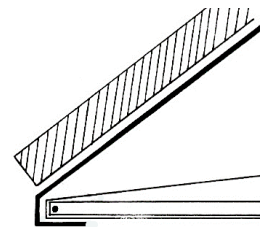
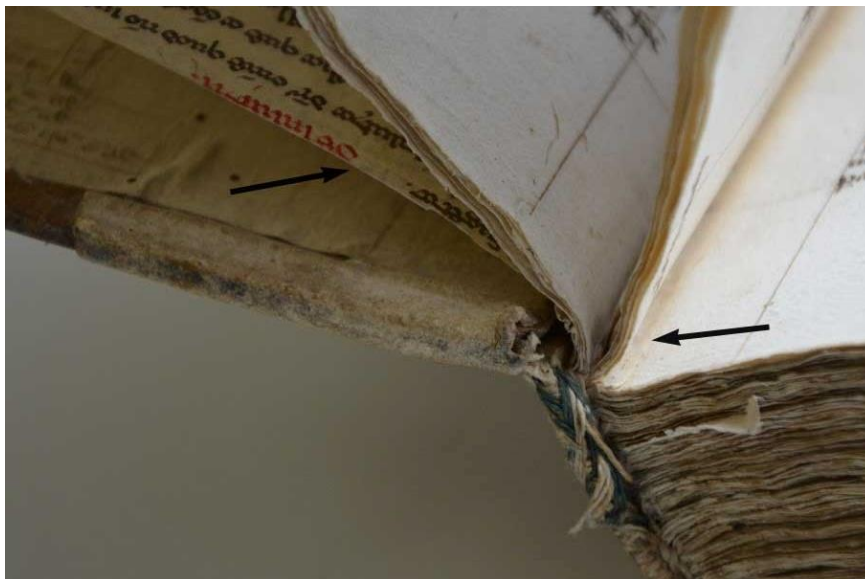
U papierových predsádok som už pozoroval dodržiavanie formátu predsádky s formátom bloku. Pokiaľ však bol nejaký viditeľný rozdiel vo veľkosti predsádky a zložky bloku, nebol nikdy väčší než 2 mm. Z týchto pozorovaní sa dá vyvodit' cielená snaha o ochranu celého formátu bloku.

5.3.1 Schémy vyskytujúcich sa predsádok

Obr. č. 18 Legenda k schémam

Predsádka je tvorená obtočením prvej a poslednej papierovej zložky pergamenovým listom s krídelkom v smere do bloku. Pergamenový list môže byť voľný, poprípade prilepený ku knižným doskám.

Obr. č. 19, 20

Zložka obtočená perg. listom s krídelkom. Druhotne použitý pergamen.

(sign. M I 309)

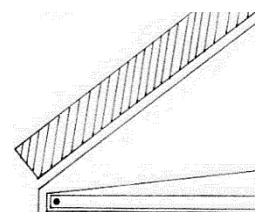
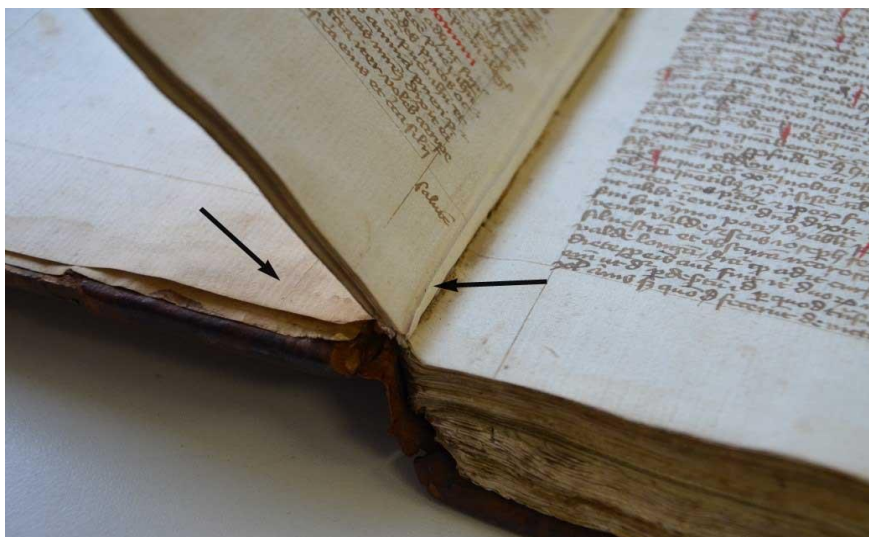

Obr. č. 21

Predsádka rovnakej schémy. (Obr. č. 20) V tomto prípade zhotovená z druhotne použitého väzobného pergamenu.

(sign. M I 245)

Predsádka je tvorená obtočením zložky papierovým listom s krídelkom. List môže byť voľný poprípade prilepený na prídoštie. Pokiaľ máme hovoriť v tomto prípade o predsádke, nesmie byť tento list súčasťou obsahu knižného bloku (napr. titulným listom). Po obtočení môže, ale častejšie sa vyskytuje neprilepený krídelkom k prvej a poslednej zložke. Následne môže byť takto skompletovaná zložka vystužená jedným z príkladov vystuženia knižnej zložky.

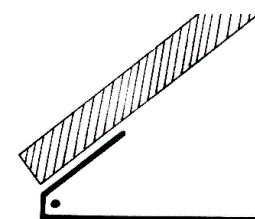
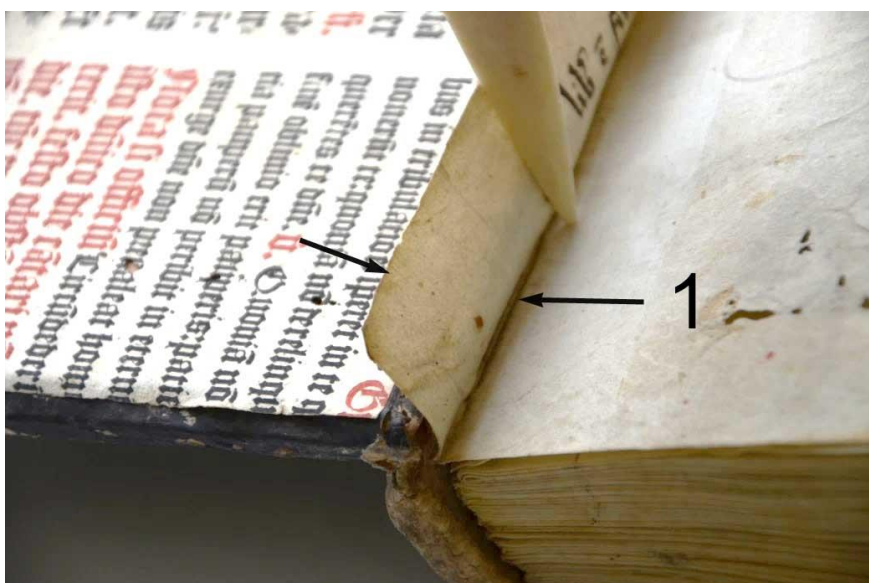

Obr. č. 22, 23

Predsádka tvorená obtočením prvej a poslednej zložky papierovým listom s krídelkom. Na papieri viditeľné vergé.¹²

(sign. M I 234)

Predsádka je tvorená pergamenovým listom s krídelkom do strany prídoštia. Pergamenové krídelko je ponechané voľne bez následného prilepenia na prídoštie. Pergamen použitý pre tento typ predsádky býva výhradne druhotne použitý. Krídelko môže byť prilepené na prídoštie avšak častejšie je ponechané voľné.

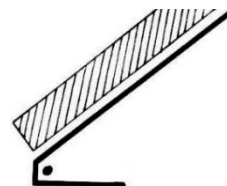
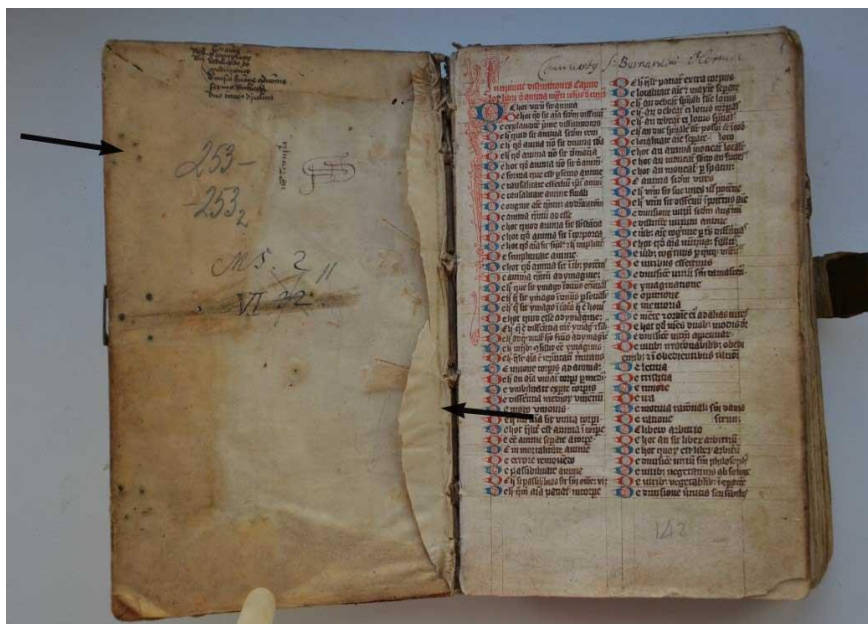
Obr. č. 24, 25

Pergamenový list s krídelkom do strany prídoštia. Viditeľné preštie perg. listu v mieste zlomu. [1]

(sign. M I 282)

¹² Verge, rebrovanie – vyskytuje sa ako typický znak ručného papiera. KOČMAN, J. *Médium papír*. s. 60.

Predsádka tvorená pergamenovým listom s krídelkom do strany knižného bloku. Pergamenový list je nalepený, popr. ponechaný voľne bez následného prílepenia na prídoštie.

Obr. č. 26, 27

Predsádka tvorená pergamenovým listom s krídelkom do strany bloku. Prídoštie vylepené perg. listom, voľne ponechaný len krídelko. Na pergamene viditeľné dobové prípiscky.

(sign. MI 253)

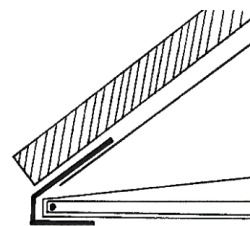
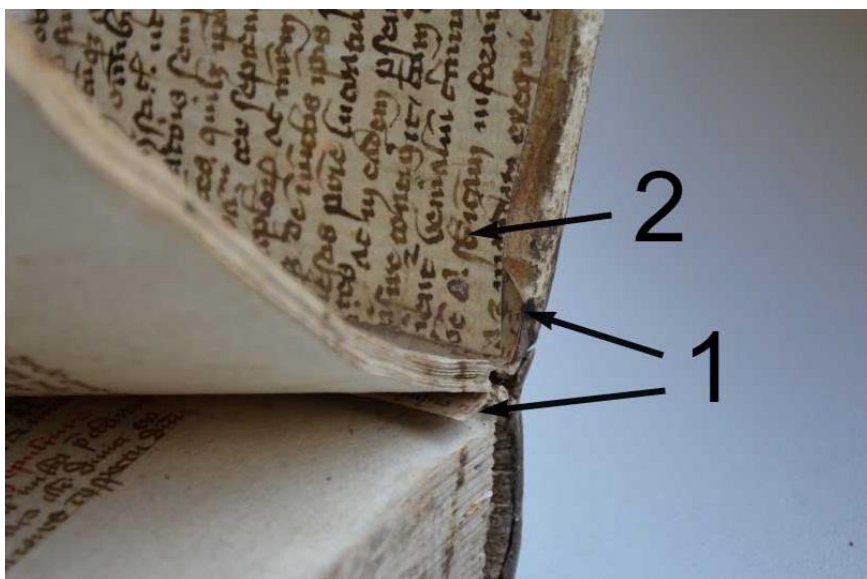

Obr. č. 28, 29

Predsádka tvorená pergamenovým listom s krídelkom do strany bloku. Pergamenový list i krídelko ponechané voľne. Viditeľné prešitie pergam. listu s krídelkom v mieste zlomu. [1] Druhotne použitý pergamen.

(sign. MI 262)

Predsádka tvorená obtočením pergamenovým krídelkom. Krídelko je prilepené na prídoštie a následne je vylepené listom ručného papiera. Pergamen i papier môžu byť druhotne použité.

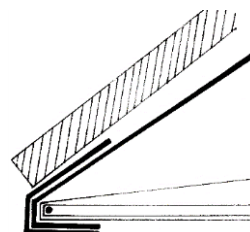
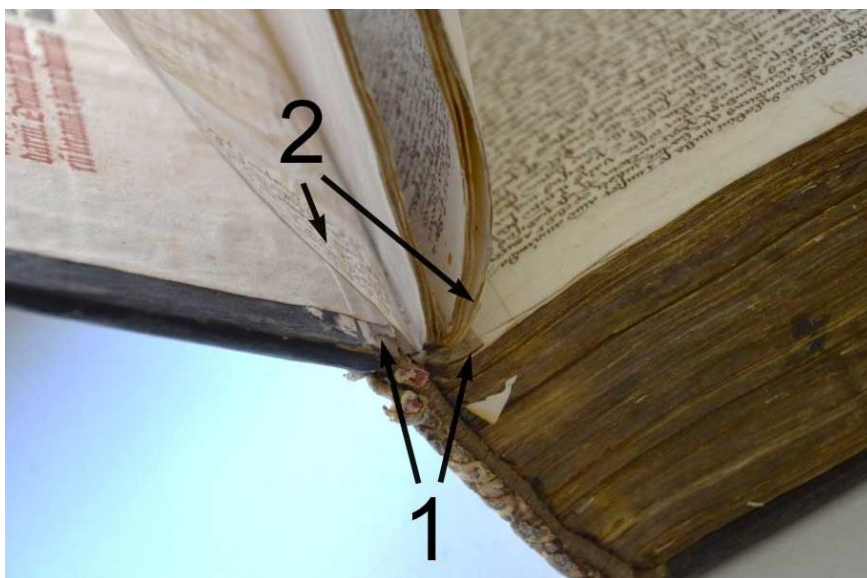

Obr. č. 30, 31

Pergamenové krídelko prilepené na prídoštie. [1]
List ručného papiera použitý na vylepenie prídoštia. [2]

(sign. MI 311)

Predsádka je tvorená papierovou, popr. pergamenovou zložkou, s rôznym počtom dvojlistov, najskôr obtočená pergamenovým listom s krídelkom smerom do bloku. Okolo zložky s pergamenovým listom je následne obtočené pergamenové krídelko. Krídelko môže i nemusí byť prilepené na prídoštie.

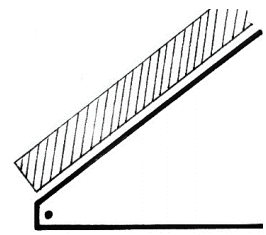
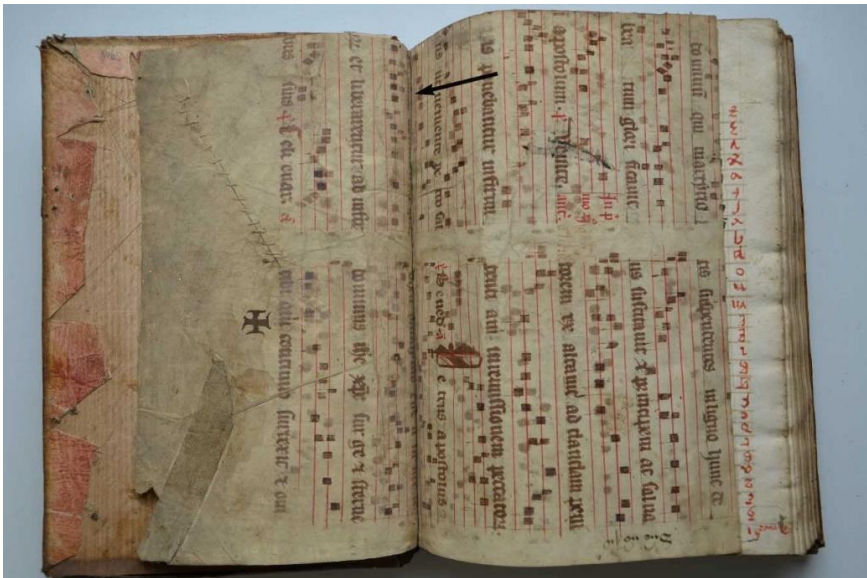

Obr. č. 32, 33

Pergamenové krídelko obtočené okolo zložky a prilepené na prídoštie. [1]
List pergamenu s krídelkom do strany bloku. [2]

(sign. MI 267)

Predsádka je tvorená pergamenovým dvojlistom. Pergamenový list je nalepený, popr. ponechaný voľne bez následného prilepenia na prídoštie.

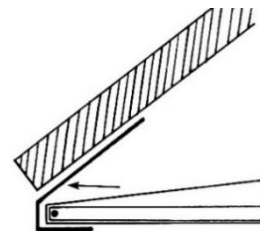
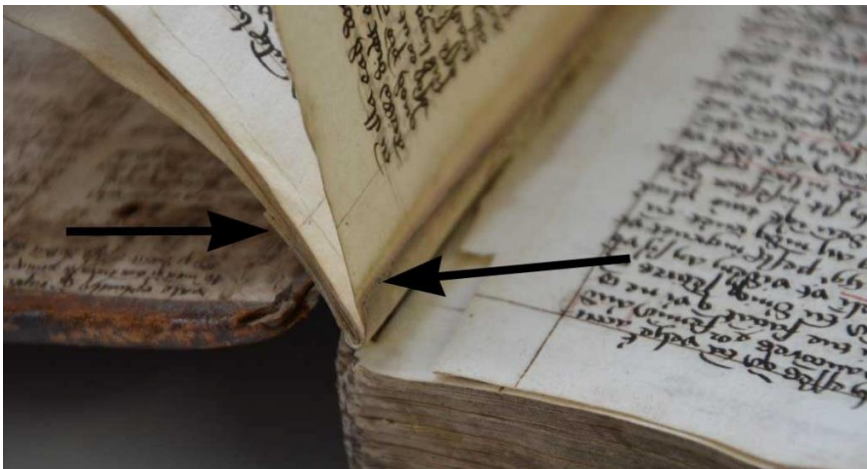
Obr. č. 34, 35
Druhotne použitý
pergamen na výrobu
predsádky. Viditeľné
šitie.

(sign. MI 301)

5.4 Zmeny v skladbe prvej a poslednej zložky knižného bloku

V prípade niektorých knižných blokov som pozoroval zmeny v skladbe prvej a poslednej zložky. Jednalo sa o knižné bloky bez predsádok. Knihárik si tak začiatok a koniec bloku spevnil obtočením prvej a poslednej zložky pergamenom. Na následných nákresoch sú zachytené prípady, s ktorými som sa stretol.

Vystuženie prvej a poslednej papierovej či pergamenovej zložky spočíva v jej obtočení pergamenovým pruhom. Do strany prídoštia je tento pruh širší ako do strany bloku.

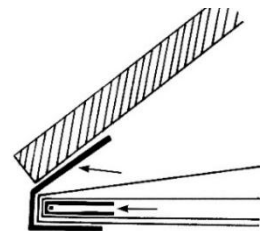
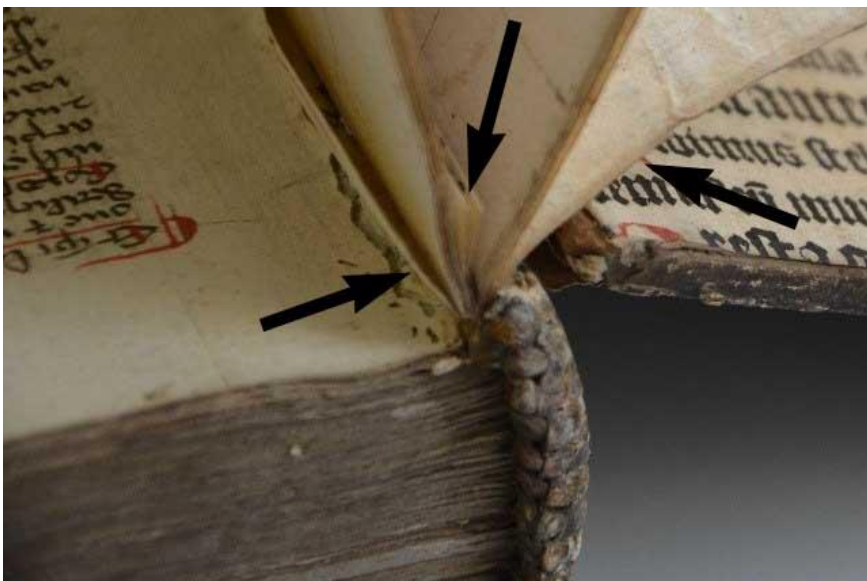

Obr. č. 36, 37

Spevnenie prvej a poslednej zložky obtočením pruhom pergamentu.

(sign. M I 159)

Vystuženie prvej a poslednej papierovej zložky spočíva v jej obtočení pergamenovým pruhom, ktorý je do strany prídoštia širší ako do strany bloku. Do stredu zložky je ešte vložený pergamenový prúžok.

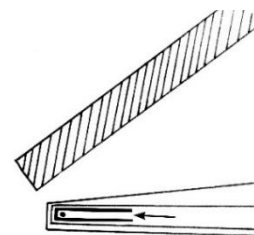
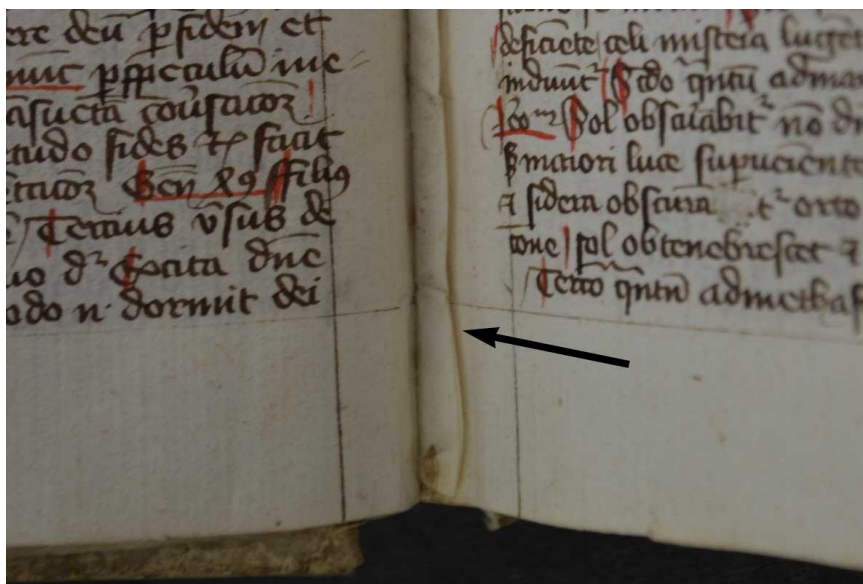

Obr. č. 38, 39

Spevnenie vyhotovené obtočením prvej a poslednej zložky pergamenovým pruhom s krídelkom. V strede zložky pergamenový prúžok.

(sign. M I 251)

Vystuženie prvej a poslednej papierovej či pergamenovej zložky spočíva vo vložení pergamenového prúžku do stredu zložky. Následne môže, ale i nemusí byť na takto spevnenú zložku aplikovaná jedna z variant predsádky. (pozri kap. 5.3.1)

Obr. č. 40, 41

Pergamenový prúžok vložený do stredu prvej a poslednej zložky.

(sign. MI 16)

6. Šitie knižného bloku

Šitie radíme ku knižnej väzbe. Je jej základným a najdôležitejším konštrukčným prvkom. Dochádza pri ňom k fixovaniu každej zložky bloku k väzom. V gotickom období sa na šitie používali hrubšie prírodné nite vyrobené z ľanu a konope. Najčastejším materiálom na výrobu väzov bola useň, neskôr sa začali používať motúzy.

6.1 Prvky organizmu šitia

Zo začiatku tejto kapitoly by som rád uviedol prvky organizmu šitia s ktorými som sa u skúmaných kníh stretol.

Jednoduchý väz: ide o usňový remienok alebo motúz, ktorý je dlhší než je hrúbka knižného bloku. V prípade usňového remienku sa môže jednať o rovný pruh usne, alebo o stočený, tzv. tordovaný väz. Šírka jednoduchých väzov sa pohybovala v rozmedzí 3–7 mm.

Dvojitý väz: môže byť usňový alebo motúzový. U motúzu sa vždy jedná o dva samostatné, na tesno vedľa seba kladené pramene. V prípade usňového remienku sa môže jednať o dva samostatné pruhy, alebo o jeden silnejší pruh, ktorý je uprostred rozrezaný na výšku chrbta bloku. Po rozrezaní býva niekedy niekoľko krát pretočený – tzv. tordovaný. ešte jeho šírka je 6–25 mm

Kapitáľkový väz: ak sa na knihe nachádza je to vždy prvý a posledný väz na chrbte, často býva sekundárne obšitý farebnou niťou, alebo je opletený usňovým remienkom. Ako kapitáľkový väz označujeme väz, ktorý je umiestnení nad úrovňou vrhnej a spodnej oriezky, prípadne sa nachádza v rovnakej rovine. V prípadoch, kedy došlo ku skoseniu chrbtovej časti bloku a jeho hlavy a paty, spadá väz pod úroveň vrhnej a spodnej oriezky. Kapitáľkový väz býva šitý súčasne s knižným blokom, alebo samostatne, až po vyšití bloku.¹³ V prípadoch, kedy je kapitáľkový väz šitý súčasne s knižným blokom, plní zároveň i funkciu zapošívacieho väzu (viď nižšie). Vzhľadom však k jeho dodatočnému ozdobnému pojatiu hovoríme o kapitáľovom väze.

Zapošívací väz: jednoduchý alebo dvojitý väz u ktorého začína a končí šitie knižného bloku. Pokiaľ sa na knižnej väzbe nachádzal, tak bol spravidla umiestnený 2–

¹³ Vyšitie kapitáľkového väzu, až po ušití bloku je dobre rozoznateľné pri pohľade na chrbát samotného bloku. Pri dodatočnom vyšití je niť, na rozdiel od vyšitia pri šití bloku, vedená i z vonkajšej strany chrbta bloku.

15 mm od hlavy a paty bloku. Zapošívací vāz, na rozdiel od kapitālkovόho vāzu, nie je nijak dodatočne obšívany, zdobený a nachádza sa vždy v ploche chrbta.

Obr. č. 42

Zapošívací vāz, podsadený pod oriezku knižného bloku.

→ zapošívací vāz

→ hrana oriezky

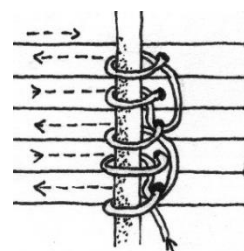
(sign. M I 263)

Obr. č. 43

Kapitālkový vāz nad úrovňou oriezky. Nite viditeľné na chrbtovej strane bloku nás upozorňujú na vyšitie kapitālkovόho vāzu až po ušití bloku.

(sign. M I 169)

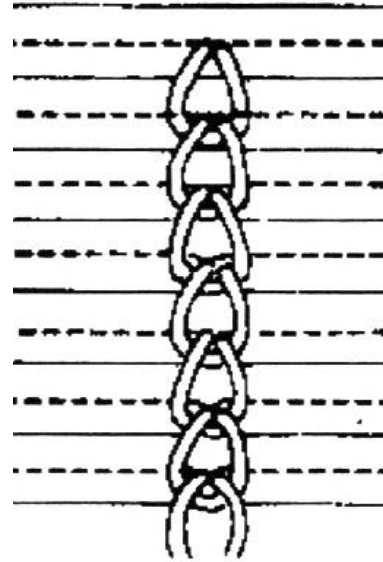
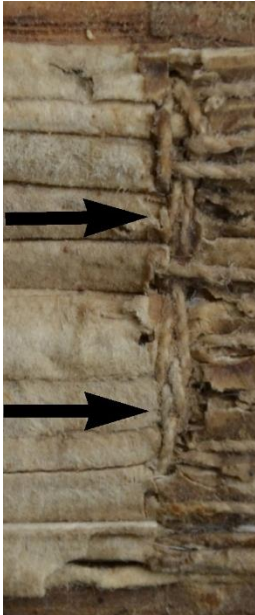
Obr. č. 44, 45

Zapošívací vāz s retiazkou na vrchnej strane vāzu.

(sign. 48.736)

Zapošívací steh: spojuje knižné zložky v priebehu šitia a zároveň je to miesto kde sa šitia začína a končí. Musíme rozlišovať medzi retiazkovým (viď nižšie) a zapošívacím stehom. Zapošívací steh vzniká v mieste kde šitie prechádza z jednej zložky do druhej. Vyskytuje sa tu dvojaká možnosť prepojenia. Buďto dochádza len k jednoduchému podvlečeniu nite popod niť z predchádzajúceho šitia, alebo je niť po podvlečení ešte prevlečená vzniknutým okom a až následne pokračuje do ďalšej zložky.

Retiazkový steh: Retiazkový steh vzniká iba v prípadoch, kedy pri šití vychádzame a následne sa i vraciame do zložky v tom samom mieste. K tomu, aby nám retiazkový steh vznikol je nutné aby šitie za stehom pokračovalo.

Obr. č. 46, 47, 48

Na fotografiách a nákrese sú viditeľné rôzne typy stehov.

- Zľava doprava:
- zapošivací steh s jednoduchým podvlečením
 - zapošivací steh s dvojitém podvlečením
 - retiazkový steh

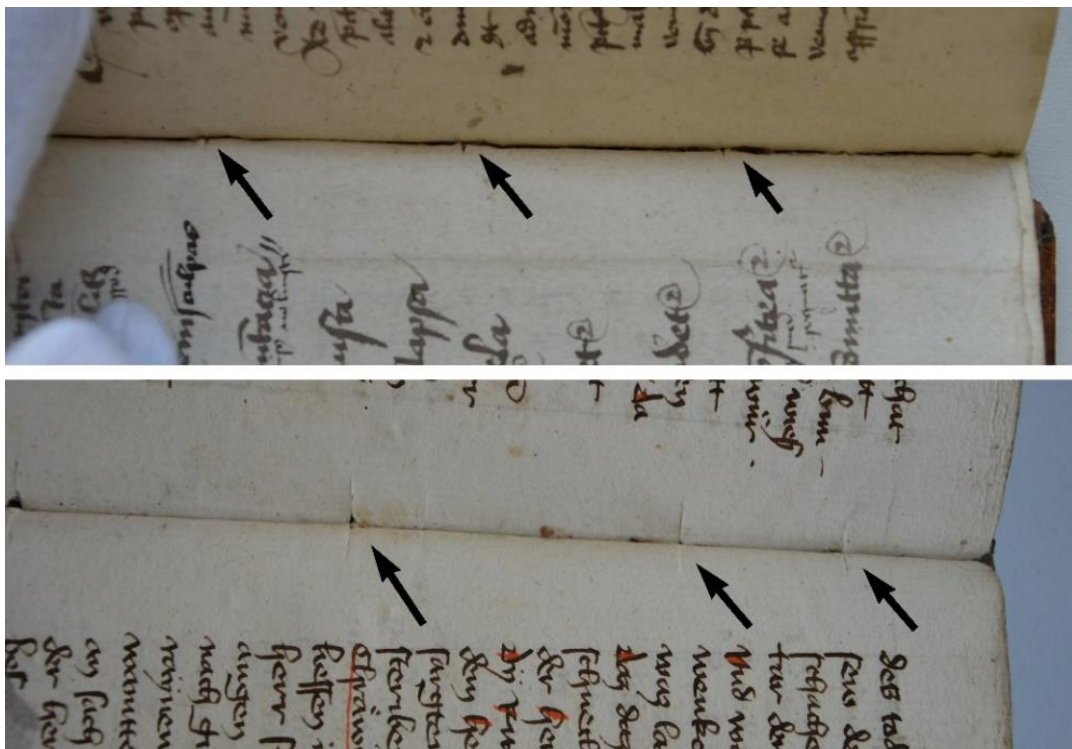
6.2 Úpravy bloku, priamo súvisiace so šitím

Pred začatím šitia knihy boli na voľnom knižnom bloku urobené niektoré úpravy. Jedná sa o narezávanie chrbtových strán zložiek v mieste väzov a skosenie hrán bloku u hlavy a päty.

Narezávanie zložiek slúžilo k jednoduchšiemu a lepšiemu vedeniu nite pri šití. Ťažko usudzovať, či boli naraz narezané všetky zložky bloku, alebo či k narezávaniu dochádzalo u každej zložky zvlášť. V druhom prípade, by som však, vzhľadom k presnému rozmiestneniu a vedeniu rezov predpokladal používanie nejakej šablóny.

Narezanie je najčastejšie zapustené do plochy zložky 4–8 mm hlboko (pozri Obr. č. 49). Objavujú sa i prípady, kde je rez vedený až 15 mm hlboko do plochy knižnej zložky (pozri Obr. č. 50).

Dot'ahovaním nite u šitia dochádza k rozťahovaniu otvoru. Pri pohľade do stredu zložiek tak máme pocit, ako by sa jednalo o výrez trojuholníkového tvaru. Šlo však skutočne len o jednoduchý rez vedený kolmo na chrbát bloku.

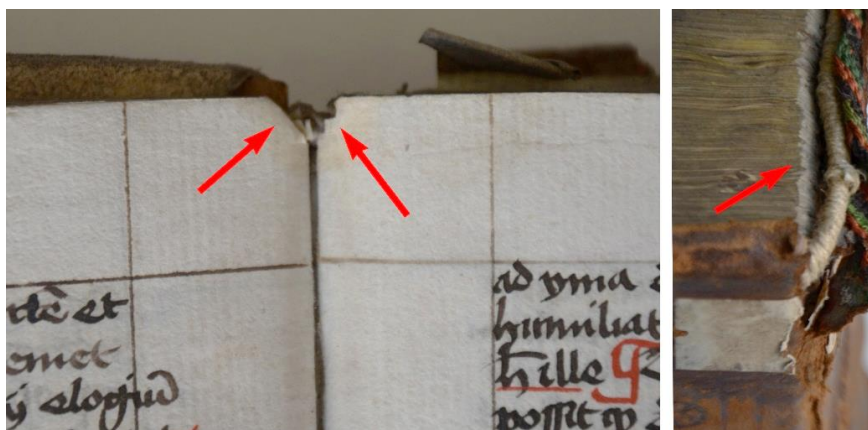

Obr. č. 49, 50

Narezanie chrbtov knižných zložiek pred šitím. Na fotografiách viditeľný rozdiel v hĺbke narezania.

(sign. M I 235, M I 272)

Rozdiel v zaradení procesu zarezanie hrán hlavy a päty (pozri Obr. č. 51) bol závislý na tom, či bol kapitáľkový väz šitý súčasne s blokom, alebo až následne po jeho vyšíťí. V prvom prípade muselo dôjsť k zrazeniu hrán pred samotným šitím. U kníh s dodatočne vyšíťými kapitáľkovým väzmi mohli byť hrany hlavy a päty bloku zrezané až po ušíťí bloku. Z dôvodu jednoduchosti a kompaktnosti následného výsledku bolo u zguľatených chrbtov bloku zarezanie hrán prevedené ešte pred samotným prevedením guľatenia. V mieste skosenia bol následne umiestnený kapitáľkový väz (pozri Obr. č. 51).

Obr. č. 51

Zarezanie bloku
v mieste hlavice.

(sign. MI 237, MI 353)

6. 2. 1 Väzy

Väzy použité na šitie, sú vyhotovené z rôznych materiálov. Najčastejšie sa jedná o useň, menej často sa objavujú väzy tvorené motúzmom. Pergamenové väzy neboli objavené. Useň použitá na výrobu väzov je najčastejšie bielej farby (z veľkou pravdepodobnosťou činená kamencom), ale stretol som sa s použitím usní hnedého sfarbenia, ktoré je typické pre usne činené trieslovinami.

Väzy majú rôznu podobu. Objavujú sa jak jednoduché, tak zdvojené. Pestrosť vládne tiež v ich spracovaní. Jednoduché väzy sa objavujú v podobe rovných pruhov usne o šírke max. 7 mm, alebo sú zatočené-tordované. U väzov dvojitych som zistil štyri rôzne typy spracovania (pozri Obr. č. 52). Prvý typ je tvorený dvomi tordovanými pruhmi usne. V druhom prípade je silnejší pruh usne uprostred rozrezaný, na výšku chrbta knižného bloku, na dva pramene. Presahy zostávajú nenarezané. Tretí je vytvorený z dvoch rovných pruhov usne, obšívaných tesne vedľa seba. U posledného typu sa predchádzajúci typ doplní o niekoľkonásobné pretočenie narezania usňového pruhu. Dvojité väzy nepresahujú svojou šírkou 25 mm.

6. 2. 2 Rozloženie väzov

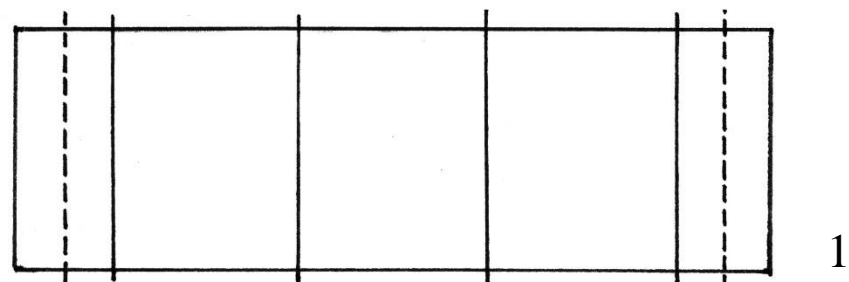
Rozloženie väzov na chrbte knižného bloku bývalo rôzne. Vo vzájomných rozstupoch od seba som pozoroval užitie iba jedného pravidla. Tým bola snaha o pravidelné, rovnomerne rozprestretie väzov do plochy chrbta bloku. Vzdialenosti medzi jednotlivými väzmi boli rovnaké. Rovnaká symetria bola sledovaná i v dodržaní vzdialenosti od hlavy k prvému a päty k poslednému väzu. Výrazné – úmyselné posunutie väzu u hlavy či päty knihy nebolo vyznačené (pozri Obr. 56–60).

Počet väzov sa odvíjal od formátu knižného bloku a jeho hrúbky. Najčastejšie som sa stretával s počtom 2–7 väzov. Narazil som však i na knižný blok len s 1 väzom (pozri Obr. 62). Rozloženie väzov je následne doplnené o ostatné prvky, ako sú zapošívacie väzy, poprípade stehy a kapitáľkové väzy.

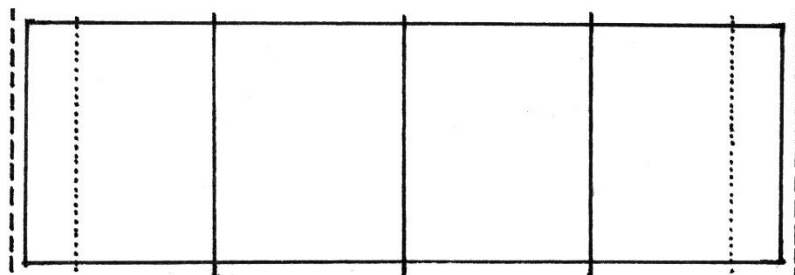
Na nasledujúcich nákresoch je viditeľné najčastejšie používané rozloženie väzov. Vedľa použitia jednoduchých alebo dvojitéch väzov som sa u kníh stretol i s ich kombinovaním, v rámci jedného bloku. Najčastejšie sa však objavovali väzy dvojité.

V niektorých prípadoch som sa stretol i použitým falošným väzom. Jednalo sa o použitie povrazu, ktorý bol po vyšíť a upravení knižného bloku do požadovanej podoby nalepený na chrbát knižného bloku. V tomto prípade plní väz čisto estetickú funkciu.

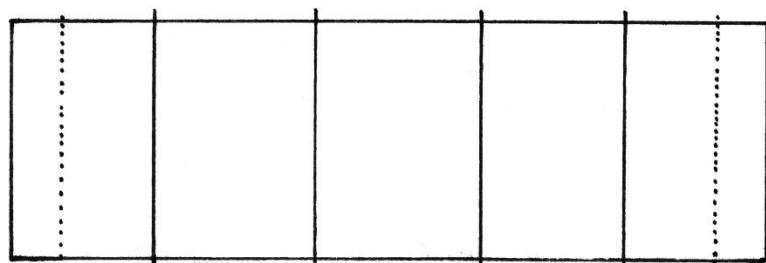
Kapitáľkový väz je na nákresoch zobrazený ako väz, ktorý prečnieva nad úroveň hlavy a päty knižnej väzby. Pokiaľ nie je cez formát chrbta, tak sa jedná o zapošívací väz.

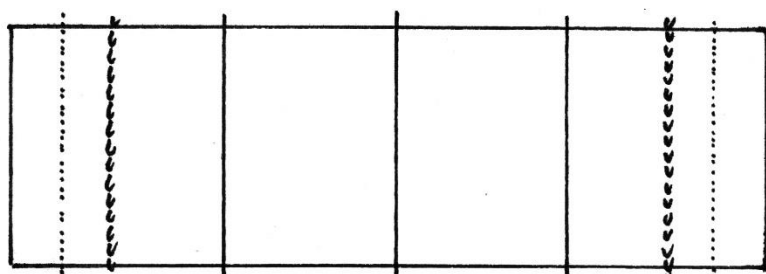
1

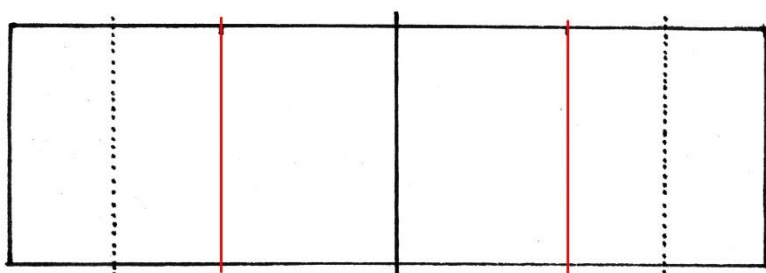
2

3

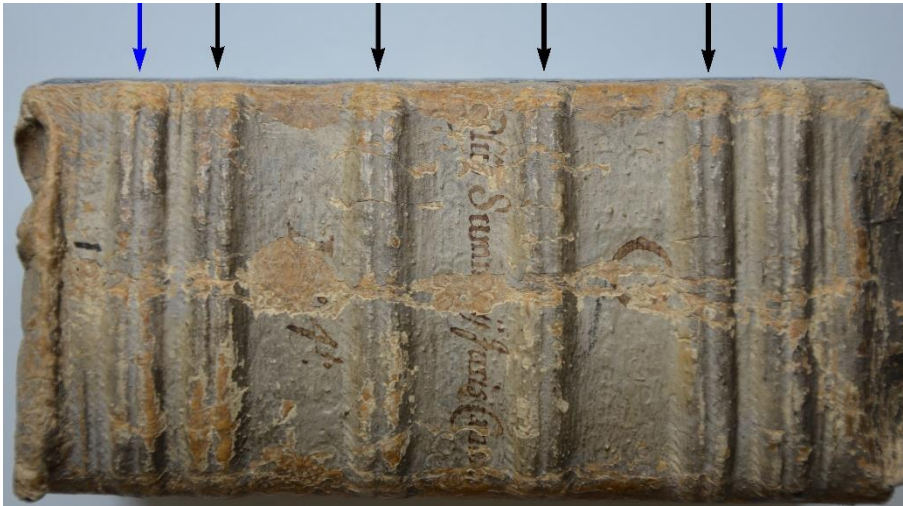
4

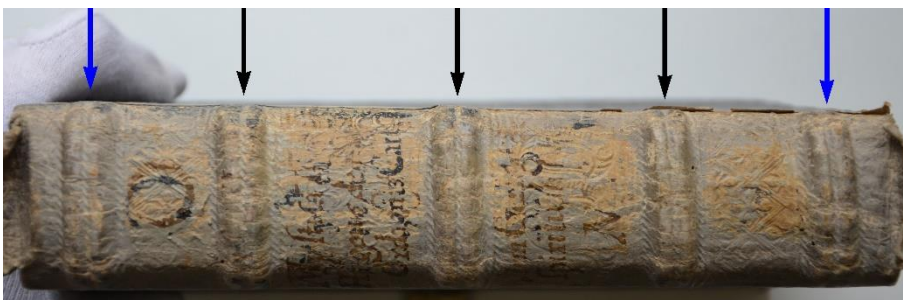
5

- jednoduchý/ dvojitý väz
- - - - - zapošívací/ kapitáľkový väz
- zapošívací steh
- ~~~~~ retiazkový steh
- falošné väzy

Obr. č. 54 Príklady rozmiestnenia väzov a stehov na chrbtoch blokov.

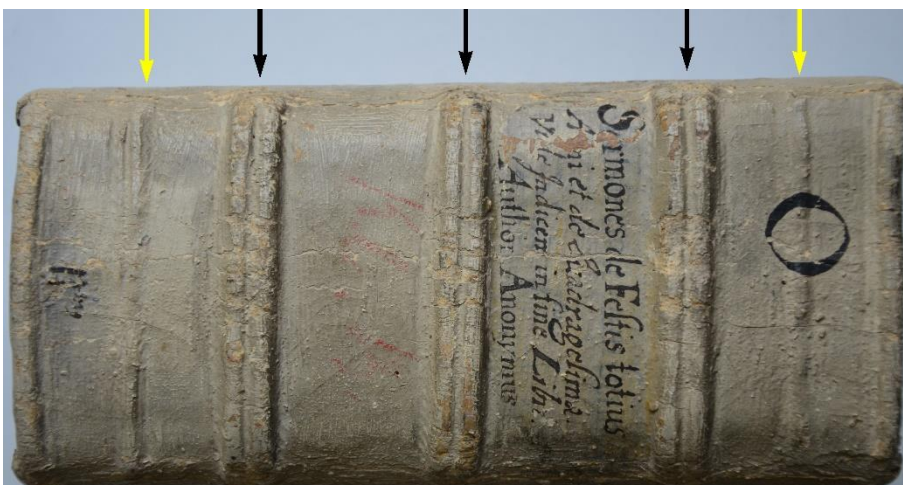
Obr. č. 55
(sign. MI 333)

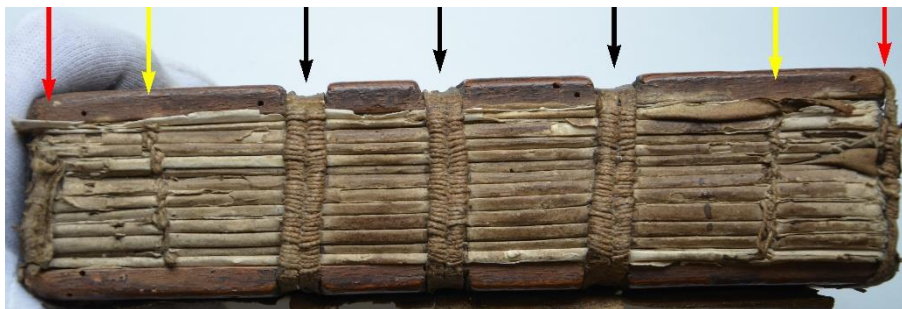
Obr. č. 56
(sign. MI 282)

Obr. č. 57
(sign. MI 295)

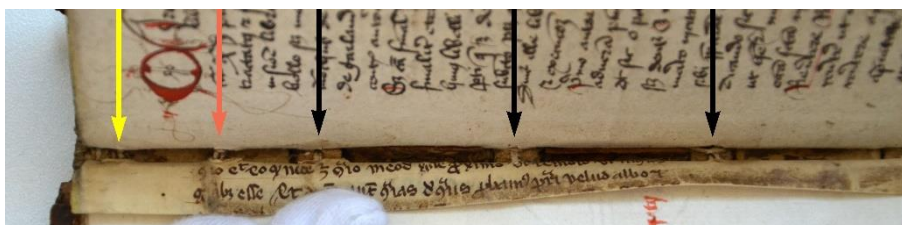
Obr. č. 58
(sign. MI 332)

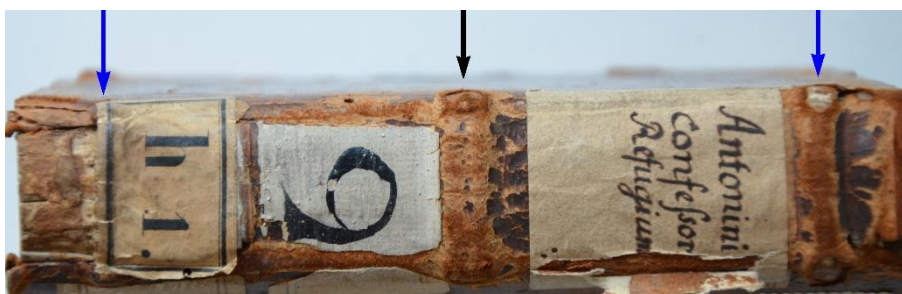
Obr. č. 59
(sign. M I 730)

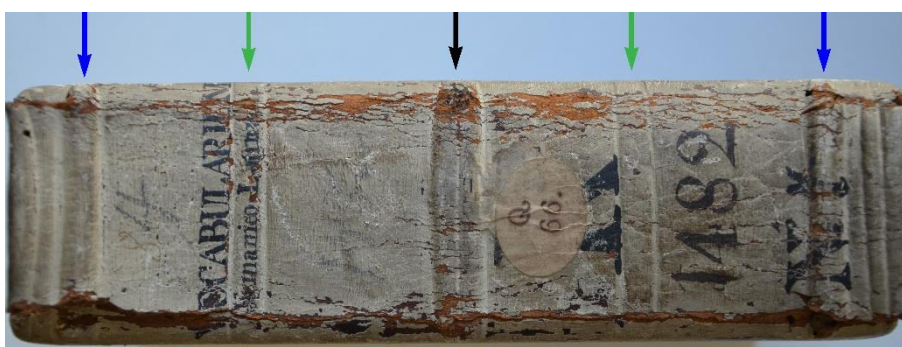
Obr. č. 60
(sign. M I 323)

Obr. č. 61
(sign. M I 235)

Obr. č. 62
(sign. 36.482)

Obr. č. 63
(sign. 48.692)

- vāz
- zapošívací steh
- kapitáلكový vāz
- falošný vāz
- zapošívací vāz
- retiazkový steh

6. 3 Organismus šitia

Hrúbka nite na šitie sa odvíjala od formátu knižného bloku a jeho skladby. Pokiaľ bol knižný blok väčšieho formátu, poprípade vyskladaný z pergamenových listov, niť na šitie bola hrubšia, alebo zdvojená. Naopak pri menších formátoch a bloku vytvoreného z papiera bola spravidla použitá tenšia niť. Samotné šitie prebiehalo od paty poslednej zložky k hlave prvej zložky.

Na tomto mieste by som rád upozornil na skutočnosť, že som u skúmaných väzieb pozoroval len veľmi mierne zvýšenie hrúbky knižného bloku, ktoré spôsobovali vkladané pergamenové vystužovacie pružky. Dokonalé prevedenie samotného šitia a voľba nite, ktorá bola síce hrubá, ale mäkká (teda poddajná) nakoniec viedlo k veľmi miernemu našitiu bloku.

6. 3. 1 Techniky šitia

Technika obtáčania väzov pri šití sa líšila. Pozorované boli tri typy obšívania väzov: priame šitie, tzv. pakané šitie a šitie stehom rybia kost'.

Priame šitie knižného bloku, je šitie pri ktorom niť prechádza každou zložkou, okolo každého väzu. Väzy sú vždy len jednouchou, jedenkrát obšité.. Použitá niť bývala jednoduchá i zdvojená.

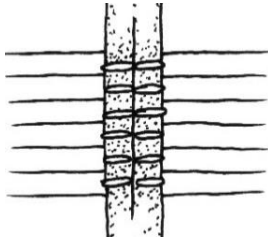
Na Obr. č. 64 sú zachytené odhalené väzy u ktorých je medzi jednotlivými obtočeniami nite viditeľný samotný väz.

Obr. č. 64

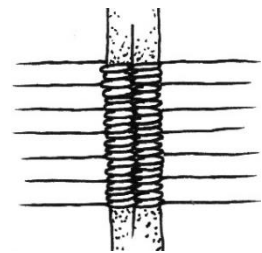
Detail chrbta z odhalenými väzmi s priamym šitím.

(sign. 48.845)

Obr. č. 65
Schéma jednoduchého priameho šitia.

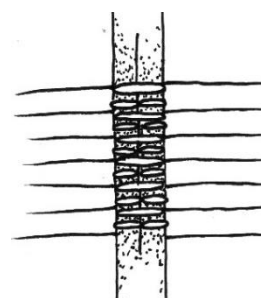
Pakovanie je typ šitia, pri ktorom dochádza vedľa priameho šitia, k dodatočnému obtáčaniu každého jedného prameňa väzu (pozri Obr. č. 67). Počet obtáčaní je daný hrúbkou nite a zložky samotnej. Najčastejšie sa jedná o jedno až trojnásobné obtočenie. Samotné jadro väzu, tak nie je viditeľné. Pakovanie je obecné zdôvodňované celkovým spevnením a lepšou funkčnosťou takto obšitého väzu.

Obr. č. 66, 67

(sign. MI 730)

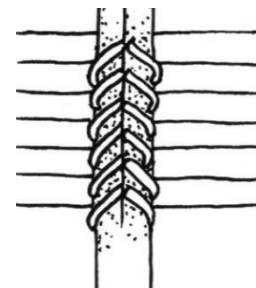
V prípade pakovaných väzov sa objavoval ešte jeden prípad. Ten sa od klasického pakovania líši v spôsobe dodatočného obtáčania väzu niťou. Jak je zrejmé z fotografie a daného nákresu (pozri Obr. 68,69), nie je dvojité väz pri dodatočnom obšití rešpektovaný. Šitie je vedené tak, ako by sa jednalo o väz jednoduchý.

Obr. č. 68, 69

(sign. 30.128)

Šitie v podobe nazývanej ako **rybia kost'** vznikne, pokiaľ je pri jednoduchom priamom šití podchytávaná niť zo šitia predchádzajúcej zložky (pozri Obr. č. 70, 71). Z názvu a spôsobu vedenia šitia je tu jasná paralela s rybím stehom.

Obr. č. 70, 71

(sign. M I 94)

6. 3. 2 Techniky šitia

Nasledujúce nákresy zachycujú rôzne spôsoby samotného šitia. Tie bolo možné dedukovať i u kníh s nepoškodenou väzbou. Vyviazanie väzov na chrbte bloku a situácie z prostriedku zložiek prezradzovali potrebné informácie.

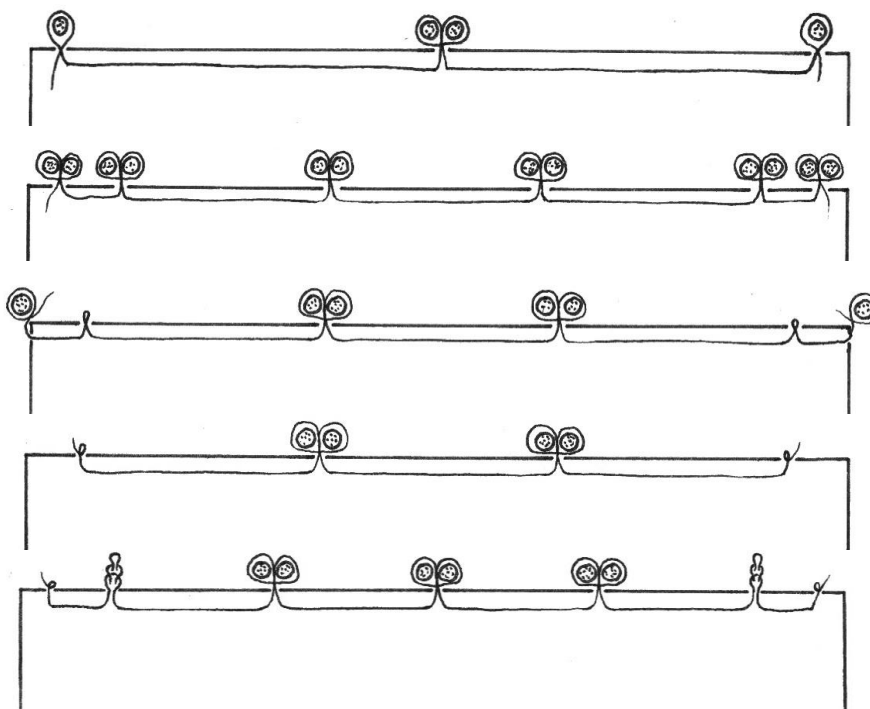
Najčastejším spôsobom bolo vedenie nite zložkou cez jeden otvor v mieste väzu. Po obtočení väzu bola niť vedená rovnakým otvorom, do prostriedku zložky k ďalšiemu väzu (pozri Obr. č. 72, 73). Pre daný spôsob šitia postačoval jeden otvor jak pre jednoduchý, tak dvojité väz.

Spôsob obšívania bolo možné užiť jak pre priame jednoduché šitie, tak i pre šitie pakované.

Obr. č. 72

Schéma zakresľuje vedenie nite jedným otvorom pri šití na dvojité väz.

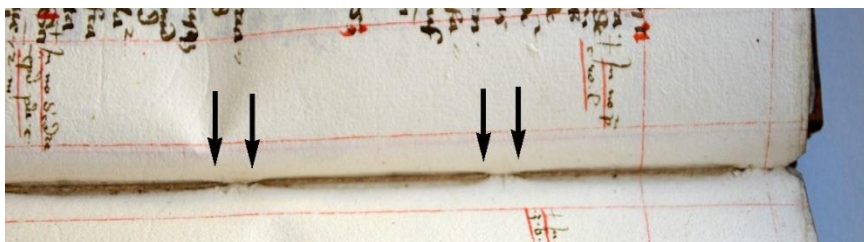

Obr. č. 73

Nákresy zachycujú rôzne situácie šitia na dvojité väzy.

Druhým, menej často sa vyskytujúcim príkladom bolo šitie, ktoré využívalo dvoch otvorov pre jeden väz. V tomto prípade sa vždy jednalo o šitie na dvojité väzy. Počet dier opäť priamo súvisí so spôsobom obtáčania väzu. V takomto prípade nedochádzalo k obtáčaniu jednotlivých prameňov väzu (pozri Obr. 74, 75).

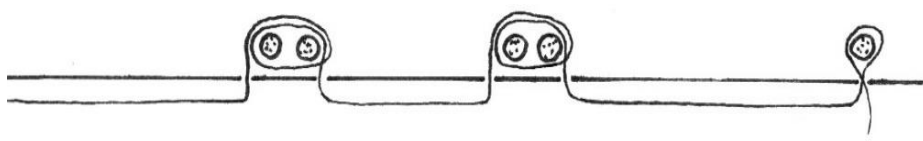
Rovnako i v tomto prípade bolo možné použitie tohto spôsobu obtáčania pri priame i pakované šitie.

Obr. č. 74

Pohľad do stredu zložky. Šípky upozorňujú na otvory pre šitie

(sign. M I 238)

Obr. č. 75

Zákres šitia bloku zo sign. M I 238.

7. Kapitálík

7.1 Charakteristika kapitálíku

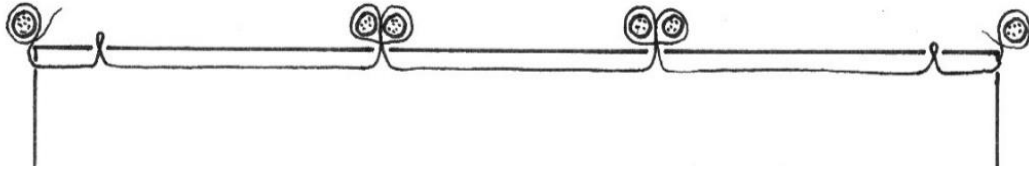
Kapitálík je špecifický prvok knižnej väzby, ktorý sa nachádza na oboch koncoch chrbtu knihy. Súčasne so samotným šitím prispieva k väčšej pevnosti a kompaktnosti bloku. Vedľa funkčnej úlohy, ktorá je v období môjho záujmu viac než jasná, je kapitálík i estetickým prvkom knižnej väzby.

Najčastejším prípadom s ktorým som sa stretával bol kapitálík tvorený kapitáľkovým väzom obšitím niťou šitia a následne ešte ozdobne pojatý remienkom usne, alebo hodvábnymi niťami. Vedľa doposiaľ známych a publikovaných typov kapitáľíkov som však objavil i druhy, ktoré nie sú nikde popísané. V nasledujúcej časti textu sa budem viac venovať jednotlivým typom.

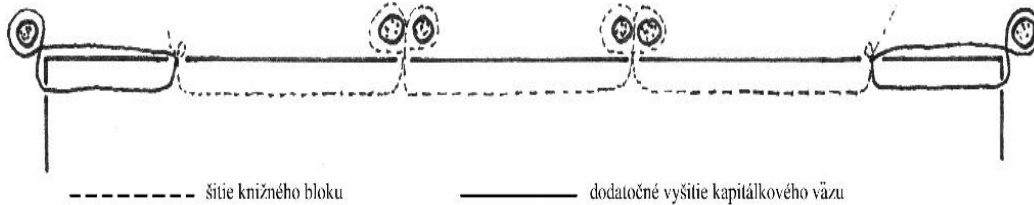
7.2 Šitie kapitálíku

Kapitálík je tvorený **primárnym obšitím kapitáľkového väzu** (jadra). V tomto prípade je ešte nutné rozlišovať kapitáľkový väz vyšitý súčasne s blokom (pozri Obr. č. 76) a kapitáľkový väz vyšitý až po ušití bloku (pozri Obr. č. 77). Rozdiel v spôsobe šitia je dobre rozpoznateľný na chrbte knižného bloku (pozri Obr. 78). Najčastejším miestom prepojenia kapitáľkového väzu s blokom, býval v tomto prípade zapošívací steh. V minimálnom množstve som sa stretával s vedením šitia kapitáľkového väzu cez vlastný otvor nad, poprípade pod zapošívacím stehom.

Samotné jadro kapitáľkového väzu je umiestňované do roviny s vrchnou a spodnou oriezkou. Následné väčšie či menšie „vytlačenie“ väzu do plochy oriezky je dané zaťahovaním pri samotnom obšití, poprípade dodatočným ozdobným obšivaním väzu. V prípade zhranenia rohov hlavy a päty bloku je väz pod úrovňou oriezky.

Obr. č. 76
Šitie kapitáľkového väzu zároveň s vyšitím knižného bloku.

Obr. č. 77
Šitie kapitáľkového väzu cez otvor zapošívacieho stehu, po vyšití knižného bloku.

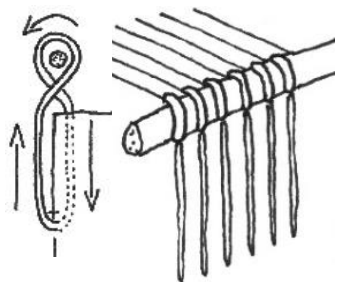

Obr. č. 78
Kapitáľkový väz ušitý po vyšití knižného bloku. Na chrbte viditeľné nite šitia.

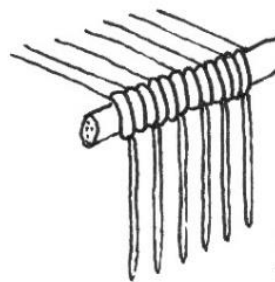
(sign. M I 322)

V prípadoch u ktorých bol kapitáľkový väz ušitý súčasne s blokom som vždy zaznamenal pakovanie kapitáľkového väzu.

U kapitáľkových väzov obšitých po vyšití bloku som vysledoval jak len jednoduché vedenie šitia cez stred každej zložky (bez pakovania, pozri Obr. č. 79), tak i pakovanie samotné (pozri Obr. 80, 81). V prípade pakovaných väzov sa nie vždy jednalo o priebežné fixovanie väzu cez stred každej zložky.

Obr. č. 79
Zakreslenie vedenie
šitia kapitáľkového
väzu jednoduchým
spôsobom len cez
stredy zložiek.

Obr. č. 80
Dodatočne obšitý
kapitáľkový
váz – pakovaný.

Obr. č. 81
Kapitáľkový váz vyšíť
niťou
šitia, pakovaný.

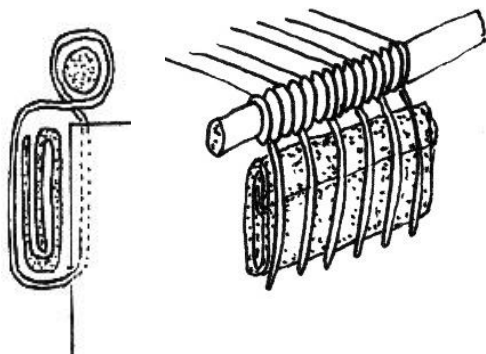
(sign. MI 502)

Pokiaľ sa jedná o kapitáľik došívajú po ušití knižného bloku, vyzoroval som snahy o spevnenie chrbta v mieste, ktorým je šitie vedené preloženým pruhom usne (pozri Obr. č. 82, 83).

Obr. č. 82
Detail kapitáľkového väzu
s prúžkom usne, pre
spevnenie miesta šitia.

(sign. MI 235)

Obr. č. 83

Schéma zhotovenia kapitálového väzu s vystužením zo sign. M I 235.

Po obšití nit'ou šitia bol kapitálový väz častokrát ďalej zošľacht'ovaný opletaním poprípade tkaním. Z materiálov na oplietanie sa najčastejšie objavuje useň, ľan a hodváb. Pozorovateľná je i úprava týchto materiálov farbením.

Presahy kapitálovým väzov boli, rovnako ako samotné väzy šitia fixované k doskám väzby (pozri Obr. č. 83). Vzhľadom k tomu, že kapitálové väzy šité súčasne s blokom, fungovali zároveň i ako zapošívacie väzy, je možné v ich jadrách objaviť začiatok a zakončenie nite šitia. Na obrázku č. 83 je dobre vidieť prepojenie nite zo šitia bloku s jadrom kapitálového väzu.

Obr. č. 83

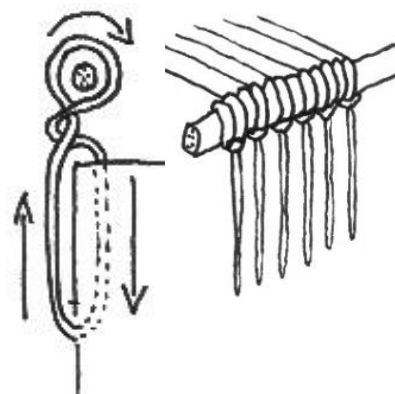
Fixovanie nite obšitia väzu prepichnutím a pretiahnutím skrz väz. Nit' končí v žliabku zároveň s kapitálovým väzom.

(sign. M I 239)

Kapitálik je tvorený **obšitím kapitáľkového väzu** niťou šitia s **vytvorením retiazky zo strany chrbta** (pozri Obr. č. 4). Jadro býva vytvorené z pruhu zatočenej usne, alebo motúza. U tohto typu sa najčastejšie objavuje pakované vyšitie jadra. Retiazka z chrbtovej strany vzniká pretočením a podvlečením nite šitia samotného jadra (pozri Obr. č. 85).

Obr. č. 84
Kapitáľkový väz vyšitý niťou šitia, doplnený o retiazku zo strany chrbta. (sign. M II 89)

Obr. č. 85
Zákres obšívania kapitáľkového väzu s retiazkou na strane chrbta bloku.

7. 3 Typy kapitálikov

Kapitálik je tvorený **obšitím kapitáľkového väzu** niťou šitia s **retiazkou zo strany oriezky** (pozri Obr. č. 86). Vyšitie prebieha až po ušití knižného bloku. S blokom je kapitáľkový väz prepojený v mieste začiatku a konca každého oka retiazky. Jadro je tvorené pruhom zatočenej usne, prípadne motúzom. U tohto typu sa najčastejšie objavuje pakované vyšitie jadra. Retiazka zo strany oriezky vzniká pretočením a podvlečením, každej 3–5 nite obšívania jadra. Spôsob vedenia šitia je totožný s predchádzajúcim príkladom (pozri Obr. č. 85), len je vedený tak, aby retiazka vznikala na oriezke a nie na chrbte bloku.

Obr. č. 86
Kapitáľkový väz s retiazkou na strane oriezky.

(sign. M II 105)

Kapitálik je tvorený **primárnym obšitím kapitáľkového väzu**. Jednalo sa jak o kapitáľkový väz obšitý súčasne pri šití bloku, tak až po jeho ušití. Samotné jadro väzu bolo **následne obšívane farebnými niťami**. Pri šití vznikla na prednej oriezke retiazka (pozri Obr. č. 87). Konce niť šitia boli prilepené na vonkajšiu stranu dosky (pozri Obr. č. 88).

Pri spôsobe fixovania koncov farebných niť z obšívania kapitáľku som sa najčastejšie stretával s ich prilepením buď na chrbát, alebo, jak uvádzam vyššie, prilepením na vonkajšiu stranu dosky. Len v ojedinelých prípadoch tomu bolo inak (pozri Obr. č.).

Obr. č. 87

Pohľad na retiazku, ktorá vznikla na oriezku pri obšívání väzu kapitáľku.

(sign. 48.734)

Obr. č. 88

Na fotografii vyznačené ukončenie prilepenie koncov niť na vonkajšiu stranu dosky

(sign. 48.734)

Jadro kapitálíku vytvorené z pruhu usne, primárne obšité niťou šítia. Následne je doplnené o **sekundárne obšitie** tzv. **krížovým stehom** (tiež tzv. rybia kosť) s **retiazkou** ležiacou na oriezke bloku (pozri Obr. č. 89, 90). Takéto obšitie je prevedené hodvábnymi či ľanovými niťami, ktoré sú často farbené. Kapitálík býva najčastejšie dvojfarebný a trojfarebný. Často sa stretávame s rôznou farebnosťou kapitálíkov u hlavy a päty jednej knižnej väzby.

Obr. č. 89
Detail kapitálíku obšitého tzv. rybím stehom.
(sign. II 48.281)

Obr. č. 90
Pohľad na kapitálkový väz obšitý farebnými niťami.
(sign. M I 309)

Kapitálík je tvorený **obšitím kapitálkového väzu** niťou šítia. Jadro môže byť vytvorené jak z pruhu usne (často stočenej), tak motúzu. Následne je takto obšité jadro **obtočené rôznofarebným tkaným plátenným pruhom** (pozri Obr. č. 91). Plátno je k jadru fixované šitím, ktoré prechádza tesne popod samotný kapitálkový väz (pozri Obr. 90). V niekoľkých prípadoch bol presah usne pokryvu, u hlavy a päty bloku, prišitý ku kapitálíku súčasne s fixovaním plátenného pruhu. Stretol som sa s použitím rôznych farebných kombinácií a vzorov tkania. V nižšie uvedenom prípade došlo dokonca k použitiu iného textilného pruhu u hlavy a iného u päty bloku (pozri Obr. 91,92).

Obr. č. 91
Viditeľné obšitie kapitálkového jadra niťou šítia a následné obtočenie pruhom plátna. (sign. M I 353)

Obr. č. 92

Detail kapitálku s umiestnením šípok v mieste vyskytujúcich sa stehov nite, ktorou je plátno k väzu prilepené. (sign. M I 353)

Kapitálík vytvorený obšitím jadra niťou šitia. Po vyšití je jadro **pretkávané farebnými niťami**, často hodvábnymi (pozri Obr. č. 93). Niť, ktorou je jadro obšité tvorí osnovu. Postupným prepletaním cez jednotlivé obtočenia väzu – osnovu vzniká ozdobný kapitálík. Vo výsledku nie je niť použitú na obšitie jadra vidieť.

Obr. č. 93

Príklad tkaného kapitálku.

(sign. M I 299)

Kapitálík je tvorený usňovým jadrom, najčastejšie tordovaným. Jadro nie je ku knižnému bloku nijak prvotne fixované. Jediné zaistenie jadra k väzbe a tým pádom i jeho umiestnenie voči bloku, zaisťuje nasadenie koncov jadra do dosiek väzby. **K upevneniu jadra kapitálku k bloku dochádza až pri jeho obšití.** Šitie v tomto prípade splňuje jak funkčnú, tak estetickú úlohu (pozri Obr. č. 95). Často sa objavovalo v dvojfarebnom

prevedení. Niť na šitie bola zložená minimálne z dvoch prameňov. Častejšie som sa však stretol s použitím nit so 4 alebo 5 prameňmi (pozri Obr. č. 94). Nite sa ovíjajú priamo okolo jadra a prechádzajú stredom zložiek a na chrbte vychádzajú pod zapošívacím stehom. Prišívanie jadra mohlo prebiehať v každej zložke, ale túto variantu som nepozoroval často. Častejšie sa objavovalo lokálne fixovanie ku knižnému bloku. Šitie bolo v tomto prípade vždy vedené cez prvú a poslednú zložku a v rámci bloku v pravidelných rozstupoch v závislosti i od hrúbky bloku. V priebehu šitia vzniká na oriezke knižného bloku retiazka.

Spôsob obšívania jadra kapitálku týmto spôsobom sa následne v mladšom období gotiky už bežne vyskytuje. Jeho obľúbenosť v knižnej tvorbe pretrváva až do súčasnej doby.

Obr. č. 94

Dvojfarebný kapitálik s retiazkou.

→ Jadro kapitálku objavujúce sa pod poškodením obšitím.

(sign. M I 501)

Obr. 95

Schéma obšívania kapitáľkového jadra zakreslená z knihy so sign. M I 501.

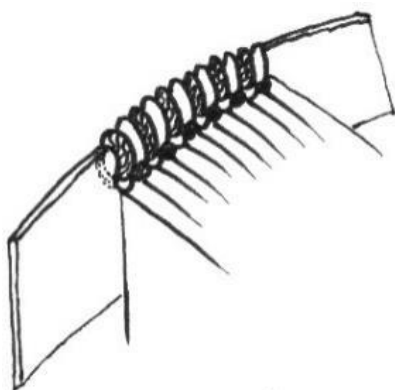
Kapitálik je tvorený **pergamenovým pruhom** zasahujúcim na chrbát knižného bloku. Pergamenový pruh je **k chrbtu prilepený**, rovnako tak i jeho presahy na vonkajšiu

stranu dosiek. Presah pergamenového pruhu nad výšku bloku je následne **obšitý farebnými niťami** (pozri Obr. 96). Spôsob obšívania je totožný s predchádzajúcim typom kapitálku. V tomto prípade však už šitie nie je vedené cez stredy zložiek. Nite sú vedené cez pergamenový prúžok hneď nad plochou oriezky. Retiazka, ktorá vzniká pri šití tak leží na ploche oriezky. Kapitálik bol vždy dvojfarebný. Niť bola tvorená 2 až 5 prameňmi.

Obr. č. 96

Dvojfarebný kapitálik s retiazkou šitý na pergamenový pruh. (sign. 3.496)

Obr. 97

Kapitálik tvorený pergamenovým pruhom prilepeným na chrbát bloku a následne obšitý niťami.

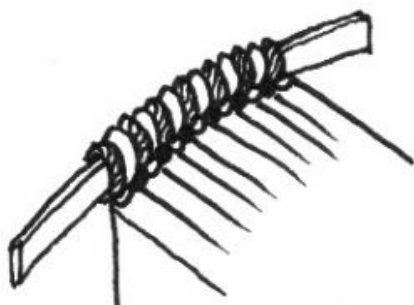
Kapitálik je tvorený **pergamenovým prúžkom**, ktorý nezasahuje do plochy chrbta bloku. Fixovaný je na knižné dosky z vonkajšej strany, vsadením do žliabku a prilepením, poprípade zakolíčkovaním dreveným kolíčkom (pozri Obr. č. 98).

Umiestnený je tesne nad povrch oriezky. Ozdobné **šitie farebnými niťami je vedené len okolo pergamenového jadra** (pozri Obr. č. 98), bez prepojovania s knižným blokom. V priebehu šitia vzniká na oriezke knižného bloku retiazka. Šitý vždy dvojfarebne, niťou ktorá je minimálne zdvojená, ale vyskytuje sa i niť zložená zo štyroch či piatich prameňov.

Obr. č. 98

Kapitálik vyšitý na pergamenový prúžok bez prepojenia šitia s knižným blokom. Presahy pergamenového jadra fixované do plytkého žliabku na vonkajšej strane dosky. (sign. M I 279)

Obr. č. 99

Jadro kapitáliku tvorené pergamenovým pruhom umiestneným tesne nad oriezku. Šitie farebnými niťami je vedené len okolo samotného jadra. Tesne nad povrchom oriezky vzniká retiazka.

Kapitálik je tvorený **pruhom plátna nalepeným na chrbát bloku, s presahom** do plochy dosiek a **cez hranu oriezky**. Presah plátna cez oriezku – jadro kapitálku je **prešívané farebnými niťami** (pozri Obr. č. 100). Šitie je vedené opäť len okolo jadra. I v tomto prípade sa jedná vždy o dvojfarebné pojatie kapitálku. Nite sú pri šití vedené krížom cez seba a vytvárajú akúsi retiazku či pletenec (pozri Obr. č. 101). Pri šití nedochádza ku vzniku retiazky. Presahy nití sú na stranách vzájomne stočené do jedného prameňa a fixované na knižnú dosku prevlečením a zakolíčkovaním zo strany prídoštia. Objavovalo sa i jednoduchšie riešenie fixovania záveru konca šitia. Šlo o prilepenie presahov nití na chrbát bloku.

Obr. č. 100

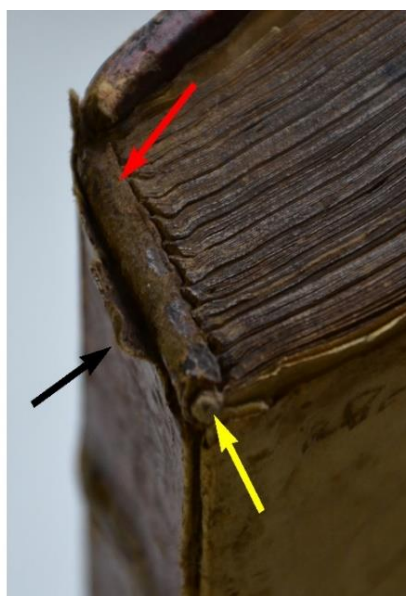
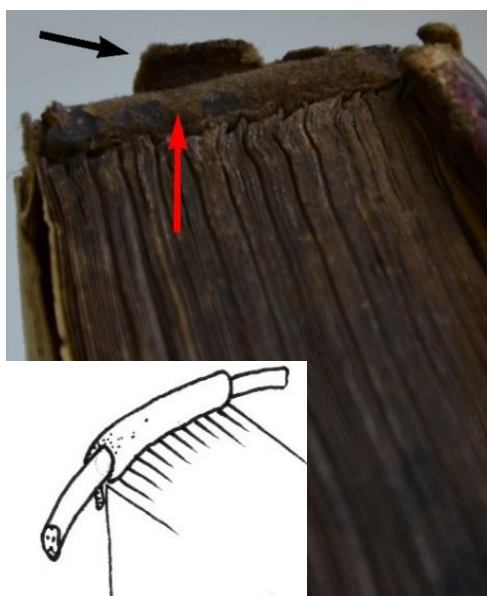
Presah plátenného prelepu je obšitý farebnými niťami, čím vznikol kapitálik. Šípkou je vyznačený prechod tordovaných presahov nití, a ich následné zapustenie do knižnej doske. (sign. 48.693)

Obr. č. 101

Detail spôsobu obšívania textilného presahu. (sign. II 47.790)

Kapitálik je tvorený primárnym **obšitím kapitáľkového väzu** (jadra) niťou šitia. Jadro je vytvorené z pruhu stočenej usne, poprípade motúzu. Objavovala sa jak prípad jadra obšitého pri šití, tak i prípad, kedy bol väz obšitý dodatočne. Celé vyšité jadro je **oblepené pruhom usne** (pozri Obr. č. 102). Useň s miernym presahom na chrbát bloku končí na hrane oriezky. Ide o samostatný pruh usne, ktorý nie je súčasťou pokryvu.

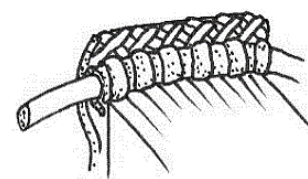
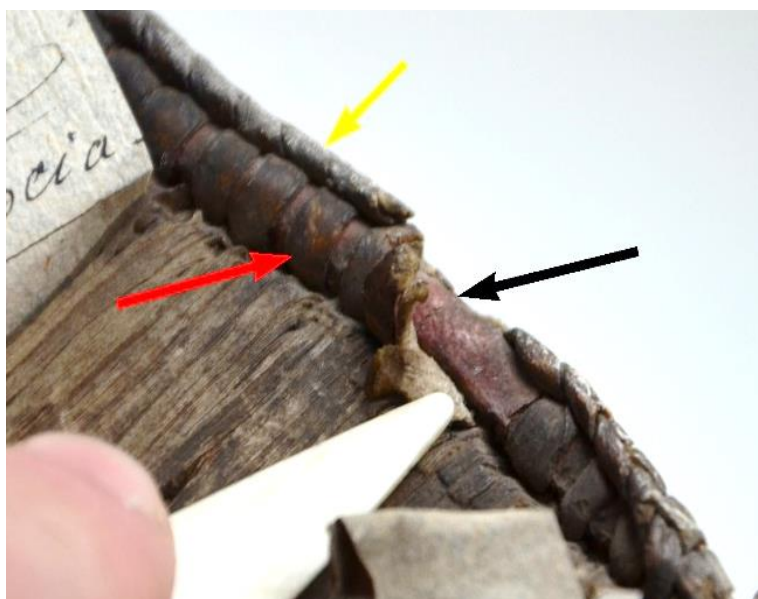

Obr. č. 102
Ukážka kapitáľkového jadra obtočeného pruhom usne.

- presah usňového pokryvu
- obtočenie kapitáľkového väzu pruhom usne
- viditeľné jadro kapitáľiku

(sign M I 150)

Kapitálik je tvorený primárnym **obšitím kapitáľkového väzu** niťou šitia. Väz býva tvorený stočeným pruhom usne, prípadne motúzom. Kapitáľkový väz je najskôr **obtočený pruhom usne** a potom ešte **obšitý usňovým remienkom** (pozri Obr. č. 103). Usňový pokrýv nad kapitáľkovým väzom je zarovnaný s výškou hrán dosiek. Tento **presah pokryvu** je ešte **opletený usňovým remienkom** tzv. stehom rybia kosť.

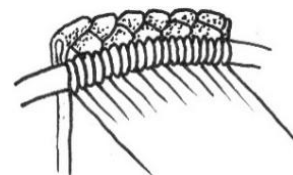
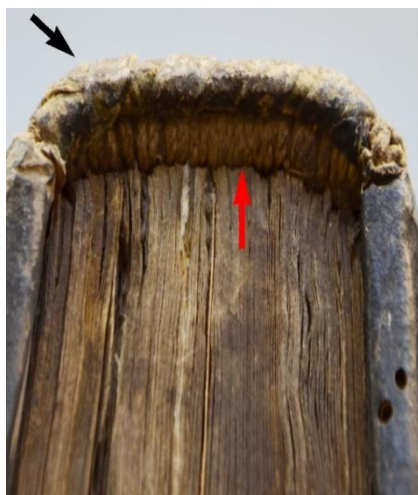

Obr. č. 103

- obtočenie väzu pruhom usne
- opletenie kapitáľkového väzu usňovým pruhom v pravidelných rozstupoch
- opletenie zarezanej hlavice prúžkom usne

(sign M I 161)

Kapitálik je tvorený primárnym **obšitím kapitáľkového väzu** niťou šitia. Jadro býva tvorené pruhom usne, rovným i stočeným, poprípade motúzom. Býva buď vyšité súčasne s blokom, alebo dodatočne došité, až po vyšití knižného bloku. Vždy sa jedná o pakované šitie. Nad vyšitým väzom je založením usňového pokryvu na chrbát bloku vytvorená hlavica. Jej výška korešponduje s výškou kánt dosiek. **Hlavica** je potom ešte dodatočne **obšitá usňovým remienkom** (pozri Obr. č. 104).

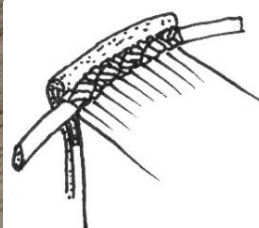
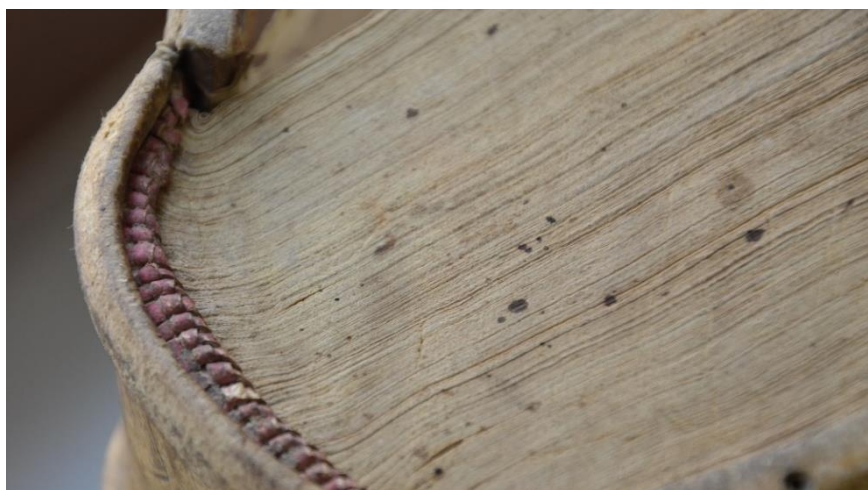
Obr. č. 104

→ kapitáľkový väz
obšitý niťou šitia

→ založená hlavica
vyšitá pruhom usne

(sign. M I 259)

Kapitálik tvorený **obšitím jadra** niťou šitia. Následne **opletený usňovým remienkom**. Pokryv u hlavy a päty spracovaný do **hlavice**, ktoré je čiastočne **vedená ponad kapitálik** (pozri Obr. č. 105). Useň zalomená v úrovni knižných dosiek.

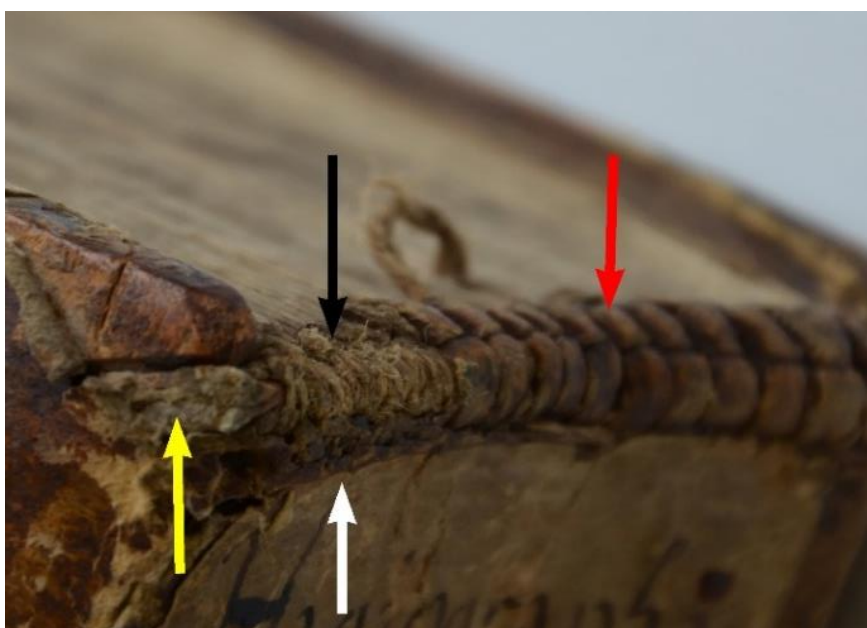
Obr. č. 105

Opletený kapitáľkový
väz so založenou
hlavicou nad jeho
úrovňou.

(sign. II 300.082)

Kapitálik je vytvorený **jadrom obšitým niťou** šitia. Presahy jadra sú pevne fixované do knižných dosiek. Následne bol kapitáľkový väz **opletaný usňovým remienkom** (pozri Obr. č.106). Používali sa remienky o hrúbke 3–6 mm. Opletanie

mohlo byť prevedené pred, alebo po pokrytí knižnej väzby (pozri Obr. č. 107), kedy remienok prechádza skrz pokryv. Farebnosť remienkov bola rôzna. Stretol som sa s remienkami ružovej, modrej a vínovo červenej farby. Vo všetkých prípadoch sa jednalo o povrchovo farbené usne. Najčastejšie boli remienky zhotovované z usne, ktorá bola použitá i na pokryv väzby. Rôznorodosť vládla i v spôsoboch samotného oplietania. Od najjednoduchšieho obtáčania väzu, cez obtáčanie s retiazkou viditeľnou buďto z chrbtovej strany, alebo zo strany oriezky. V najzložitejších prípadoch vzniká tzv. rybí steh na vrchnej strane kapitáľkového väzu (pozri Obr. č. 109), ktorý môže byť doplnený o retiazku z chrbtovej strany.

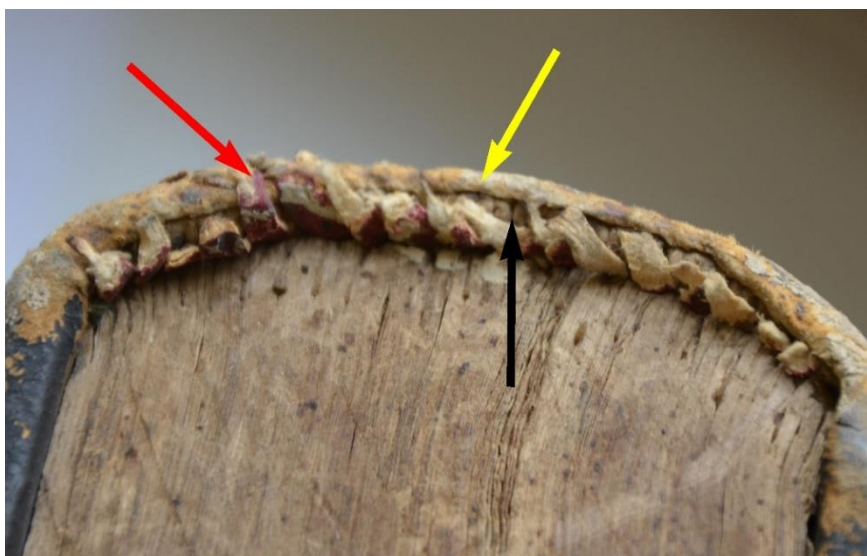

Obr. č. 106

Ukážka spracovania kapitáľku obšitého usňovým remienkom. Useň použitá na pokryv ponechaná ako voľná hlavica.

- jadro z zatočeného pruhu usne
- obšitie jadra niťou
- opletenie jadra usňovým remienkom
- usňový pokryv ponechaný ako voľná hlavica

(sign. M I 164)

Obr. č. 107

Ukážka spracovania jadra kapitáľiku. Jadro obšité niťou šitia, čiastočne obtočené usňom použitou na pokryv. Ďalej opletené usňovým remienkom.

- obšitie jadra niťou šitia
- opletenie jadra usňovým remienkom
- čiastočné obtočenie jadra pokryvom

(sign. M II 123)

Obr. č. 108

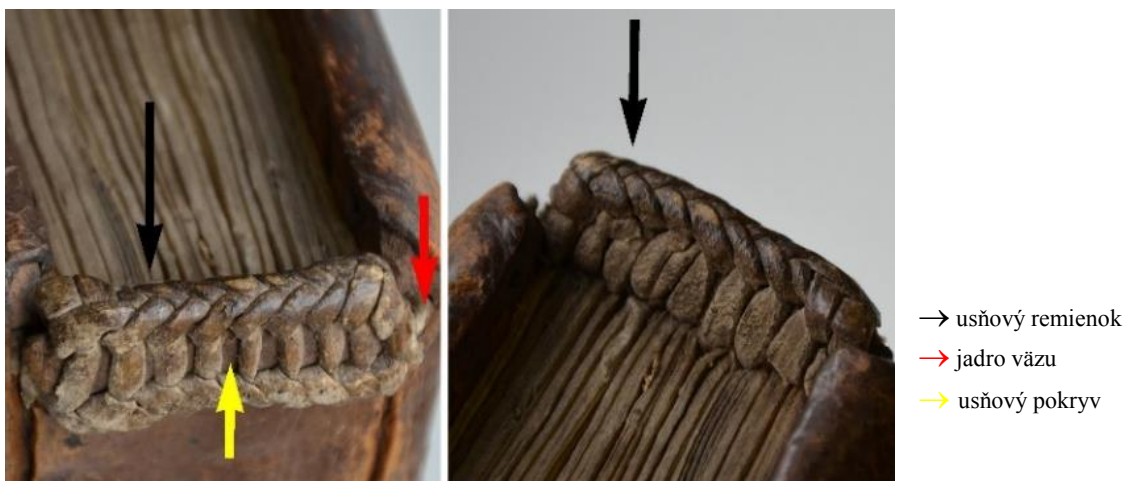
Kapitálík oplietaný pruhom usne obtočením s krížením. (sign. M II 21)

Obr. č. 109

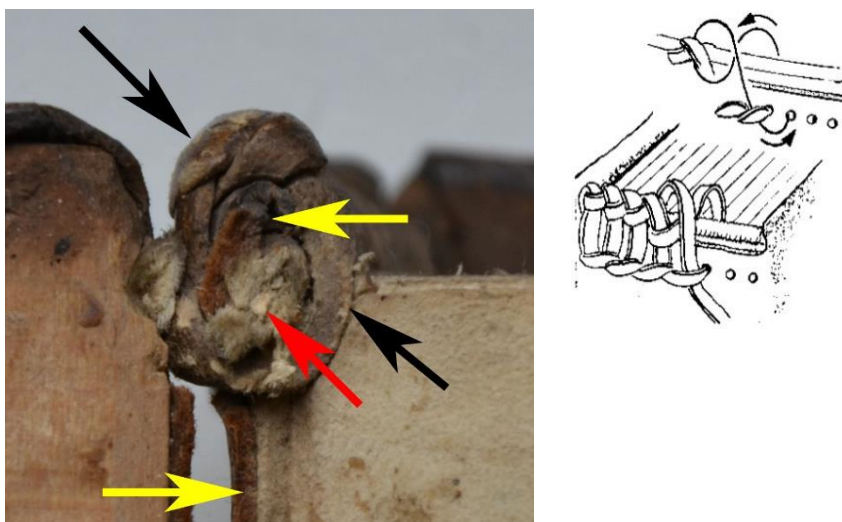
Kapitálík oplietaný pruhom usne s viditeľným stehom rybia kost'. (sign. M II 101)

Kapitálík vytvorený **obšitím väzu niťou** šitia. Pri pokrývaní väzby usňou došlo k jeho obtočeniu a **čiasočnému prekrytiu** (pozri Obr. č. 111). Následne bol **obšitý usňovým prúžkom**, ktorý na jeho vrchu tvorí steh rybia kost' (pozri Obr. č. 110). Na chrbte oplietanie kapitálíku zasahuje 10 mm do jeho plochy. V poslednom mieste prevliekania usňového prúžku cez pokryv a popod kapitáľkový väz vzniká retiazka.

Obr. č. 110

Kapitálík oplietaný pruhom usne s viditeľným stehom rybia kost' vznikajúcim vo vrchnej časti väzu. na vrchnej strane. Do plochy chrbta zasahuje retiazka vznikajúci pri oplietaní tohto typu kapitálíku. (sign. M I 407)

Obr. č. 111

Pohľad na bočný „rez“ usňou obšitým kapitáľkovým väzom. Schéma vedenia opletania väzu remienkom. (sign. MI 407)

Kapitáľík je vytvorený z usňového **jadra bez obšitia niťou**, ktoré by ho pevne fixovalo ku knižnému bloku. K pevnému prepojeniu jadra s väzbou, dochádza fixovaním presahov väzu do dosiek. **Okolo jadra je obtočená useň použitá na pokryv knižnej väzby**. Až po obtočení pokryvom je **váz opletený usňovým remienkom**. K fixovaniu kapitáľíku ku knižnému bloku došlo až po jeho opletení. K fixovaniu bola použitá niť, vedená medzi prameňmi usňového remienka a zapošívacím stehom na chrbte bloku (pozri Obr. č. 112).

Obr. č. 112

→ presah usne pokryvu po obtočení usňového jadra

→ niť, ktorou je kapitáľík prišitý ku knižnému bloku

(sign. 48.789)

8. Úpravy knižného bloku po ušití

Po vyšití knižného bloku dochádza k viacerým úpravám. Chrbát knižného bloku býval zaglejený, zaguľatený a zarezaný. Z podoby oriezok je možné vysledovať i upravovanie samotných zložiek. Pokiaľ neboli knižné zložky nijak upravované pred samotným šitím, došlo k orezaniu bloku po jeho vyšití. Podobu bloku knihár finalizoval jeho spracovaním po ušití.

8. 1 Fixovanie tvaru chrbta

Fixovanie tvaru chrbta bolo prevádzané gejom (pozri Obr. č. 113). Glejenie je pretieranie a vtláčanie lepidla, medzi knižné zložky (pozri Obr. č. 114). Práve vtieranie lepidla medzi zložky zanecháva na chrbte bloku jasné stopy, ktoré tento proces dokladajú. Najčastejšie sa používal glej (kostný), menej často škrob. V prípade niektorých väzieb však na chrbte neboli pozorované žiadne stopy po lepidle a ani po jeho vtieraní. K spevneniu chrbta bloku tak došlo len aplikáciou usňového pokryvu.

Obr. č. 113

Detail chrbta bloku so silnou vrstvou gleja.

(sign. M I 240)

Obr. č. 114

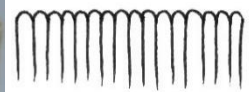
Dokonalá zapracovanie lepidla medzi chrbty zložiek. Na fotografii sú patrné i deformácie chrbtov zložiek, ktoré boli spôsobené pri vtláčaní a vytieraní lepidla.

(sign. M II 91)

8. 2 Úprava tvaru chrbta

K zaguľataniu chrbta dochádzalo z rôznych dôvodov. Pokiaľ bol knižný blok pri šití tzv. našitý, dochádza automaticky k jeho miernemu zaguľataniu, ktoré nie je zámerné. Stretávame s avšak i z prípadmi, kedy je guľatenie zámerné. Toto zaguľatenie, mohlo byť len mierne, ale tiež pomerne výrazné. Zámerné zaguľatenie, po strane spracovania, pozorujeme na deformácii knižných zložiek na chrbte a pri oriezke.

Knižný blok s rovným chrbtom. V takomto prípade nedošlo k našitiu knižného bloku ani k jeho zámernému zaguľataniu.

Obr. č. 115

Detailný pohľad na oriezku bloku s rovným chrbtom. V drážkach bloku nie sú viditeľné ani len mierne tendencie chrbta bloku ku guľataniu, ktoré by vznikali, pokiaľ by došlo k jeho našitiu. (sign. M I 260)

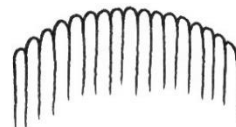
Knižný blok mierne zaguľatený. Oblý tvar chrbta vznikol našitím knižného bloku pri šití.

Obr. č. 116

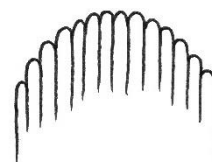
Detail hlavy bloku s miernym zaguľatáním chrbta, ku ktorému došlo z dôvodu tzv. našitia bloku pri jeho šití. Šípky ukazujú na vytváranie prirodzenej drážky. (sign. M II 3)

Knižný blok zámerne zaguľatený. Tvar zaguľatenia je individuálny u každej väzby. Spravidla ale zaguľatenie nepresahuje jednu tretinu kružnice. Rozpoznanie zámerného, prípadne zaguľatenia vzniknutého našitím je ťažké, hlavne pokiaľ sa jedná o mierne zaguľatené chrbty knižných blokov. Najčastejšie sa u zámerne zaguľatených knižných väzieb objavujú malé deformácie knižných zložiek v mieste hlavíc (pozri Obr. č. 117). Deformácie vznikli použitím tvrdého nástroja, z najväčšou pravdepodobnosťou kladiva, ktoré bolo použité k tvarovaniu chrbta bloku.

Obr. č. 117

Detailný pohľad na chrbty zložiek u jednej z hlavíc bloku. Výrazná deformácia chrbtov zložiek svedčí o použití kladiva a teda zámernom guľatení chrbta bloku. (sign. M I 296)

Obr. č. 118

Ukážka výrazného zaguľatenia chrbta bloku. (sign. M I 252)

8. 3 Orezávanie knižného bloku

Orezávanie bloku mohlo prebiehať jak pred šitím, tak až po vyšití bloku. V situáciách pred šitím sa jedná o základné orezanie knižných zložiek do jednotného formátu. K orezávaniu bloku po ušití mohlo dôjsť pred ale i po zaguľatení chrbta (pozri text nižšie).

Orezanie vyšitého bloku bolo možné v gotickom období previesť dvomi spôsobmi. Prvý spôsob je orezanie **nožom, často obojručným**. V takomto prípade na oriezke knižného bloku zostávajú po orezaní šikmé zárezy, prípadne záseky po ťahaní noža. Druhý spôsob je použitie **hoblíka**, po ktorom zostáva oriezka hladká v celej ploche bez nežiadúcich zárezov. Použitie rôznych materiálov (pergamen, papier) na tvorbu knižného bloku, nemá vplyv na jeho následnú úpravu.

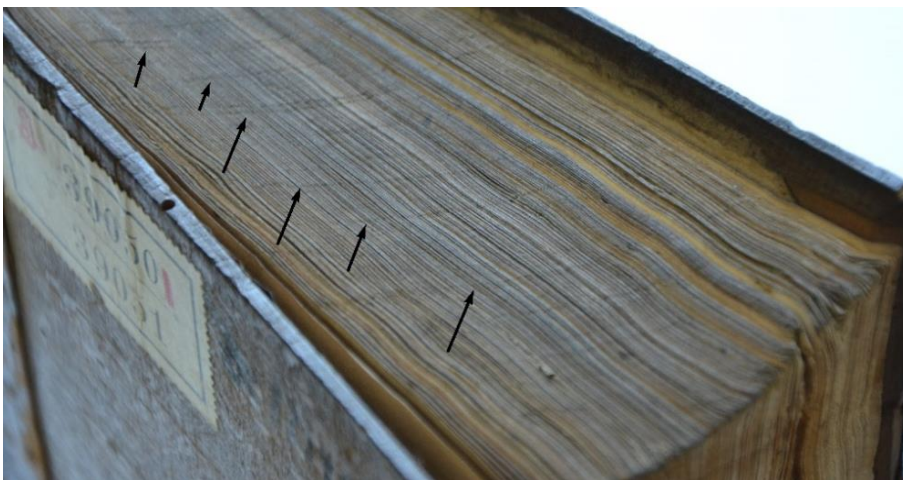
Obr. č. 119

Príklad knižného bloku s nezarezanými oriezkami. Ručnému papieru, použitému na vyskladanie zložiek, boli ponechané jeho prirodzene nepravidelné okraje. (sign. M I 406)

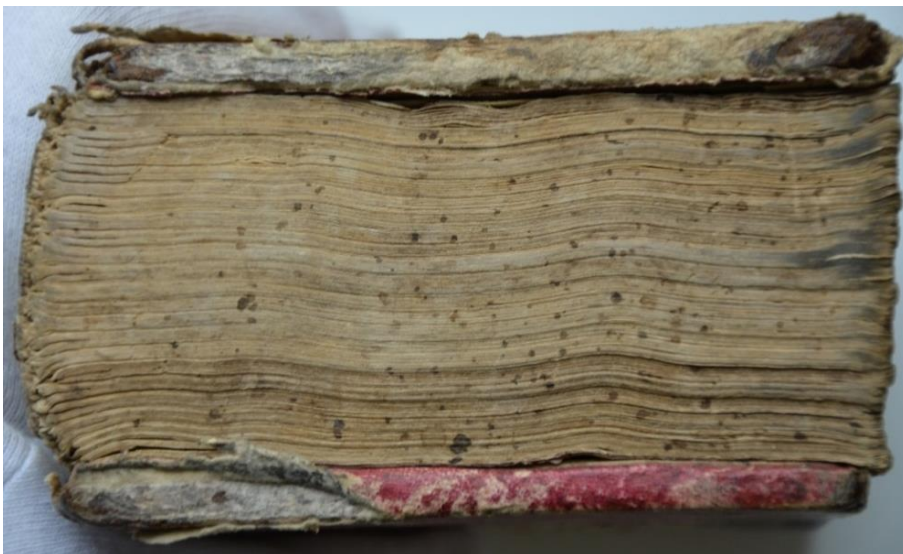
Obr. č. 120

Ukážka oriezky bloku u ktorého boli zložky orezané pred samotným vyšitím. (sign. M I 339)

Obr. č. 121

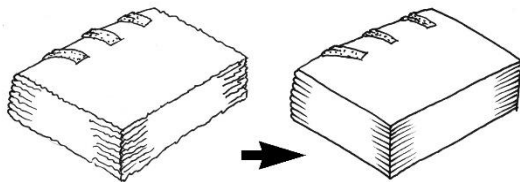
Oriezka knižného bloku orezaná obojručným nožom. Na oriezke sú dobre čitateľné stopy po zasekávaní nože pri orezávaní. (sign. 39.050)

Obr. č. 122

Pohľad na oriezku bloku orezanú hoblíkom. (sign. M I 342)

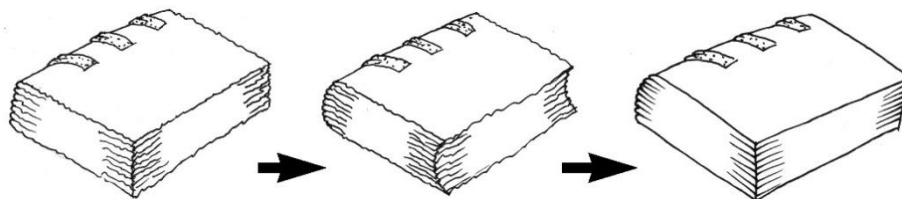
Orezanie bloku prebieha po ušití, chrbát zostáva rovný. Knižný blok orezaný zo strany vrchnej, spodnej a prednej oriezky. Povrch po orezaní zostáva hladký (pozri Obr. č. 123). Orezanie prevedené nožom, poprípade hoblíkom.

Obr. č. 123

(sign. 48.647)

Orezanie bloku prebieha po ušití a zaguľatení chrbta. Knižný blok orezaný zo strany vrchnej, spodnej a prednej oriezky. Predná oriezka je rovná (pozri Obr. č. 124). Povrch po orezaní zostáva hladký. Orezanie prevedené nožom, poprípade hoblíkom.

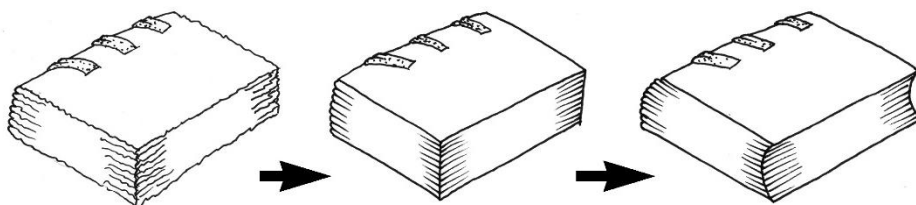

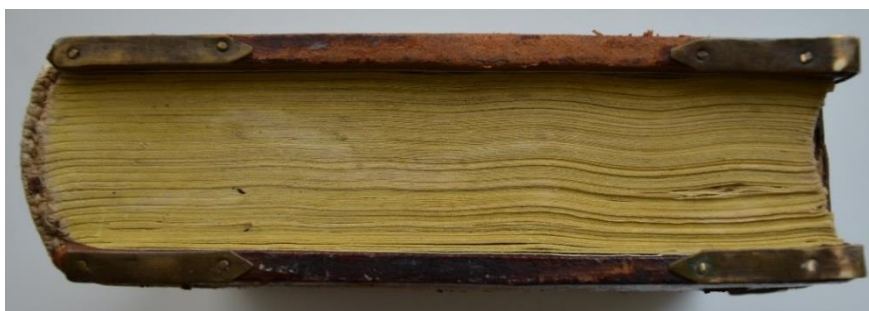
Obr. č. 124

(sign. M I 356)

K úprave chrbta a oriezok dochádza po ušití v dvoch fázach. Prvým krokom je orezanie bloku po ušití zo strany vrchnej, spodnej a prednej oriezky, blok má rovný chrbát. Z dôvodu zaguľatenia chrbta po orezaní dochádza k zaobleniu prednej oriezky a miernemu rozhádzaniu zložiek knižného bloku, čo sa najviac prejavuje práve na prednej oriezke (pozri Obr. č. 125). Samotné hrany zložiek ale zostávajú hladké. Orezanie je prevedené nožom, poprípade hoblíkom.

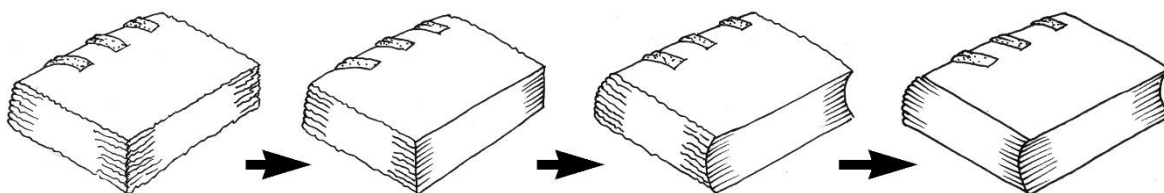

Obr. č. 125

(sign. M I 408)

K orezaniu oriezok dochádza po ušití v dvoch fázach. Prvým krokom je orezanie prednej oriezky po ušití, blok má rovný chrbát. Potom dochádza k zaguľateniu chrbta

bloku. Následne je orezaná vrchná a spodná oriezka. Oriezky sú po orezaní hladké, predná oriezka je zaoblená a mierne rozhádzaná z dôvodu guľatenia chrbta (pozri Obr. č.126). Orežanie býva prevedené nožom, poprípade hoblíkom.

Obr. č. 126

(sign. 39.054)

8. 4 Medziväzné prelepy

Po zaglejení a zaguľatení chrbta boli do medziväzných priestorov nalepené medziväzné prelepy. Jedná sa o jeden, poprípade viacej menších pruhov, vytvorených z pergamenu (často druhotne použitého, pozri Obr. č. 127), prípadne jirchových pruhov (pozri Obr. č. 128). U niekoľkých väzieb som zaznamenal prelepy vytvorené z triesločinenej usne (pozri Obr. č. 130), plátna (pozri Obr. č. 131) a celkom netradične i “prelepy“ vytvorené rozvlákneným motúzom (pozri Obr. č. 132).

K aplikovaniu medziväzných prelepov na chrbát knižného bloku mohlo dôjsť pred i po orezaní knižného bloku, avšak vždy až po finálnom upravení tvaru chrbta.

Presahy prelepov sú lepené na vnútornú alebo vonkajšiu stranu dosky. Stretol som sa však i z prípadmi, kedy dochádzalo k zámernému striedaniu lepenia prelepov ako na vonkajšiu, tak na vnútornú stranu dosky (pozri Obr. č. 137,138). Dôvodom bude z najväčšej pravdepodobnosti zaistenie pevnejšieho prepojenia bloku s knižnými doskami.

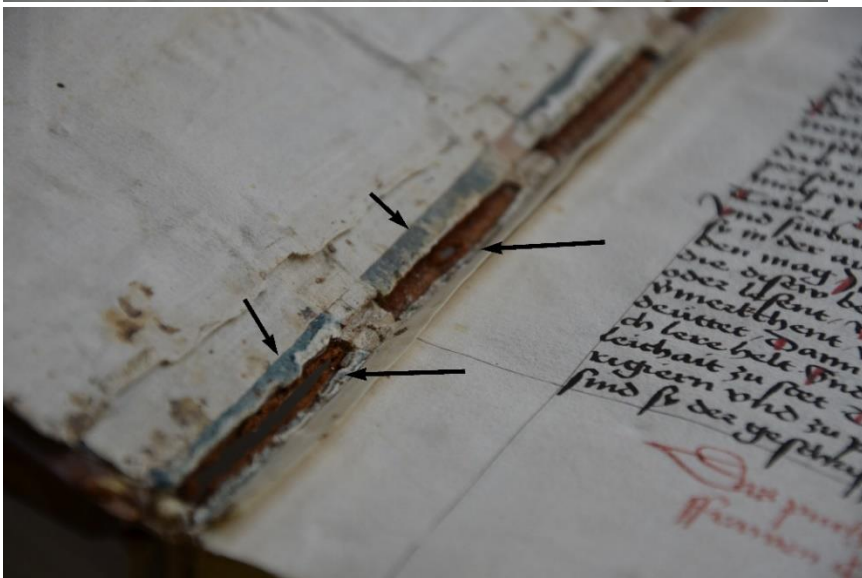
Obr. č. 127
 Medziväzné prelepy
 vytvorené z druhotne
 použitého pergamenu.

(sign. M II 16)

Obr. č. 128
 Medziväzné prelepy
 vytvorené z usne – jirchy.

(sign. 6.682)

Obr. č. 129
 Prelepy tvorené
 povrchovo upravenou
 jirchou.

(sign. M II 22)

Obr. č. 130

Medziväzné prelepy
vytvorené z
triesločinenej usne.

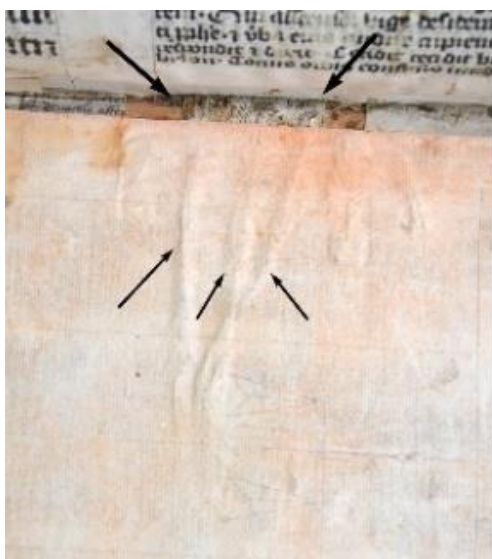
(sign. 60.717)

Obr. č. 131

Medziväzné prelepy
vytvorené z hrubo
tkaného plátna.

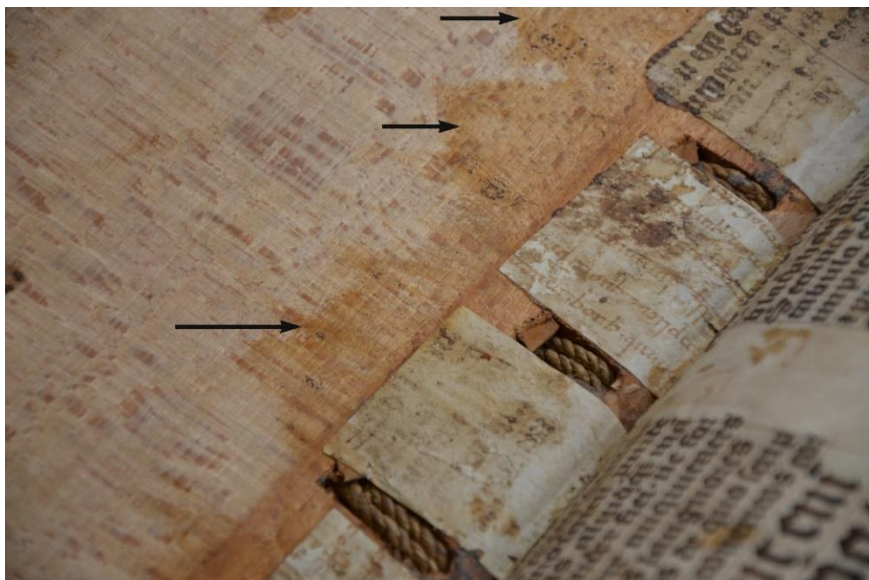
(sign. M II 22)

Obr. č. 132

Prípady použitia rozvlákneneho motúza ako medziväzného prelepu. V mieste fixovania na knižné dosky je motúz zatočený a prilepený. (sign. M II 283, M II 85)

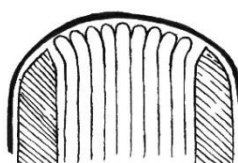
Prelepy sú na knižné dosky lepené vždy pomocou gleja (pozri Obr. č. 133). Veľmi často som u nich pozoroval rôzny tvar a rozvrhnutie. Vybral som niekoľko fotografií, ktoré dokladajú najčastejšie pozorované rozvrhnutia a umiestnenia medziväzných prelepov na knižnej väzbe.

Obr. č. 133

Pergamenové prelepy lepené na prídoštie glejom. Viditeľná silná vrstva lepidla siahajúca i mimo plochu lepenia prelepov.

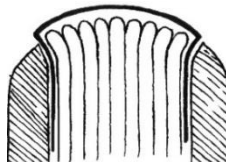
(sign. M II 85)

Obr. č. 134

Pergamenové prelepy lepené na vonkajšiu stranu knižnej dosky.

(sign. M II 78)

Obr. č. 135

Pergamenové prelepy lepené na prídoštie.

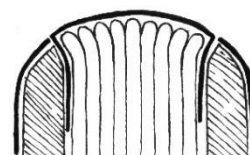
(sign. 48.924)

Obr. č. 136

Ukážka situácie, kedy sa medziväzné prelepy nachádzali len u hlavy a päty bloku.

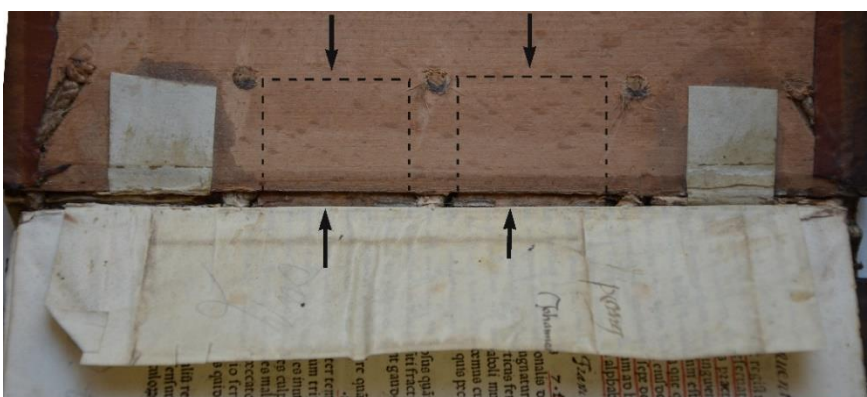
(sign. M II 110)

Obr. č. 137

Pergamenové prelepy lepené striedavo na vonkajšiu a vnútornú stranu knižnej dosky.

(sign. 300.150)

Obr. č. 138

Iná varianta striedania lepenia medziväzných prelepov.

(sign. 39.050)

Úplne netradičný spôsob riešenia medziväzných prelepov obsahoval rukopis so signatúrou M II 4. Jednalo sa o kombináciu pergamenových a usňových prelepov (jirchy). Veľmi zaujímavé bolo riešenie samotného pergamenového prelepu. Ten pozostával z dvoch pruhov, ktoré boli cez seba nalepené na chrbte bloku, po celej jeho výške. V miestach väzov však boli pergameny narezané (pozri Obr. č. 139). Tato narezaná časť pergamenového prelepu bola obtočená okolo prvej a poslednej zložky a je cez ňu vedené i samotné šitie (pozri Obr. č. 140). Z toho jednoznačne vyplýva, že pergamenové prelepy museli byť pripravené a fixované k bloku pri jeho vyšití. Pruhy jirchy knihár nalepil

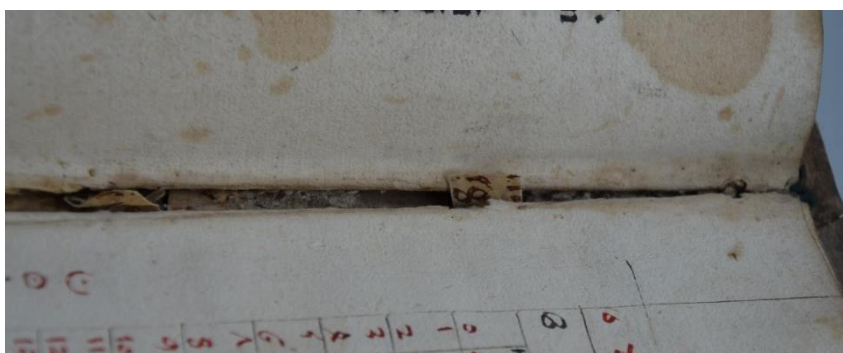
v medziväzných poliach cez pergamenové prelepy. Presahy pergamenu i jirchy sú prilepené na prídoštie dosky (pozri Obr. č. 139).

Obr. č. 139

Detailný pohľad na prednú drážku s medziväznými prelepami. Dobre viditeľné sú narezané časti pergamenových prelepov, ktoré boli obtočené okolo prvej zložky.

(sign. M II 4)

Obr. č. 140

Pohľad medzi posledné dve zložky bloku s viditeľným prúžkom pergamenu, ktorým je zložka, v mieste väzu, obtočená.

(sign. M II 4)

8. 5 Úprava oriezky

Oriezka mohla byť po upravení chrbta, či orezaní bloku následne zošľachtovaná. V rámci prieskumu som našiel knihy, na ktorých sa vyskytovali natierané a maľované oriezky. Jedinou pozorovanou farbou natieraných oriezok bola žltá (pozri Obr. č. 141). Vo všetkých prípadoch je natieraná na všetky tri oriezky. To isté platí i u maľovaných oriezok. Materiál skladby bloku v tomto prípade neovplyvňuje úpravu.

V minimálnom množstve prípadov som sa stretol s úpravou oriezky natieraním i u knižných blokov, ktoré majú ponechaný prirodzený okraj ručného papiera, čiže bez orezania bloku po ušití. V niekoľkých prípadoch bol na oriezke napísaný titul knihy. Ten sa objavuje na prednej oriezke, na vrchnej oriezke, ale i na všetkých troch stranách (pozri Obr. č. 143).

Obr. č. 141

Oriezka natieraná žltou farbou. (sign. M I 408)

Obr. č. 142

Detail maľovanej oriezky.

(sign. M II 123)

Obr. č. 143

Titul knihy písaný na vrchnej a prednej oriezke.

(sign. M II 116)

9. Knižne dosky

Prvok knižnej väzby, slúžiaci k zvýšeniu kompaktnosti a ochrane knižného bloku pred mechanickým poškodením. Knižné dosky sa dajú považovať za nosič informácií výzdoby pokryvu. Tento prvok je pevne prepojený s knižným blokom tzv. nasadením pomocou väzov, použitých pri šití knižného bloku (pozri kap. 6.2.1).

Prevládajúcim materiálom na výrobu knižných dosiek je drevo, najčastejšie buk a dub. Smer vláken dreva je v prevažnej väčšine súbežný so smerom chrbta bloku. Len v niekoľko málo prípadoch sa objavili dosky s nesprávnou orientáciou vláken dreva (pozri Obr. č. 144). I v prípade drevených dosiek bolo možné u niekoľkých väzieb pozorovať ich „recykláciu“. Dosky niesli stopy pre umiestnení väzov, zhranenia pre kovanie atď.

V minimálnom počte prípadov sa objavovalo použitie papiera na výrobu knižných dosiek. Jedná sa o lepenku vytvorenú zlepením niekoľkých archov papiera k sebe. I v prípade papiera sa stretávame s druhotným používaním starých tlačí či rukopisov.

Mimo klasické drevené a lepenkové dosky boli v rámci prieskumu objavené väzby s doskami, ktoré vznikli kombináciou materiálov. Šlo o vzájomné použitie pergamenu a plátna.

Obr. č. 144

Drevené knižné dosky. Vláčna dreva rovnobežné s chrbtom knižného bloku/ vláčna proti smeru chrbtu knižného bloku.

(sign. M II 88, II 48.023)

Dosky pre knižné väzby boli vyrábané štiepaním z menších guľatin. Do konca 14. storočia sa neobjavujú, prípadne len minimálne, úpravy drevenej dosky v ploche z dôvodu rovnania povrchu po štiepaní. Neskoršie je táto úprava patrná, v tom, že na doske nie sú viditeľne väčšie rozdiely v jej hrúbke.

Úprava knižných dosiek je individuálna pre každý knižný blok. U ranných väzieb je patrná snaha o pravouhlý tvar dosiek, neskôr sa takáto úprava stáva pravidlom. Knižné dosky majú proporcie knižného bloku.

Zo začiatku gotickej knižnej väzby je formát knižných dosiek daný formátom knižného bloku (pozri Obr. č. 145). Pozdejšie sa dosky začínajú zväčšovať, formujú sa tzv. *kanty*. Jedná sa o presah dosky nad formát knižného bloku slúžiaci k jeho ochrane. Spočiatku sa vyskytujú u hlavy a paty knižného bloku (pozri Obr. č. 146), pozdejšie i u prednej hrany bloku (pozri Obr. č. 147). Kanty môžu mať od 1mm až po 15mm, záležalo to od formátu knihy. Takto upravené dosky s dostatočným presahom bránia mechanickému poškodeniu oriezok a tým i celého knižného bloku.

Obr. č. 145

Formát knižných dosiek je totožný s formátom knižného bloku. Jedná sa o knižnú väzbu s doskami bez kánt.

(sign. M I 359)

Obr. č. 146

Príklad knižnej väzby s kantami pri hlave a päte bloku.

Šírka knižných dosiek je totožná s formátom knižného bloku. Na výšku knižné dosky presahujú formát bloku.

(sign. M I 30)

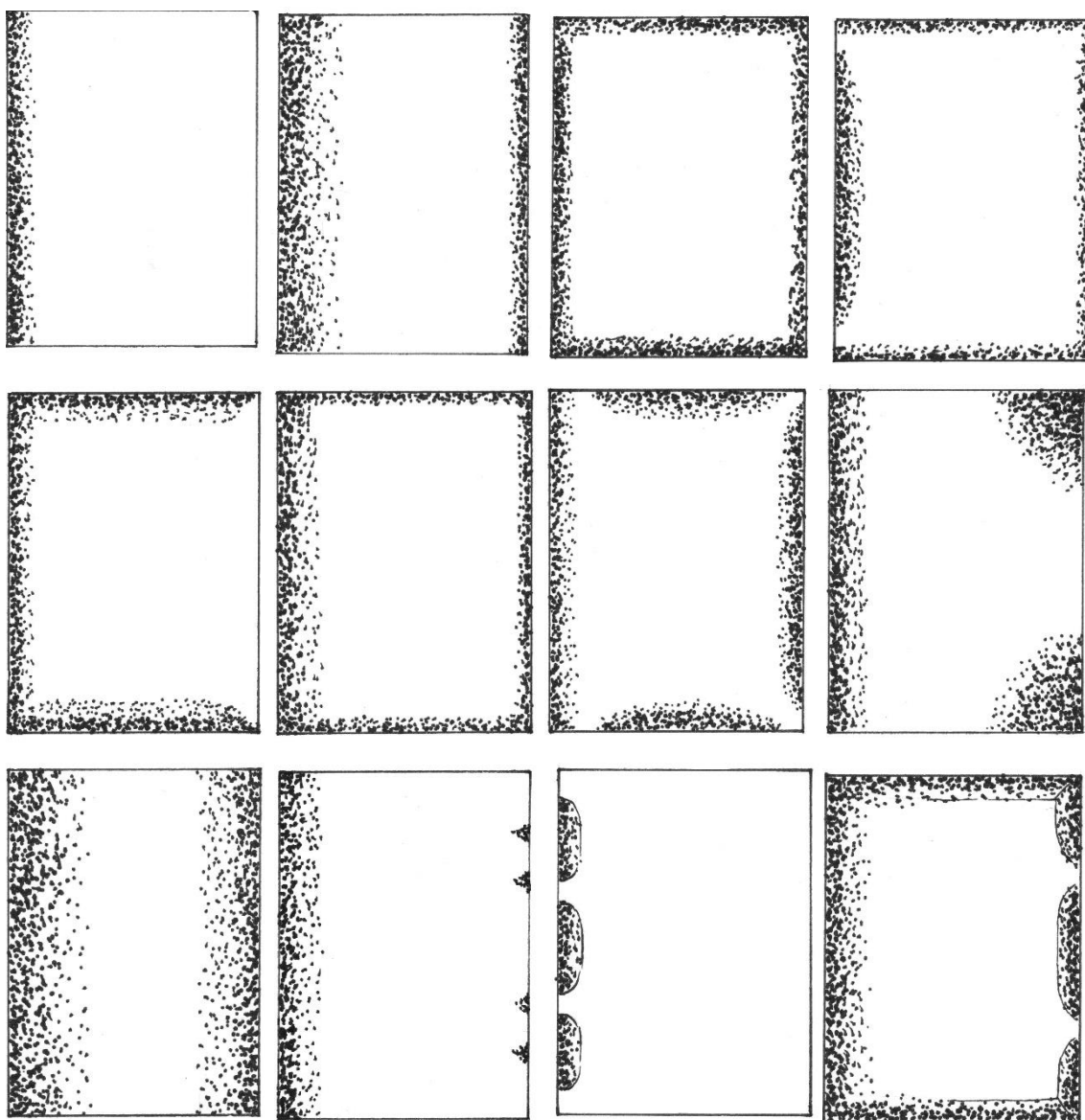
Obr. č. 147

Rozmer knižných dosiek presahuje po všetkých stranách knižný blok. Jedná sa o knižnú väzbu s kantami po všetkých stranách knižného bloku.

(sign. M I 173)

9. 1. Zhranenie knižných dosiek

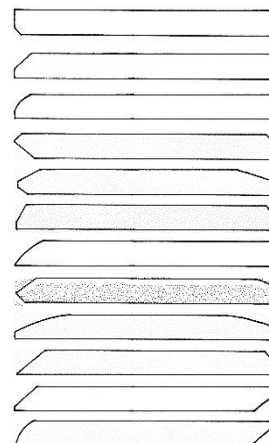
Zároveň s vývojom kánt sa vyvíja i zhranenie knižných dosiek. U ranných väzieb sa zhranenie vyskytuje len minimálne. Postupne sa jedná o jednoduché zhranenie z vonkajšej i vnútornej strany u prechodu knižnej dosky na chrbát knihy. Neskôr sa už zhranenie objavuje po obvodě celej knižnej dosky – v začiatkoch len z vonkajšej strany. Od druhej polovice 15 storočia sa stretávame s zhranením knižnej dosky i z vnútornej strany.

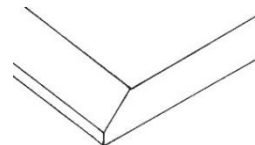
Obr. č. 148

Príklady zhranenia knižných dosiek z vonkajšej strany plochy dosky. Chrbát knižného bloku je vždy vľavo.

Ďalšie nákresy ukazujú na zhranenie knižných dosiek v pohľade z prierezu. Tu môžeme pozorovať zhranenie z vonkajšej i z vnútornej strany dosky. Rovnako sa objavuje zhranenie u chrbtovej a prednej hrane dosky. Zo začiatku sa stretávame so zhranením rovným – ostrým, až neskôr sa takéto zhranenie zaobľuje. Opracovanie hrán dosiek sa vyvíja zároveň s úpravou knižného bloku, hlavne mierou guľatenia chrbta. Všetky nákresy prierezu doskou majú chrbtovú hranu vľavo.

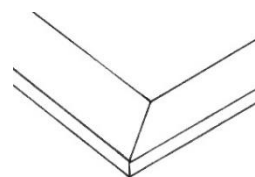
Od 2. pol 14. storočia sa začína objavovať skosenie kánt, v smere od knižného bloku (pozri Obr. č. 152).

Obr. č. 149

Príklad skosenia vonkajšej hrany dosky u vrchnej a spodnej oriezky, smerom ku knižnému bloku.

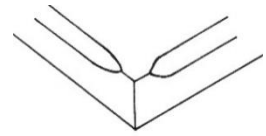
(sign. M I 34)

Obr. č. 150

Príklad výrazného skosenia vonkajších hrán dosky zo všetkých troch strán.

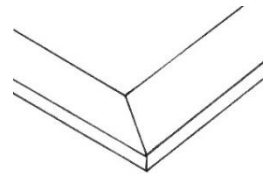
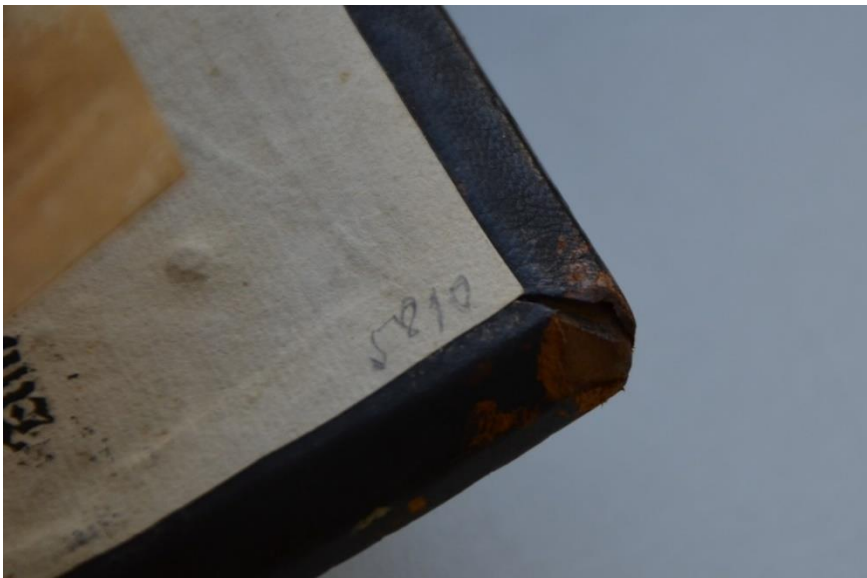
(sign. M I 231)

Obr. č. 151

Ukážka žliabkovitého vybrania vonkajších hrán dosiek. Vybranie ani na jednom z rohov nebolo dotiahnuté až do konca

(sign. M I 10)

Obr. č. 152

Príklad zhranenie kánt knižných dosiek z vnútornej strany, smerom von od bloku.

(sign. M I 250)

9. 2. Individuálne úpravy na knižných doskách

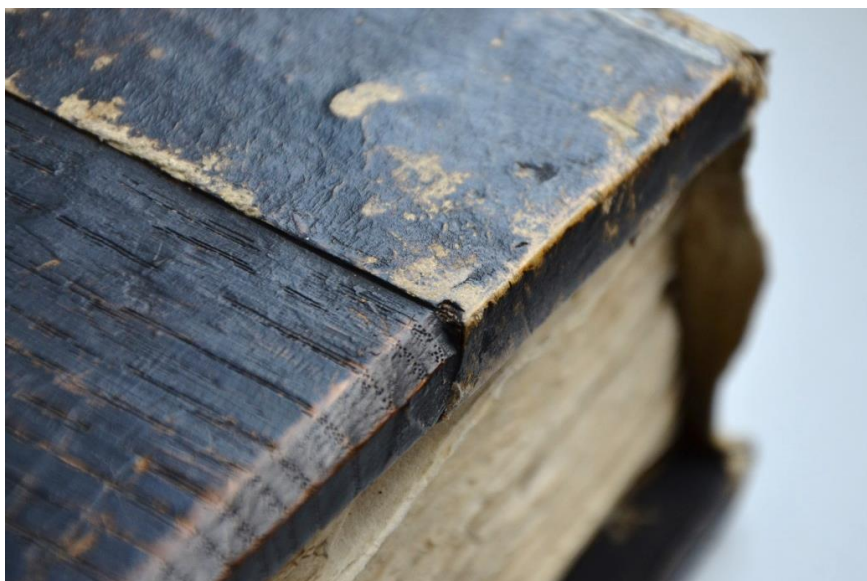
Knižné dosky sa v tomto období vyvíjajú a prispôsobujú. Pozorované sú ďalšie individuálne úpravy u jednotlivých typoch knižných väzieb.

Obr. č. 153

Polousňová knižná väzba. Zhranenie kánt knižných dosiek len po hranu založenia usne.

(sign. 60.914)

Obr. č.154

Polousňová knižná väzba. Zhranenie knižných dosiek z vonkajšej strany po hranu založenia usne.

(sign. M I 406)

Obr. č. 155

Knižné dosky zhranené pred nasadením na knižný blok. Následne po nasadení ešte doupravené zhranenie dosky v mieste prechodu na chrbát knižného bloku.

(sign. 48.699)

Pokiaľ sa jedná o druhotne použitú knižnú dosku, bola priamo prispôbovaná potrebám aktuálnej knihy. Znamená to, že sa vytvorili nové žliabky „na mieru“ pre knižnú väzbu. Staršie úpravy a žliabky buď zostali v pôvodnej podobe, alebo boli zaslepené drevenou opravou.

Obr. č. 156

Pohľad na prednú hranu prednej dosky. Na fotografii viditeľná dobová oprava knižnej dosky.

(sign. MI 334)

Ďalšia úprava, prejavujúca sa na knižných doskách je spevnenie polepením dosky pergamenom. Predpokladám, že je to z dôvodu eliminovania nežiadúcich pnutí a s tým spojené krútenie knižných dosiek pri pokrývaní. Pozorované bolo oblepenie knižnej dosky pergamenom (druhotne použitým). Z vnútornej strany knižnej dosky je pergamen nalepený v celej ploche, následne je obtočený okolo hrany knižnej dosky v mieste budúcej drážky knihy. Na vonkajšiu stranu knižnej dosky zasahuje vylepenie do jednej tretiny knižnej dosky. Až následne dochádza k vydlabaniu žliabkov pre nasadenie na knižný blok.

Obr. č. 157

Na fotografii viditeľné obtočenie pergamentu okolo hrany dosky v mieste drážky. Následne do knižnej dosky vydlabané žliabky pre väzy.

(sign. MI 322)

Ďalej na takto upravených (zhranených) doskách objavujú i iné úpravy, ako sú otvory a žliabky pre nasadenie väzov, poprípade žliabky pre remienky využívané systémom uzavierania knižných väzieb. Ďalej sa jedná o vydlabania prednej hrany knižnej dosky pre osadenie štítkov kovaní.

9. 3 Nasadenie knižných dosiek

Nasadenie knižných dosiek na knižný blok je operácia zabezpečujúca správnu funkčnosť a ochranu knižného bloku. Toto nasadenie musí byť funkčné a pevné. Jedná sa o fixovanie väzov do knižnej dosky. Nasadenie je prevedené prevlečením väzu cez knižnú dosku, následne jeho usadenie do žliabku v doske a jeho upevnenie. V rane gotických väzbách doznieva ešte typológia nasadenia knižných dosiek z obdobia románskeho, následne sa už jedná o typicky gotické nasadenie väzov na knižnú dosku. Samozrejme sa tu objavujú rôzne modifikácie základného typu nasadenia.

Typické nasadenie románskeho obdobia je prevlečenie väzov cez hranu knižnej dosky následne vedené na vonkajšiu stranu dosky poprípade na prídoštie, kde je ďalej väz vedený v žliabku a zakolíčkovaný dreveným kolíčkom, čo spôsobí pevné prepojenie väzu a teda i knižného bloku s knižnou doskou. Z románskeho obdobia vychádzajú tieto typy rane gotického nasadenia väzov na knižné dosky.

Váz je vedený šikmou dierou cez hranu dosky na vonkajšiu stranu, v žliabku a následne šikmým otvorom v doske prevlečený na stranu prídoštia, kde väz pokračuje v žliabku a končí zakolíčkovaný v kolmom otvore skrz celú hrúbku dosky. Zo strany prídoštia je zakolíčkovaný dreveným kolíčkom. Na vonkajšej strane zarovnaný s plochou dosky

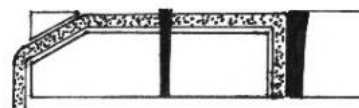

Obr. č. 158

Pohľad na hranu dosky pri chrbte. Viditeľné prevlečenie väzu cez hranu dosky.

(sign. M I 286)

Váz je vedený šikmým otvorom cez hranu dosky na vonkajšiu stranu dosky, následne pokračuje v žliabku, ktorom môže i nemusí byť fixovaný dreveným kolíčkom, a kolmým otvorom je prevlečený na prídoštie. Z vonkajšej strany knižnej dosky smerom na prídoštie je zakolíčkovaný dreveným kolíčkom. Na strane prídoštia zarovnaný do plochy dosky.

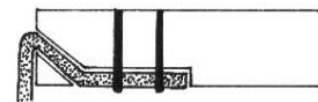

Obr. č. 159

Pohľad na vnútornú drážku knihy a prídoštie.

(sign. M I 177)

Váz je vedený cez šikmý otvor v hrane dosky na prídoštie kde je umiestnený v žliabku a zakolíčkovaný drevenými kolíčkami. V tomto prípade sa jedná o dva kolíčky, avšak vyskytujú sa prípady, kde sa nachádza len jeden kolíček.

Obr. č. 160

Pohľad na vnútornú drážku a prídoštie. Viditeľné zakolíčkovanie väzu v žliabku pomocou dvoch drevených kolíčkov.

(sign. 300.128)

Nasadenie je prevedené prevlečením väzu cez hranu dosky na vonkajšiu stranu dosky. Na vonkajšej strane je väz položený do žliabku a zakolíčkovaný drevenými kolíčkami. Najčastejšie sa jedná o dva, ale vyskytujú sa aj tri až štyri kolíčky. V niektorých prípadoch je väz fixovaný dreveným kolíčkom kolíčkom i do otvoru v hrane dosky (pozri Obr. č. 161).

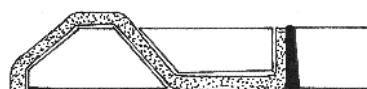
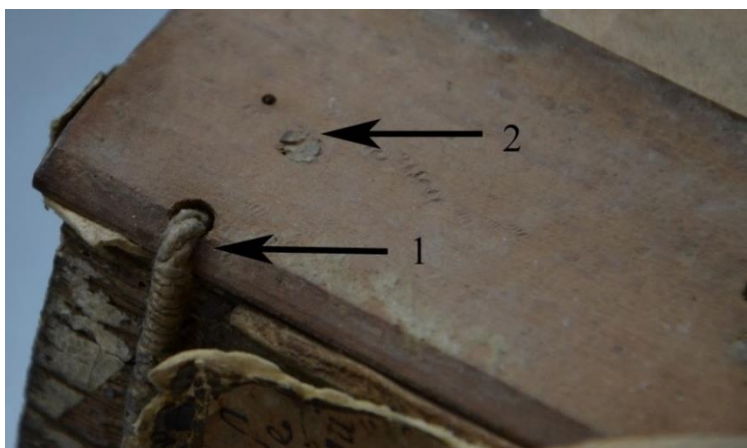
Obr. č. 161

Pohľad na vonkajšiu drážku knihy a vonkajšiu stranu dosky. K fixovaniu väzu na knižnú dosku použitý i kolíček vsadený do otvoru v hrane dosky.

(sign. 21.512)

Typickým a teda i najčastejším spôsobom nasadenia väzov na knižnú dosku v období gotiky je vedenie väzov po vonkajšej strane dosky (už nie cez hranu) a následne ich rôzne formy fixovania k doske.

Váz je vedený po hrane knižnej dosky na jej vonkajšiu stranu, následne cez šikmý otvor v doske smerom na prídoštie, kde je vlečený v žliabku a následne v pravom uhle vyvedený na vonkajšiu stranu dosky. Zo strany prídoštia je zakolíčkovaný dreveným kolíčkom.

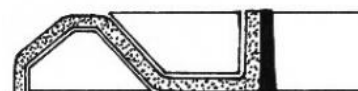

Obr. č. 162

Pohľad na chrbát a vonkajšiu hranu dosky. Váz vedený po hrane dosky [1]. Zakolíčkovanie väzu zo strany prídoštia [2].

(sign. 48.769)

Váz je vedený po hrane knižnej dosky v žliabku na jej vonkajšiu stranu, následne cez šikmý otvor v doske smerom na prídoštie, kde je vlečený v žliabku a následne v pravom uhle vyvedený na vonkajšiu stranu dosky. Zo strany prídoštia je zakolíčkovaný dreveným kolíčkom.

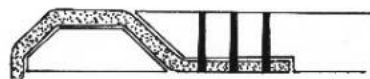

Obr. č. 163

Pohľad na chrbát knihy a vonkajšiu drážku. Viditeľné vsadenie väzu do žliabku pred prechodom na prídoštie.

(sign. M I 234)

Vedenie väzu je prevedené po hrane knižnej dosky, žliabkom po jej vonkajšej strane a následne je väz prevlečený šikmým otvorom na prídoštie dosky. Tu je umiestnený do žliabku ku ktorému je fixovaný pomocou drevených kolíčkov. Počet kolíčkov sa môže meniť. Pri tomto type nasadenia sa vyskytujú minimálne dva, maximálne však štyri drevené kolíčky.

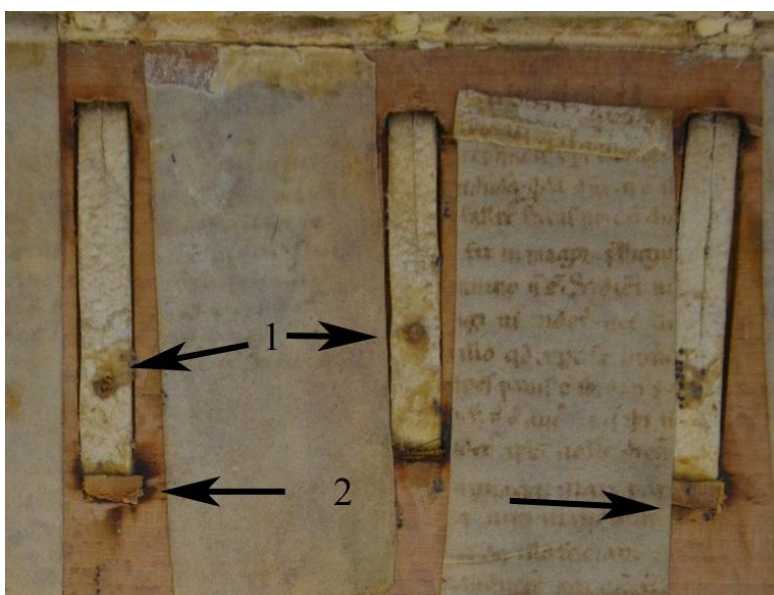

Obr. č. 164

Pohľad na vnútornú drážku knihy. Viditeľné vedenie väzu v žliabku [1] a následné fixovanie väzu pomocou dvoch drevených kolíčkov zo strany prídoštia. [2]

(sign. MI 307)

Väz je vedený v žliabku po vonkajšej hrane dosky a následne cez šikmý otvor na prídoštie, kde je vlečený v žliabku (tu je použitý drevený kolíček k fixovaniu väzu na dosku) a následne v pravom uhle vedený na vonkajšiu stranu dosky. Zo strany prídoštia je zakolíčkovaný dreveným kolíčkom.

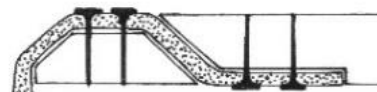
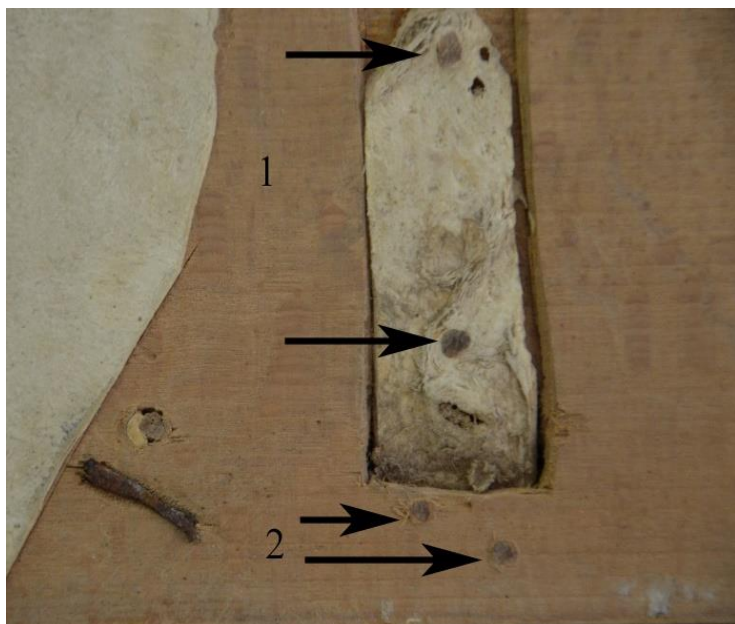

Obr. č. 165

Pohľad na prídoštie. Vedenie väzu a jeho fixovanie kolíčkom do žliabku [1], následné kolíčkovanie väzu zo strany prídoštia na vonkajšiu stranu knižnej dosky. [2]

(sign. MI 30)

Vedenie väzu je po hrane knižnej dosky v žliabku na jej vonkajšiu stranu, kde je fixovaný dvomi drevenými kolíčkami poprípade kovovými klinčekmi v smere z vonkajšej strany dosky do strany prídoštia. Následne je väz vedený cez šikmý otvor v doske smerom na prídoštie, kde je vlečený v žliabku a zakolíčkovaný dvomi drevenými kolíčkami.

Obr. č. 166

Pohľad na vnútornú stranu knižnej dosky. Viditeľné kolíčky použité na fixovanie väzu ku knižnej doske. Kolíčky vedené zo strany prídoštia na vonkajšiu stranu dosky [1] a kolíčky vedené z vonkajšej strany dosky na prídoštie [2].

(sign. M I 16)

Nasadenie väzu je vedené v žliabku po hrane knižnej dosky na jej vonkajšiu stranu. Z tejto strany smerom na prídoštie sú väzy kolíčkované drevenými kolíčkami, poprípade kovovými klinčekmi. Najčastejšie sa jedná o dva, ale vyskytuje sa aj jeden, tri, alebo až štyri kolíčky/klinčeky použité na fixovanie väzu k doske.

Obr. č. 167

Pohľad na vnútornú drážku. Viditeľné štyri kolíčky použité na fixovanie väzu na knižnú dosku vľavo. Požitie kovového klinčeku na fixovanie vpravo.

(sign. M I 262, 48.840)

Váz je vedený po hrane knižnej dosky na jej vonkajšiu stranu, kde pokračuje v žliabku. Tu môže i nemusí byť fixovaný kolíčkom. Ďalej prechádza kolmým otvorom na prídoštie. Z vonkajšej strany knižnej dosky smerom na prídoštie je zakolíčkovaný dreveným kolíčkom .

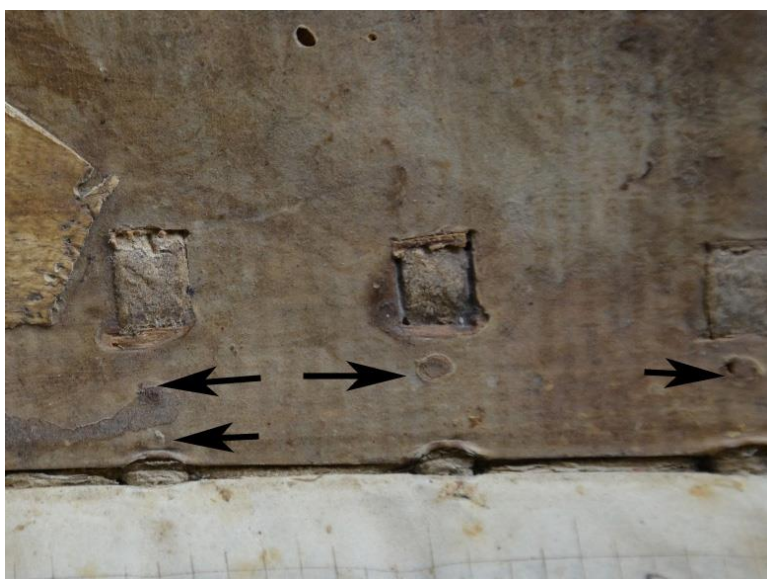

Obr. č. 168

Pohľad na chrbát knihy a časť knižnej dosky. Viditeľný kolíček fixujúci väz do žliabku [1] a kolíček prechádzajúci cez otvor v doske na prídoštie [2].

(sign. M I 730)

Nasadenie väzu je vedené v žliabku po hrane knižnej dosky na jej vonkajšiu stranu. Z vonkajšej strany dosky na stranu prídoštia je väz fixovaný dvomi drevenými kolíčkami. Následne pokračuje šikmým otvorom v doske na stranu prídoštia, kde je väz vložený do žliabku a otvorom v pravom uhle je vyvedený na vonkajšiu stranu dosky. Zo strany prídoštia je zakolíčkovaný dreveným kolíčkom.

Obr. č. 169

Pohľad na vnútornú drážku a prídoštie knihy. Viditeľné použitie kolíčkov na fixovanie väzov.

(sign. M I 322)

Nasadenie väzu je vedené v žliabku po hrane knižnej dosky na jej vonkajšiu stranu. Do hrany dosky môže, ale i nemusí byť vsadený kolíček fixujúci najexponovanejšiu časť väzu k doske. Následne väz pokračuje šikmým otvorom v doske na stranu prídoštia, kde je vložený do žliabku a otvorom v pravom uhle je vyvedený na vonkajšiu stranu dosky. Takto vyvedený väz už nie je kolíčkováný, v žliabku je fixovaný lepidlom, pravdepodobne kostným glejom.

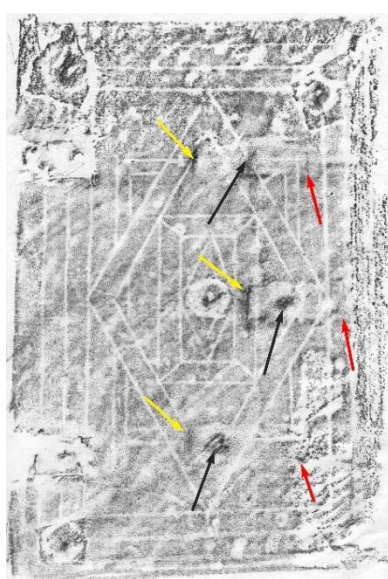

Obr. č. 170

Pohľad na prídoštie. Viditeľné stopy po aplikovaní lepidla do žliabku pod väz.

(sign. M I 312)

Nasadenie väzu je vedené v žliabku po hrane knižnej dosky na jej vonkajšiu stranu. Následne väz pokračuje šikmým otvorom v doske na stranu prídoštia, kde je vložený do žliabku a otvorom v pravom uhle vyvedený na vonkajšiu stranu dosky. Na vonkajšej strane pokračuje v žliabku, do ktorého je fixovaný drevený kolíčkcom, poprípade kovovým klinčekom. Počet fixačných prvkov vyskytujúcich sa v tejto forme nasadenia je jeden maximálne dva.

Obr. č. 171

Pohľad na zadnú dosku knihy a jej frotáž. Na frotáži viditeľné nasadenie väzov.

- miesto kde začína žliabok a väz vychádza na vonkajšiu stranu dosky
- miesto kde končí žliabok
- kolíček použitý na fixovanie väzu v žliabku

(sign. M I 246)

Nasadenie väzu je vedené v žliabku po hrane knižnej dosky na jej vonkajšiu stranu. Takto vyvedený väz je fixovaný do žliabku prilepením, pravdepodobne kostným glejom.

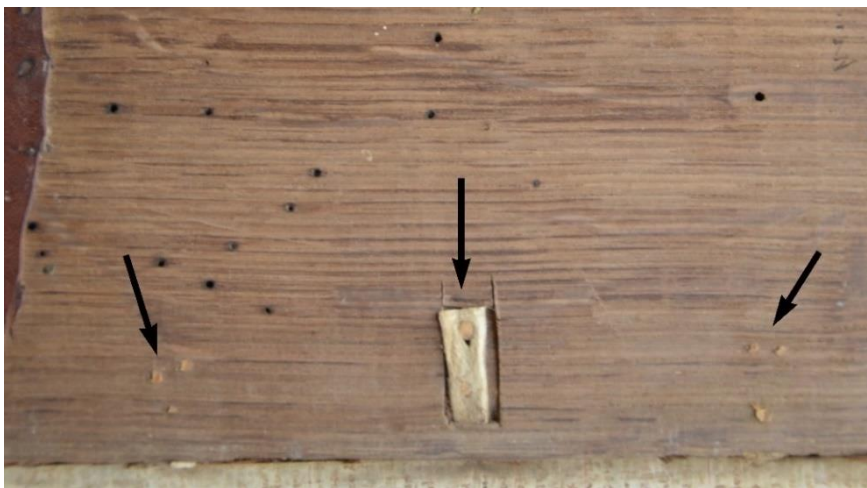

Obr. č. 172

Pohľad na vnútornú drážku a prídoštie. V drážke viditeľné väzy. Strana prídoštia nevykazuje žiadne stopy po fixovaní väzov pomocou kolíčkov/ klinčekov.

(sign. 61.067)

V niektorých prípadoch sa objavuje kombinácia dvoch rôznych typov nasadenia väzov na knižné dosky.

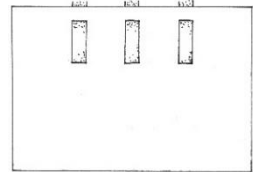
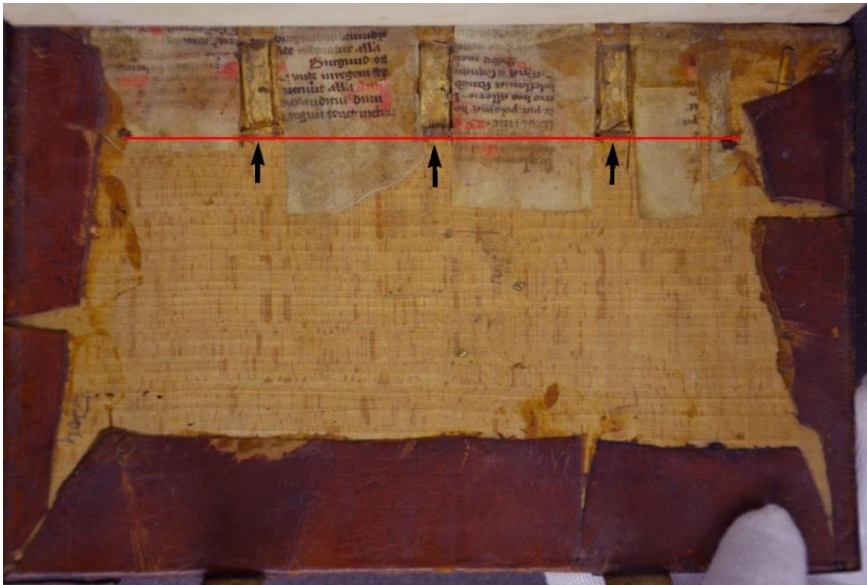
Obr. č. 173

Na príklade viditeľné nasadenie väzov zakolíčkovaním z vrchnej strany knižnej dosky v kombinácii s prevlečením väzu na stranu prídoštia a zakolíčkovaním.

Nasadenie knižných dosiek na knižný blok sa môže líšiť nie len samotnou formou vedenia väzu v knižnej doske, ale tiež i zapustením väzu do plochy knižnej dosky. Môže, ale i nemusí dochádzať k striedaniu väzov zapustených hlbšie do plochy knižnej dosky a bližšie k hrane dosky pri chrbte. Je to z dôvodu eliminovania oslabenia materiálu knižnej

dosky v jednej línii. Týmto sa zamedzuje prípadnému praskaniu knižnej dosky v mieste otvorov pre vedenie väzov.

Väzy sú do knižnej dosky zapustené niektorým z predchádzajúcich spôsobov. Posledné prevlečenie väzu skrz knižnú dosku v ploche dosky je v jednej línii.

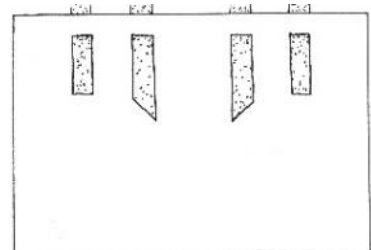
Obr. č. 174

Červená linka poukazuje na jednu líniu posledného otvoru na väz v ploche knižnej dosky.

→ šípky ukazujú na väzy nasadené na knižnú dosku

(sign. MI 11)

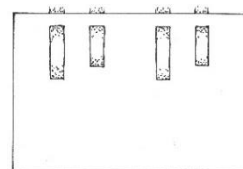
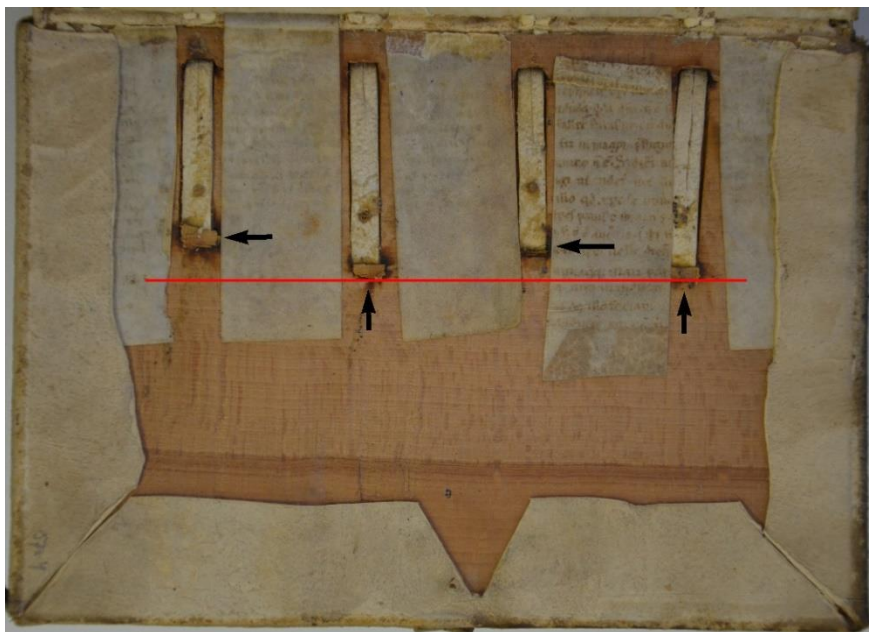
Nasadenie väzov rovnaké ako v predchádzajúcom prípad, ale v poslednom otvore majú prostredné väzy šikmý otvor, ktorým sú prevlečené na vonkajšiu stranu dosky a kolíčkované dreveným kolíčkom. Šikmý otvor znižuje oslabenie knižnej dosky, poprípade jej následné praskanie (pozri Obr. č. 175).

Obr. č. 175

(sign. 48.909)

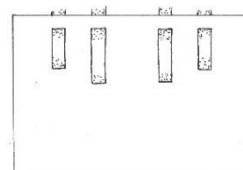
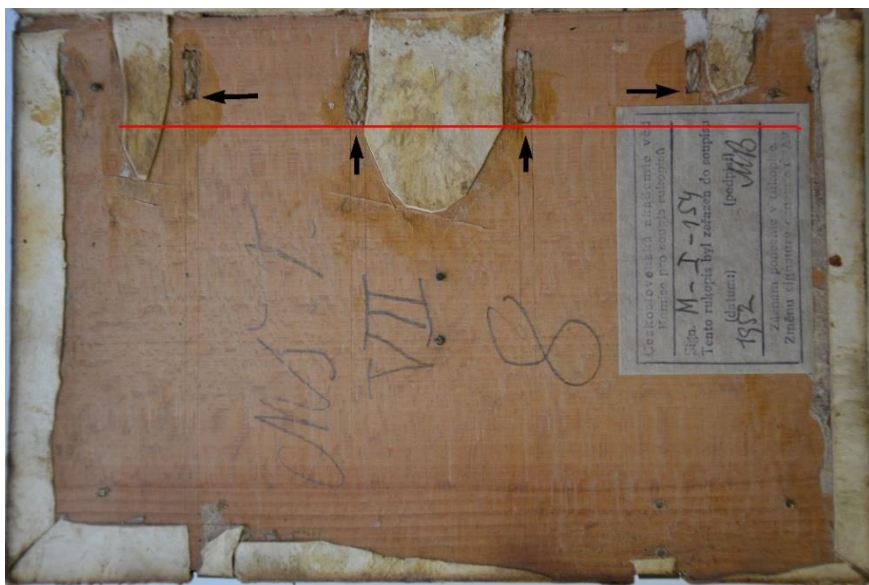
Väzy sú do knižnej dosky zapustené niektorým z predchádzajúcich spôsobov. Svojim posledným prevlečením cez dosku nasadené striedavo, jeden bližšie druhý vzdialenejšie od hrany dosky, ale tak aby mal každý druhý väz rovnakú vzdialenosť od vnútornej drážky knižnej väzby.

Obr. č. 176
Červená línia zvyrazňuje prevlečenie väzu skrz dosku najďalej v jej ploche.

(sign. MI 30)

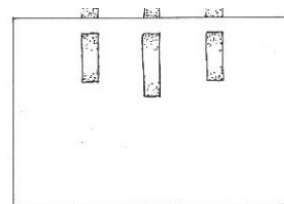
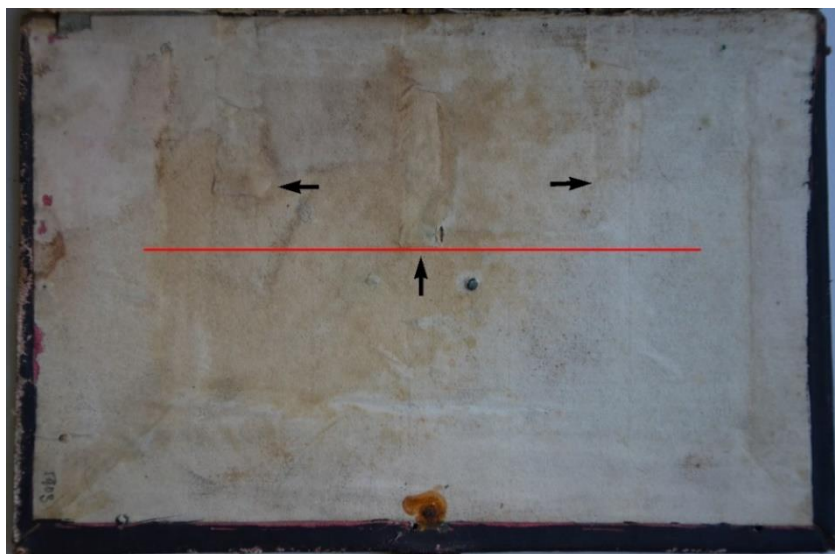
Väzy sú do knižnej dosky zapustené niektorým z predchádzajúcich spôsobov. Svojim posledným prevlečením cez dosku sú krajné väzy nasadené bližšie k hrane dosky pri chrbte. Vnútorne väzy sú v jednej línii, avšak ďalej od vnútornej hrany dosky. Rozdiel medzi vzdialenosťou väzov od vnútornej hrany dosky nie je väčší ako 20 mm, najčastejšie je to cca 10–15 mm.

Obr. č. 177
Červená línia zvyrazňuje prevlečenie väzu skrz dosku najďalej v jej ploche.

(sign. MI 154)

Väzy sú do knižnej dosky zapustené niektorým z predchádzajúcich spôsobov. Svojim posledným prevlečením cez dosku sú krajné väzy nasadené bližšie k hrane dosky pri chrbte. Vnútorňý väz je nasadený ďalej od vnútornej hrany dosky približne o 20mm.

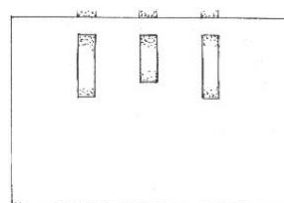
Obr. č. 178

Červená línia zvyrazňuje prevlečenie väzu skrz dosku najďalej v jej ploche.

→ vyznačenie posledného prevlečenia väzov.

(sign. M I 270)

Väzy sú do knižnej dosky zapustené niektorým z predchádzajúcich spôsobov. Svojim posledným prevlečením cez dosku sú krajné väzy nasadené bližšie k hrane dosky pri chrbte. Vnútorňý väz je nasadený ďalej od vnútornej hrany dosky približne o 20mm.

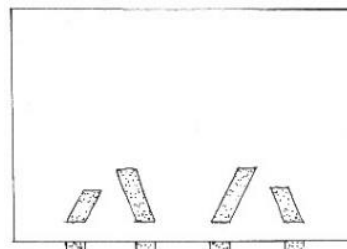
Obr. č. 179

Červená línia zvyrazňuje prevlečenie väzu skrz dosku najďalej v jej ploche.

→ vyznačenie posledného prevlečenia väzov.

(sign. M I 730)

Väzy sú do knižnej dosky zapustené niektorým z predchádzajúcich spôsobov. Prevlečením na stranu prídoštia sa ich rovnobežné vedenie s vrchnou a spodnou hranou dosky mení vo vedenie väzu v šikmo orientovanom žliabku.

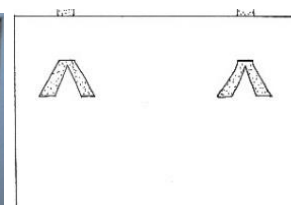
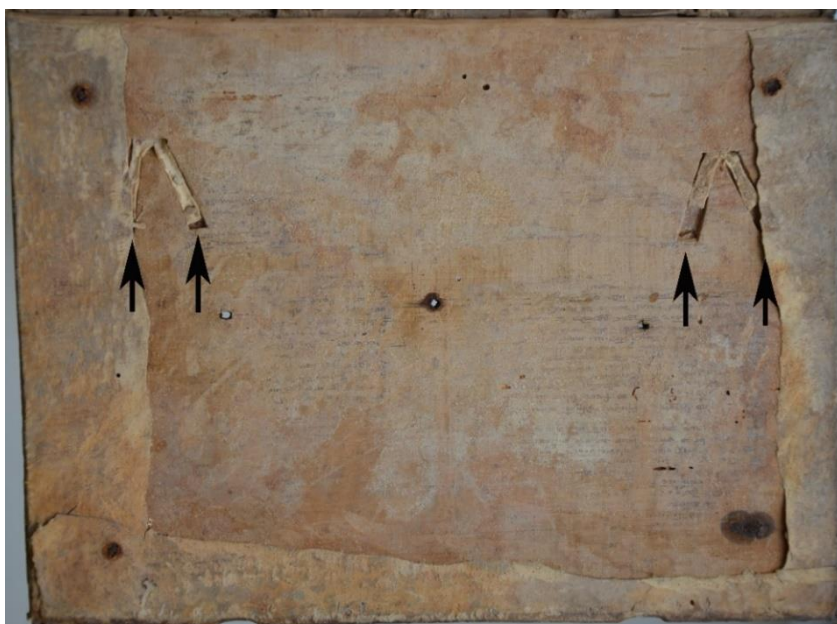

Obr. č. 180

Šikmé vedenie väzov na strane prídoštia.

(sign. 48.909)

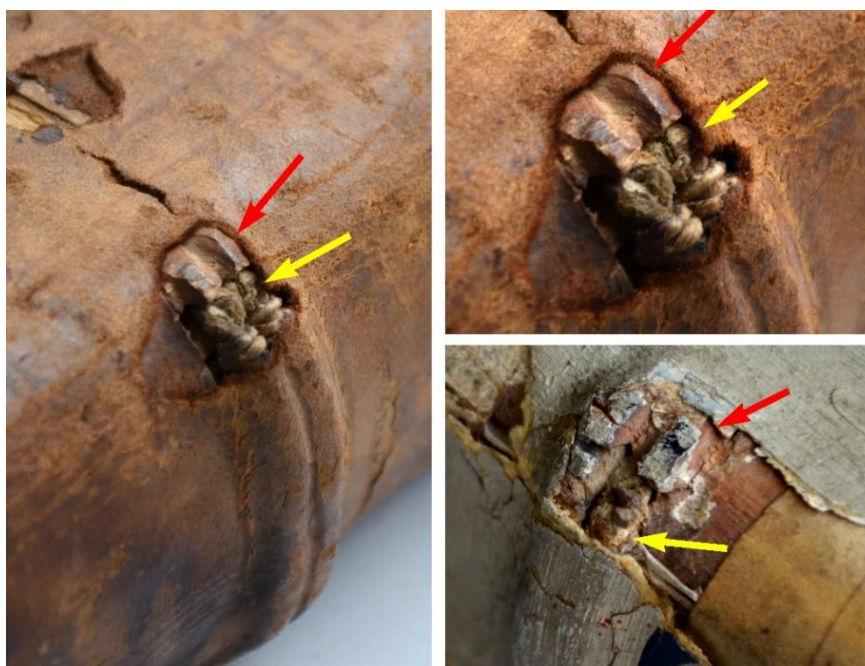
Nasadenie väzov na knižnú dosku je kombinované. Odlišnosť nastáva po prevlečení krajných väzov na prídoštie. Tu dochádza k zmene, kde je väz pri otvore na strane prídoštia rozrezaný pozdĺžne. Následne je každý jeden pruh vedený vo vlastnom žliabku. Takto nasadené väzy pripomínajú písmeno „Y“ (pozri Obr. č. 181).

Obr. č. 181

(sign. M II 224)

Hrana knižnej dosky v drážke vykazuje v niekoľkých prípadoch výnimočnú úpravu. Jedna sa o nasadenie väzov cez hranu dosky, kde je nad miestom otvoru do dosky priamo vyrezaný imitujúci tvar väzu z dôvodu plynulého prechodu pokryvu. Takáto úprava priamo dokazuje, že boli knižné dosky výrazne upravované i po nasadení na knižný blok. Takáto úprava sa objavuje ako u usňových väzov, tak i u väzov vyhotovených z motúzu.

Obr. č. 182

→ miesto na doske s vyrezaným tvarom imitujúcim väz.

→ väz použitý na šitie knižného bloku (pravá strana z vrchu: motúzový väz, usňový väz)

(sign. M II 55, M II 78)

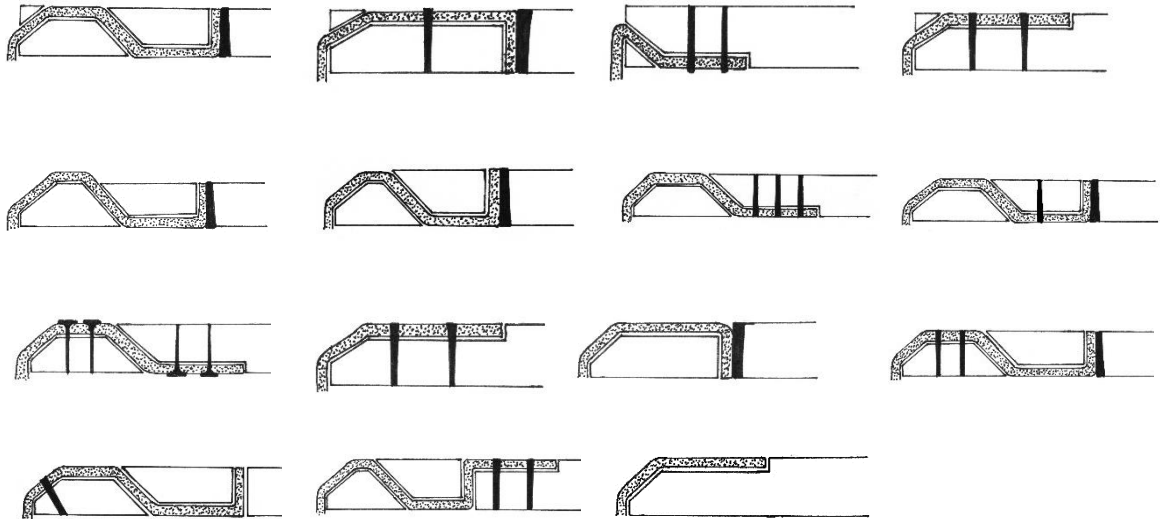
Kapitáľkové väzy môžu byť nasadené na knižné dosky rôznorodým spôsobom, podobne ako u nasadenia väzov šitia. Jedná sa ako o vedenie väzu cez knižnú dosku, tak i po vrchnej strane knižnej dosky. Jediný rozdiel je v smere žliabku pre takýto väz. V prvom prípade sa jedná o vedenie v žliabku rovnobežne s vrchnou a spodnou hranou dosky. V druhom prípade ide o šikmé vedenie väzu smerom do stredu knižnej dosky.

Obr. č. 183

Vedenie väzu po vrchnej strane knižnej dosky v žliabku rovnobežným s kratšou stranou dosky. Pravá fotografia ukazuje vedenie väzu v žliabku smerovaného do stredu plochy knižnej dosky.

(sign. I 48789, I 300070)

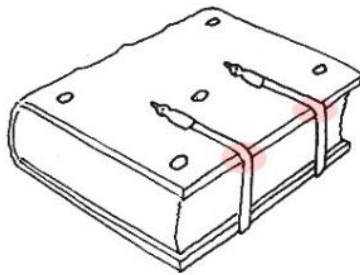
Obr. č. 184

Súhrne zobrazenie spôsobov nasadenia väzov.

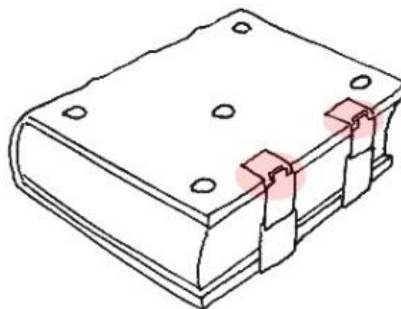
9.4 Úpravy na knižných doskách spojené s uzatváraním väzby

Ďalej na knižných doskách pozorujeme úpravy spojené s uzatváraním knižnej väzby, ako je úprava hrany dosky pre sponu a žliabky na zadnej doske pre fixovanie remienku na ktorom je následne nasadené telo spony.

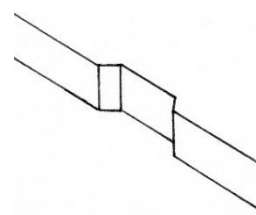
Žliabok v prednej hrane prednej dosky, ktorý poskytuje oporu a plynulý prechod remienku na vonkajšiu stranu prednej dosky. Tento typ žliabkov sa vyskytuje u spôn typu trňová dosková.

Druhý typ sú žliabky v prednej hrane prednej dosky, ktoré určujú miesto a zlepšujú funkčnosť štítiku spony s prierezovou poprípade kolíčkovou záchytkou.

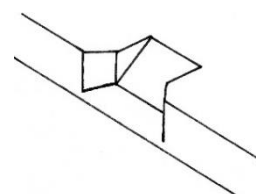
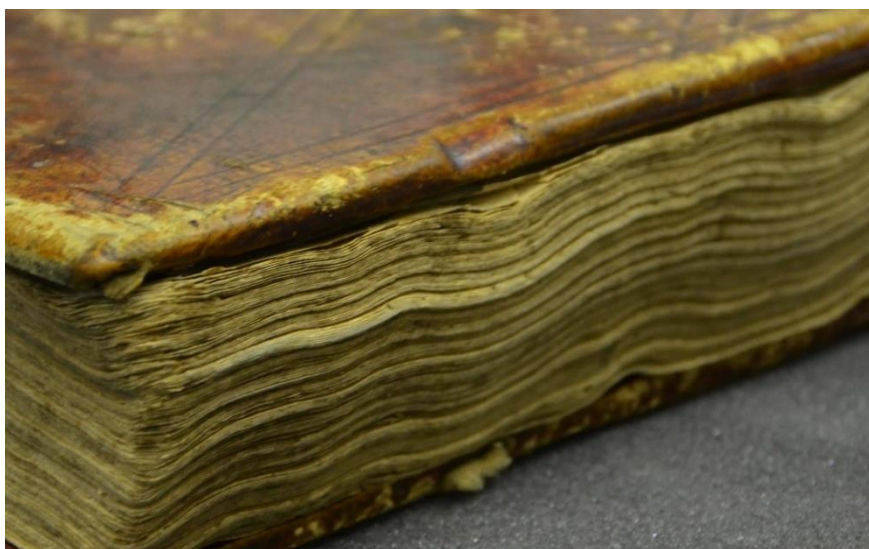

Na nákresoch sú viditeľné tvary žliabkov na prednej hrane knižnej dosky pre trňovú sponu doskovú.

Obr. č. 185

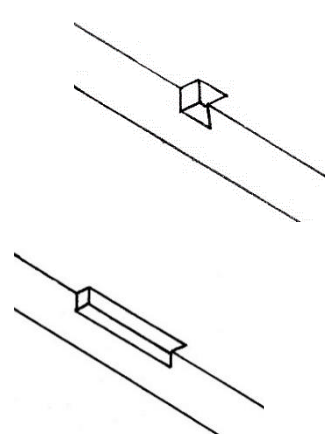
(sign. MI 154)

Obr. č. 186

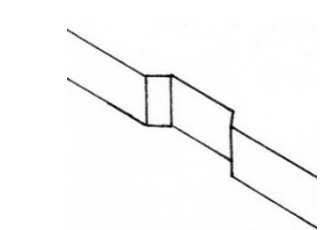
(sign. MI 10)

V ďalšej časti je možné pozorovať spracovanie žliabku pre osadenie štítku spony na prednej hrane prednej dosky. Žliabky majú zabezpečiť pevnejšie ukotvenie štítku do žliabku a zlepšiť ich funkčnosť. (lepšie zapadnutie háčku do štítku spony) U väčšiny knižných väzieb slúži žliabok k zasadeniu knižného kovania do formátu knižnej väzby.

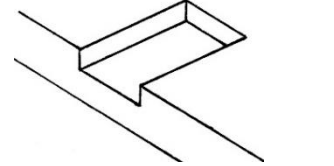
Obr. č. 187

(sign. 48.841)

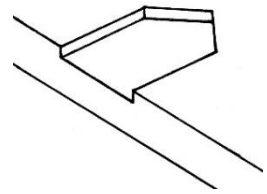
Obr. č. 188

(sign. MI 173)

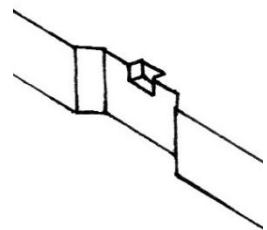
Obr. č. 189

(sign. MI 289)

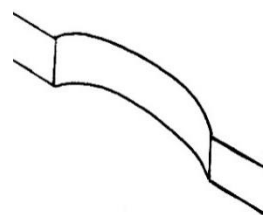
Obr. č. 190

(sign. M I 274)

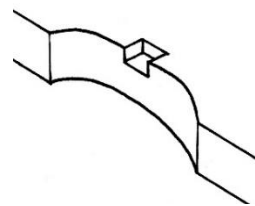
Obr. č. 191

(sign. M I 339)

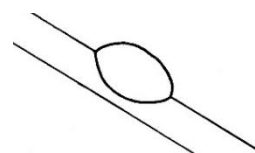
Obr. č. 192

(sign. M I 250)

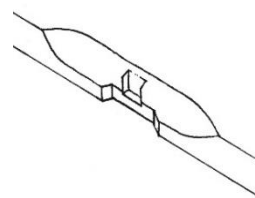
Obr. č. 193

(sign. MI 149)

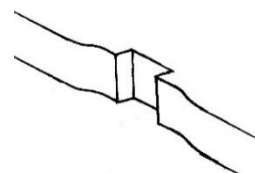
Obr. č. 194

(sign. 61.046)

Obr. č. 195

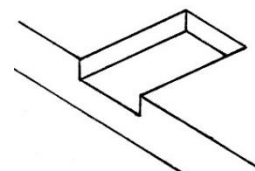
(sign. 48.909)

Obr. č. 196

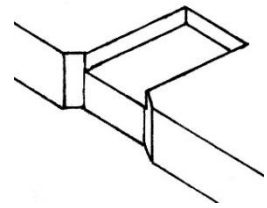
(sign. 48.769)

Žliabky pre fixovanie remienkov na zadnú dosku majú rôzny tvar a spracovanie. V každom prípade sa jedná o zapustenie remienku tak hlboko, aby lícoval s vonkajšou plochou dosky. Hĺbka a tvar žliabku závisí od hrúbky a tvaru remienku. Jeho zapustenie do plochy dosky je daná formátom a hrúbkou knižnej dosky.

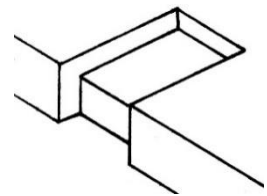
Obr. č. 197

(sign. M I 167)

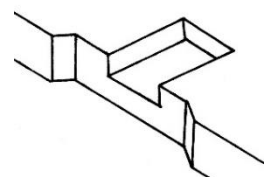
Obr. č. 198

(sign. M I 24)

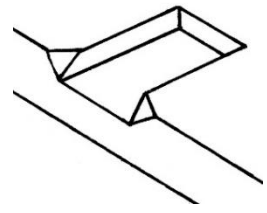
Obr. č. 199

(sign. MI 183)

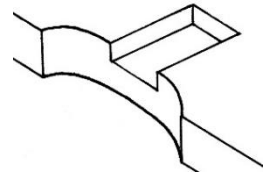
Obr. č. 200

(sign. MI 260)

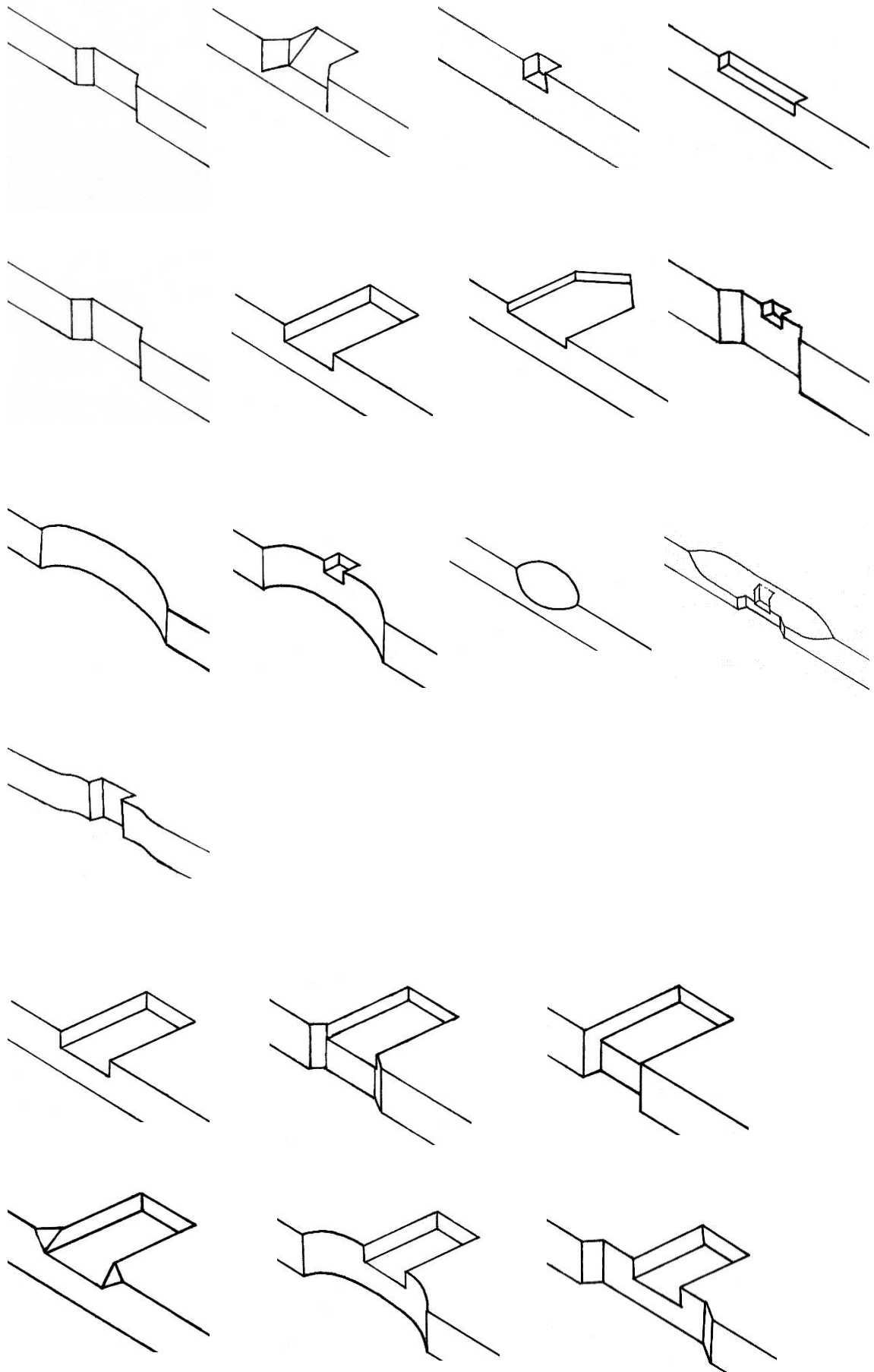
Obr. č. 201

(sign. 3.293)

Obr. č. 202

(sign. 3.496)

Obr. č. 203
 Súhrn zákresov spracovania hrán dosiek pre umiestnenie kovania.

10. Pokryv

Pokryv tvorí neodmysliteľnú súčasť knižnej väzby. Jeho funkcia je prioritne ochranná a ako druhotná býva uvádzaná ta dekoratívna, ktorá je pre nás nosičom cenných informácií.

V gotickej knižnej väzbe sa obecné môžeme stretnúť s usňovým, textilným ale i kovovým pokryvom. V prípade preskúmaných väzieb z VKOI sa výhradne jednalo o použitie usne, ako pokryvového materiálu.

Vzhľadom k rozsahu a cieľom práce neboli prevádzané konkrétnejšie analýzy, ktoré by preukázali spôsob činenia. Pre charakteristiku druhu usne a typu činenia som tak vychádzal z vizuálneho zhodnotenia a mojich doterajších skúseností. Prieskum preukázal používanie hnedých triesločinených usní¹ a bielych kamencom² činených usní – tzv. jirch. V prípade jirch, ktoré sú v celej svojej štruktúre do biela sfarbené dochádzalo následne k povrchovému farbeniu. U triesločinených usní je farebnosť daná už pri ich výrobe.

Úprava a spracovanie pokryvu je rôznorodé a voľne kombinovateľné.

Pokryvovým materiálom, najčastejšie používaným u gotických knižných väzieb, je useň. Ako pokryvový materiál môže byť použitá zo svojej lícovej strany (chlpová strana kože), tak i zo strany rubovej (masová strana kože). Popríklad sa môže jednať semišovú useň brúsenú z lícovej i rubovej strany. Podľa spracovania je možné tieto usne rozdeliť do dvoch skupín podľa typu činenia. Sú to usne činené rastlinnými trieslovinami, alebo hlinitými soľami. V priebehu procesu činenia môže byť useň farbená tzv. v hmote. Pokiaľ k tomu nedôjde zostáva jej prírodný odtieň poprípade je možné useň po vyčinení povrchovo upraviť – natieraním. Úprava natieraním je pozorovaná u usní činenými hlinitými soľami, ktoré majú typickú bielu až svetlo- žltú farbu. V období gotiky sa stretávame s ružovými, vínovými, modrými a zelenými farbami aplikovanými na povrchu tohto typu usne.

Obr. č. 204

Obrázok č. 204 zachytávajú povrchové úpravy usne. Jedná sa o pôvodnú farebnosť usne objavenú pod záložkami, poprípade pod kovovými prvkami knižnej väzby. V daných miestach spravidla dochádza k čo najmenšiemu poškodeniu usne strán straty farebnosti. Spodná časť obrázku ukazuje na pôvodnú farebnosť jirchy bez povrchovej úpravy.

Odtiene triesločinených usní sú od svetlohnedej až po tmavohnedú farbu. V niektorých prípadoch dosahuje farebnosť vínovo červených farieb.

Obr. č. 205

Pôvodné farebnosti triesločinených usní. Jedná sa o pohľady na záložky na prídoštiach.

Na niektorých prípadoch väzieb je viditeľná šetrnosť knihára a jeho cenenie si usne ako pokryvového materiálu. Preukazuje sa to na väzbách s použitím niekoľkých menších častí usne, ktoré sú vzájomne spojené zošíťím. V daných prípadoch sa nedá uvažovať o šití ako o ozdobnom prvku. využíva sa v celej ploche poprípade i s rôznym poškodením, vzniknutým pri procese výroby. Menej časté, ale predsa sa vyskytujúce je zošívanie usne použitej na pokryv. To znamená že pokryv je tvorený z dvoch poprípade i z viacerých častí zošitých k sebe a následne aplikovaný na knižnú väzbu.

Obr. č. 206

Useň použitá na pokryv
zošitá z dvoch častí. Na
prednej doske došitá
predná záložka.
K došitiu došlo pred
aplikovaním usne na
knižnú väzbu.

(sign. 60.984)

Obr. č. 207

Useň použitá na pokryv
zložená z dvoch častí
a následne zošitá.

(sign. M II 50)

Samozrejmosťou tohto obdobia je druhotné využívanie materiálov. V prípade pokryvového materiálu je možné druhotne použiť materiál s prispôbením pre aktuálnu potrebu kníhviazača. Častokrát nebola prekážkou ani predchádzajúca výzdoba pokryvu v podobe slepotlače.

Obr. č. 208

Druhotné použitie usne na pokryv.

→ Slepotlač, súvisiaca priamo s touto knižnou väzbou.

→ Pôvodná slepotlač zachovaná na usni. Na fotografii vpravo (pohľad na zadné prídoštie) slepotlač voľne pokračujúca cez hranu dosky na záložky.

(sign. 61.069)

V extrémnych prípadoch dochádza k použitiu viacerých typov rovnakých materiálov použitých na pokryv. Taktiež sú viditeľné rôzne typy spracovania týchto materiálov, od jednoduchého prilepenia až po zošívanie jednotlivých častí usne k sebe. To však nijak nebránilo v následnej výzdobe povrchu usne.

Obr. č. 209

Pokryv knižnej väzby tvorený rôznymi fragmentami usni. Tiež viditeľné rôzne typy aplikovania takéhoto pokryvu na knižnú väzbu.

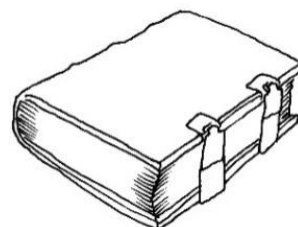
(sign. MI 248)

10.1 Typy väzieb podľa spracovania pokryvu

Podľa spracovania pokryvového materiálu rozoznávame rôzne typy gotických knižných väzieb. Jedná sa o celousňovú väzbu so založenými záložkami, polousňovú, obalovú a sáčkovú väzbu.

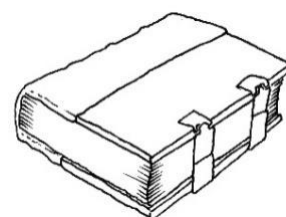
Celousňová knižná väzba

Knižná väzba, ktorá je na celej ploche pokrytá usňou, má založené všetky záložky a spracované rohy a hlavice.

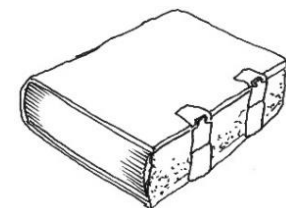
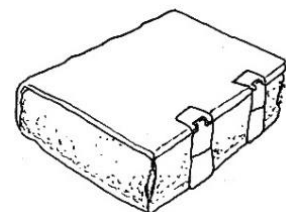
Polousňová knižná väzba

Knižná väzba, ktorá má knižné dosky pokryté usňou len z časti, podľa názvu by sa malo jednať o pomer usne voči knižnej doske 1:1, ale nemusí to byť pravidlo, pozorujeme knižné väzby, na ktorých pokryv zasahuje len do jednej tretiny, poprípade až do dvoch tretín. V maximálnom prípade môže usňový pokryv zasahovať až do troch štvrtín knižných dosiek.

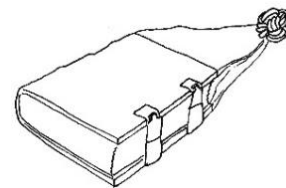
Obalová knižná väzba

Jedná sa o knižnú väzbu, ktorej pokryv presahuje cez formát knižnej väzby a tento presah je založený ako záložka len na prednej doske, na zadnej doske je presah ponechaný voľný a pri uzatváraní knihy sa vkladá pod prednú dosku. Po uzatvorení knižnej väzby dochádza k zvýšenej ochrane knižného bloku. U niekoľkých prípadov sa môže jednať len o ponechanie presahu na prednej hrane knihy. Vrchná a spodná oriezka tak zostáva odkrytá.

Sáčková knižná väzba

Usňový pokryv presahujúci formát knižnej väzby dva až trikrát pri najčastejšie pri päte knihy. Tento presah je ukončený buď uzlom, poprípade kovovou sponou. Takéto ukončenie slúži k upevneniu knihy k pásu, alebo k prehodeniu cez rameno. Tento typ knižnej väzby sa vo zbierkach VKOI nezachoval, poprípade ho nie je možné identifikovať, pretože sa často takéto presahy (sáčky) usne odrezávali z dôvodu lepšieho rovnania knižných väzieb do políc, či ich využitia pre iné väzby. V oboch prípadoch sa jedná o nepodložené údaje, avšak prakticky celkom reálne.

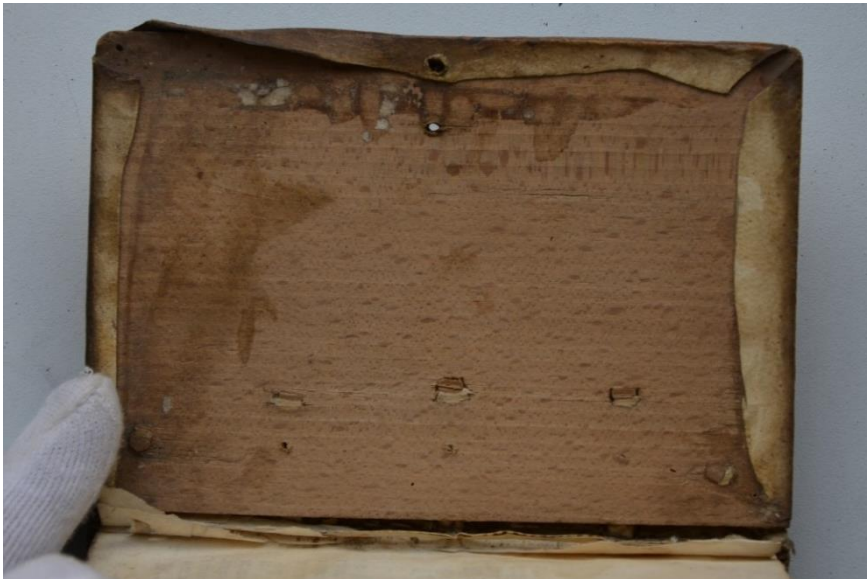
Spracovanie jednotlivých častí pokryvu.

Useň použitá na pokryv je najčastejšie lepená glejom. Menej častejšie škrobom. Dôkazy po použití druhu lepidla sú dobre vizuálne viditeľné, ako na doskách väzby, tak na chrbtoch blokov.

Užívanie gleja si vysvetľujem z dôvodu jeho vyššej pevnosti a menšieho, či skoro žiadneho prevlhčenia usne. Samozrejme dochádza k rýchlejšiemu zasychaniu čo urýchľuje prácu s usní ale eliminujú sa následné deformácie dosiek spojené s pnutím vysychajúcej usne.

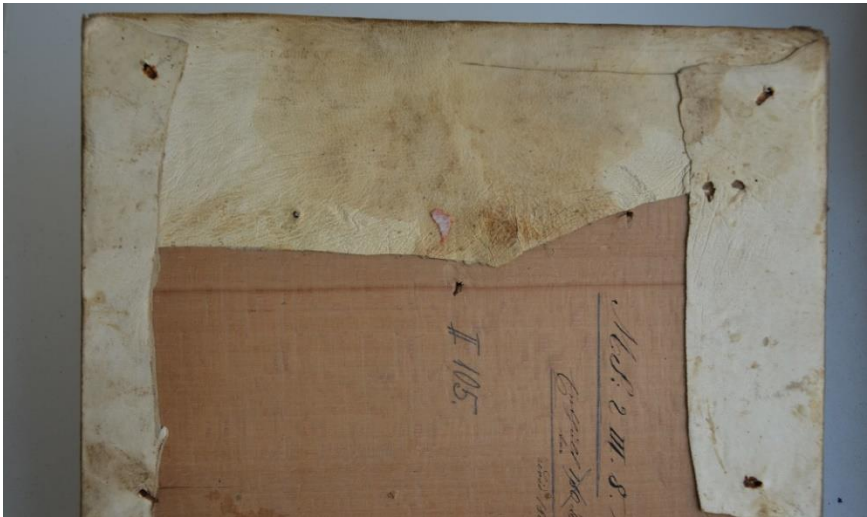
10.2 Spracovanie záložiek

Záložky tvorí presah usne cez formát knižnej väzby. Takéto presahy majú rôzny tvar a veľkosť. Vo väčšine prípadov sú nalepené na prídoštie, poprípade sú ešte doplnené o fixovanie drevenými kolíčkami. Toto pravidlo však neplatí u obalových väzieb. Veľkosť záložky môže v maximálnom prípade prekryvať i viac ako polovicu dosky zo strany prídoštia. Spracovanie záložiek je rôznorodé, môžu sa ponechať v prirodzenom tvare, poprípade môžu byť po zalepení zarezané a zarovnané do určitého formátu. Môžeme sa stretnúť i s kombináciou týchto dvoch typov úpravy záložiek

Obr. č. 210
Malý presah usne
ponechaný na záložky.

(sign. 61.074)

Obr. č. 211
Presah usne ponechaný
na záložky prekrývajúci
skoro polovicu vnútorný
strany dosky.

(sign. M II 105)

Obr. č. 212
Záložky zarezané po
obvodu do jednotného
formátu.

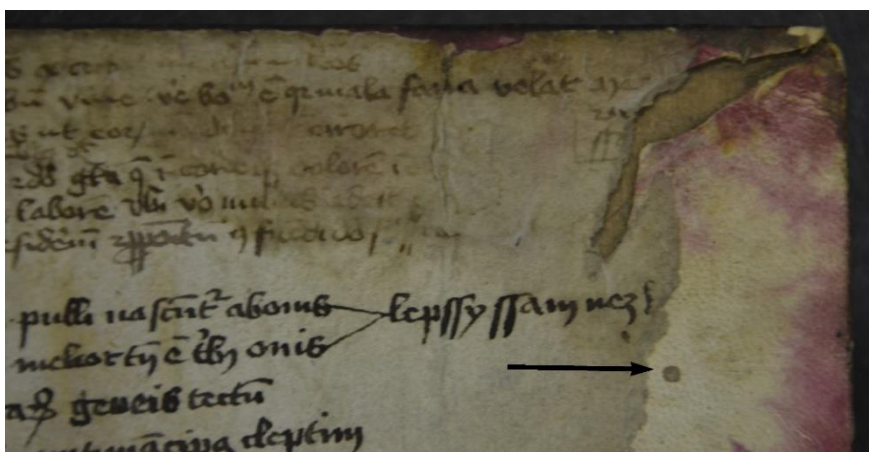
(sign. M I 150)

Obr. č. 213

Záložky, ktoré po prilepení na prídoštie nie sú ďalej upravované. Sú ponechané v pôvodnom tvare.

(sign. MI 16)

Obr. č. 214

Fixovanie záložky dreveným kolíčkom.

(sign. MI 11)

V gotickej knižnej väzbe sa začíname stretávať so stenčovaním usňového pokryvu v miestach záložiek tzv. do stratena. V takomto prípade useň plynule prechádza v mieste záložiek do plochy dosky. Stenčenie býva prevedené pred samotným pokrývaním knižnej väzby z rubovej strany usne, alebo až po založení a zalepení záložiek z lícovej strany usne.

Obr. č. 215

Na fotografiách viditeľná rôzna forma úpravy záložiek.

1. Useň založená na prídoštie ponechaná bez úprav. (sign. 60.913)
2. Useň stenčená ešte pred pokrývaním z rubovej strany. (sign. 48.793)
3. Useň stenčená až po založení a zalepení záložiek z licovej strany.

(sign. 60.915)

Podľa typu spracovania pokryvu u hlavíc môžu byť záložky v mieste drážky narezané, ale objavujú sa i prípady kde narezanie záložky nie je aplikované. Ďalšie narezanie môžeme pozorovať po obvodě záložiek, kde sa jedná o vyrezávanie kusov usne trojuholníkového tvaru. K zarezávaniu usne dochádzala pri pokrytí väzby. Na prídoštiach dosiek sú v daných miestach dobre viditeľné i stopy po práci s nožom.

Klinové výrezy majú dve príčiny. Prvou je použitie usne, ktorá sa pri pokrývaní riasila a výrezom sa knihár zbavoval nežiaducich rias a prekladaniu usne. Druhou príčinou môže byť zníženie ťahu usne na hranu dosky.

Obr. č. 216

Výrazné vyrezanie častí usne po obvodě záložiek.

(sign. M II 76)

Ďalšie narezávanie pokryvového materiálu pozorujeme v spojení s aplikovaním ostatných prvkov knižnej väzby ako sú remienky na spony popřípade štítky prierezových záchytiak na prednej doske.

Obr. č. 217
Výrazné narezanie
pokryvu z dôvodu
fixovania remienku do
žliabku v zadnej doske.

(sign. M II 21)

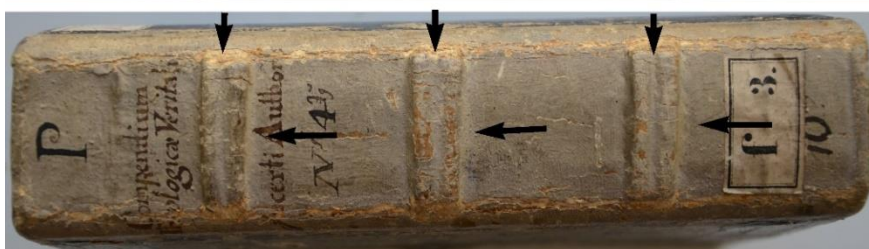
10.3 Spracovanie pokryvu na chrbte knihy

Useň použitá na pokryv knižnej väzby má svoje špecifické spracovanie ako na knižných doskách a záložkách, tak i na chrbte knižného bloku. Toto spracovanie by sa dalo rozdeliť do dvoch skupín, ktoré je možné ďalej rozvíjať. V základe sa jedná o chrbát spracovaný voľne prilepením usne, častejšie pozorované u nezagulfatených knižných blokov, ale v minimálnom prípade je toto možné pozorovať i u zagulfatených knižných blokov. V druhom prípade ide o prilepenie usne a následné tzv. vyviazanie väzov. V tomto prípade dochádza k pevnejšiemu spojeniu medzi pokryvom a chrbtom bloku.

Obr. č. 218
Pokryv aplikovaný na
chrbát bez následného
vyviazania.

(sign. M I 275)

Obr. č. 219
Pokryv v mieste chrbta
vyviazaný, ako okolo
väzov tak i stredom
väzu.

(sign. M I 245)

Ešte vyššej pevnosti lepeného miesta v medziväzných poliach bolo docielené previazaním nite cez stred poľa, poprípade sa jednalo o mnohonásobné obtočenie chrbta bloku v medziväznom priestore niťou.

Obr. č. 220

Pokryv vyviazaný okolo i stredom väzov, ale taktiež jednou niťou v strede medziväzného priestoru.

(sign. M I 243)

Obr. č. 221

Pokryv vyviazaný ako v predchádzajúcom prípade, ale v medziväzných priestoroch je previazaný viacerými niťami vedenými vedľa seba (viď. →)

(sign. M II 198)

Obr. č. 222

Vyviazanie medziväzných poľ do kríža.

(sign. M II 156)

Následne mohol byť chrbát knižnej väzby vyzdobený slepotlačou. [viz kap slepotlac](#)

10.4 Spracovanie Hlavíc

Hlavica je časť pokryvového materiálu medzi chrbtom knižného bloku pri hlave a pate a knižnými doskami. Spracovanie pokryvového materiálu v mieste hlavice je rôzne. Nižšie sú uvedené príklady nájdených typov hlavíc.

Hlavica je tvorená nastrihnutím záložiek usňového pokryvu v mieste drážky a následným ponechaním usňového presahu nad výšku knižného bloku. Tento presah môže byť dodatočne upravený narezávaním, poprípade vyrezaním časti usne z dôvodu

dosiahnutia požadovaného tvaru hlavice. Pokiaľ sa nejedná o žiadnu z nasledujúcich úprav, tak je často presah zarezávaný s výškou knižnej väzby.

Obr. č. 223

Usňový presah ponechaný nad úroveň formátu knižnej väzby. Usňový presah zarovnaný s hranou knižnej dosky. Popisované zľava.

(sign. M I 298, M I 340)

Obr. č. 224

Hlavice tvorené voľným presahom usne následne upravená narezaním, poprípade vyrezaním časti usne do požadovaného tvaru.

(sign. 61.074, M I 299)

Hlavica je tvorená nastrihnutím záložiek usňového pokryvu v mieste drážky, následným zalomením usne vo výške knižných dosiek a založením medzi chrbát knižného bloku a pokryv na chrbte bloku. Nastrihnutie záložiek v mieste drážky je spojené s typom šitia knižného bloku. Pokiaľ to technologický postup nevyžaduje, záložka môže zostať nenastrihnutá.

Obr. č. 225

Hlavica tvorená založením presahu usne medzi ostatný pokryv a chrbát knižného bloku. Záložka nastrihnutá v mieste drážky, popripade nenastrihnutá záložka. Popisované zľava.

(sign. 48.769, 300.145)

Hlavica je tvorená nastrihnutím záložiek usňového pokryvu v mieste drážky, následným obtočením kapitálového väzu, a zastrihnutá/zarezaná pri vrchnej a spodnej oriezke. Objavujú sa i prípady, kedy je kapitálový väz voľný (čo znamená že je nasadený na knižné dosky ale nie je šitím fixovaný k bloku) a useň je obtočená okolo väzu a založená pod úrovnou oriezky medzi chrbtom knižného bloku a pokryvom. V tomto prípade sa dá hovoriť jak o type spracovania hlavice, tak o jednom z druhov kapitálku (pozri kap.7.3).

Obr. č. 226

Hlavica tvorená obtočením kapitálového väzu usňou.

→ Kapitálový väz tvorený usňovým pruhom.

→ Obtočenie väzu usňou a následné zarezanie usne na ploche oriezky. Takto upravená hlavica následne spevnená prešitím.

(sign MI 243)

Obr. č. 227

Hlavica tvorená
obtočením
kapitáľkového väzu
usňou.

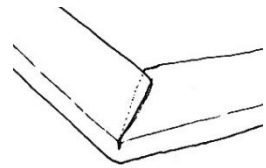
→ Kapitáľkový väz
nasadený na knižnú
dosku.

→ Obtočenie väzu
usňou a následné
založenie medzi chrbát
knižného bloku
a pokryv.

(sign M I 150)

10.5 Spracovanie rohov

Záložky sú narezané po vnútornú hranu knižnej dosky. Ďalej sú na rohu preložené cez seba s menším, alebo väčším presahom a zalepené. Sú dve varianty takéhoto typu zakladania. Prvá varianta je, že sa v prvom kroku založia vrchná a spodná záložka a následne záložky na predných hranách knižných dosiek. Druhá varianta je opačná, teda najskôr sa založia záložky na predných hranách a následne je založená vrchná a spodná záložka.

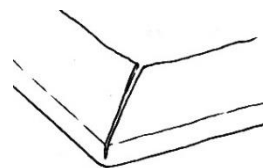

Obr. č. 228

Výrazné preloženie usne cez seba v mieste rohov.

(sign. M II 105)

- Záložky usňového pokryvu založené v miestach rohov tzv. na steč a zalepené. V mieste rohu sú záložky zarezané zo strany prídoštia v cca. 45° uhle. (založenie rohu v tomto uhle nie je pravidlom) Prilepené na tesno k sebe, bez preloženia cez seba.

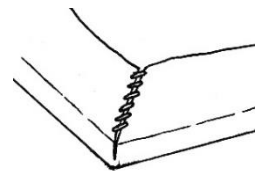

Obr. č. 229

Založenie usne na rohu tzv. na steč.

(sign. M I 83)

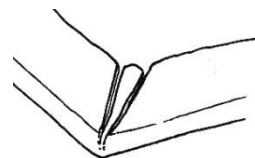
Záložky usňového pokryvu založené v miestach rohov tzv. na steč a zošité. Po nalepení sú hrany usne zošité k sebe jednoduchým obtáčaným stehom, ktorý tieto dve časti k sebe dokonale stiahne a nedochádza k ich následnému rozvoľňovaniu.

Obr. č. 230
Zošitie rohu spracovaného na steč.

(sign. MI 34)

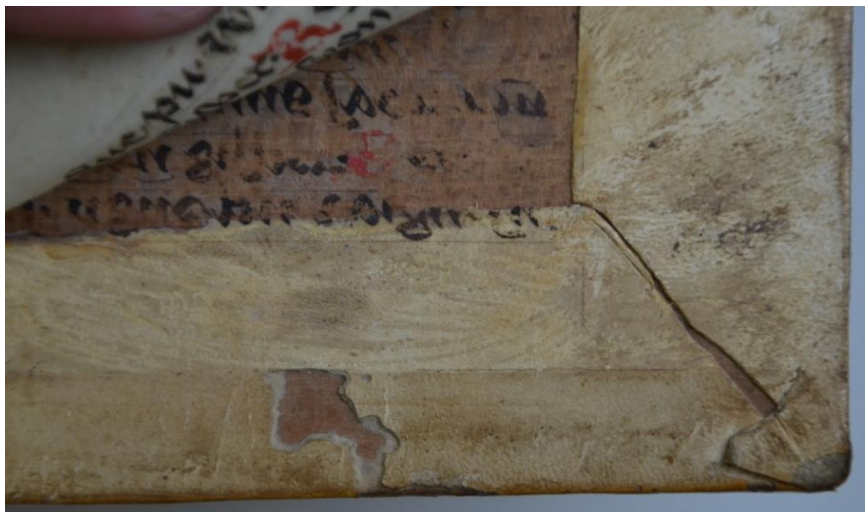
Usňové záložky narezané dvomi rezmi po vnútornú hranu knižnej dosky. Pruh usne použitý ako vyplnenie priestoru medzi záložkami.

Obr. č. 231
Na fotografii viditeľné narezanie usňových záložiek v mieste rohu. K tomuto narezanie došlo priamo pri pokrývaní väzby.

(sign. MI 407)

Záložky usňového pokryvu založené v miestach rohov tzv. na steč. S následným prelepením časti spoju, buď pruhom, alebo trojuholníkom rovnakej usne. Takýto pruh jemne presahuje až na hranu knižnej dosky. Z pravidla zakrýva narezané miesto záložky na hrane dosky. Môže sa jednať ako o úmysel, tak o snahu zakryť nedokonalé zarezanie záložiek a tým vzniknutý voľný priestor medzi nimi.

Obr. č. 232

Spracovanie usne na rohu tzv. na steč, doplnené o prelepenie rohu kusom usne.

(sign. M I 151)

10.6 Polousňová knižná väzba

Polousňová knižná väzba sa svojim spracovaním od celousňovej väzby nemení. Rozdiel je daný len samotnou veľkosťou usne. Odpadá spracovanie usne na rohoch. Ostatné časti usňového materiálu ako záložky a hlavice sú spracované podľa niektorého z vyššie zmieňovaných príkladov. Usňový pokryv môže knižné dosky prekryvať v rôznych pomeroch. Od minimálneho presahu usne na knižnú väzbu až po prekrytie skoro celej knižnej dosky usňou.

Obr. č. 233

Polousňová knižná väzba, ktorej pokryv zasahuje na knižné dosky v minimálnej miere.

(sign. 39.050)

Obr. č. 234

Polousňová knižná väzba, pokryv ktorej zasahuje približne do polovice knižných dosiek.

(sign. MI 334)

Obr. č. 235

Polousňová knižná väzba s pokryvom siahajúcim do troch štvrtín plochy dosky.

(sign. 39.050)

10.7 Obalová knižná väzba

Jedná sa o knižnú väzbu ktorej usňový pokryv presahuje cez formát knižnej väzby. Tento presah je založený ako záložka len na prednej doske, na ostatných hranách dosky sú tiež presahy ponechané voľné. Pri samotnom zavieraní knihy sa presahy usne vkladajú pod knižné dosky a po uzatvorení knihy chránia oriezky bloku po všetkých stranách proti ich možnému poškodeniu. V niektorých prípadoch knižných väzieb bolo prevedené pokrytie hrán knižných dosiek pruhom usne a až potom následná aplikácia pokryvu s ponechaným/i presahmi. U niekoľkých príkladov sa jednalo len o ponechanie voľného presahu usne na prednej hrane zadnej dosky. Ostatné hrany majú založené a zalepené záložky na prídoštie. Vrchná a spodná oriezka tak zostáva po uzatvorení knižnej väzby odkrytá.

Obr. č. 236

Ukážka obalovej knižnej väzby. Presah usňového pokryvu po všetkých stranách okrem prednej hrany prednej dosky.

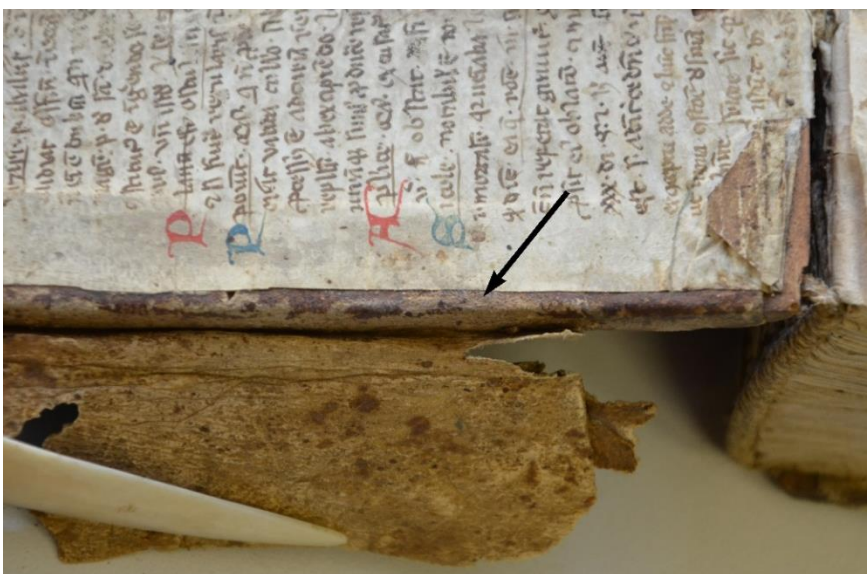
(Študentská práca, maketa historickej knižnej väzby, archív ARPKVD FR)

Obr. č. 237

Pohľad na obalovú knižnú väzbu, presah usne viditeľný na vrchnej oriezke.

(sign. M I 169)

Obr. č. 238

Pohľad na detail spodnej hrany zadnej knižnej dosky predchádzajúcej väzby. Viditeľné obtočenie hrany dosky pruhom usne a následne aplikovaný pokrýv s presahom.

Obr. č. 239

Pohľad na knižnú väzbu s ponechaným presahom usne na zadnej doske, ktorý chráni len prednú oriezku knižnej väzby.

(sign. M I 154)

Obr. č. 240

Pohľad na zadné prídoštie predchádzajúcej knižnej väzby. Ukážka založenia pokryvu bez prechádzajúceho obtočenia –pokrytia hrany dosky usnou.

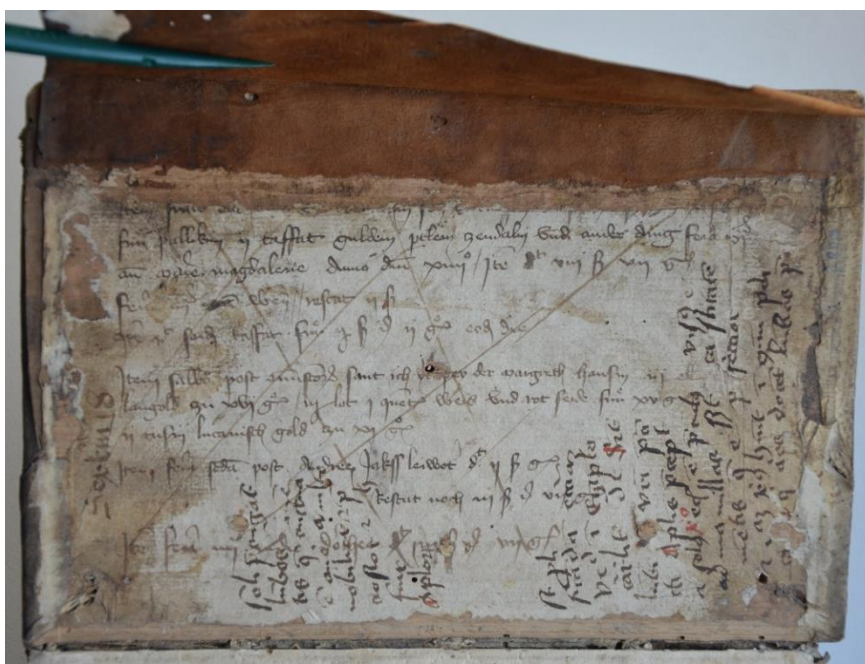
(sign. M I 154)

Obr. č. 241

Pohľad na knižnú väzbu s dolepeným presahom usne, ktorý chráni len prednú oriezku knižnej väzby.

(sign. M I 288)

Obr. č. 242
Pohľad na zadné
prídoštie s dolepeným
presahom usne.

(sign. M I 288)

10.8 Vylepovanie prídošті

Vylepovaním prídošтіa sa rozumie aplikovanie papiera, alebo pergamenu na vnútornú stranu knižnej dosky, kedy dochádza k eliminovaniu ťahu na knižnú väzbu spôsobeného pri pokrývaní. Prídoštie môže byť vylepené prvým a posledným listom z knižného bloku, alebo samostatným listom. V druhom prípade je ťažké určiť pôvodnosť takého listu, keďže nie je priamo prepojený s knižnou väzbou (napr. ako list z knižného bloku). Možnosť určenia pôvodnosti je možná len v prípade, kde sú na vylepenie prídošтіa založené záložky pokryvu. V gotickej knižnej väzbe sa s takýmto pôvodným prvkom stretávame obmedzene. Často som pozoroval vylepenie prídošті gotických knižných väzieb v neskorších obdobiach.

Pôvodné gotické vylepenie môže byť papierové, alebo pergamenové. Tiež je možné vypozerovať zaradenie vylepovania prídošті do technologického postupu knihára. Pozoroval som vylepenie prídošтіa pred založením záložiek. Tiež sa objavuje vylepenie po založení záložiek. V ojedinelých prípadoch boli predchádzajúce dve možnosti kombinované. Jednalo sa o časť založenia záložiek pod a časť na vylepenie prídošтіa.

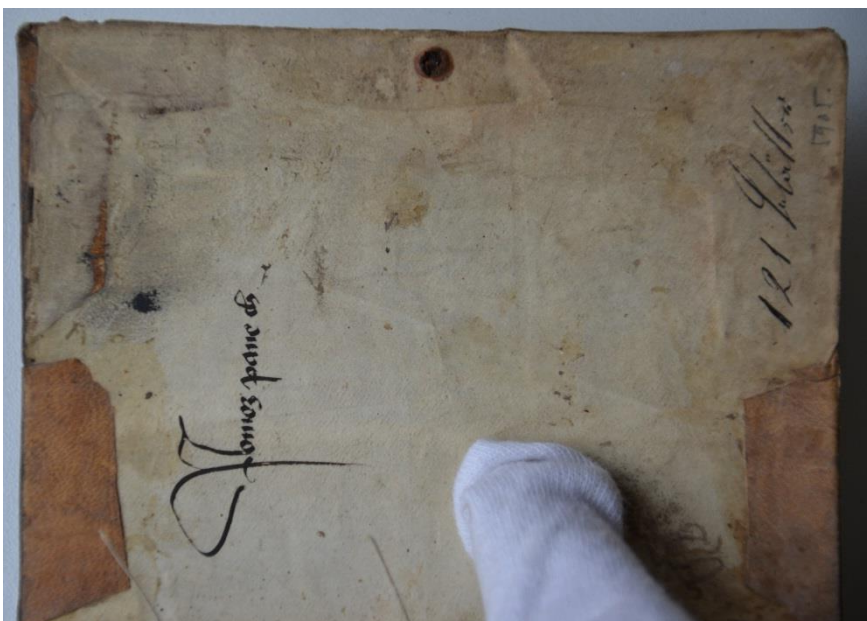
Obr. č. 243
Pôvodné vylepenie
prídoštia pred založením
záložiek pokryvu.

(sign. M I 94)

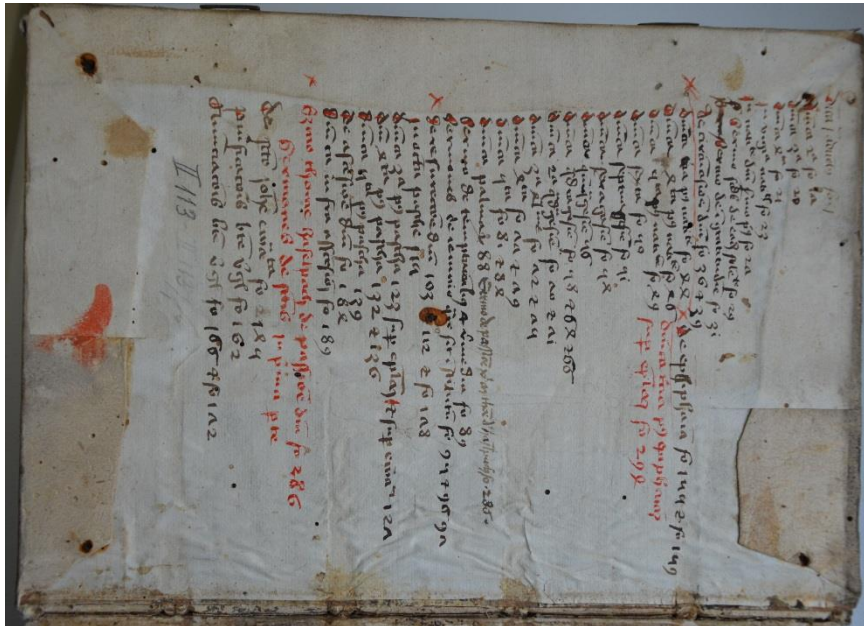
Obr. č. 244
Pôvodné vylepenie
prídoštia listom z bloku
po založení záložiek
pokryvu.

(sign. M I 344)

Obr. č. 245
Pôvodné vylepenie
prídoštia listom z bloku.
Viditeľné založenie
záložiek z časti pod
a z časti na vylepenie
prídoštia. Záložky sú
v mieste zmeny
umiestnenia narezané.

(sign. M I 348)

Obr. č. 246

Pôvodné vylepenie prídoštia listom z bloku. Viditeľné založenie záložiek z časti pod a z časti na vylepenie prídoštia. V mieste kde dochádza k prechodu záložky z pod vylepenie, je papier použitý k tomuto účelu narezaný.

(sign. M II 113)

10.9 Výzdoba pokryvu.

Materiál používaný na pokryv bol zošľachtovaný jak farbením, tak i samotnou slepotlačovou výzdobou.

U gotických knižných väzieb pozorujeme dve základné výzdobné techniky. Prvou je slepotlač, druhou rezba do usne. Ku koncu 15. storočia sa začína používať zlátenie, zatiaľ však v minimálnej podobe. Úplne bežné sú však knižné väzby bez výzdoby.

Slepotlač

Jedna z najstarších a najviac využívaných výzdobných techník. Jedná sa o vtláčanie zahriateho nástroju do vlhkej usne. Tlakom sa otláči do povrchu usne ornament, ktorého následná pevnosť a odolnosť sa pôsobením tepla ešte umocní. Nástroje používané na slepotlač sú prevažne vyrábané z mosadze, avšak môžu byť i oceľové. V gotickom období sa stretávame s používaním nástrojov ako sú tlačítka, filety, rolny ale objavuje sa tiež i používanie platní, ktoré sa následne naplno rozvinulo v období renesancie. Typické pre gotickú slepotlač je jej pozitívny otláčok. S vývojom a rozšírením kníhtlače sa začíname stretávať s razením titulov na knižné dosky. Titul je v tomto prípade vyskladaný z jednotlivých liter. Pred tým bolo možné titul raziť len z platne, do ktorej bol vyrytý celý požadovaný text.

Zlátenie

Zlátenie je technika „lepenia“ plátkového kovu (v tomto období zlata) na pokryvový materiál. Postup práce je zo začiatku rovnaký ako u slepotlače, následne je do vytlačeného ornamentu nanosený vaječný bielok, kolofónia, poprípade šelak, na ktorý sa aplikuje nahriatym tlačítkom plátkový kov. Používanie zlátenia prináša nový pohľad na slepotlač, kde môžeme pozorovať zmenu v technike výroby tlačítka. Jak je uvedené vyššie v textu, v gotickom období poznáme výhradne pozitívny efekt slepotlačového ornamentu. S príchodom zlátenia dochádza k významnej zmene. Slepotlač prechádza z pozitívneho reliéfu na negatívny – vpadnutý otláčok. Deje sa tak z dôvodu ochrany zláteného miesta, pretože u ornamentu vtláčeného pod úroveň usne nedochádza k tak významnej mechanickej deštrukcii.

Rezba do usne

Rezba do usne je technika pri ktorej sa pomocou noža narezáva povrch usne (do polovice sily, niekedy aj viac). Vyrezané miesto sa prevlhčilo a zvýraznilo pretiahnutím

rezu tupým nástrojom. Schnutím došlo k zvýrazneniu daného ornamentu. V súčasnej dobe sa u tejto techniky bežne do poručuje, v záverečnej fázy vyťahovania ornamentu, rezbu prevlhčiť škrobovou vodou, pre lepšie vyznenie rezby a zvýšenie jej odolnosti. Pre ďalšie zvýraznenie a doplnenie rezby bolo používané puncovanie usne. Takto, na povrchu usňového pokryvu vzniká jednoduchý plastický reliéf. V tomto období boli na puncovanie okolia rezaného motívu používané najčastejšie nástroje v tvare kruhu s rôznymi priermi. V niektorých prípadoch sa jednalo i o tlačítka s malým priemerom v tvare hviezdy a kvetu. Finálna podoba rezby mohla byť po dokončení ešte doplnená o kolorovanie usne.

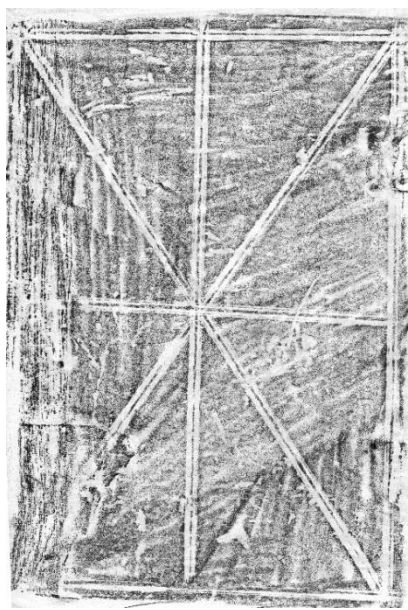
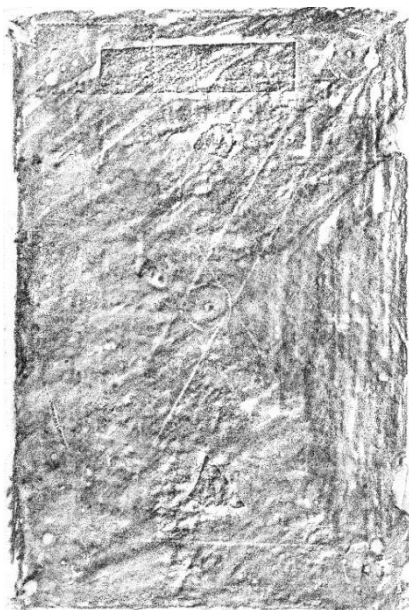

Obr. č. 247

Výzdoba knižnej väzby prevedená pomocou rezby do usne.

(sign. M II 198)

Knižné dosky bez výzdoby pozorujeme u ranných knižných väzieb. Postupným vývojom sa na pokryve objavujú slepotlačové linky v podobe jednej, dvoch až troch liniek rôznych širok vedených vedľa seba. U všetkých knižných väzieb sa na doskách objavuje slepotlačou prevedené orámovanie po obvode, do ktorého je vsadené kríženie ďalších liniek. Toto kríženie sa vyskytuje buď ako spojnica protiľahlých rohov, tak i ako horizontálna a vertikálna linka vychádzajúca zo stredov strán orámovania a pretínajúca sa v strede knižnej dosky, poprípade v ich kombinácii.

Obr. č. 248

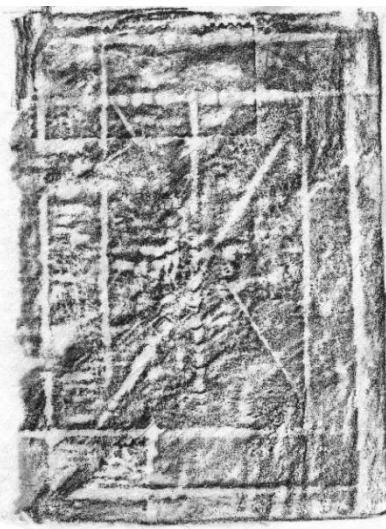
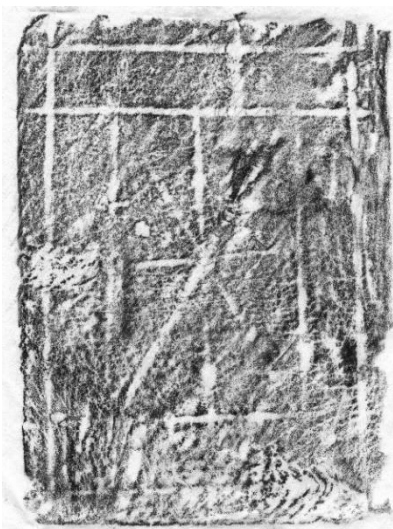
Frotáž slepotlačovej výzdoby knižných dosiek. Vľavo viditeľné orámovanie s krížením línií vychádzajúcich z protiľahlých rohov.

(sign. M I 269)

Vpravo kombinácia predchádzajúceho kríženia s krížom vychádzajúcim zo stredov strán orámovania.

(sign. 48.722)

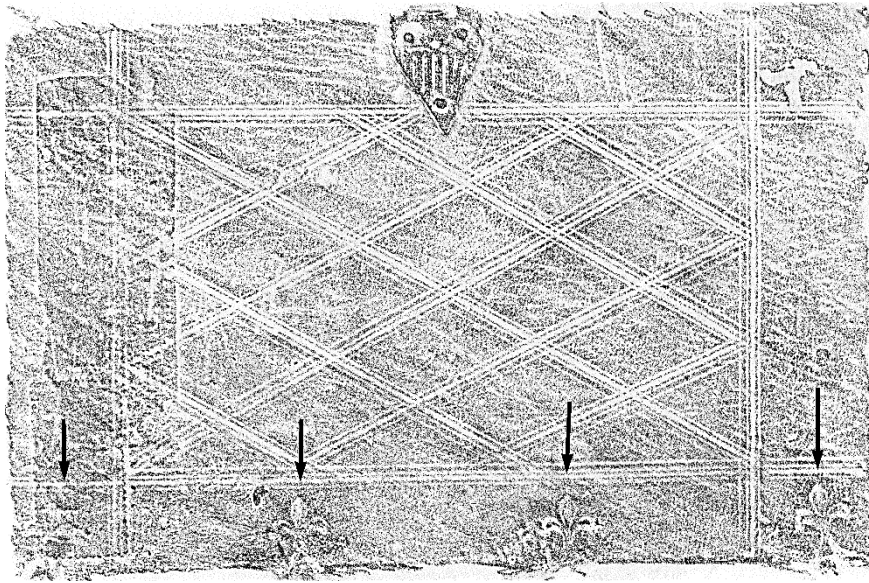
Takáto jednoduchá výzdoba môže byť doplnená o jednoduché tlačítka v mieste prechodu väzu z knižného bloku do knižnej dosky. Jedná sa o akési zakončenie väzu v mieste jeho prechodu do dosky. V takomto prípade býva predná i zadná doska svojou výzdobou rovnaká.

Obr. č. 249

Frotáž prednej (vpravo) a zadnej dosky knižnej väzby s totožnou slepotlačovou výzdobou na oboch stranách.

(sign. M I 502)

Obr. č. 250

Na frotáži vyznačené použitie slepotlačového tlačítka k zakončeniu prechodu väzov na knižný dosku.

(sign. M I 254)

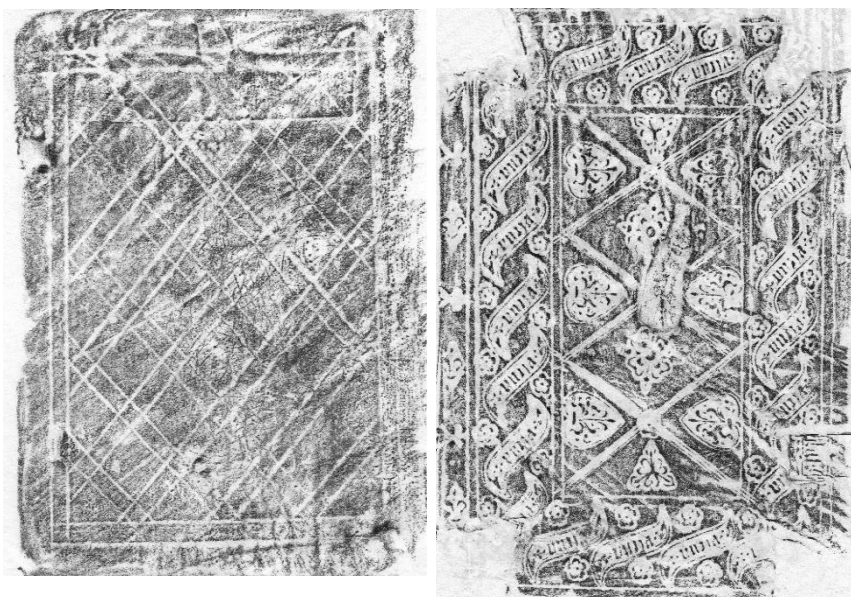

Obr. č. 251

Na fotografii vyznačené použitie tlačítka v mieste prechodu väzu do knižnej dosky.

(sign. 48.718)

Bolo tiež pozorované opakujúce sa kríženie vo vnútri orámovania. V tomto prípade môže mať tento priestor rôzne rozvrhnutie plochy, v zmysle menších či väčších plôch medzi jednotlivými linkami. Takáto výzdoba už býva doplnená o slepotlačové tlačítka, poprípade platne.

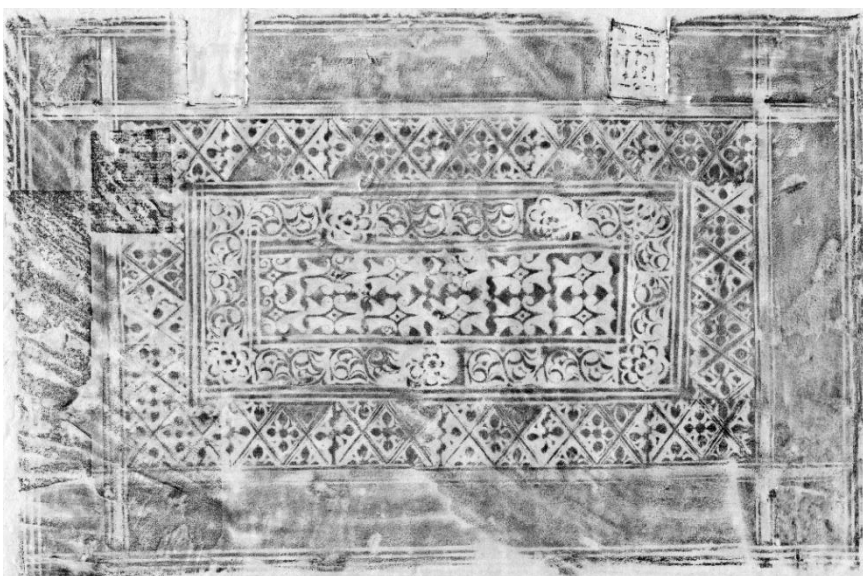

Obr. č. 252

Na frotáži viditeľné odlišné proporčné riešenie križenia liniek v ploche knižnej dosky.

(sign. M I 327, M I 287)

U knižných väzieb od polovice 14. storočia pozorujeme vsadenia viacerých slepotlačových rámov do seba. Môžu to byť dva, poprípade tri rámce, kde až ten posledný obsahuje buď kompozíciu skrížených liniek, alebo len samotnú slepotlačovú výzdobu zloženú z jednotlivých tlačítk a platní.

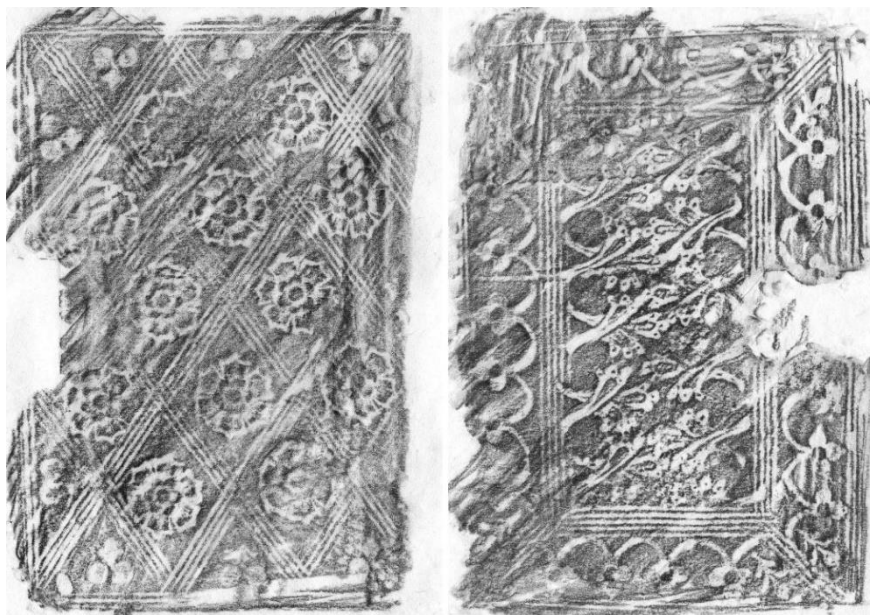
Obr. č. 253

Slepotlačová výzdoba knižnej dosky s rámovou výzdobou, následne doplnená o slepotlač prevedenú pomocou tlačítk a platne.

(sign. 48.705)

Postupne sa slepotlačové tlačítka zapájajú do celkovej kompozície výzdoby. Už sa nejedná len o podporný prvok, ale začína sa formovať ako dominantný prvok. U kníh z druhej polovice 14. storočia a v 15. storočí tvorí väčšinu knižných dosiek bohatá slepotlačová výzdoba zložená z liniek a tlačítk. U knižných väzieb s bohatou slepotlačovou výzdobou pozorujeme odlišnú kompozíciu na prednej a na zadnej knižnej

doske. V tomto prípade sa jedná o väčšinu kníh, avšak vyskytujú sa i knižné väzby s rovnakou kompozíciou výzdoby prednej a zadnej knižnej dosky.

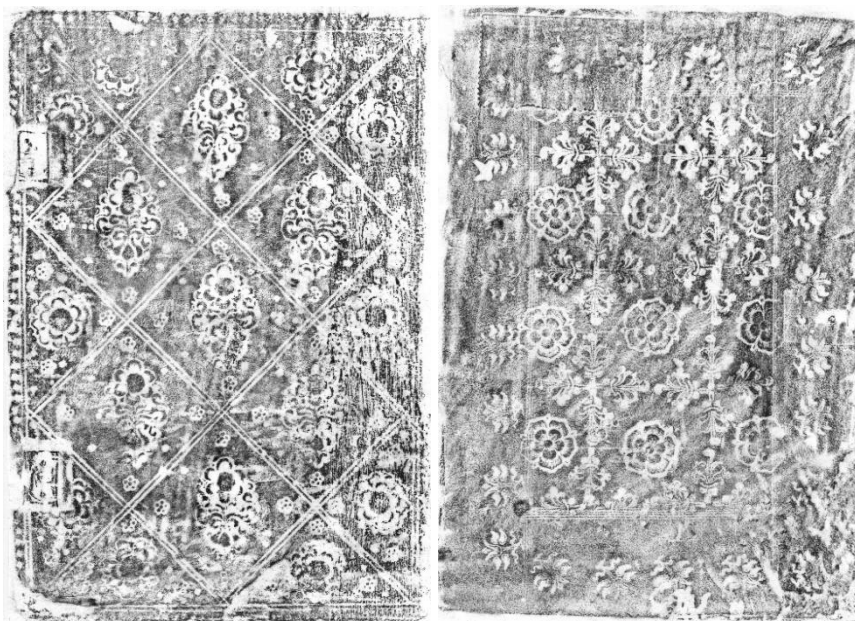
Obr. č. 254

Frotáž slepotlačovej výzdoby prednej a zadnej dosky jednej knihy. Viditeľná je ako rozdielna kompozícia, tak i rozdielne použitie tlačítok na prednej a zadnej doske.

(sign. MI 501)

Kompozícia slepotlačovej výzdoby je rôznorodá. U všetkých knižných väzieb s výzdobou však platí, že majú po obvode knižnej dosky vytvorený slepotlačový rámec. V tomto rámci sa už však kompozícia mení. Nasledujú ukážky najčastejších kompozícií slepotlačovej výzdoby na knižných doskách.

Kompozícia slepotlačovej výzdoby vsadená do rámcu po obvode dosky. Následne je vnútro rámcu rozdelené uhlopriečnymi linkami, ktoré tvoria na ploche knižnej dosky sieť. V druhom prípade sa jedná o vytvorenie optickej siete krížením horizontálnych a vertikálnych línií z jednoduchých tlačítok a filiet. V takomto prípade je vopred vytvorená sieť doplnená o slepotlačovú výzdobu.

Obr. č. 255

Frotáž slepotlačovej výzdoby knižný dosiek.

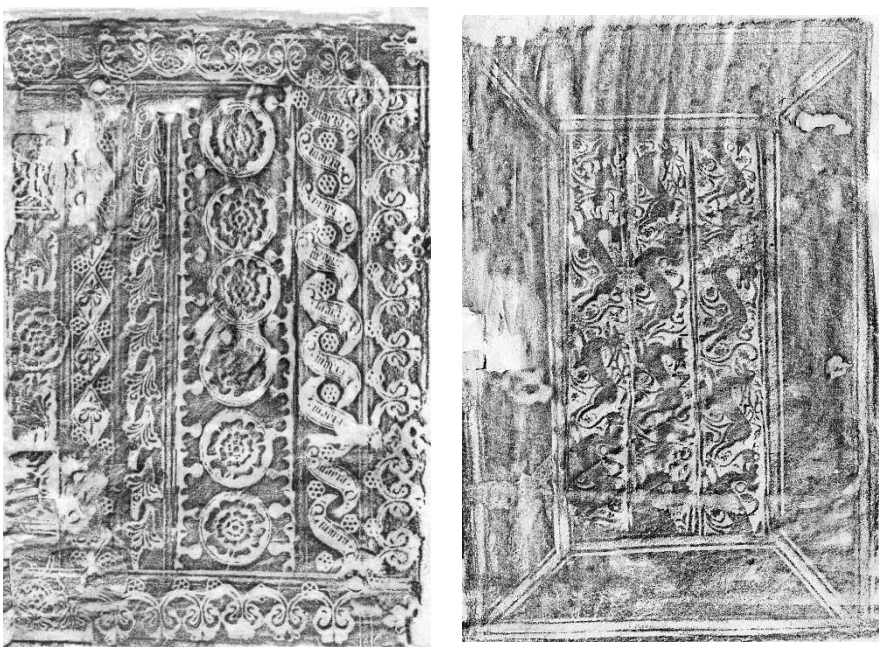
Plocha knižnej dosky rozdelená uhlopriečnymi linkami.

(sign. 48.736)

Plocha knižnej dosky rozdelená do optických štvorcov bez použitia linkiek.

(sign. 36.546)

Kompozícia slepotlačovej výzdoby vsadená do rámcu po obvode dosky. Následne je vnútro rámcu rozdelené vertikálnymi linkami, ktoré tvoria na ploche knižnej dosky pruhy. V tomto prípade je vždy doplnená o ďalšiu slepotlačovú výzdobu. Výzdoba je prevedená slepotlačovými tlačítkami, platňami a rolnami.

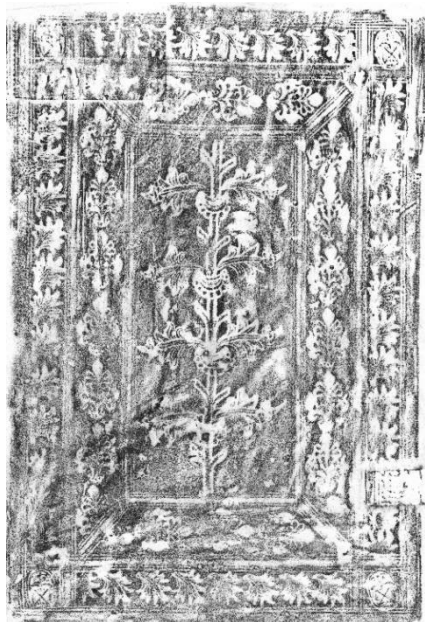

Obr. č. 256

Kompozícia slepotlačovej výzdoby radená do vertikálnych polí.

(sign. 48.725, 61.078)

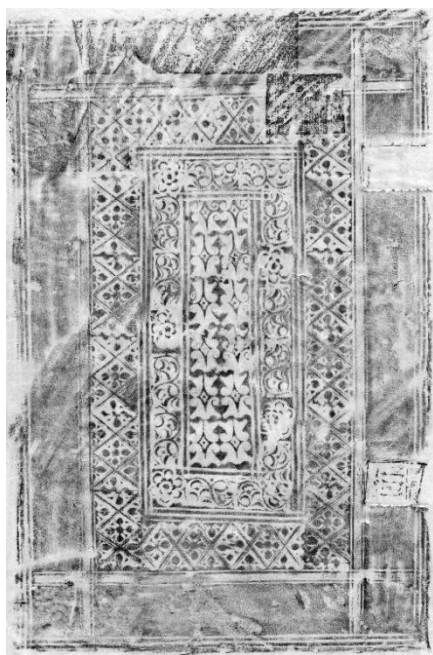
Predchádzajúca výzdoba s vertikálnym rozložením, do ktorej je vsadená výzdoba evokujúca kmeň stromu s vetvami. Vetvy i kmeň sú vytvorené z jednotlivých slepotlačových tlačítok popripade z platní.

Obr. č. 257

(sign. M I 90, 3.407)

Kompozícia slepotlačovej výzdoby vsadená do rámcu po obvode dosky. Následne sú do vnútra obvodového rámcu vložené ďalšie rámce. Najčastejšie sa jedná o dva popripade tri takéto okná vsadené do seba. Stretávame sa tiež s pletencovým vzorom. Kompozície takéhoto charakteru sú spravidla doplnené o ďalšiu slepotlačovú výzdobu.

Obr. č. 258

(sign. 48.705, 48.746)

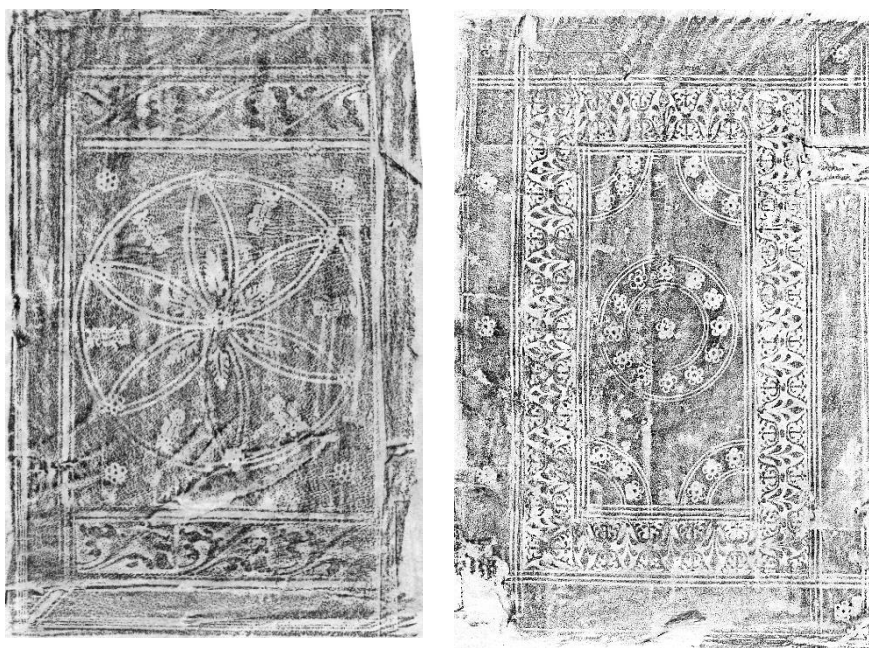
V ďalších prípadoch budú predstavené kompozície i výzdoba tvorená kružnicou, alebo jej časťami, pomocou kružidla. V týchto prípadoch môže byť kružnica tvorená fileťami, teda linkami, alebo je vytvorená len z tlačítok, ktoré vytvárajú optickú kružnicu.

Obr. č. 259

Na fotografii viditeľné vpichy po kružidle.

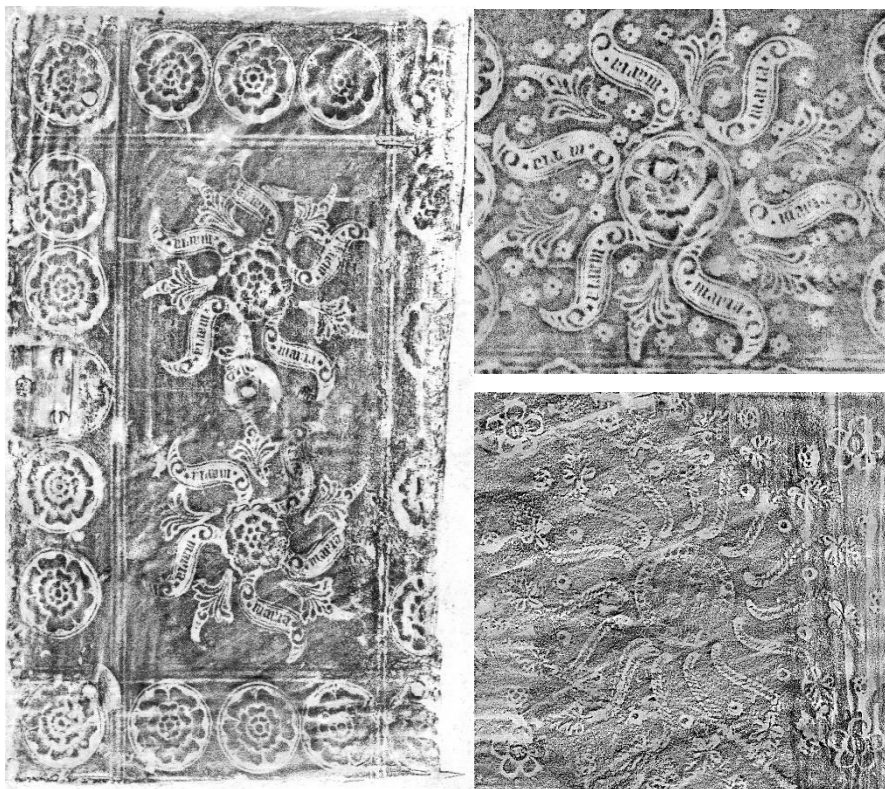
(sign. 48.734)

Obr. č. 260

Výzdoba zostavená z kružníc a ich častí. Následne doplnená o výzdobu slepotlačovými tlačítkami.

(sign. 48.734, 300.129)

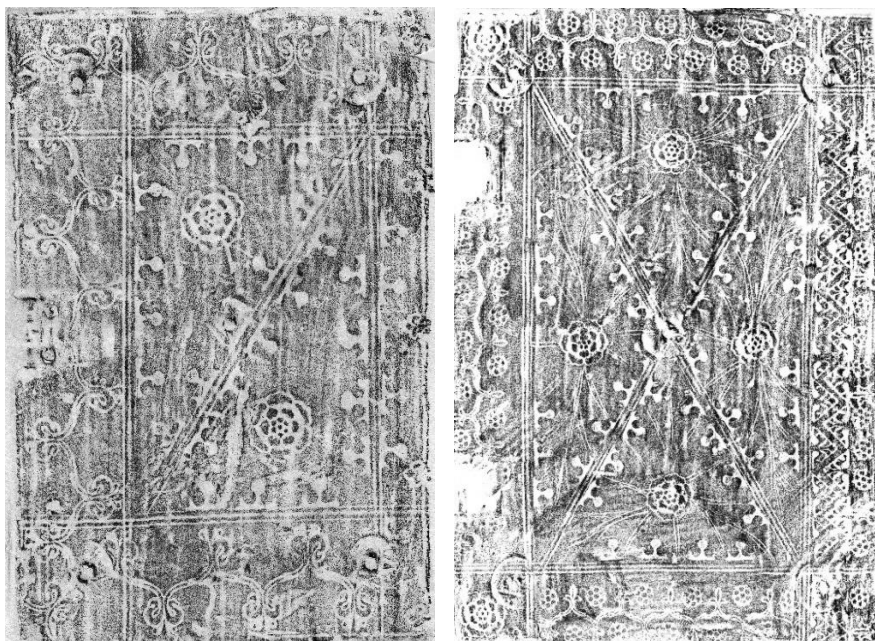

Obr. č. 261

V rámci vsadený ornament do tvaru kruhu. Ornament vytvorený bez použitia kružnice či jej častí.

(sign. 48.709, 48.774, 60.927)

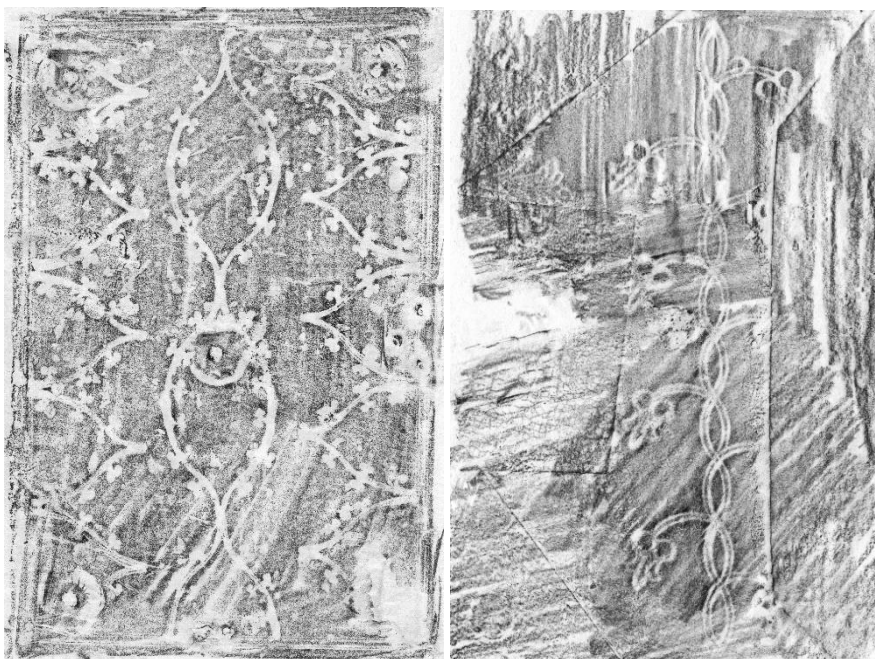
Obľúbený prvkom slepotlačovej výzdoby gotickej knižnej väzby bolo rozdelenie knižnej dosky linkou spájajúcou protiľahlé rohy orámovania. Takéto rozdelenie bolo pozorované v dvoch variantách. V prvom prípade sa jedná o rozdelenie plochy dosky jednou uhlopriečkou, kedy vznikne plocha rozdelená na dve časti, druhá možnosť je viesť uhlopriečky zo všetkých rohov orámovania knižnej dosky kedy vznikajú štyri polia. Tieto polia ako v prvej tak i v druhej variante sú následne vyplnené slepotlačovou výzdobou, ktorá evokuje florálne prvky, najčastejšie listy.

Obr. č. 262

(sign. 60.670, II 48.274)

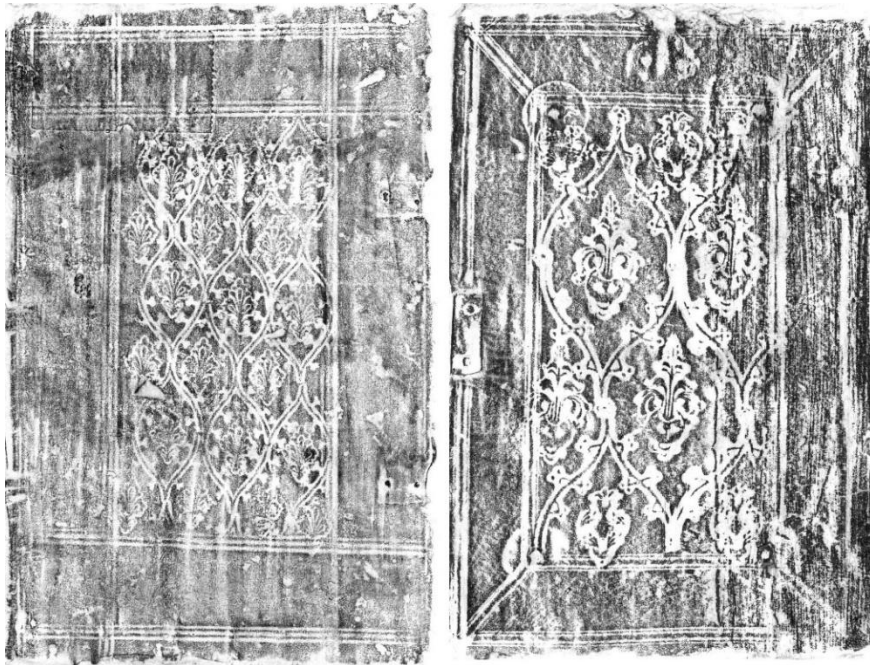
Slepotlačová výzdoba knižných väzieb ako najpoužívanejšia technika tohto obdobia má i svoje netypické kompozičné riešenie. Najčastejšie sa jedná o použitie jedného tlačítka na celú výzdobu väzby, ktorá následne nie je doplnená o ďalšie prvky výzdoby. V dvoch prípadoch nájdených vo zbierkach VKOl sa táto výzdoba nápadne podobá architektúre gotického slohu a jeho lomenému oblúku, ktorý sa pre výzdobu knižných väzieb používa často, ale v spojení s inou kompozíciou a doplnený o ďalšiu slepotlač.

Obr. č. 263

(sign. 48.717, MI 330)

Často vyskytujúci prvok slepotlačovej výzdoby je vyššie spomínaný motív tzv. lomeného oblúku, tiež známy ako brokátový, alebo routový motív¹⁴. V takomto prípade sa jedná o skladanie takéhoto motívu do väčších obrazcov, ktoré tvoria výzdobu centrálnemu rámcu knižnej dosky. Často bývajú doplnené o ďalšie tlačítka.

Obr. č. 264

(sign. 48.903, 61.055)

Razenie titulu knižnej väzby na knižné dosky v gotickom období nie je časte. Pokiaľ sa objaví na knižnej väzbe, tak je tlačený z platne, pozdejšie vyskladaný z jednotlivých litier. Použitie litier prichádza s vynálezom kníhtlače. U tlačenia titulu z platne sa pravdepodobne matrica vyhotovovala z dreva, kedy platňa nebola nahrievaná, ale sa pomocou tlaku vytlačila do vlhkej usne.

¹⁴ NUSKA, B. *Sborník Severočeského muzea....*, str. 70

Obr. č. 265

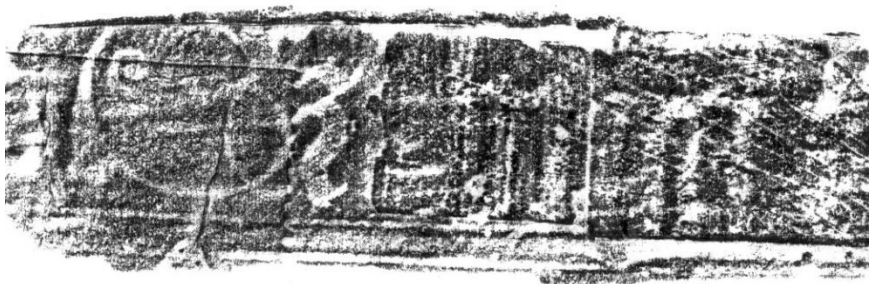
Razenie titulu pravdepodobne z drevenej matrice. Viditeľné stopy rezania do dreva na usňovom pokryve.

(sign. II 47.876)

Obr. č. 266

Razenie titulu z platne. Fotografia/ frotáž.

(sign. 48.742)

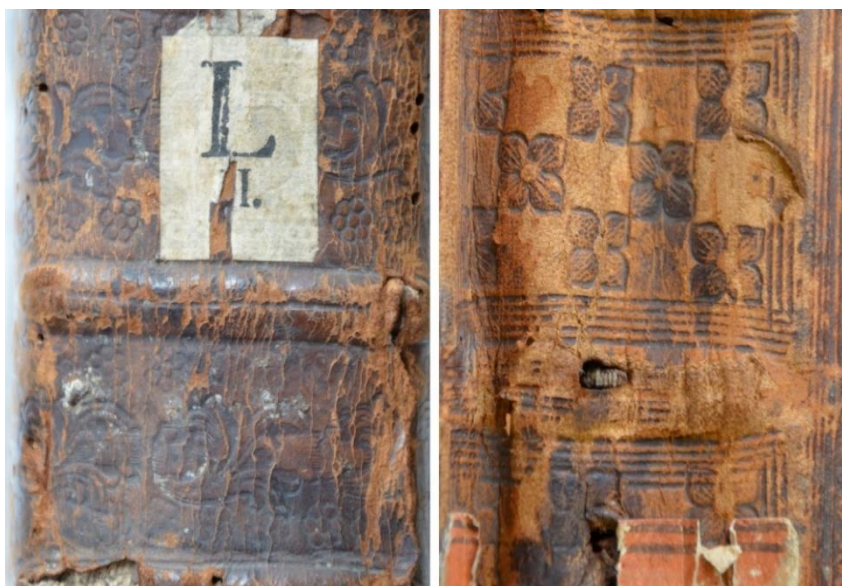

Obr. č. 267

Razenie titulu zostaveného z litier. Na litere „N“ je viditeľné otočenie tohoto písmena pri zostavovaní titulu.

(sign. 16.930)

Slepotlačová výzdoba chrbta knižnej väzby v gotickom období nie je samozrejماً. Pokiaľ sa však na knižnej väzbe nachádza, spravidla sa jedná i o bohatú slepotlačovú výzdobu na knižných doskách. Pozorovaná výzdoba chrbtov na knižných väzbách v zbierkach VKOI je kompozične rovnaká. Jedná sa o pravidelné opakovanie rôznych typov tlačítok v riadkoch, poprípade sa stretávame so šachovnicovým motívom prevedeným jedným typom tlačítka. Iný typ kompozície ako napr. s jedným centrálnym motívom nebol pozorovaný.

Obr. č. 268

(sign. 24.127, 3.496)

Obr. č. 269

Slepotlačová výzdoba chrbta vedená v riadkoch pod sebou.

(sign. 48.320, II 48.281)

Zlátenie knižnej väzby nie je typické pre toto obdobie, avšak výnimočne sa s ním stretávame, v podobe vyzláteneho titulu z platne, poprípade jedného až dvoch typov

tlačítok na knižnej väzbe. V žiadnom prípade sa nejedná o zlátenie veľkých plôch, potažmo celých knižných dosiek. Od konca 15. storočia sa stretávame so zlatenými supralibrosmi, poprípade figurálnymi motívmi svätcov.

Obr. č. 270

Detail slepotlačovej výzdoby so zlátením.

(sign. 16.930)

Obr. č. 271

Vľavo viditeľné zlátenie titulu z platne, doplnené o zlátenie jednotlivých tlačítok po obvode centrálneho motívu.

(sign. 61.078)

Obr. č. 272

Zlátenie titulu razeného z platne plátkovým zlatom.

(sign. II 300.048)

Individuálne úpravy vzhľadu knižnej väzby

Slepotlačová výzdoba môže byť ojedinele doplnená o farebnú vrstvu. Jedná sa o zvýraznenie niektorých prvkov, poprípade častí výzdoby.

Obr. č. 273

Slepotlačová výzdoba knižných dosiek doplnená o zvýraznenie častí kompozície farbou.

(sign. 48.601)

U jedného prípadu knižnej väzby je pozorovaná zmena tónu farebnosti usne zdobenej slepotlačou v jednotlivých častiach pokryvu. Z degradácie usne v mieste stmavnutia sa dá usudzovať, že boli k docieleniu takéhoto efektu použité slabé kyseliny, poprípade alkálie.

Obr. č. 274

(sign. M II 50)

U jednej knižnej väzby sa objavuje maľovaný motív na knižných doskách. I keď ide o polousňovú väzbu a maľba je prevedená na knižnej doske bez pokryvu, jedná sa o výzdobu knižnej väzby.

Obr. č. 275

(sign. II 47.993)

11. Kovové prvky na knižnej väzbe

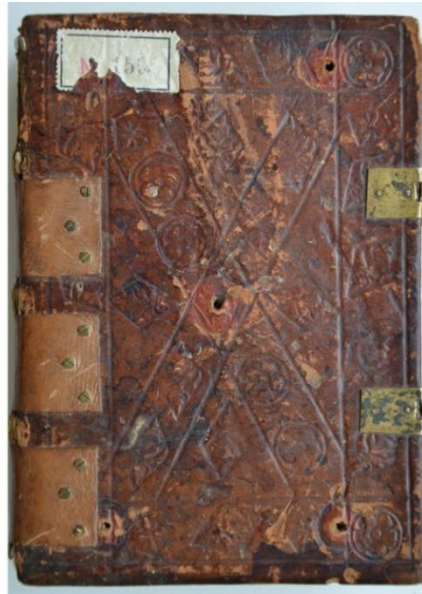
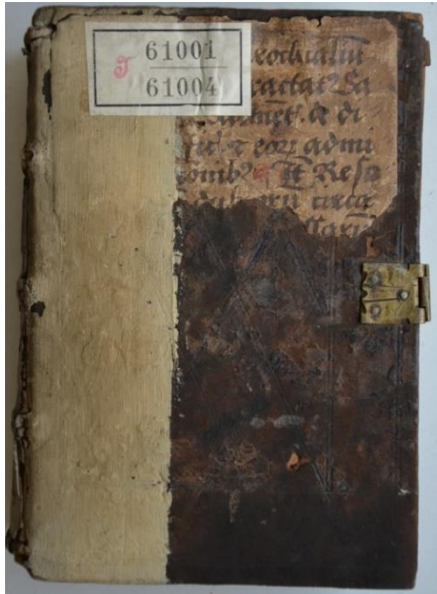
Kovové prvky na knižnej väzbe, ako sú spony, puklice, nárožnice a iné majú na knihe dve funkcie: ochrannú a estetickú. V prvom prípade sa jedná o ochranu pokryvového materiálu, tak i o ochranu knižného bloku. Ochrana knižného bloku spočíva v pevnom uzatvorení knihy. Takto nedochádza k deformácii knižného korpusu a deformácii oriezok. V zatvorenej podobe bola kniha chránená pred vonkajšími faktormi poškodenia ako je vnikanie nečistôt do knižného bloku, poprípade zabraňovala zatečeniu do plôch listov knihy.

V gotickom období mala až na pár výnimiek každá knižná väzba kovanie. Či to už boli puklice, hranové kovanie, nárožnice, spony, nožičky, zámky, poprípade reťaze, ktorými bola kniha fixovaná k čítacím pultom. Minimálne jednu z týchto častí kniha obsahovala, najčastejšie sú prvky knižného kovania na knihe kombinované medzi sebou.

Knižné kovanie je vyrobené z medi a jej zliatin (mosadz), oceli, bronzu. Jedná sa o ručnú výrobu z plechu, alebo o odliate kusy prvkov kovania.

Výzdoba prvkov kovaní je tvorená ručne tepaním, poprípade razením ornamentu. Následná úprava celkového tvaru je upravená pilovaním, v niektorých prípadoch vysekávaním. U liatych prvkov sa jedná o cizelovanie odliatku do požadovaného efektu.

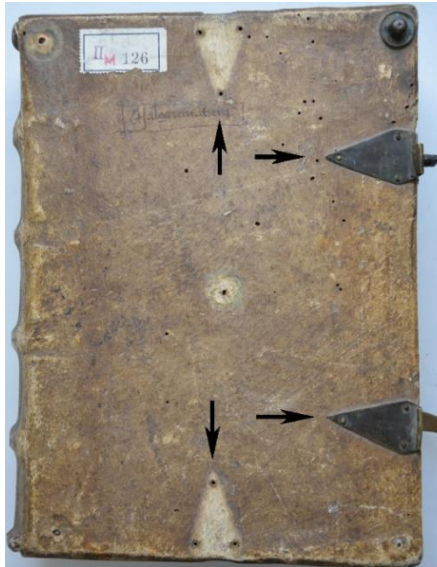
Umiestnenie kovových prvkov na knižný blok malo vždy svoj význam. Spony boli umiestnené na hranách dosky, najčastejšie na prednej oriezke, puklice a nárožnice centrované do rohov a stredov knižných dosiek a reťaze až na pár výnimiek na vrchnú hranu zadnej dosky.

Obr. č. 276

Spony adjustované na prednú hranu prednej knižnej dosky.

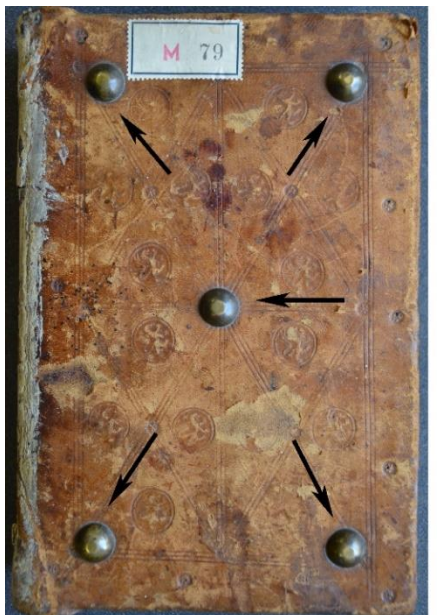
(sign. 61.001, M I 159)

Obr. č. 277

Spony adjustované na prednú knižnú dosku na prednej vrchnej a spodnej hrane/ spony na prednej hrane dosky, kde na prednej doske adjustovaný štítok spony vo vrchnej polovici, na spodnú polovicu nasadený remienok.

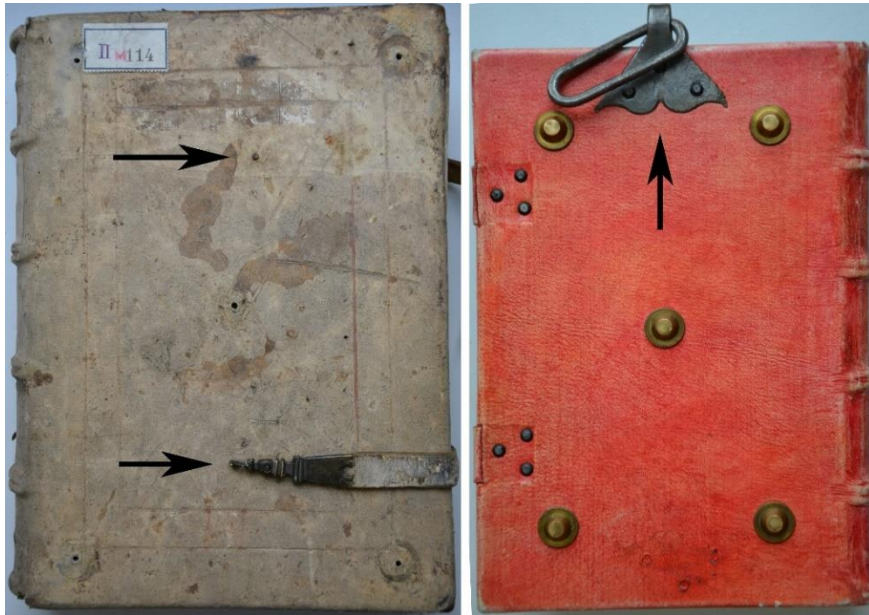
(sign. M II 126, 24.118)

Obr. č. 278

Puklice umiestnené na knižnú dosku v rohoch a v strede/ puklice súčasťou nárožníc a stredového kovania.

(sign. M I 79, M I 11)

Obr. č. 279

Knižná väzba s dvomi trňovými doskovými sponami/ fixačný prvok pre uchytenie knihy k čítaciemu pultu pomocou reťaze, (libri catenati) umiestnený na vrchnej hrane zadnej dosky.

(sign. M II 114, M I 9)

Adjustovanie prvkov kovania na knižnú väzby je výhradne po pokrytí. U jedného prípadu sa jednalo o fixovanie štítku spony na prednej doske a fixačného štítku remienku na zadnej doske pod pokryvový materiál knižnej väzby.

Obr. č. 280

Kovové časti spony adjustované pod pokryv knižnej väzby.

(sign. M II 23)

11.1 Výzdoba kovových prvkov knižnej väzby

Kovové prvky na knižných väzbách majú ako vyššie spomenutú ochrannú funkciu, tak i estetickú. Na kovaniach sa stretávame s výzdobnými technikami ako sú razba, razba doplnená o rytie , tepanie z jednej strany, tepanie z oboch strán a presekávanie materiálu. Tieto výzdobné techniky sa dajú medzi sebou voľne kombinovať. Medzi najpoužívanejšie výzdobné techniky patrí tepanie, (z lícovej strany pod úroveň povrchu materiálu) razenie z matrice, tepanie (z lícovej i rubovej strany, vzniká plastický reliéf nad i pod povrchom materiálu). Často sú tieto techniky doplnené o vysekávanie jednoduchých tvarov. Pokiaľ sa jedná o liate prvky kovaní, sú kombinované s technikou cizelovania, tepania a pilovania.

Obr. č. 281
Výzdobné techniky
kovových častí na knihe.
(sign. II 48.146, II
300.137, II 48,403, II
300,083, II 300. 083)

11.2 Spony

Spona je jednou z najdôležitejších kovových prvkov knižnej. Jej funkcia je pevne uzatvárať knižný blok a vytvoriť z neho kompaktný celok. Jedine v takomto prípade sa zabráni poškodeniu knižného bloku. Správne uzavretie knihy zabraňuje deformácii knižného korpusu a vstupu nečistôt do vnútra bloku. Tvary spôn sú rôzne , rovnako ako ich typy. Ďalej budú ukázané typy spôn objavujúce sa v zbierkach VKOI.

V týchto zbierkach pozorujeme spony háčkové a trňové doskové. Háčkové spony sa dajú ďalej rozdeliť do samostatných foriem. Jedná sa o háčkové spony s prierezovou, žliabkovou, (žliabkovú s vyplnením okrajov žliabku) kolíčkovou, roličkovou záchytkou. Tvary štítkov sú taktiež rôzne, od štvorcových až po trojuholníky, poprípade evokujú flóru v podobe listov. Pokiaľ sa na štítke nachádza výzdoba, svojim spracovaním je razená alebo tepaná. Obidve tieto techniky môžu byť doplnené o presekávanie a pilovanie, čo je najčastejšia technika úpravy hrán kovových prvkov. Častejší spôsob pozorovaný v týchto zbierkach je razba. Najčastejšie sú motívy florálne a nápisové. Ďalej môžu byť geometrické a zoomorfne, ale nie je to časté. Také isté techniky výzdoby pozorujeme i u tela spony, pravidelne sa vyskytujú prvky spony (štítok, telo spony,

fixačný štítok pre remienok) ako párové. Znamená to, že sa opakuje na všetkých spomenutých častiach rovnaký motív i tvar.

11.2.1 Spony s prierezovou záchytkou

Štítok spony s prierezovou záchytkou, vyhotovený prehnutím časti materiálu cez hranu dosky. V mieste ohnutia dochádza k vytvoreniu otvoru pre háčik tele spony.

Obr. č. 282

Štítok spony s prierezovou záchytkou.

(sign. I 60907)

Obr. č. 283

Ukážky štítokov spony s prierezovou záchytkou.

(sign. 1. M I 90, 2. M I 264, 3. M I 266, 4. I 60686, 5. M I 265, 6. M I 342, 7. M I 292)

11.2.2 Spony s kolíčkovou záchytkou

Štítok spony s kolíčkovou záchytkou, vyhotovený prehnutím časti materiálu cez hranu dosky. V mieste ohnutia dochádza k vybratiu materiálu, zvyšok je obtočený okolo kolíčku vloženého k prednej hrane štítku.

Obr. č. 284

Štítok spony
s kolíčkovou záchytkou.
Viditeľný kolíček.

(sign. 61.068)

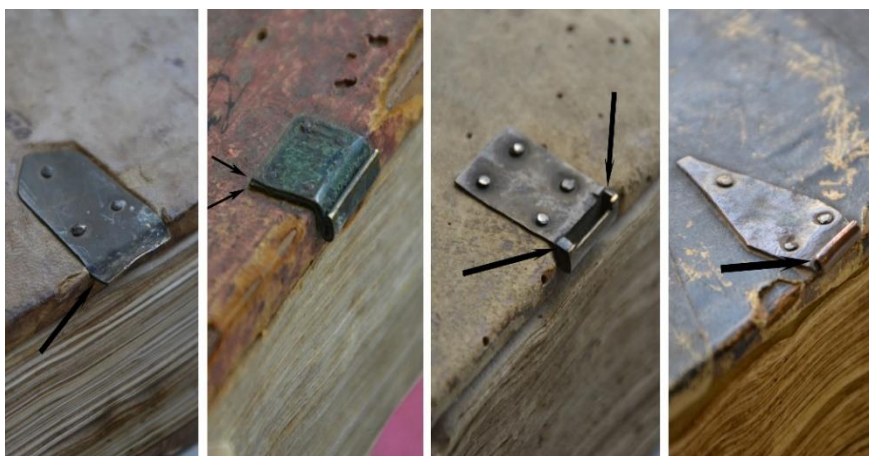
Obr. č. 285

Ukážky štítkov spony
s kolíčkovou záchytkou.

(sign. M I 299, 61.068,
22.257)

11.2.3 Spony žliabkové

Spony žliabkové sú tvorené ohnutím plechu smerom hore nad úroveň dosky. Môžu byť plytké a hlboké¹⁵. V niektorých prípadoch sa jedná o použitie zdvojeného plechu pre výrobu spony, čo prispieva k jej pevnosti. Pozorovaná bola častá úprava takejto spony, kde dochádzalo k vyplneniu okrajov žliabku materiálom a jeho prilietovaním. Spony roličkové majú záchytku vyhotovenú zrolovaním materiálu spony smerom do plochy dosky. Tu vzniká rolička, na ktorú je fixovaná háčková spona.

Obr. č. 286
Štítok spony s žliabkom, štítok tvorený zdvojeným plechom s žliabkovou záchytkou. Žliabková záchytká s vyplnením okrajov žliabku, roličková záchytká.

(sign. M I 274, 300.150, M II 120, M I 251)

Obr. č. 287
Ukážky rôznych tvarov štítkov žliabkových a roličkových.

(sign. M I 274, M I 251, M II 126, M II 120)

Fixovanie štítkov spony je na prednej hrane prednej dosky, poprípade na vrchnej a spodnej hrane. Vyskytujú sa prípady, kde je jeden štítok na prednej doske a druhý štítok na tej istej knihe na zadnej doske. K fixovaniu dochádza skrz knižnú dosku, mosadznými, alebo oceľovými klinčekmi. Úprava klinčekov je rôzna. Pokiaľ sa jedná o mosadzné, najčastejšie sa vyskytujú s opilovanou hlavičkou, ktorá je mierne viditeľná, často nie je pozorovateľná vôbec. Klinček na rubovej strane dosky býva roznytovaný, alebo ohnutý do plochy dosky. Sú patrné známky po vtláčení ohnutého klinčeka na prídošti pod úroveň

¹⁵ SOJKOVÁ, K. *Kovové prvky...*, str. 16

plochy knižnej dosky. V minimálnom prípade je klinček ohnutý i z lícovej strany, teda na štítku spony.

Obr. č. 288

Hlavičky klinčekov upravené zarezaním a roznytovaním. Fixovanie štítku spony ohnutím klinčeku do strany.

(sign. M II 14, M II 52)

Netypické fixovanie štítku spony do žliabku na prednej doske sa objavilo v jednom prípade, kde bol štítok podložený kusom silnej usne.

Obr. č. 289

(sign. M I 325)

Štítiky spôn sú v niekoľkých prípadoch doplnené podložením povrchovo upraveným (natieraným) plátnom, pergamenom a papierom. Častokrát bolo farebnosť podkladového materiálu rozdielna medzi vrchným a spodným štítkom spony.

Obr. č. 290

Podloženie štítiku spony farbeným pergamenom. Rozdielna farebnosť podkladového materiálu.

(sign. 61.092)

Obr. č. 291

Podloženie štítiku spony farbeným plátnom.

(sign. 61.065)

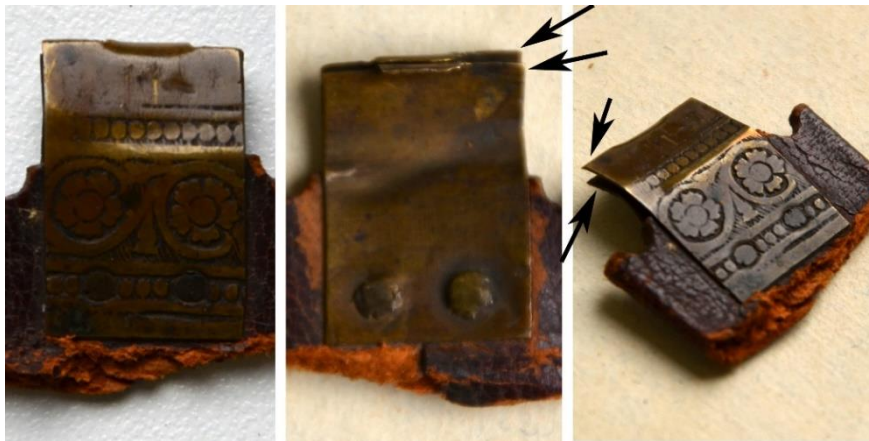
Telo spony je pohyblivá časť kovania, ktorá sa zachytáva háčikom o štítok, alebo o trň a pevne uzatvára knižnú väzbu. V každom prípade musí byť telo doplnené o fixačný štítok tela spony, ktorý fixuje sponu na remienok. Fixačný štítok môže byť súčasťou spony, alebo osobitná časť dodatočne fixovaná k telu spony klinčekom z obidvoch strán roznitovaný. Tvary a spracovanie tela spony je rovnaké ako u spracovania fixačného štítiku. Spony trňové doskové sú vytvorené odlievaním, poprípade vypílením z masívu materiálu. Môže byť doplnené o kĺb, ale nie je to časté. K fixovaniu na remienok dochádza vždy pomocou fixačného štítiku tela spony.

Obr. č. 292

Ukážky háčkových spôn s prierezovou záchytkou.

(sign. M II 24, 60.924, 60.686, 60.927)

Obr. č. 293

Ukážky háčkovej spony tvorenej pruhom mosadzného plechu prehnutého v mieste háčku.

(sign. 3.407)

Zaujímavým a menej pozorovaným prvkom na telách háčkových spôn sú otvory poprípade oká. Jedná sa o otvory pre prevlečenie usňových prúžkov, ktoré zjednodušujú manipuláciu pri otváraní a zatváraní knižnej väzby.

Obr. č. 294

(sign. M I 251, M I 155, M II 176)

11.2.4 Spony trňové doskové

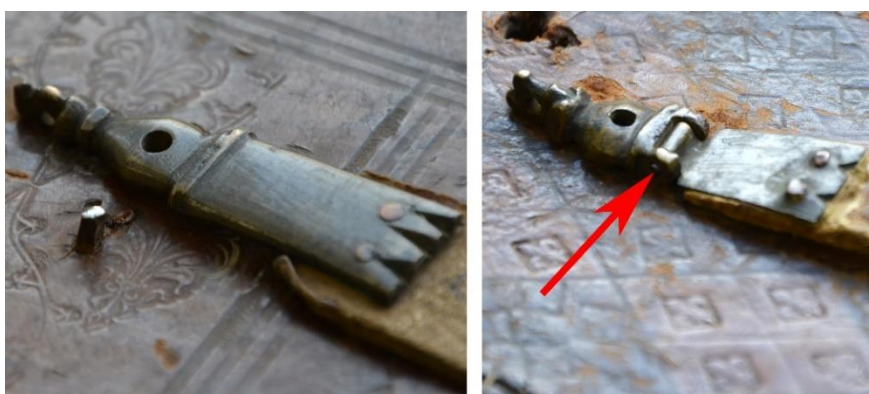
Třňová dosková spona je typ spony ktorá sa uzatvára na ploche dosky, do ktorej sú zapustené trne. Do dosky sú fixované prebitím na prídoštie a následným roznitovaním, poprípade zahnutím do strany. Z lícovej strany nikdy nepresahujú výšku spony. Môže sa jednať o samostatný trň v doske, alebo podložený kusom spravidla mosadzného plechu štvorcového, kruhového tvaru, poprípade nízkou pukličkou. Takéto spony bývajú masívnejšieho tvaru, vyrobené odlievaním, zo zliatin ocele mosadze a bronzu¹⁶. Vytvorené sú z jednej, poprípade z dvoch častí. (telo spony s kĺbom) Tvar a veľkosť spôn je pre každý knižný blok individuálny. Pravidlom býva, že spony na jednej knižnej väzbe sú podobné, často rovnaké.

Obr. č. 295

Ukážky trňov použitých pre trňovú doskovú sponu.

(sign. M II 144, M II 31, M II 77)

Obr. č. 296

Spona trňová dosková bez kĺbu/ s kĺbom.

(sign. M II 100, M II 50)

¹⁶ SOJKOVÁ, K. *Kvovové prvky...*, str. 31.

Obr. č. 297

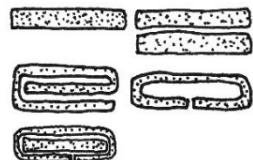
Rôzne typy tela spony
tříňovej doskovej.

(sign. M II 226, M II
100, M II 13, M II 114,
M II 50)

11.3 Spracovanie remienkov, fixovanie na dosku.

Tříňové doskové i háčkové spony sú vedené zo zadnej dosky na prednú pomocou remienkov. Remienky sú fixované k zadnej doske do žliabku. Tvorené sú tvorené z rôznych materiálov. Najčastejšie je to useň, a textil. Spracovanie remienkov sa môže líšiť.

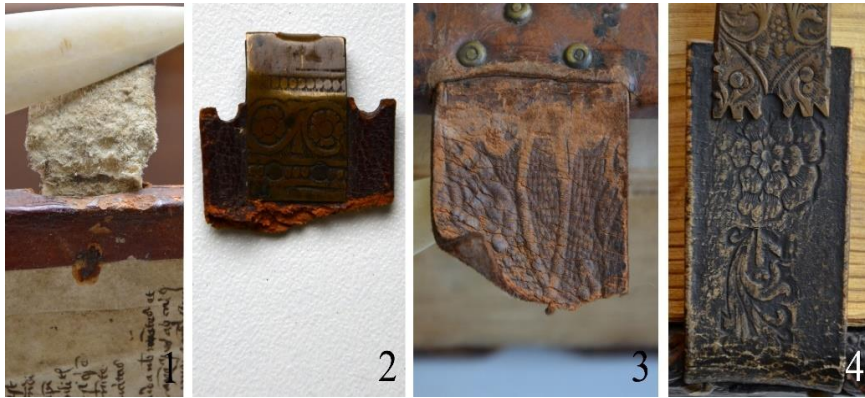
Varianty ako spracovať useň na remienok sú rôzne. Jedná sa o pruh hrubej usne, poprípade kašírovanie viacerých usní, tak i obtáčanie usne okolo usňového jadra, alebo zatočenie usne bez jadra, kde môže byť s rubovej strany preložená cez seba, alebo dorazené hrany usne na steč k sebe.

Obr. č. 298

Rôzne spôsoby
spracovania remienku.
Remienok vyhotovený
z pruhu hrubšej usne/
pruh usne obtočený
usňou.

(sign. MI 159, MI 719)

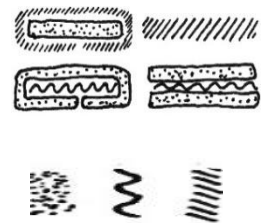
Obr. č. 299

Rôzne typy úpravy remienkov.

- 1 Remienok zarezané pri hrane dosky.
- 2 Remienok s výrazným vykrojením.
- 3 Výzdoba remienku prevedená razbou.
- 4 Remienok so slepotlačovou výzdobou.

(sign. M I 159, I 3407, I 48717, M II 198)

U remienkov kombinovaných z rôznych materiálov je najčastejšie videné kaširovanie dvoch pruhov usní s medzivrstvou z pergamenu. Ďalej sú to textilné remienky a remienky usňové obtočené textilom.

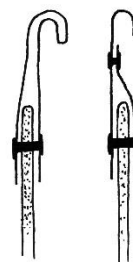
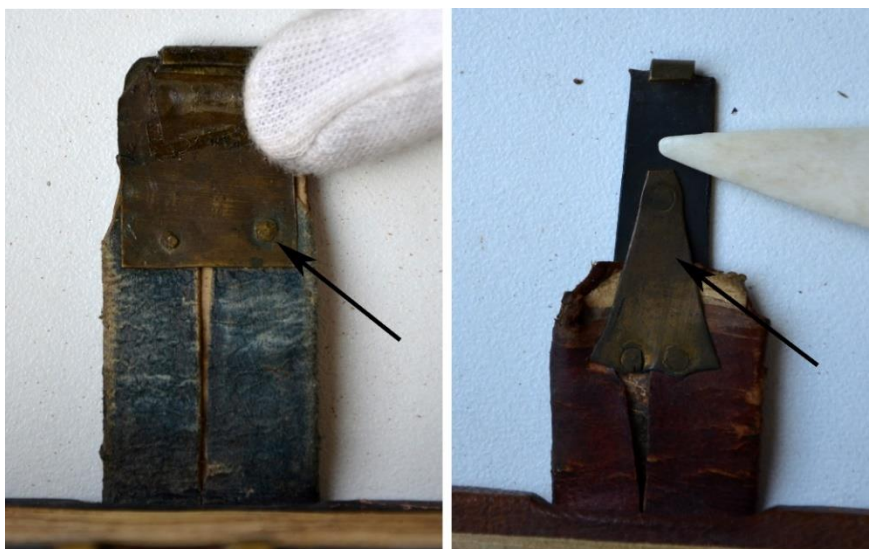

useň pergamen textil

Obr. č. 300

- 1 remienok tvorený pruhmi usne vystuženými pergamenom
- 2 textilné jadro obtočené usňou
- 3 remienok tvorený pruhom tkaného plátna
- 4 farebne vytkaný vzor do textilného remienku
- 5 tkaný hodvábný remienok

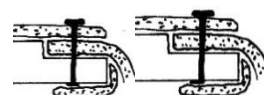
Fixovanie remienku k telu spony je pozorované v dvoch variantách. Prvá je že je fixačný štítok súčasťou spony kde sa vloží remienok a prepojí sa s telom spony klinčekom roznitovaným na obidvoch stranách, alebo je fixačný štítok osobite, kde je najskôr zanitovaný k telu spony a následne je vložený medzi telo spony a štítok remienok a fixovaný ako v predchádzajúcom prípade.

Obr. č. 301

Fixačný štítok tela spony súčasťou spony/ štítok dodatočne prinitovaný k telu spony.

K fixovanie remienkov na zadnú dosku sa používali fixačné štítky. Jedná sa o kus materiálu, najčastejšie mosadz s rôznou úpravou povrchu (výzdobou) a tvarom. Na fixovanie boli použité mosadzné klinčeky, poprípade drevené kolíčky.

Obr. č. 302

Fixovanie remienku pomocou drevených kolíčkov a klinčekov. Remienok aplikovaný na knižnú dosku pred pokrývaním, poprípade po pokrytí knižnej väzby. (sign. M I 94, M II 88, M I 309)

Obr. č. 303

Remienok fixovaný k zadnej doske nasadením na knižnú dosku prevlečený na prídoštie a zakolíčkovaný z vrchnej strany. Pohľad z vrchnej strany knižnej dosky/ pohľad zo strany prídoštia, kde je viditeľne rysujúci sa kolíček použitý na fixovanie remienku do knižnej dosky.

(sign. M I 291)

Obr. č. 304

Variety fixovania remienkov k zadnej doske pomocou štitkov a klinčekov.

(sign. 1. M I 344, 2. M I 173, 3. M I 406, 4. M I 334, 5. M I 250, 6. M I 149, 7. M I 24, 8. M I 263, 9. M I 300, 10. M I 249, 11. M I 244/3, 12. M I 262, 13. I 9297, 14. M I 719, 15. M II 224, 16. M I 301, 17. M I 261, 18. M I 265, 19. M I 155, 20. 22.257, 21. M I 471, 22. M II 224, 23. 48.722, 25. 61.059, 26. 39.138, 28. M I 322)

11.4 Puklice

Puklice a nárožnice nachádzajúce sa na knižnej väzbe tvoria neodmysliteľnú súčasť knižnej väzby. Ich funkcia je ochranná a estetická. Tieto prvky môžu byť vyrobené z plechu, najčastejšie mosadzného, poprípade liate mosadzné, alebo bronzové. Puklice sú ako samostatný prvok na knižnej väzbe, poprípade sú súčasťou nárožníc. Priemer puklíc sa líši. Najmenšie majú 7 mm, najväčšie 22 mm. Ich výška sa pohybuje od 5 mm- 12 mm.

Obr. č. 305

(sign. M II 31, M I 289, 60962, M II 67, M I 161, II 48.389)

Obr. č. 306
Puklička vytvorená
z rohoviny.

(sign. M II 16)

Obr. č. 307
Pukličky súčasťou
nárožnice.

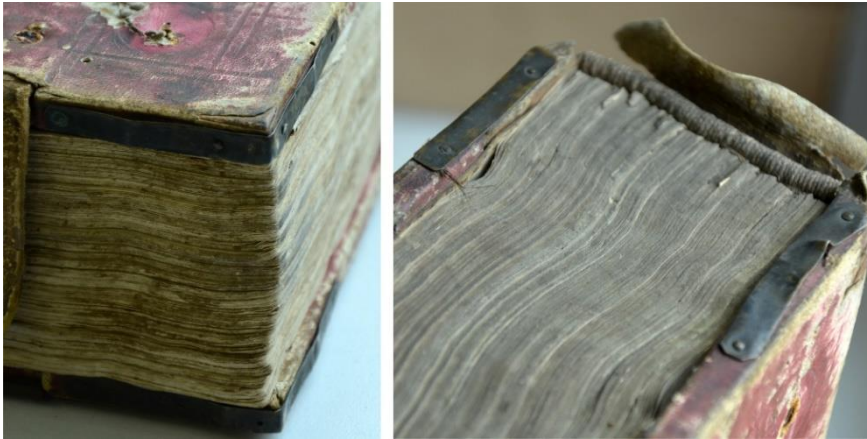
(sign. M II 52, M II 47)

Ďalšie ochranné prvky pozorujeme na knižných doskách v mieste rohov. Jedná sa o oplechovanie rohu knižnej dosky poprípade len jej hrany. V najjednoduchšom prípade pozorujeme na vrchnej a spodnej hrane klince (oceľové) s väčšou hlavičkou, ktorá má zabrániť mechanickému poškodeniu hrany dosky a jej pokryvového materiálu.

Obr. č. 308
Hranové kovanie
zasahujúce mierne do
plochy dosky
s vykosenými rohmi
a pukličkami. Fixovanie
kovania ako do strany
plochy, tak i do hrany
dosky.

(sign. 48.645)

Obr. č. 309
Hranové kovanie
s skosenými rohmi.
Fixovanie kovania
do hrany dosky.

(sign. M II 1)

Obr. č. 310
Do hrany dosky vsadené
oceľové kované klince.
Na vrchnej strane štyri,
každý v jednom rohu, na
spodnej strane osem
klincom, vždy dva na
rohu knižnej dosky.

(sign. M II 120)

Častokrát je na knižnej väzbe pozorovaný titul na prednej doske. V jednom prípade sa jedná o titul napísaný pravdepodobne na pergamene, ktorý je chránený rohovinovým plátom, fixovaným ku knižnej doske pomocou mosadzného rámiku. Rám tvoria štyri pruhy materiálu, ktoré sú fixované k doske mosadznými klinčekmi.

Obr. č. 311
Titul chránený plátom
rohoviny zasadený do
mosadzného rámiku.

(sign. II 300.133)

11.5 Vázby reťazové

Často pozorovaným prvkom na knižných väzbách je otvor, otvory popřípade vydlabané miesto na vrchnej, ale i spodnej hrane zadnej dosky. V menšom počte sa v týchto miestach nachádzajú fragmenty ok (spojovacích spôn), ktoré slúžili k uchyteniu knižných väzieb k bezpečnostným latám¹⁷, ktoré boli súčasťou čítacích pultov. V takomto prípade hovoríme o knižných väzbách na reťaziach- liber catenatus. Knihy upevnené takýmto spôsobom boli chránené proti odcudzeniu.

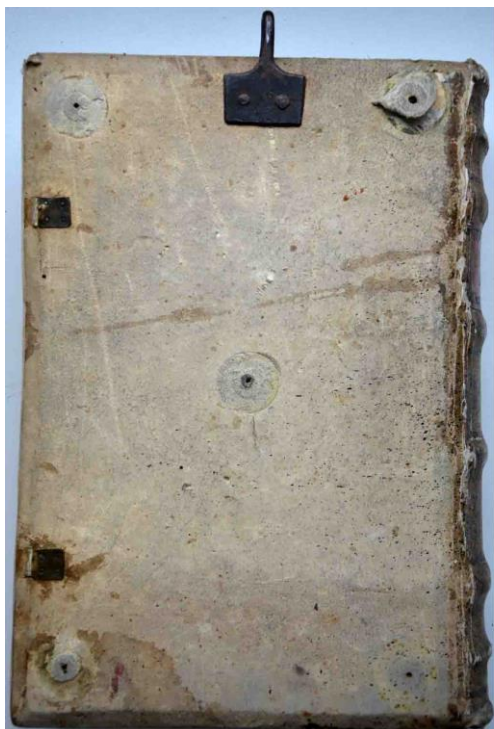

Obr. č. 312

Liber catenatus. Jediná knižná väzba v zbierkach VKOI, so zachovaným okom reťaze.

(sign. MI 9)

¹⁷ SOJKOVÁ, K. *Kovové prvky...*, str. 73- 74

Obr. č. 313

Liber catenatus. Knižná väzba so zachovanou pevnou spojovacou sponou na zadnej doske.

(sign. M II 93)

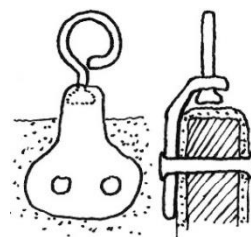
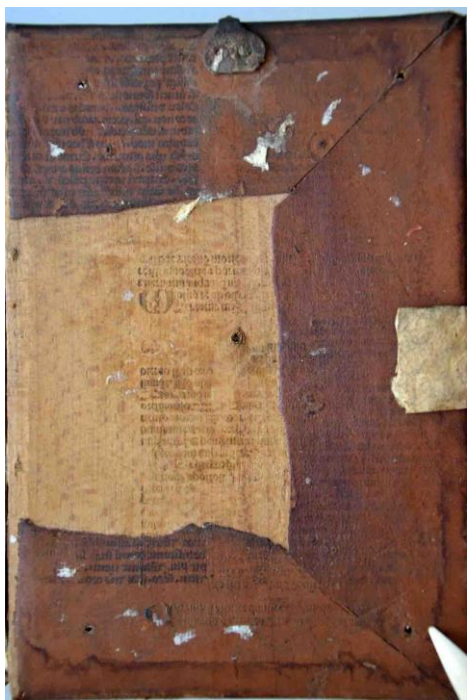

Obr. č. 314

Liber catenatus. Knižná väzba so zachovanou pohyblivou spojovacou sponou na zadnej doske.

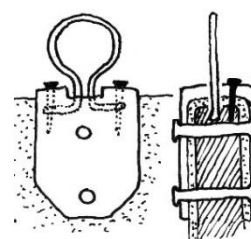
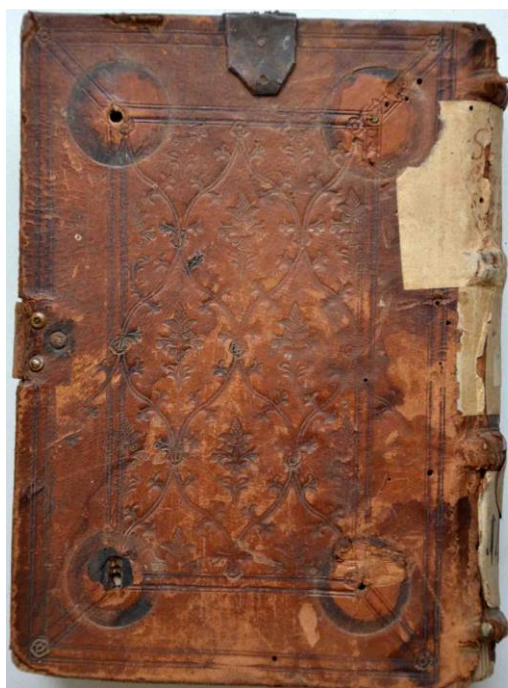
(sign. II 300.195)

Obr. č. 315

Liber catenatus. Knižná väzba so zachovaným fragmentom spojovacej spony na pridošti zadnej doske.

(sign. 48.717)

Obr. č. 316

Liber catenatus. Knižná väzba so zachovaným fragmentom spojovacej spony na zadnej doske. V tomto prípade bola spojovacia spona pravdepodobne osadená do žliabku v knižnej doske.

(sign. 60.717)

Na ďalších fotografiách sú viditeľné otlčky a žliabky spojovacích spôn, ktoré dokumentujú ich tvar a veľkosť. Tiež je možné vypozerovať fixovanie spony na knižnú dosku. Všetky tieto fragmenty sa nachádzajú na vrchnej hrane zadnej knižnej dosky.

Obr. č. 317

(sign. M II 17, M II 2, M II 14, M II 122, M II 110, 488.645)

12. Gotická knižná väzba s mäkkými knižnými doskami

Do tejto skupiny radíme knižné väzby, ktoré nemajú knižné dosky tvorené drevom. Môžeme ich rozdeliť do troch skupín: knižné väzby s mäkkými doskami pokryté usňou, mäkké usňové knižné väzby a mäkké pergamenové knižné väzby.

12.1 Knižná väzba s mäkkými doskami a usňovým pokryvom

Knižná väzba s mäkkými doskami, je väzba ktorej dosky sú tvorené papierom, textilom a pergamenom. Materiály použité na výrobu knižnej dosky sú samostatné, alebo kombinované medzi sebou. Skladba bloku, jeho šitie i spracovanie chrbtu po ušitý je rovnaké, ako u knižných väzieb s drevenými doskami. K zmene dochádza v použití materiálov na výrobu knižnej dosky, u nasadenia väzov na knižnú dosku a vo fixovaní kovových prvkov na knižné dosky. Vo fonde VKOI sa nachádzajú dve gotické knižné väzby s mäkkými knižnými doskami, ktoré sú vedené pod signatúrami 300.063 a 60.984.

Obr. č. 318

Knižné väzby
s mäkkými knižnými
doskami zo zbierok
VKOI.

(sign. 300.063, 60.984)

Obr. č. 319

Knižné dosky tvorené
kašírovaním ručných
papierov.

(sign. 300.063)

1

2

3

4

Obr. č. 320

Knižné dosky tvorené
kašírovaním rôznych
materiálov.

- 1 druhotne použitý
pergamen
- 2 hrubo tkané plátno
- 3 hrubo tkané plátno
- 4 druhotne použitý
pergamen

(sign. 60.984)

Obidve knižné vazby sú vyšité na motúzové väzy, majú však odlišný spôsob nasadenia na knižné dosky. V prvom prípade je to rozvláknenie presahov motúzov do vejárovitého tvaru a ich nalepenie na vonkajšiu stranu knižnej dosky.

Obr. č. 321

Váz nalepený na vonkajšiu stranu knižnej dosky.

(sign. 300.063)

V druhom prípade je väz vedený po vonkajšej strane knižnej dosky, ďalej je otvorov prevlečený na prídoštie, kde pokračuje do plochy dosky. Posledných 15 mm motúzu je rozvlákných a prilepených na stranu prídoštia.

Obr. č. 321

Na fotografii viditeľné vedenie väzu na prídoštie, kde posledných 15 mm väzu je rozvlákných a prilepených.

(sign. 60.984)

Knižná väzby obsahujú uzatváracie mechanizmy, ako sú remienky a spony. Remienky sú vytvorené z usne, ktoré sú k doske fixované prevlečením remienku v otvore dosky na prídoštie, kde sú prilepené.

Obr. č. 322
Fragment usňového remienku, ktorý slúžil k uzatváraniu knižného bloku.

(sign. 60.984)

Fixovanie kovových prvkov na mäkké väzby sa líši od fixovania do drevených knižných dosiek svojim spracovaním. Kovanie je upevnené na knižnú dosku pomocou dvoch klinčekov jej prebitím, avšak aby bolo možné vytvoriť na strane prídoštia nit, je na koniec klinčeku nasadený kus mosadzného plechu. Ten slúžil ako podložka, aby nedochádzalo k vtláčaniu klinčeku v priebehu nitovania do materiálu knižnej dosky.

Obr. č. 323
Fotografie zobrazujúce fixovanie štitku s prierezovou záchytkou na knižnú dosku. Vyznačené roznitované konce klinčekov. Zo strany prídoštia viditeľná podložka.

(sign. 300.063)

12.2 Mäkká usňová knižná väzba

Tento typ knižnej väzby sa vo zbierkach VKOl nachádza v jednom exemplári pod signatúrou M I 321.

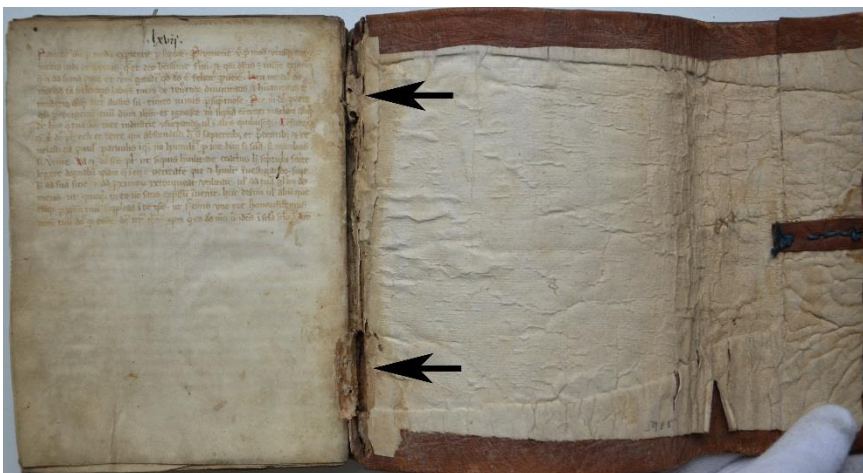
Knižný blok je tvorený pergamenovými zložkami. Šitie bloku je vedené cez každú zložku priamym stehom. Knižný blok nemá väzy, je šitý na dva usňové prúžky, vždy jeden pri hlave a pate knižného bloku. Zároveň s nimi je prešivaná i pergamenová obálka obtočená okolo bloku, s presahom na zadnej strane.. Pergamen má v tomto prípade funkciu knižnej dosky. Presah slúži ako chlopňa pokrývajúca časť prednej dosky knihy. Po vyšití je na pergamenovú obálku aplikovaný usňový pokryv, so založenými záložkami, hlavicami a rohmi. Strana prídoštie je vylepená voľným listom ručného papiera.

Obr. č. 324

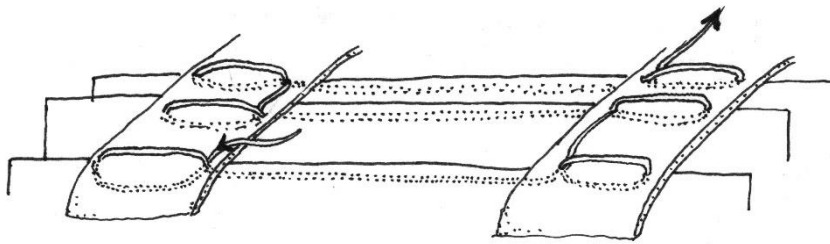
Šikmý pohľad na knižnú väzbu/ pohľad na vrchnú oriezku.

(sign. M I 321)

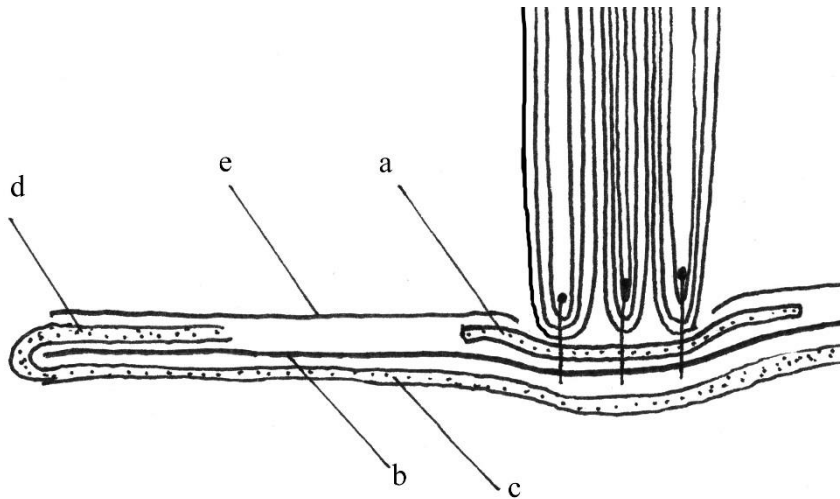
Obr. č. 325

Fotografia zobrazujúca prídoštie vylepené ručným papierom. Vyznačené usňové prúžky použité na šitie knižného bloku.

Obr. č. 326

Schéma zachytávajúca šitie knižného bloku.

Obr. č. 327

Obrázok poukazujúci na tvorbu knižnej väzby.

a usňový remienok použitý na šitie knižného bloku

b pergamenová obálka, slúžiaca ako mäkké knižné dosky

c usňový pokryv

d záložka pokryvu

e vylepenie pridoštia

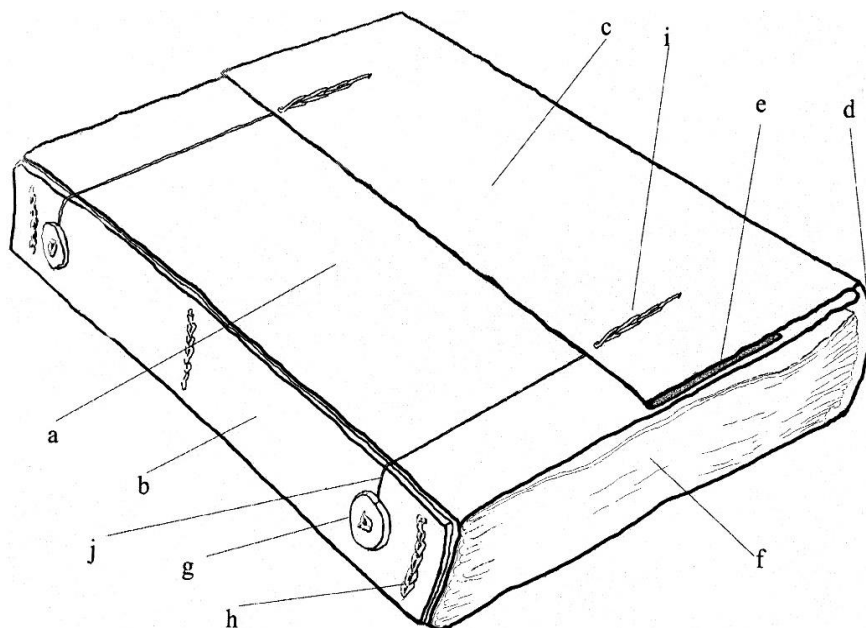

Obr. č. 328

Pohľady na spôsoby fixovania uzatváracieho mechanizmu knihy.

12.3 Mäkké pergamenová väzba

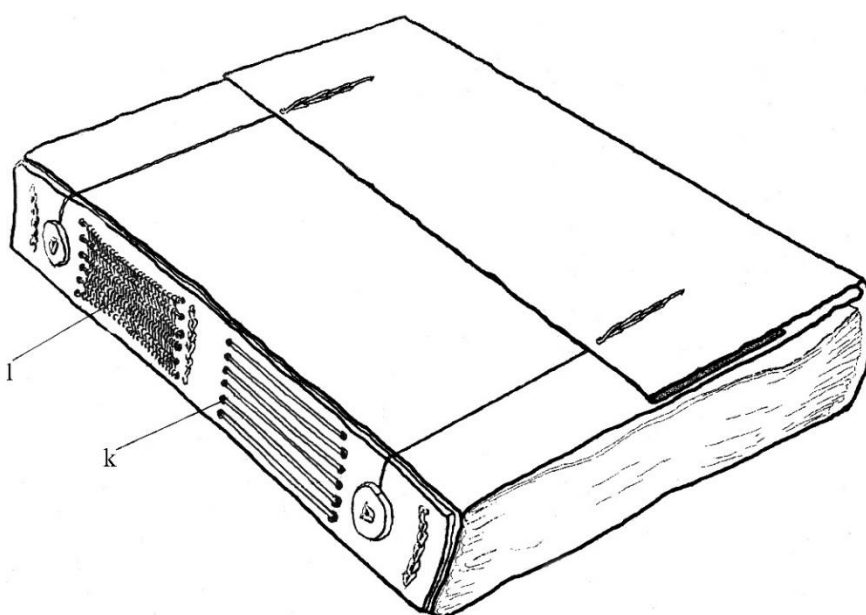
Mäkkou pergamenovou väzbou sa rozumie väzba s mäkkými pergamenovými doskami bez výstuhu, ako drevenej tak papierovej. Jedná sa o obtočenie knižného bloku väzobným pergamenom. Chrbát je spevnený výstuhou, najčastejšie vyhotovenej z hrubej usne. Pergamenová obálka a výstuha chrbta je na blok aplikovaná prišitím cez pevné jadro (výstuhu) v mieste chrbtu bloku. Knižný blok je tvorený ručným papierom. Často sa jedná o papier s rôznymi defektami, vzniknutými pri výrobe. Knižné zložky sú tvorené šiestimi až ôsmimi dvojlistami papiera. V strede zložiek sa objavujú pergamenové prúžky, ktoré spevňujú šitie bloku. K šitiu bloku dochádza cez všetky súčasti väzby, ako sú knižné zložky, pergamenová obálka a výstuha chrbta knihy. Šitie je prevedené hrubou niťou retiazkovým stehom, alebo dlhým priamym stehom viditeľným na chrbte knihy. Pozorujeme šitie dvoch zložiek na jeden otvor v chrbtovej výstuhe. K uzatváraniu knihy slúži chlopňa, ktorá je súčasťou pergamenovej obálky, ktorá zasahuje až na prednú dosku. K nej je pripevnený fixačný prvok (najčastejšie motúz, alebo useň), ktorý je fixovaný omotaním okolo gombíka, pevne fixovaného k chrbtovej výstuhe. Gombík je vyhotovený z usne, poprípade kostený.

Obr. č. 329

Pohľad na pergamenovú knižnú väzbu¹⁸.

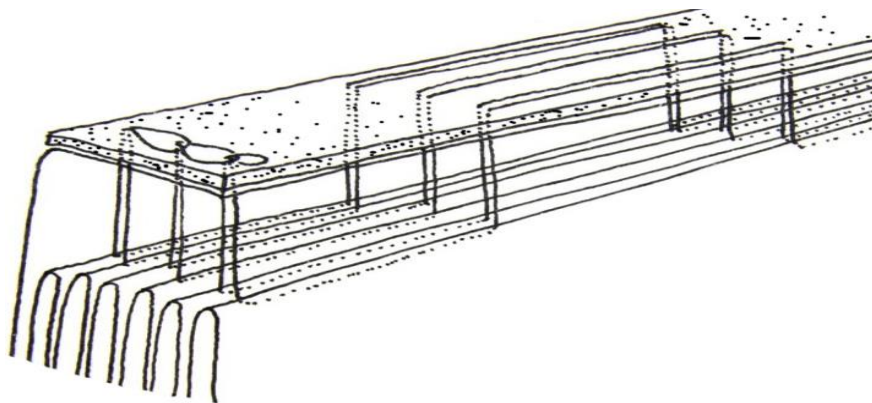
- a) predná doska
- b) chrbtová výstuha
- c) presah chlopne na prednú dosku
- d) ohyb chlopne na prednej oriezke
- e) založenie presahu chlopne
- f) spodná oriezka
- g) usňový gombík
- h) retiazkový steh
- i) fixovanie uzatváracie motúzu k chlopni retiazkovým stehom
- j) uzatvorenie knihy obtočením okolo gombíku na chrbte

Obr. č. 330

- k) šitie knižnej väzby dlhým stehom
- l) následné okrasné obšitie nití šitia

¹⁸ KŘENEK, K. *Vazební struktury...*, str. 83

Obr. č. 331

Šitie knižnej väzby dlhým stehom, pri hlave a pate retiazkový steh.

V zbierkach VKOl sa zachovali tri mäkké pergamenové väzby. Nižšie budú všetky tieto väzby prezentované.

Obr. č.332

Mäkké pergamenové väzby z fondu VKOl.

(sign. M II 127, M I 290, M I 241)

Obr. č. 333

Pohľad na chrbát knižných väzieb. Šitie retiazkovým stehom/ dlhým stehom s následným okrasným obšitím nití šitia viditeľných na chrbte.

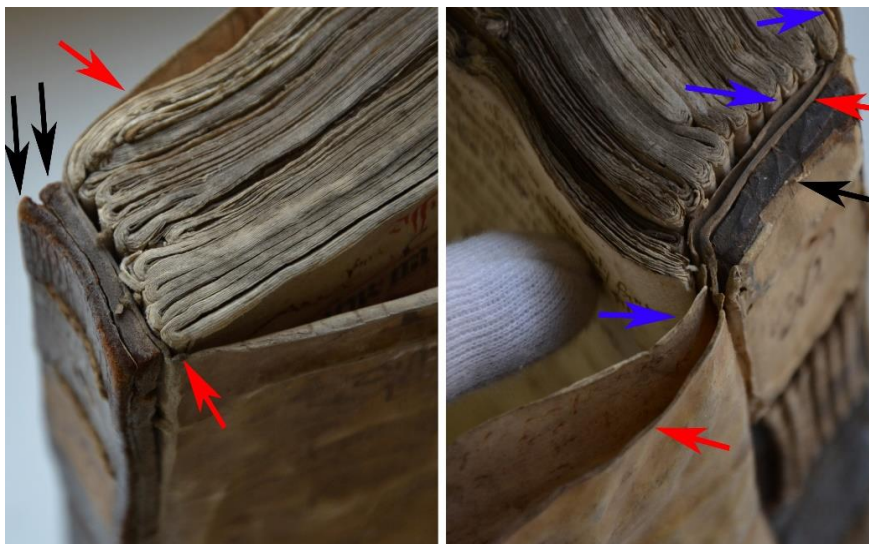
(sign. M II 127, M I 290, M I 241)

Obr. č. 334

Pohľad na chrbát knižnej väzby, detail na hlavicu. Viditeľný retiazkový steh/ dlhý steh okrasne obšitý niťou.

(sign. M II 127, M I 290, M I 241)

Obr. č. 335

Pohľad vrchnú oriezku a hlavicu detail. Viditeľná rozdielna skladba obálky.

→ usňová výstuha na chrbte bloku, tvorená dvomi pruhmi usne/ jedným pruhom usne.

→ pergamenová obálka

→ papierový list obtočený okolo bloku, do bloku ponechané krídelko z každej strany.

(sign. M I 290, M I 241)

U knižných väzieb sa nezachovali chlopne, presahujúce na prednú dosku. V jednom prípade je viditeľné pôvodné prišitie chlopne k zadnej pergamenovej doske. Samotné šitie je prevedené prevliekaním pergamenových pruhov. U všetkých väzieb sa pravdepodobne jednalo o uzatváranie knihy pomocou nite poprípade usňového remienku fixovaného do chlopne a omotaného okolo gombíku, pevne prepojeného s výstuhom chrbtu prišitím.

Obr. č. 336

(sign. M II 127)

U jedného prípadu knižnej väzby sa objavilo druhotné užitie pergamenu na vyhotovenie pergamenovej obálky (dosky). Na prídoštií pergamenových dosiek sa nachádzajú dobové prípisky s kresbami. Tieto kresby sú pozorované, i v chrbtovej časti knižnej väzby. Z toho usudzujem, že sa jedná o druhotne použitý materiál.

Obr. č. 337

Pohľad na prídoštie a prvý list bloku. Druhotné použitie pergamenu.

(sign. M I 241)

Obr. č. 338, 339

Predná a zadná strana
prídoštia pergamenovej
obálky. V detailu
viditeľne pokračovanie
kresby z jednej strany
prídoštia na druhú.

(sign. MI 241)

13. Záver

Moja práca sa zaoberá dôležitou súčasťou dejín knižnej kultúry, a to gotickou knižnou väzbou. Vo fondoch Vědecké knihovny v Olomouci, kde historický fond pre túto prácu spracovávam, sa nachádza cca. 850 knižných väzieb s gotickou knižnou väzbou. Z celkového počtu bolo pre moju prácu vytipovaných a spracovaných 618 zväzkov.

Úvodom práce sa venujem obecnému popisu gotickej knižnej väzby a historickému vývoju Vědecké knihovny v Olomouci. Ďalej už popisujem samotný postup prieskumu fondu.

Nosnú časť mojej práce tvorí podrobné zmapovanie typologických prvkov gotickej knižnej väzby. Zo začiatku sa zaoberám skladbou knižného bloku, jeho úpravami a súčasťami, pokračujem šitím a úpravami knižného bloku po ušití a tiež sa venujem kapitálkom. Ďalšie kapitoly sú zamerané na úpravu a nasadenie knižných dosiek na blok. V predposlednej časti typológie sa venujem úprave, spracovaniu a výzdobe pokryvu. Posledná časť je zameraná na kovové prvky na týchto knižných väzbách.

Koniec mojej práce patrí katalógu slepotlačových tlačítok, ktoré sa nachádzajú na spracovaných gotických knižných väzbách vo Vědecké knihovně v Olomouci.

14. Zoznam použitej literatúry a prameňov

- BOHAČEK, M.– ČÁDA, F. Beschreibung der mittelalterlichen Handschriften der Wissenschaftlichen Staatsbibliothek von Olmütz. Köln, 1994. ISBN 3-412-13093-1
- BOLDAN, K. *Einbannnddatenbank a její využití při studiu knižních vazeb.* in Bibliotheca antiqua. (zborník) Olomouc, 2012. ISBN 978-80-7053-298-0
- HAMANOVÁ, P. *Z dějin knižní vazby od nejstarších dob do konce XIX. stol.* Praha 1959.
- VODOPIVEC, J. *Vezave srednjeveških rokopisov, Strukturne prvine in njihov razvoj.* Ljubljana, 2000. ISBN 961-613-48-4
- JANZIM, M., GÜNTNER, J. *Das Buch vom Buch, 5000 Jahre Buchgeschichte.* Hannover 2007. ISBN 80 -87706-515-5.
- NUSKA, B. *Typologie českých renesančních vazeb.* In Sborník severočeského múzea v Liberci. (zborník) Liberec, 1964- 1965
- BOLDAN, K., MAREK, J. *Libri catenati Egrenses: knihy a knihovna chebských františkánů v pozdním středověku a raném novověku.* Praha 2013. ISBN 978-80-7050-618-9.
- BOHATCOVÁ, M. a kol. *Česká kniha v proměnách staletí.* Praha 1990.
- ĎUROVIČ, M. a kol. *Restaurování a konzervování archiválií a knih.* Praha 2002. ISBN 80-7185-383-6
- Les Tranchefiles brodées: etude Historique et technique.* Paris, 1989. ISBN 2-7177-1796-X
- KYRISS, E. *Verzierte gotische Eibände im alten deutschen Sprachgebiet.* Stuttgart 1951.
- DOLEŽAL, J. *Vazby knih.* Praha, 1987.
- TOBOLKA, Z. *Kniha, její vznik, vývoj a rozbor.* Praha, 1949.
- VAKRČKA, A. *Knihárstvo, Technológia ručnej výroby.* Praha, 1979.
- VOIT, P. *Encyklopedie knihy – knihtisk a příbuzné obory v 15. až 19. století.* Praha 2008. ISBN 80-7277-312-7.
- BRADÁČ, L. *Knižní vazba v proměnách věků.* Praha 1930.
- GLONEK, J. *Knihvazačská dílna olomouckých kartuziánů.* In. Bibliotheca antiqua, Sborník příspěvků z 22. Konference, Olomouc 2013
- HLAVÁČEK, I. *Knihy a knihovny v českém středověku.* Praha 2005.
- SOJKOVÁ, K. *Kovové prvky v knižní vazbě, jejich vývoj, výroba, restaurování a konzervace.* Pardubice, 2010. ISBN 978-80-7395-429-1.
- KOCMAN, J. H. *Médium papír.* Brno, 2000. ISBN 80-214-1551-7

Ďalej dostupné z:

<<http://www.ustrcr.cz/cs/akce-k>>

<<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/85581-akce-k-zlikvidovala-pres-200-klasteru/>>

<<http://www.moderni-dejiny.cz/clanky/soubor/id/246/>>

<<http://www.ustrcr.cz/data/pdf/publikace/securitas-imperii/no19/144-157.pdf>>

<<http://www.vkol.cz/cs/dokumenty/knihovni-obzor/clanek/restituce-byvalych-klasternich-knihoven/>>

<<http://www.vkol.cz/cs/pruvodce-knihovnou/z-historie-knihovny/clanek/z-historie-knihovny---pojedeni/>>

Pramene

Všetky spracované knižné vazby z fondu VKOI

CERMANOVÁ, T. *Kapitálek, Důležitý prvek knižní vazby a jeho funkce*. Litomyšl, 2008. Bakalárska práca

KRMIČKOVÁ, H. *Římskokatolická církev v Československu v letech 1948-1956 s přihlédnutím k brněnské diecézi*. Brno, 2012. Bakalárska práca

KŘENEK, K. *Vazebné struktury konzervačního typu*. Litomyšl, 2012. Diplomová práca

MOUČKOVÁ, B. *Gotická knižní vazba : typologie gotických vazeb cisterciáckého klášteřa v Oseku*. Litomyšl, 2006. Bakalárska práca

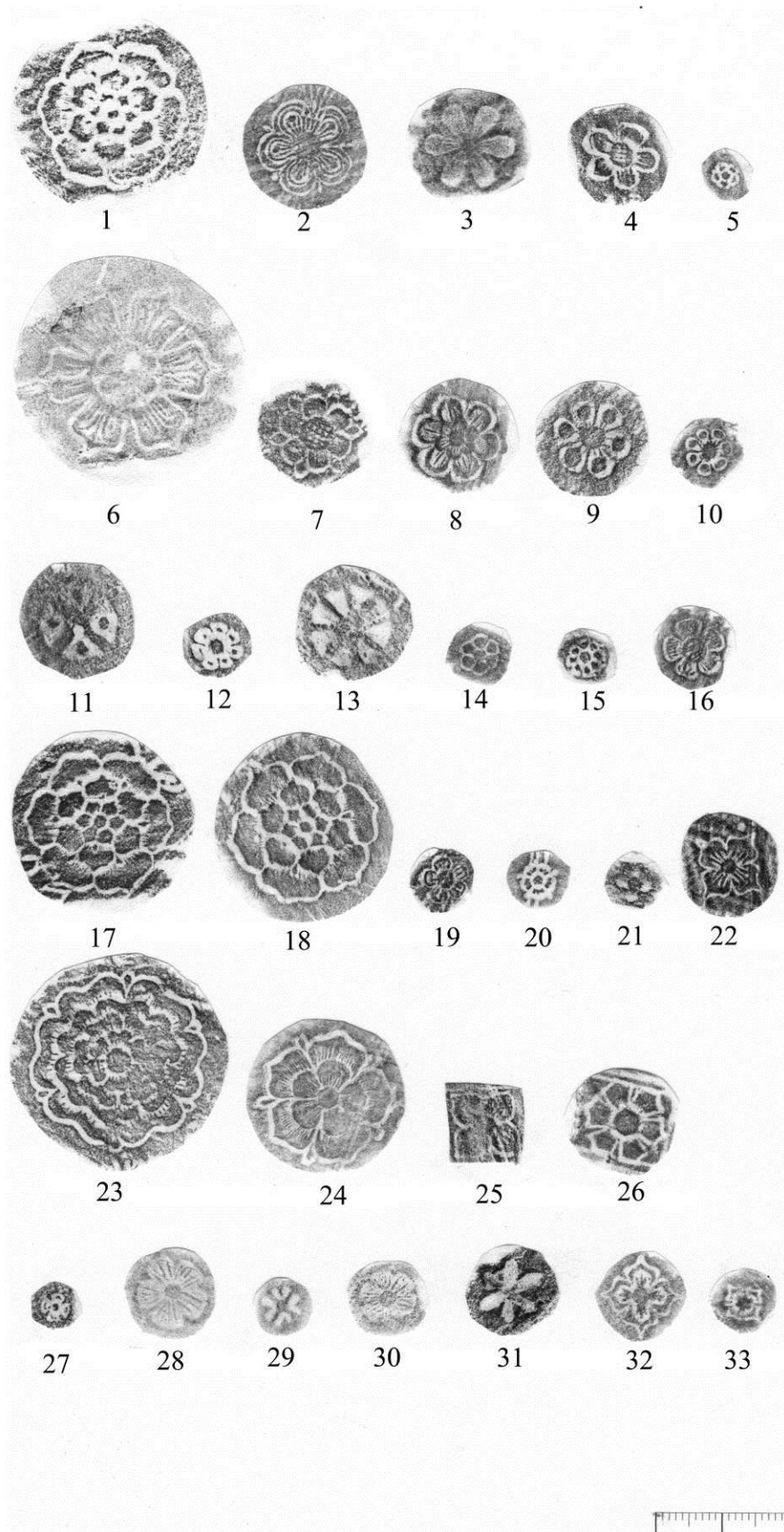
15. Katalóg tlačítok

Posledná časť mojej práce je venovaná vytvorenie katalógu slepotlačových tlačítok, nachádzajúcich sa na spracovávaných knižných vazbách. Slepotačová výzdoba je neoddeliteľnou súčasťou gotických knižných vazieb. Ich štúdium a teda i spracovanie napomáha a uľahčuje spracovanie a identifikáciu knižných vazieb.

Jednotlivé tlačítka boli z knižných vazieb odobraté pomocou frotáže. Takto vyhotovené frotáže boli následne skenované a upravené do požadovanej kvality a veľkosti. V katalógu sú jednotlivé tlačítka radené podľa zobrazujúceho prvku (rozety, zvieratá, nápisové pásy...) do 20 častí. V celom katalógu sa nachádza 1390 slepotlačových tlačítok.

Obsah katalógu

1. Kvety
2. Rozety
3. Listy
4. Ľalie
5. Tlačítka tvorené rastlinným motívom
6. Nápisové pásy
7. Rolny s rastlinnými a zvieracími motívmi
8. Ornamentálne tlačítka tvoriace linku
9. Tlačítka s rovnou základňou
10. Tlačítka bez základne
11. Zvieratá
12. Stonky s úponkami
13. Erby
14. Geometrické tvary
15. Štylizované ľalie
16. IHS
17. Figurálne výjavy
18. Palmety
19. Tituly kníh
20. Bližšie neradené tlačítka

1. Kvety

1 M II 108
 2 M II 4
 3 61.078
 4 48.774
 5 48.774

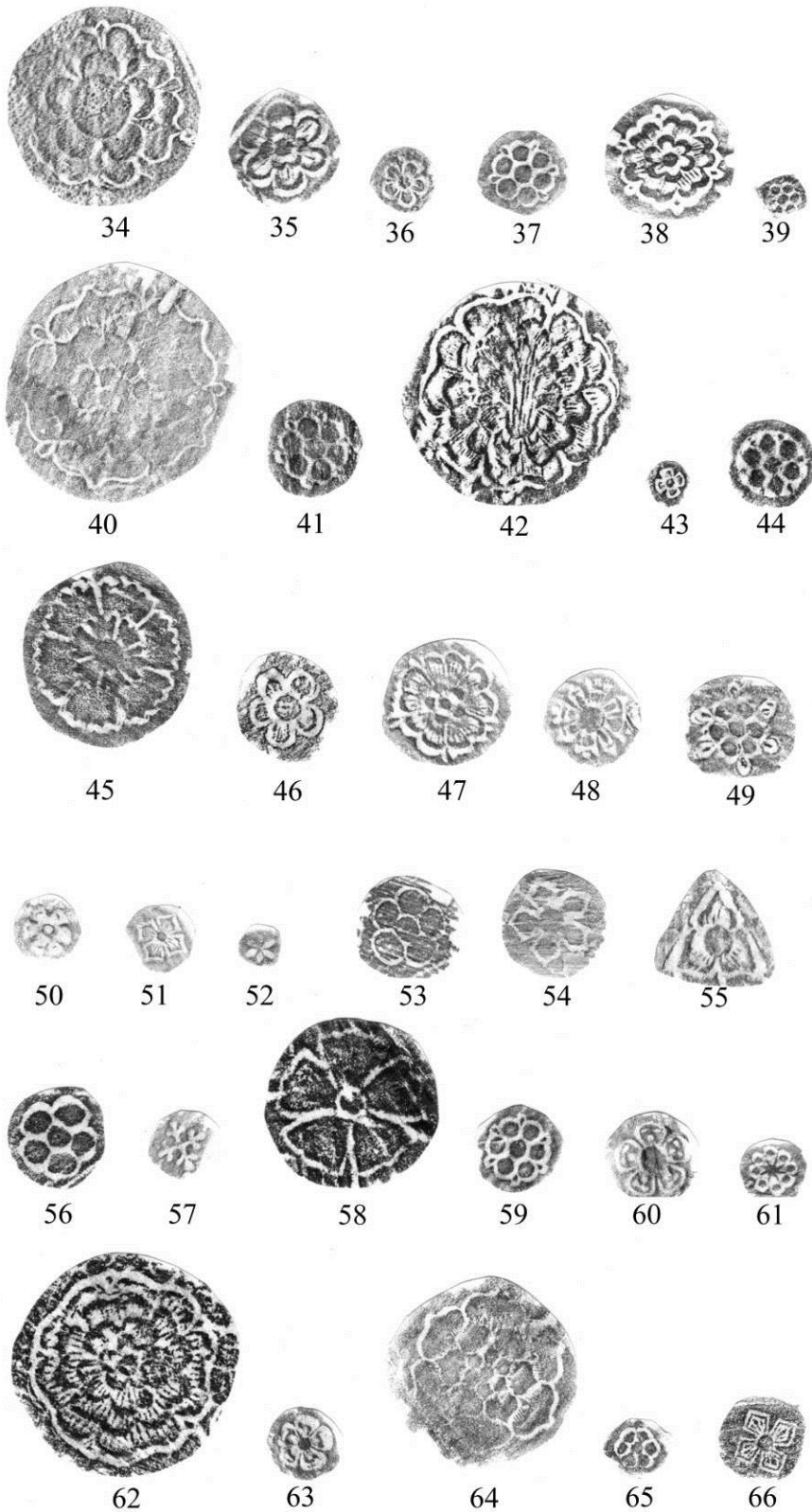
6 M III 24
 7 300.070
 8 48.793
 9 48.773
 10 48.783

11 M II 102
 12 M II 109
 13 M II 102
 14 3.407
 15 48.867
 16 48.761

17 M I 300
 18 4.870
 19 48.756
 20 48.735
 21 M I 299
 22 21.512

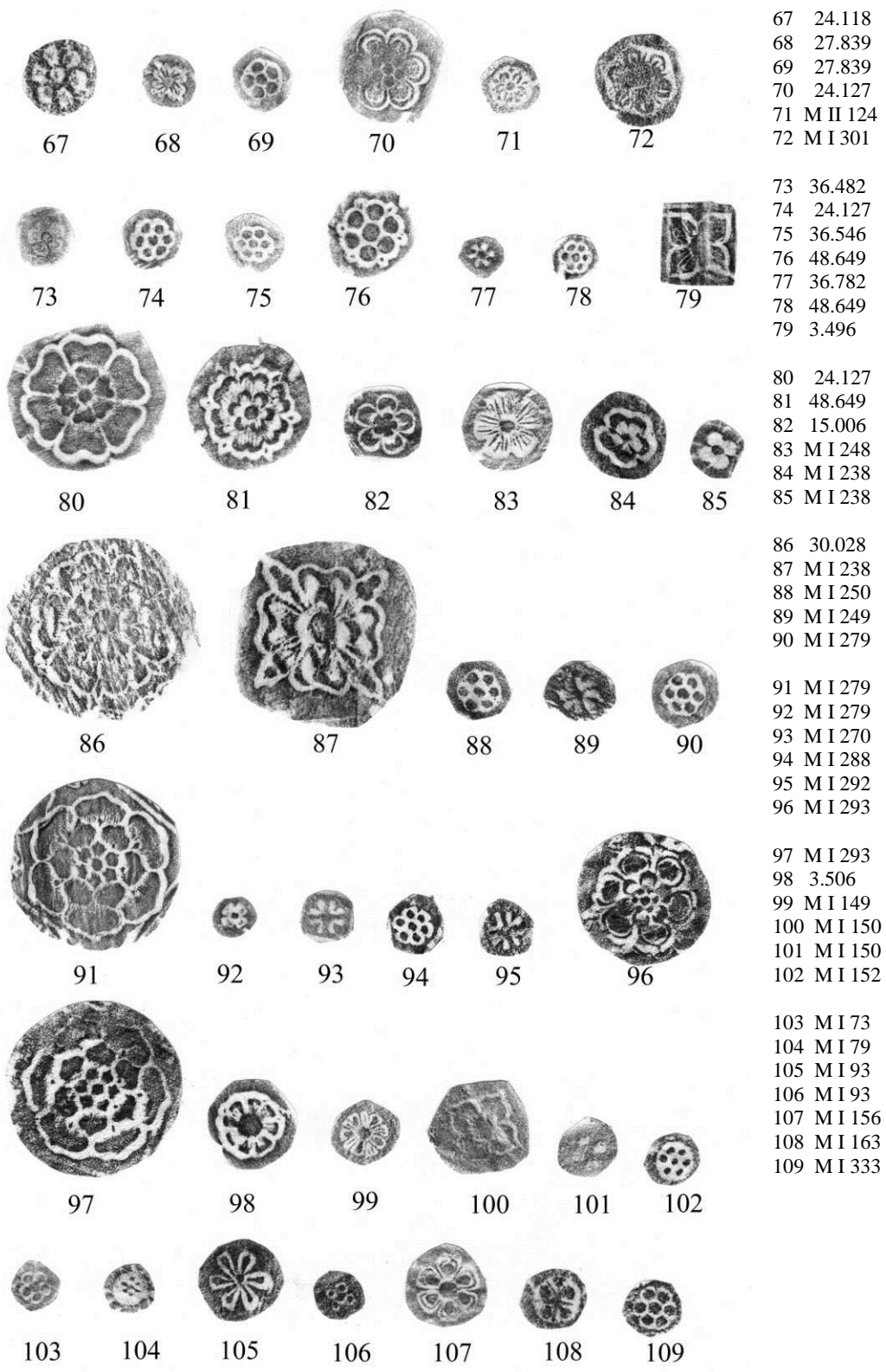
23 48.747
 24 36.546
 25 34.96
 26 15.004

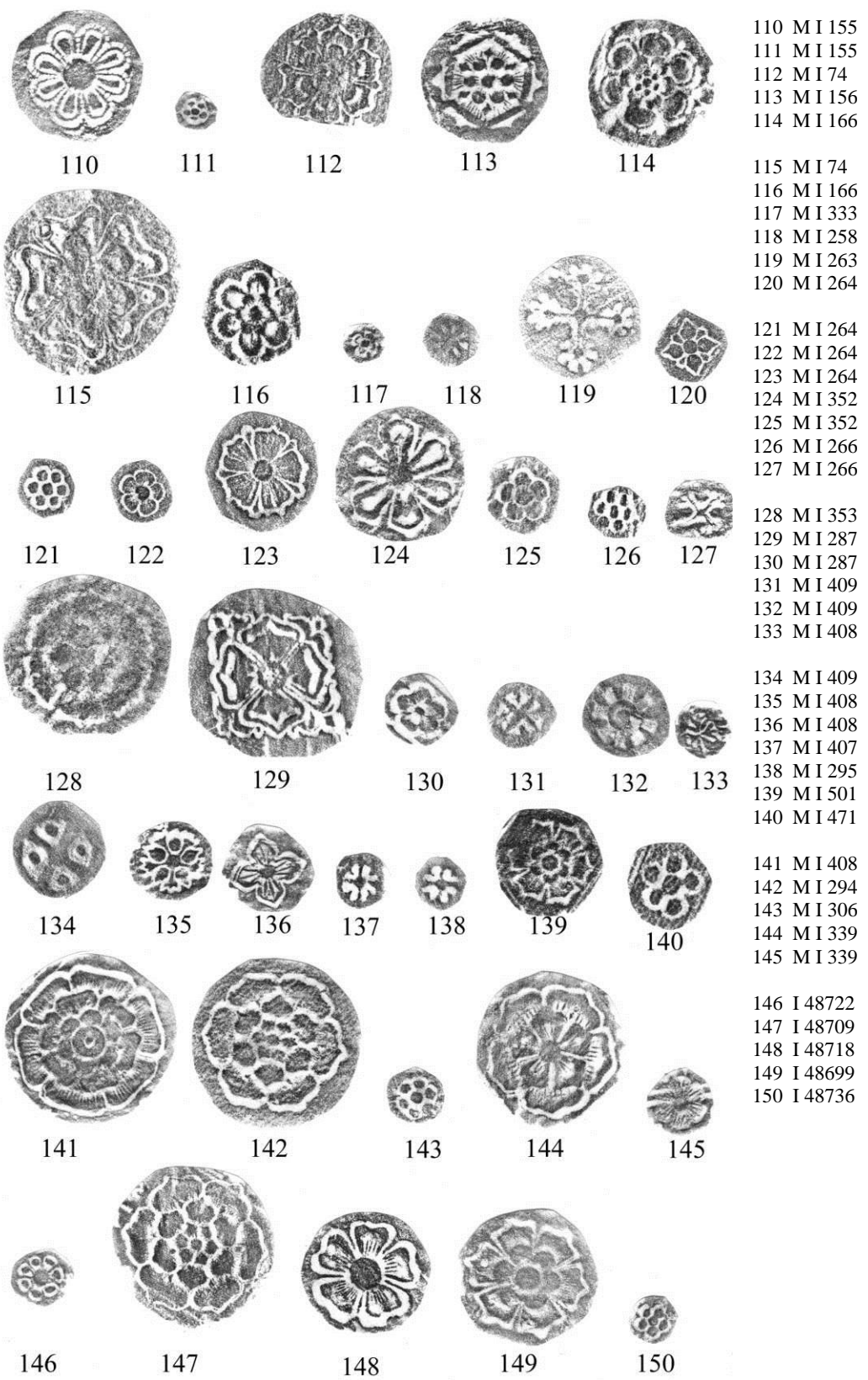
27 M I 300
 28 M II 101
 29 M II 101
 30 M II 101
 31 M II 13
 32 15.004
 33 15.004

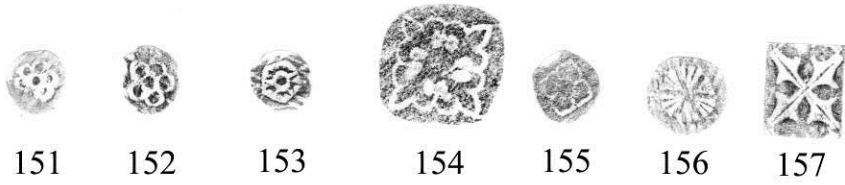

34 48.736
 35 48.736
 36 48.734
 37 48.647
 38 48.649
 39 48.649
 40 39.085
 41 48.649
 42 48.652
 43 48.657
 44 60.962
 45 48.886
 46 61.046
 47 61.033
 48 61.033
 49 61.060
 50 61.060
 51 33.222
 52 61.059
 53 61.065
 54 60.984
 55 60.984
 56 60.654
 57 60.884
 58 60.947
 59 68.927
 60 60.857
 61 60.857
 62 60.907
 63 60.857
 64 60.623
 65 60.623
 66 60.682

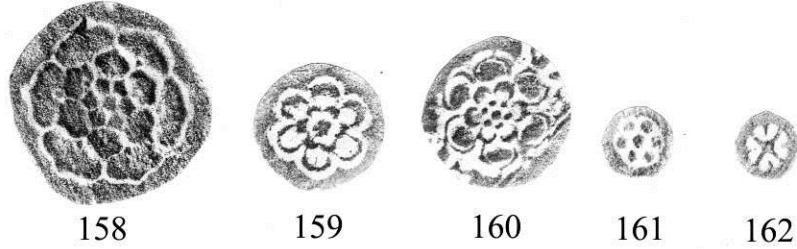

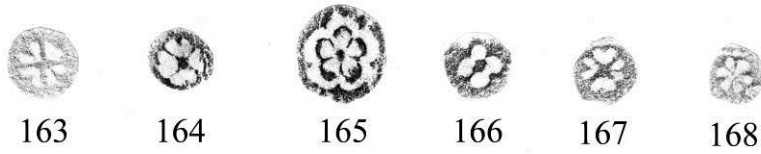

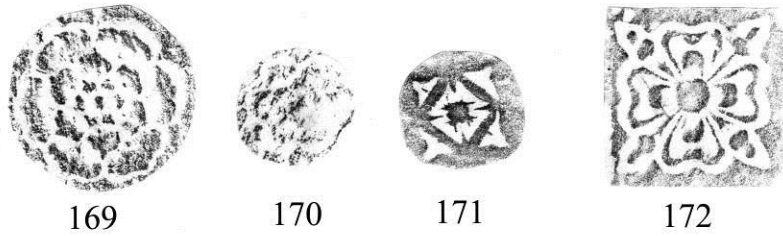
151 48.933
 152 60.686
 153 60.717
 154 M I 299
 155 300.070
 156 M II 4
 157 27.839

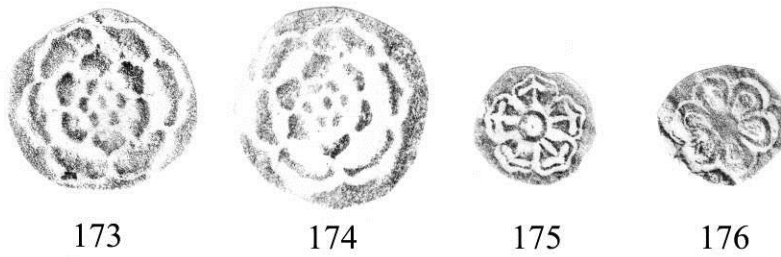
158 M II 163
 159 M II 204
 160 M II 204
 161 M II 204
 162 M II 131(3)

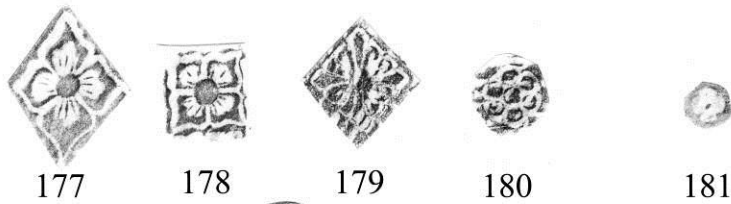
163 M II 131(1)
 164 M II 138
 165 M II 128
 166 M II 128
 167 M II 131
 168 II 23.829

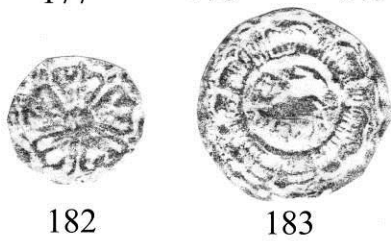
169 M II 141
 170 M II 141
 171 M II 128
 172 M II 128

173 M II 163
 174 II 47.901
 175 II 47.892
 176 II 47.900

177 II 48.051
 178 II 48.051
 179 II 48.077
 180 II 48.077
 181 M II 248

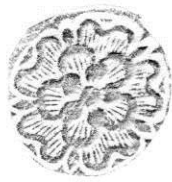

182 II 48.076
 183 II 48.054

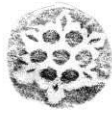

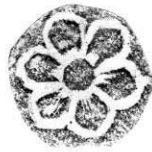
184

185

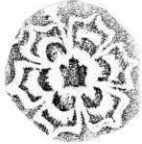
186

187

188

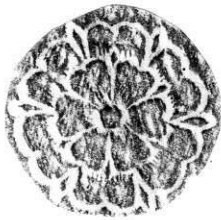
189

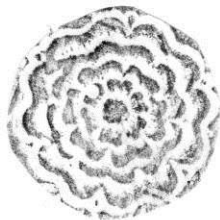
190

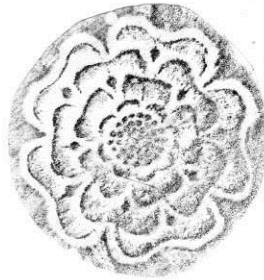
191

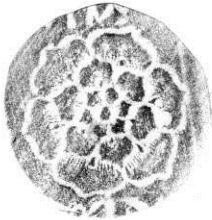
192

193

194

195

196

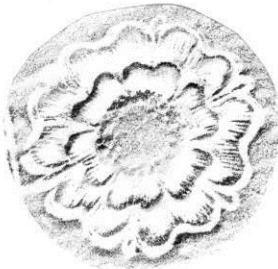
197

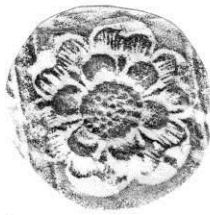
198

199

200

201

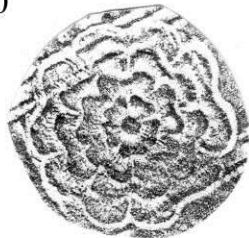
202

203

204

205

206

184 II 48.063
185 II 48.078
186 II 48.059
187 II 48.059
188 II 48.068

189 II 48.075
190 II 285
191 II 47.956

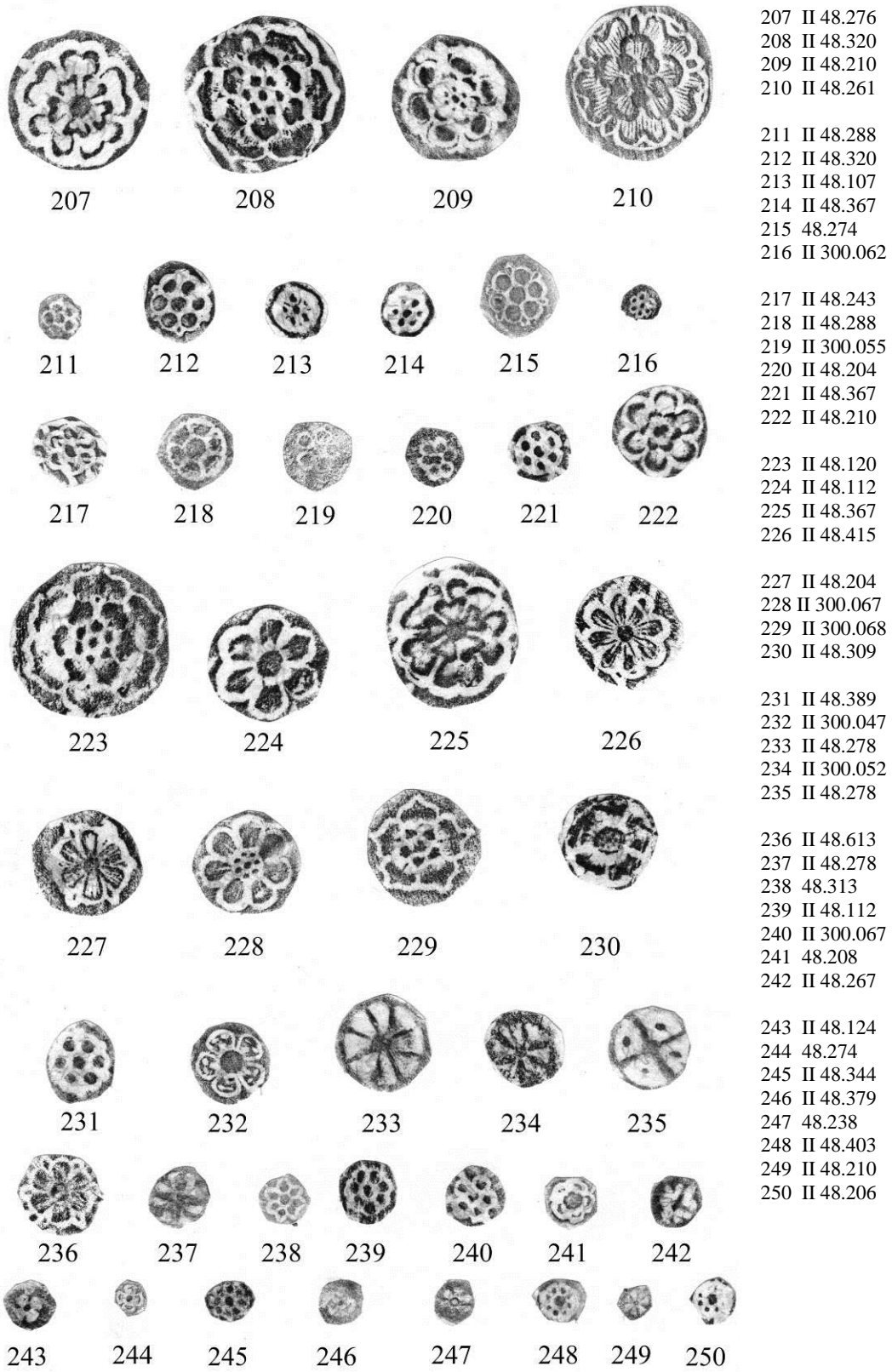
192 II 14.870
193 II 33.941
194 II 47.874

195 II 47.956
196 II 47.956
197 II 47.937
198 II 48.090
199 II 48.073

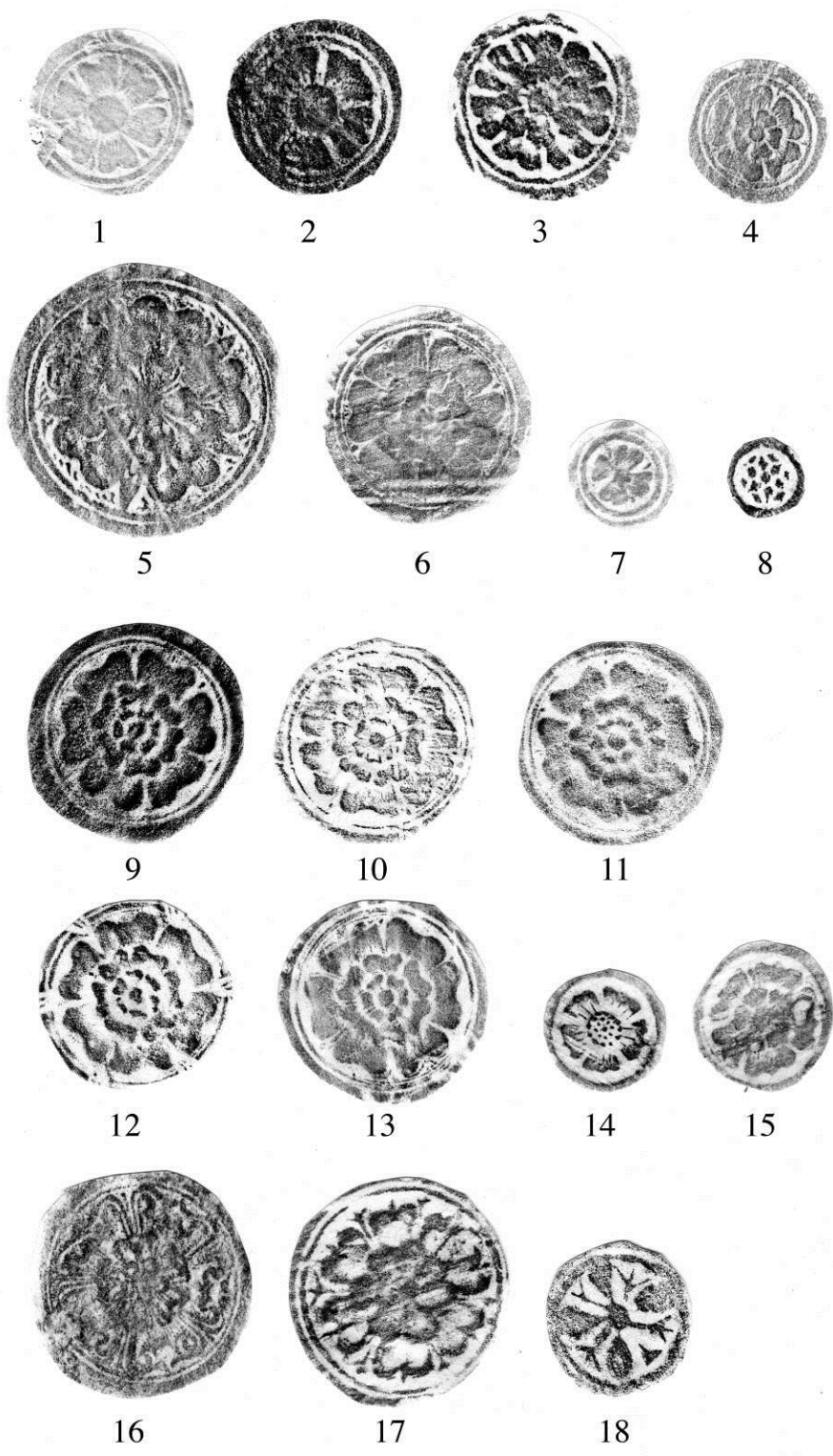
200 II 48.073
201 II 48.073
202 II 47.935
203 II 28.184

204 II 47.969
205 II 48.010
206 M II 195

2. Rozety

- 1 33.222
- 2 60.979
- 3 60.962
- 4 48.887

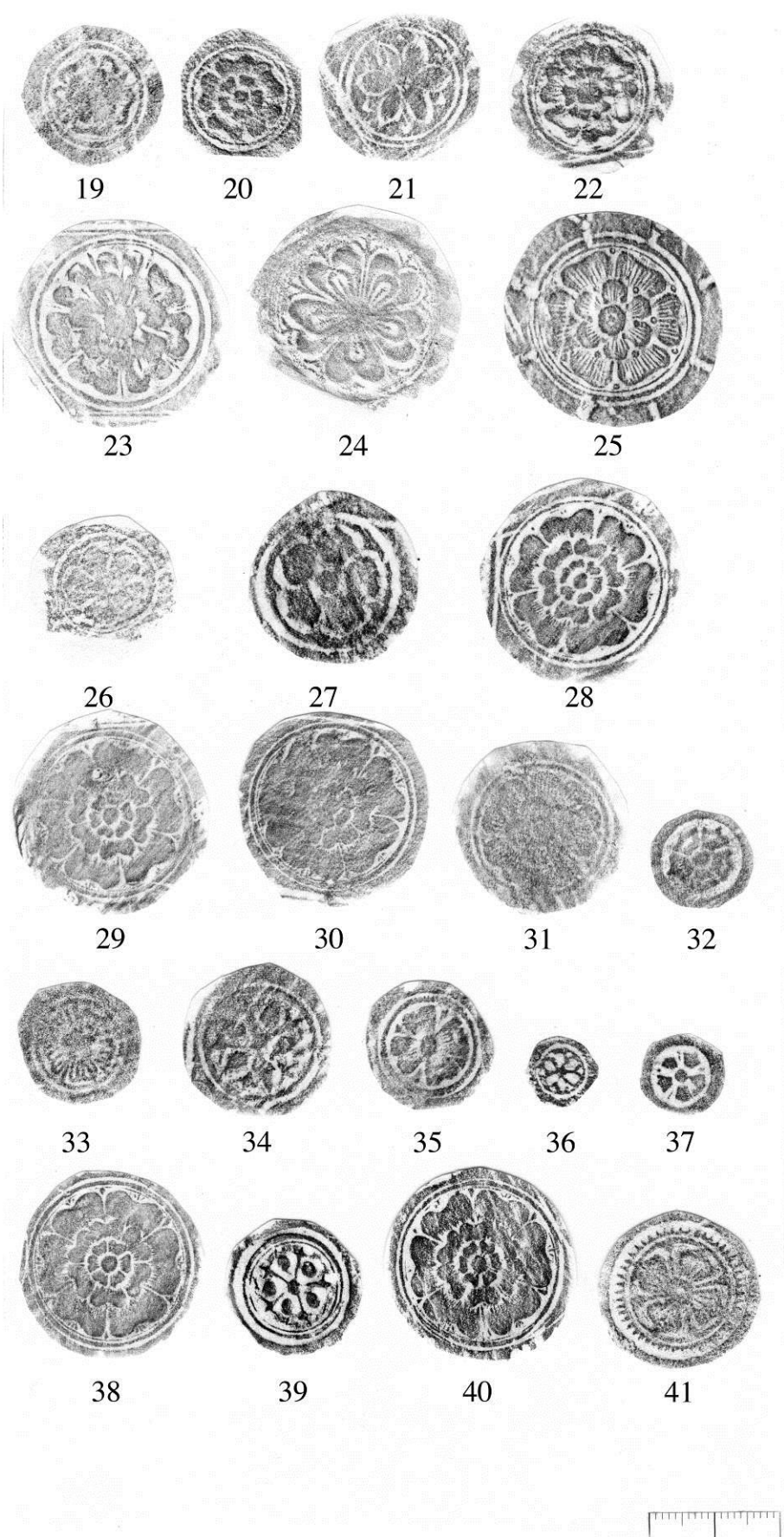
- 5 48.886
- 6 60.623
- 7 48.933
- 8 M II 220

- 9 M II 163
- 10 M II 141
- 11 M II 163

- 12 M II 186
- 13 47.910
- 14 II 47.976
- 15 II 47.976

- 16 II 28.500
- 17 II 48.076
- 18 M II 184

- 19 1.284
- 20 M I 369
- 21 M II 52
- 22 300.145

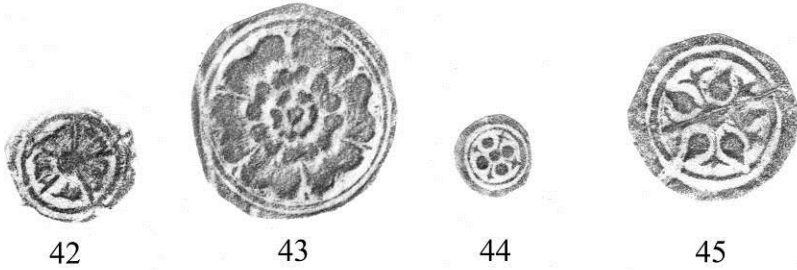
- 23 M II 108
- 24 M II 124
- 25 M II 4

- 26 48.789
- 27 M I 159
- 28 M I 300

- 29 3.407
- 30 4.870
- 31 36.482
- 32 36.782

- 33 M I 301
- 34 M I 248
- 35 M I 149
- 36 M I 333
- 37 M I 353

- 38 48.709
- 39 48.718
- 40 48.657
- 41 48.679

42

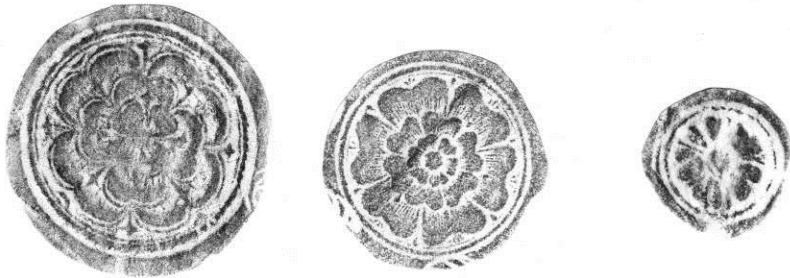
43

44

45

42 II 48.068
 43 II 48.074
 44 II 47.876(1)
 45 II 47.970

46 II 47.876
 47 II 47.956
 48 II 47.969

46

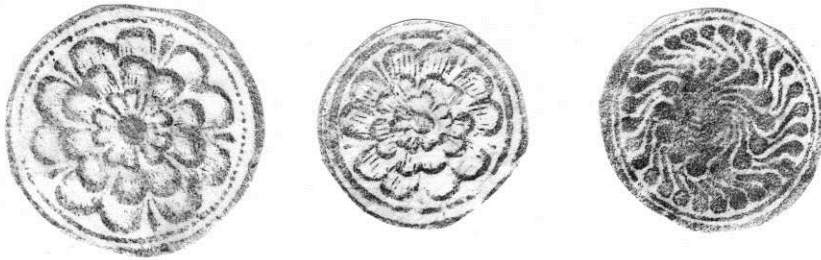
47

48

49 II 48.132
 50 II 48.132
 51 II 48.129

52 II 300.082
 53 II 48.120
 54 II 300.096

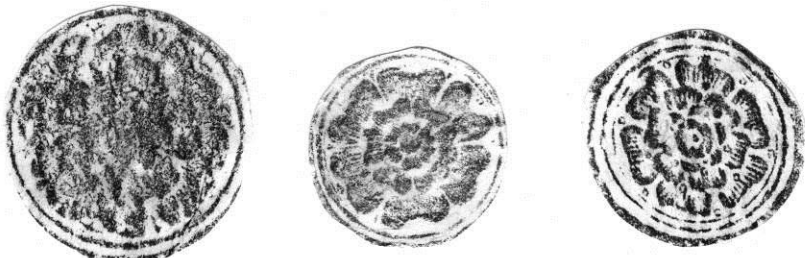
55 II 48.389
 56 II 48.230
 57 48.313
 58 II 48.464

49

50

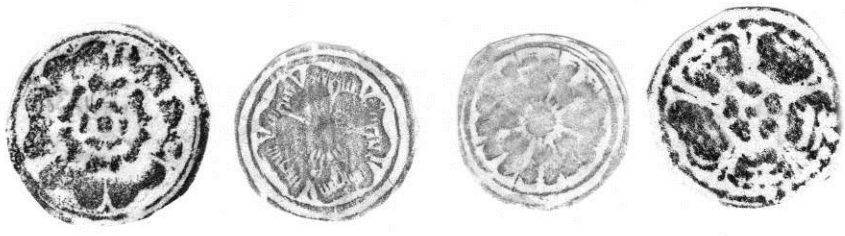
51

52

53

54

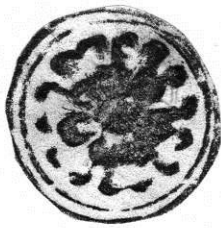
55

56

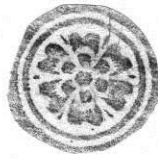
57

58

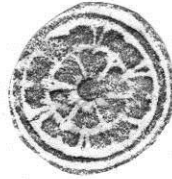

59

60

61

62

59 II 48.517
60 II 300.065
61 II 300.110
62 II 48.123

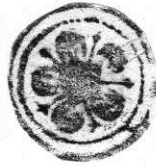
63 II 300.001
64 II 48.423
65 II 48.613
66 II 48.311

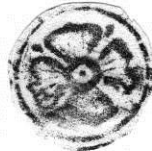
63

64

65

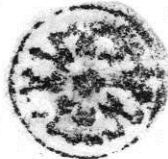
66

67 II 300.082
68 II 48.204
69 II 300.301
70 II 48.367

71 II 48.106
72 II 48.464
73 II 300.067
74 II 300.072

67

68

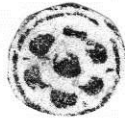
69

70

71

72

73

74

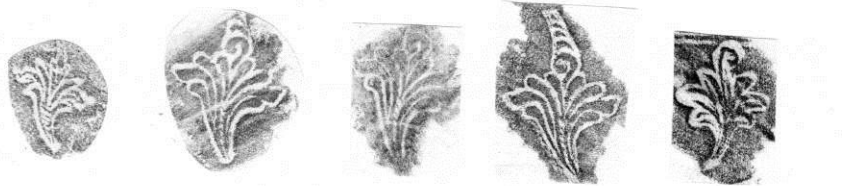
75

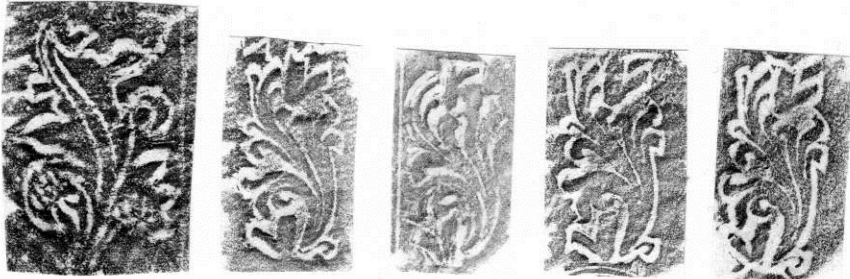
76

75 II 48.123
76 II 48.287

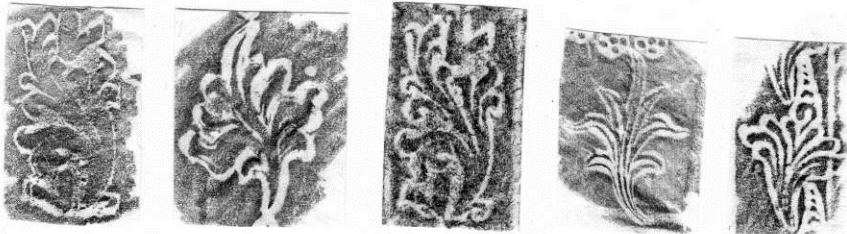

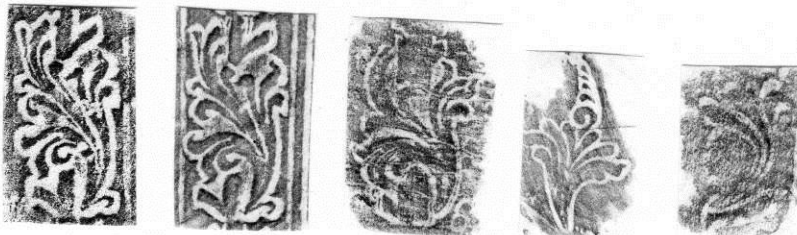
1 2 3 4 5

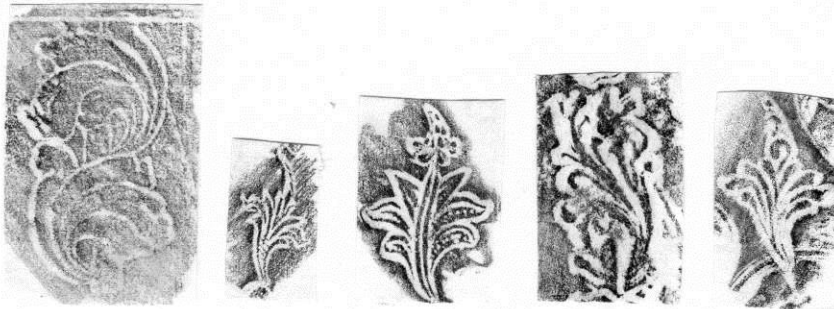
6 7 8 9 10

11 12 13 14 15

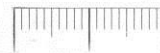
16 17 18 19 20

21 22 23 24 25

3. Listy

- 1 48.887
- 2 60.623
- 3 48.647
- 4 48.709
- 5 M I 90
- 6 60.947
- 7 60.623
- 8 61.033
- 9 48.657
- 10 M I 300
- 11 48.709
- 12 M I 287
- 13 M I 166
- 14 M I 155
- 15 M I 300
- 16 M I 293
- 17 M I 279
- 18 24.127
- 19 3.407
- 20 48.741
- 21 38.737
- 22 300.069
- 23 34.859
- 24 II 33.939/40
- 25 M II 186

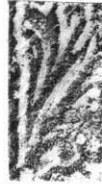

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

26 M II 186
 27 II 48.051/53
 28 II 48.031/53
 29 II 48.074
 30 M II 195

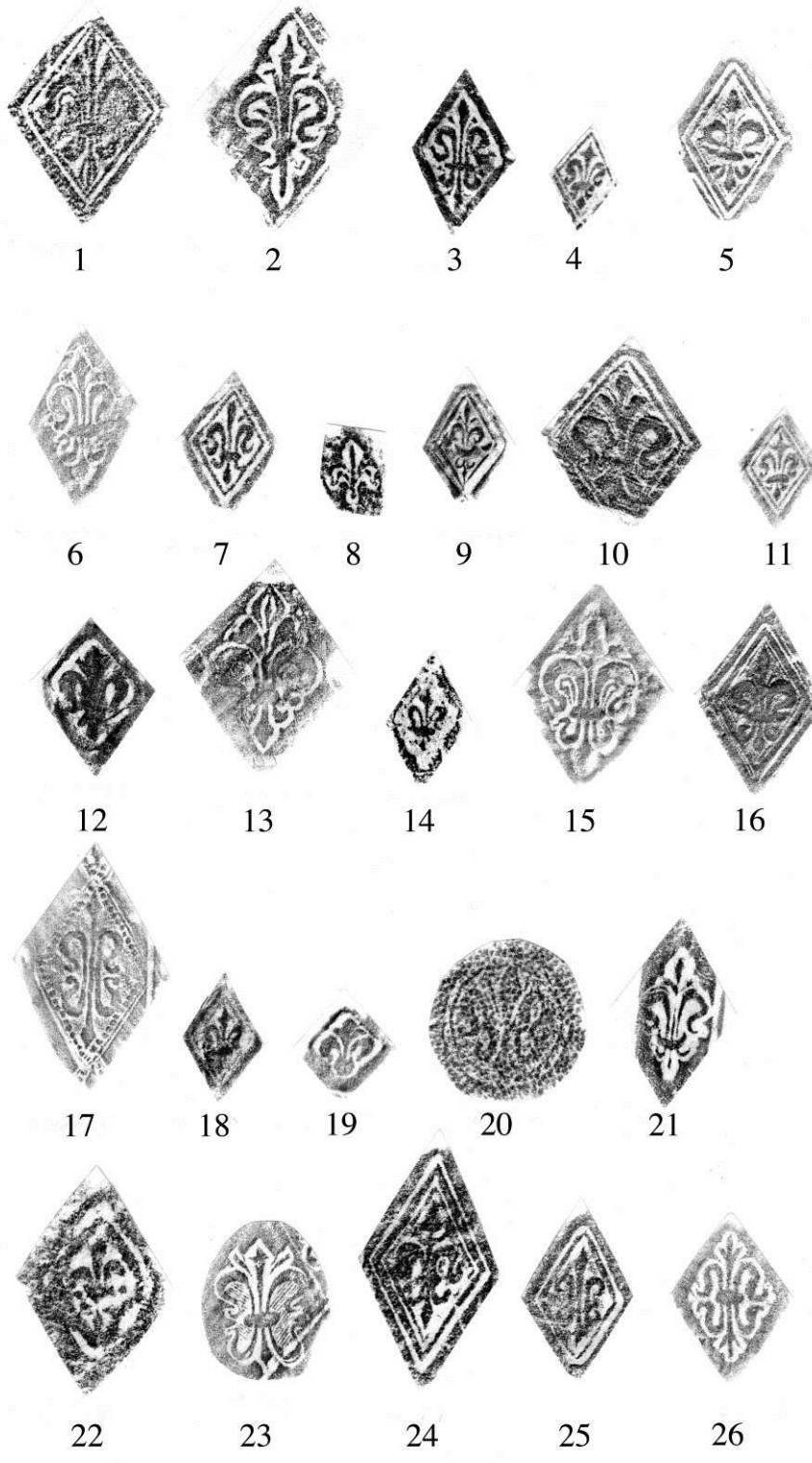
31 II 47.956
 32 II 300.137
 33 II 48.124
 34 II 300.042
 35 II 48.320

36 II 300.073
 37 II 48.320
 38 II 48.124
 39 II 48.120
 40 II 48.389

41 II 48.204
 42 II 48.142
 43 II 300.012
 44 II 48.309

4. Lalie

- 1 48.886
- 2 60.654
- 3 60.947
- 4 68.927
- 5 60.623

- 6 48.890
- 7 60.962
- 8 61.046
- 9 33.222
- 10 60.979
- 11 48.647

- 12 60.979
- 13 48.679
- 14 48.657
- 15 48.699
- 16 48.709

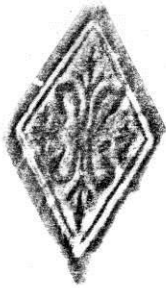
- 17 48.693
- 18 M I 330
- 19 M I 339
- 20 M I 471
- 21 M I 287

- 22 M I 163
- 23 M I 156
- 24 M I 74
- 25 M I 149
- 26 34.063

27

28

29

30

27 M I 250
28 36.782
29 24.118
30 M II 52

31 M II 52
32 300.170
33 48.773
34 48.741

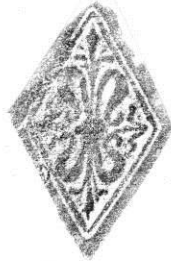
35 M II 83
36 48.746
37 48.813
38 48.841

39 61.095
40 II 47.873
41 II 47.969
42 II 47.969

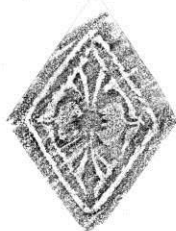
43 II 48.090
44 II 47.937
45 II 27.463
46 II 27.463

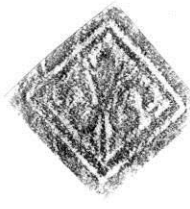
31

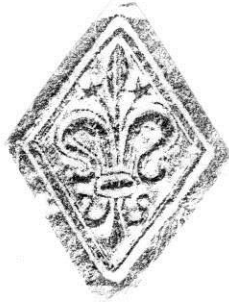
32

33

34

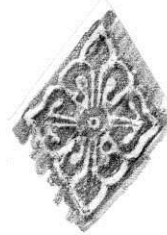
35

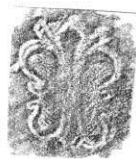
36

37

38

39

40

41

42

43

44

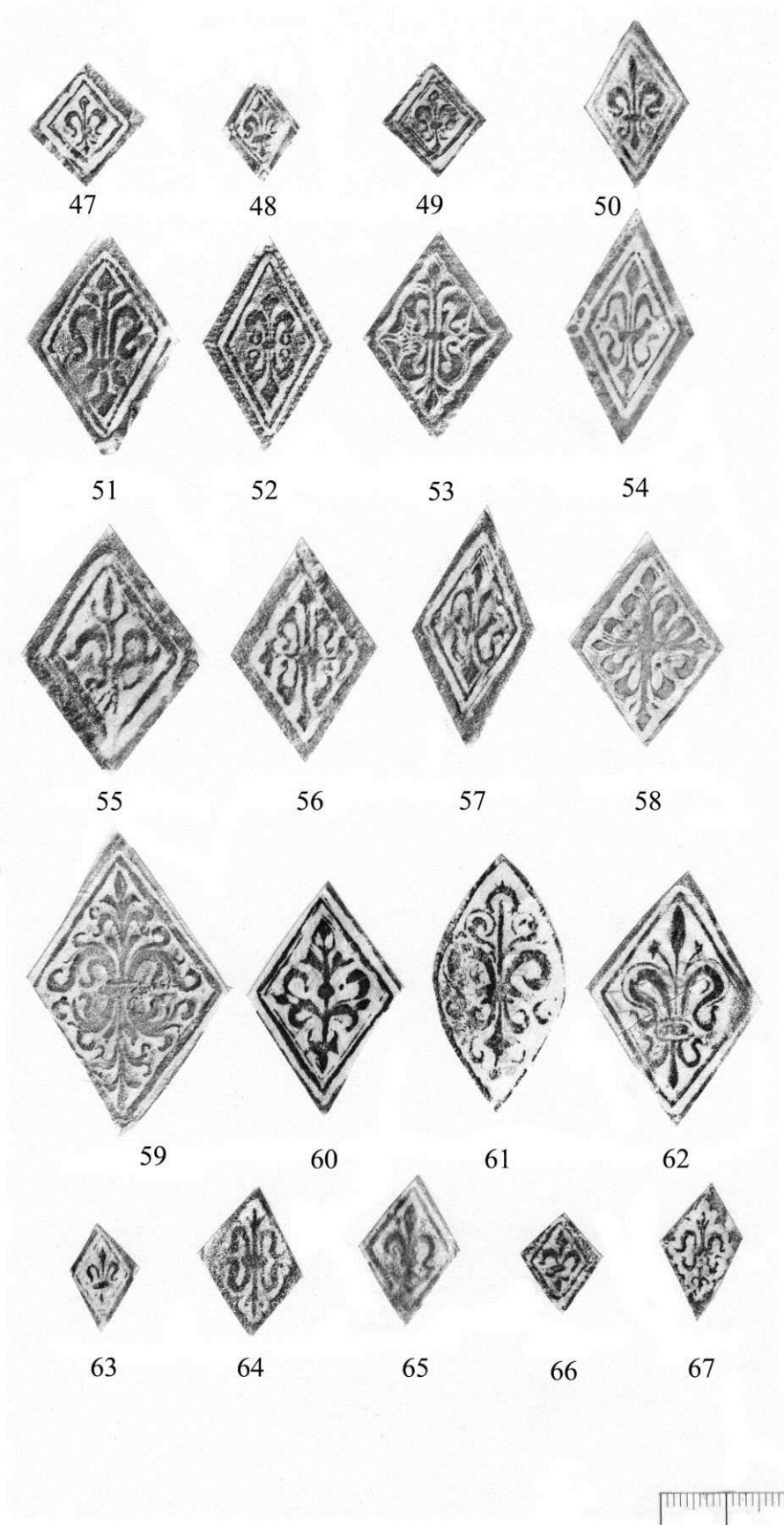

45

46

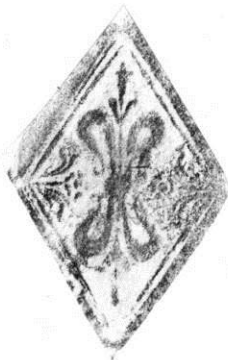
- 47 II 14.870
- 48 M II 186
- 49 II 14.870
- 50 II 48.389

- 51 M II 195
- 52 II 47.993
- 53 II 47.998
- 54 II 47.976

- 55 II 48.076
- 56 II 48.054
- 57 II 48.077
- 58 48.208

- 59 II 48.075
- 60 II 48.276
- 61 II 300.096
- 62 II 48.328

- 63 II 48.124
- 64 II 300.055
- 65 II 48.384
- 66 II 300.082
- 67 II 48.287

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

68 II 48.132
69 II 48.423
70 II 48.367
71 II 300.045

72 II 300.071
73 II 48.517
74 II 300.071
75 II 48.206
76 300.040

77 II 48.107
78 II 48.311
79 II 300.137
80 II 48.344

81 II 48.351
82 II 48.230
83 II 48.204
84 II 48.124

85 II 48.123
86 II 48.112
87 II 300.065
88 II 48.634

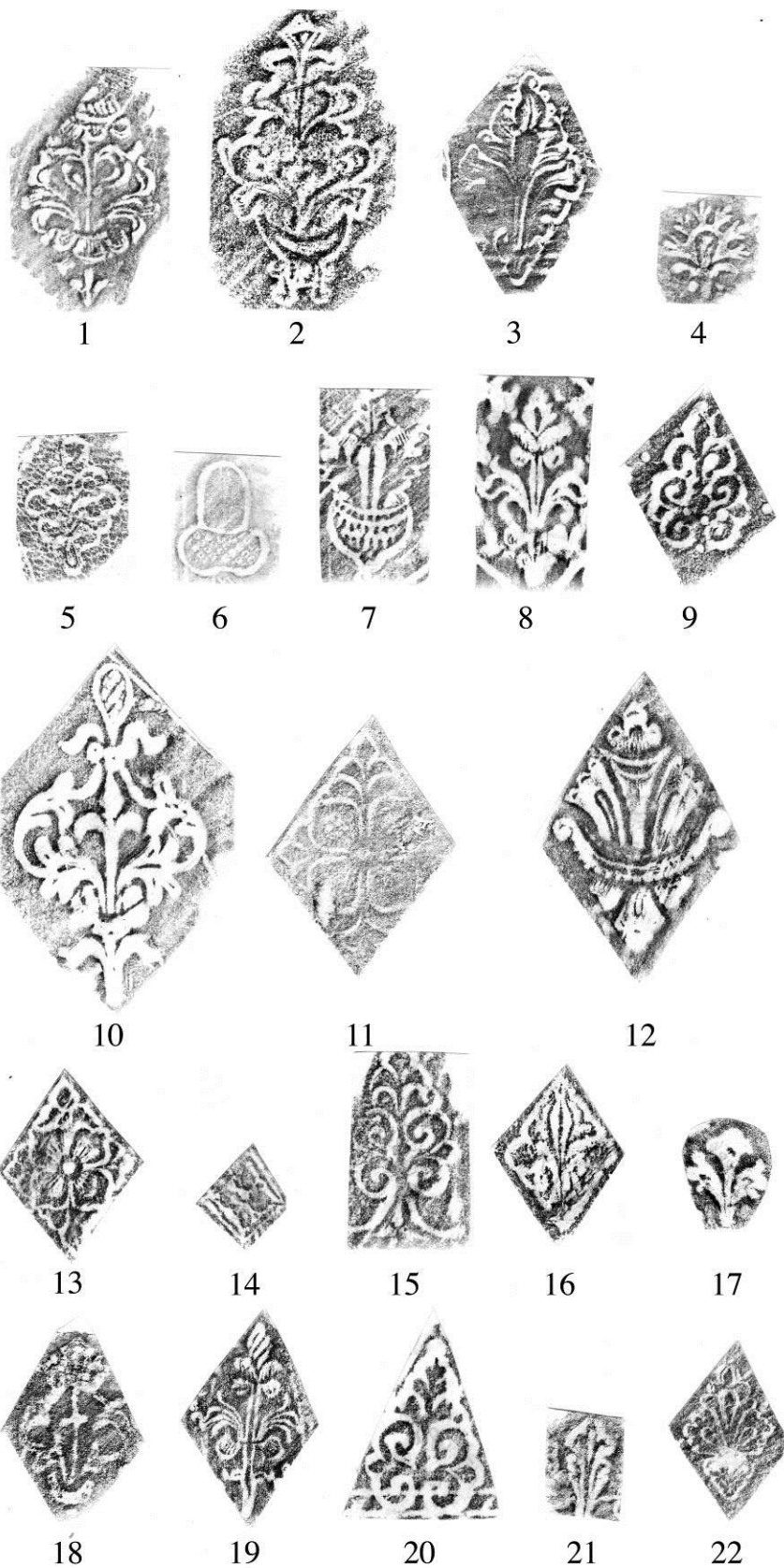

89 II 48.423

89

5. Tlačítka, tvorené rastlinným motívom

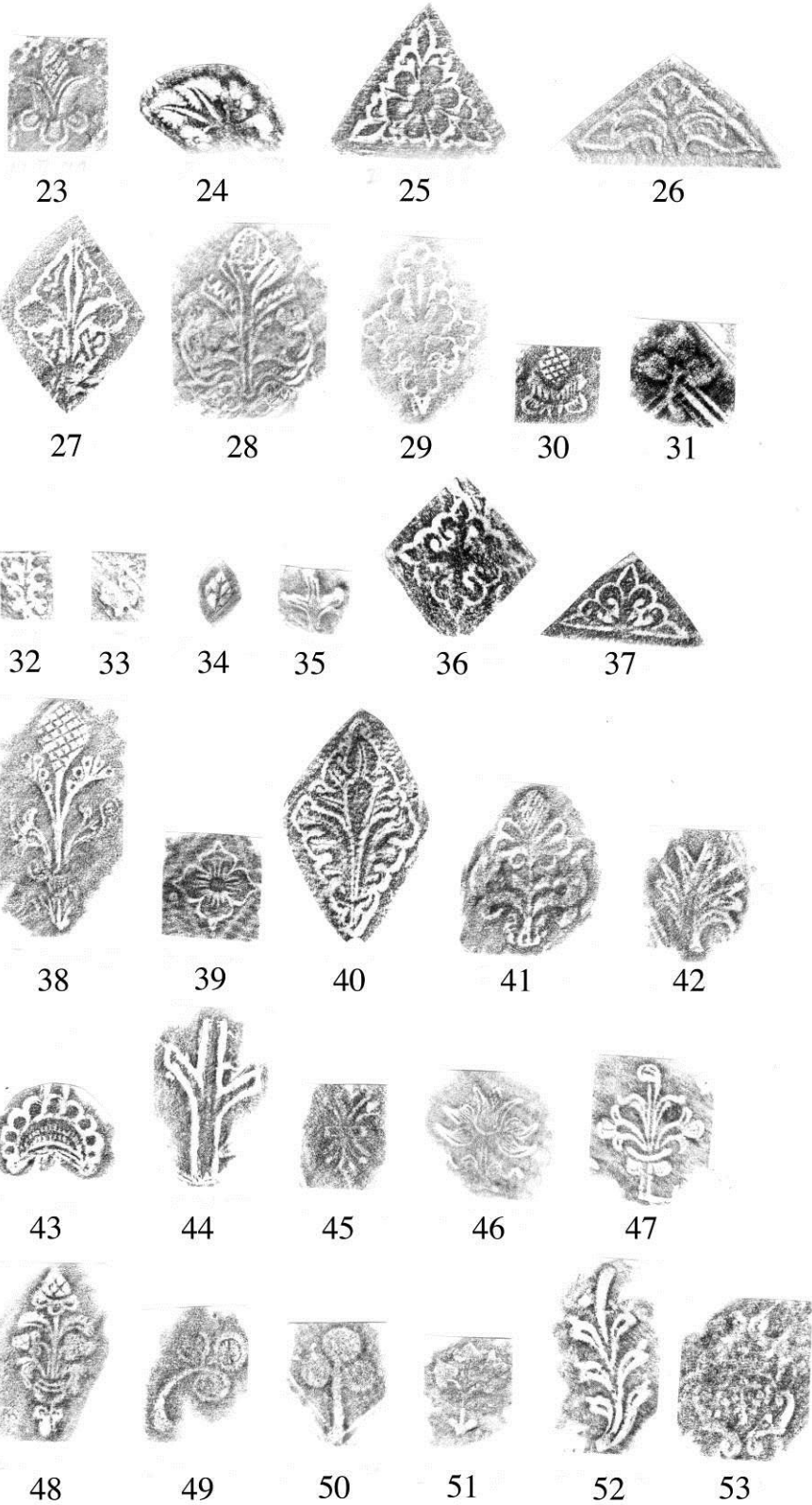
1 61.059
 2 60.682
 3 60.623
 4 60.884
 5 60.915
 6 60.913
 7 II 48.073
 8 II 28.184, II 28.188
 9 II 48.051

10 II 48.073
 11 II 48.068
 12 II 48.095

13 II 48.054
 14 II 23.829
 15 II 48.076
 16 M II 209
 17 II 48.603

18 II 47.916
 19 II 47.883
 20 II 48.077
 21 II 48.063
 22 II 48.056

- 23 M II 79
- 24 38.737
- 25 48.746
- 26 48.867

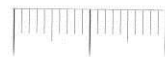
- 27 M II 79
- 28 38.737
- 29 48.845
- 30 1.284
- 31 36.482

- 32 M II 4
- 33 M II 4
- 34 61.092
- 35 61.092
- 36 21.512
- 37 21.512

- 38 300.145
- 39 21.512
- 40 M 300
- 41 34.859
- 42 34.859

- 43 34.859
- 44 34.859
- 45 36.782
- 46 36.546
- 47 36.546

- 48 16.930
- 49 16.930
- 50 36.482
- 51 36.482
- 52 48.649
- 53 5.561

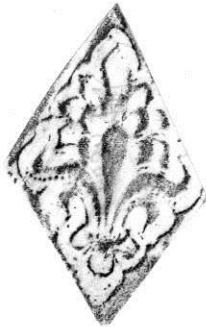

54

55

56

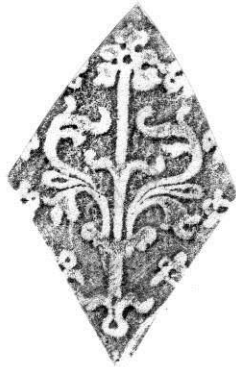
57

54 II 33.941
55 M II 220
56 II 48.077
57 II 48.059

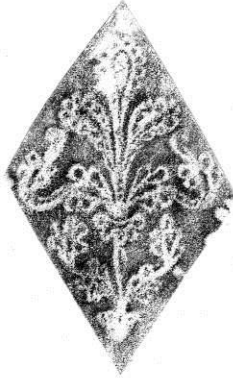
58 II 14.870
59 M II 204
60 II 48.023
61 M II 204

58

59

60

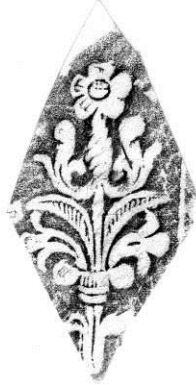
61

62 II 33.939/40
63 II 48.059
64 II 47.937
65 II 48.010

66 II 47.847
67 II 9.254
68 II 47.916
69 M II 166

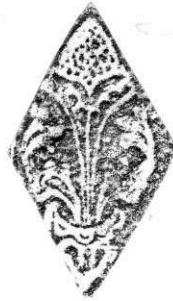
62

63

64

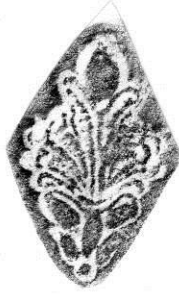
65

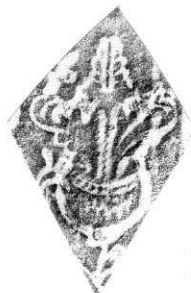
66

67

68

69

70

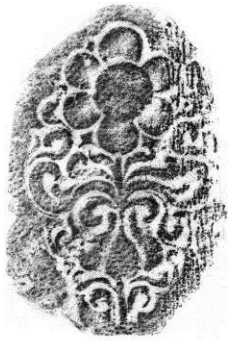
71

72

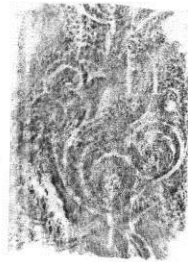
73

74

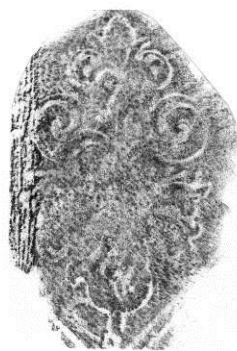
70 48.736
 71 61.065
 72 60.979
 73 61.055
 74 33.222

75

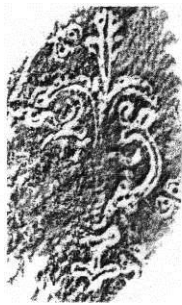
76

77

75 48.736
 76 48.736
 77 48.736

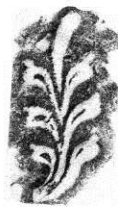
78 39.050
 79 48.647
 80 48.649
 81 48.652
 82 48.933

78

79

80

81

82

83 39.050
 84 48.692
 85 48.692
 86 61.055

87 48.878
 88 60.682
 89 60.682
 90 60.686
 91 48.878

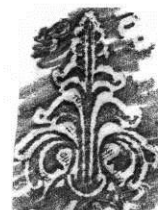
83

84

85

86

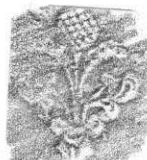
87

88

89

90

91

92

93

94

95

96

92 39.050
93 15.066
94 M 250
95 M 250
96 M 271

97 M 271
98 M 270
99 M 293
100 M 288
101 M 288
102 3.506

97

98

99

100

101

102

103 M 279
104 M 293
105 3.506
106 3.506
107 3.506
108 M 93

109 M 293
110 3.506
111 M 149
112 M 93
113 M 333
114 M 333

103

104

105

106

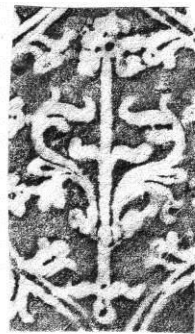

107

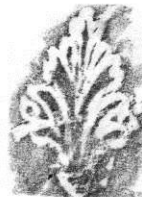

108

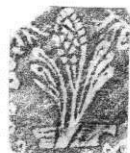
115 M 333
116 M 333
117 M 166
118 M 166
119 M 265
120 M 265

109

110

111

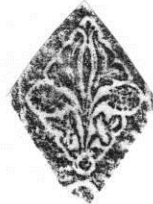
112

113

114

115

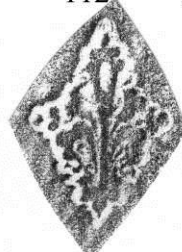
116

117

118

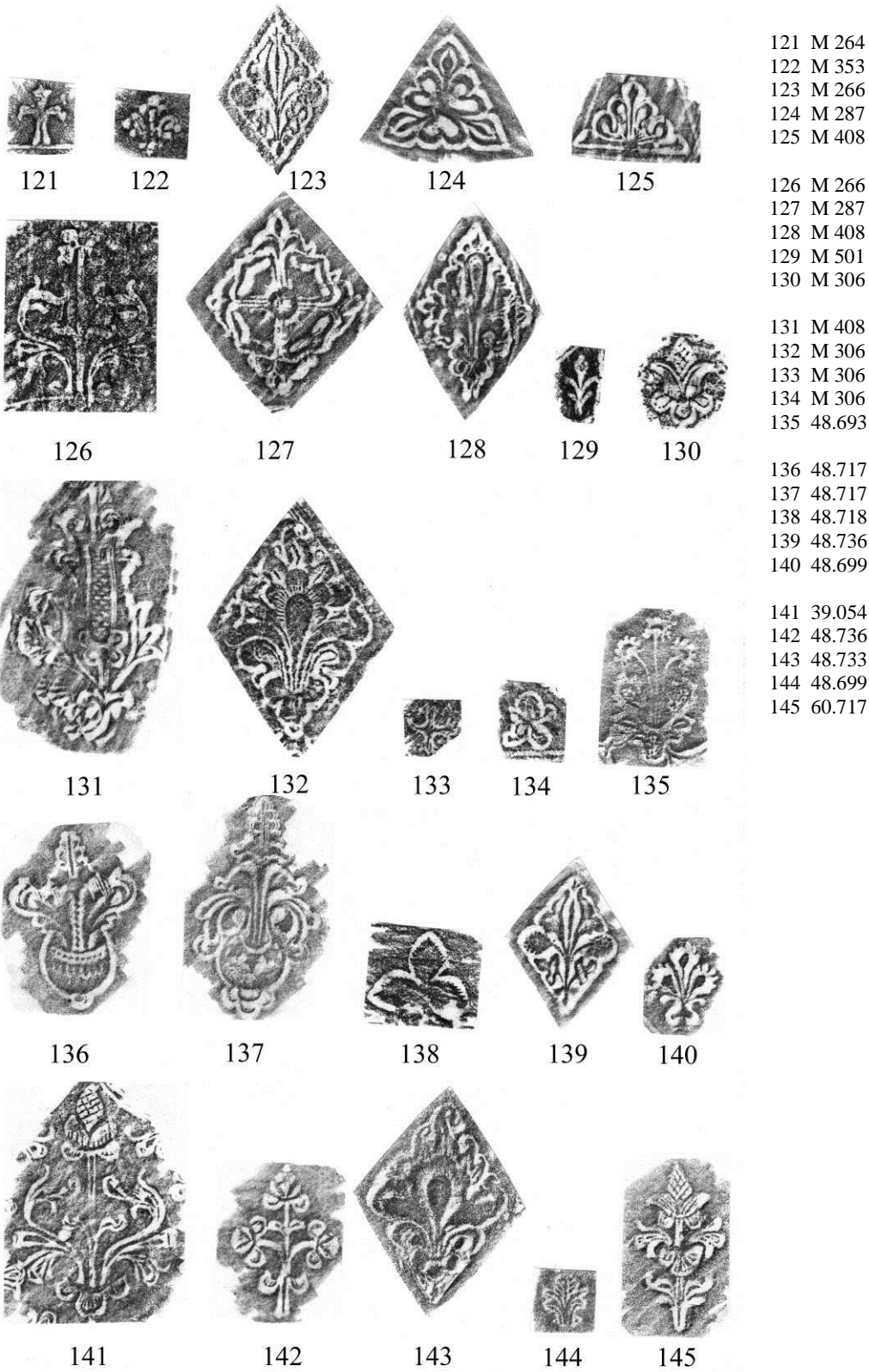

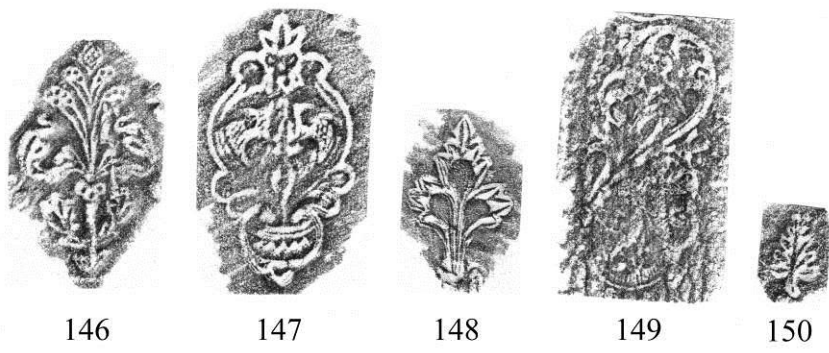
119

120

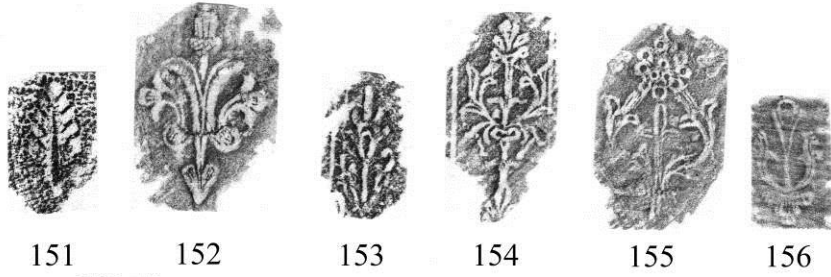

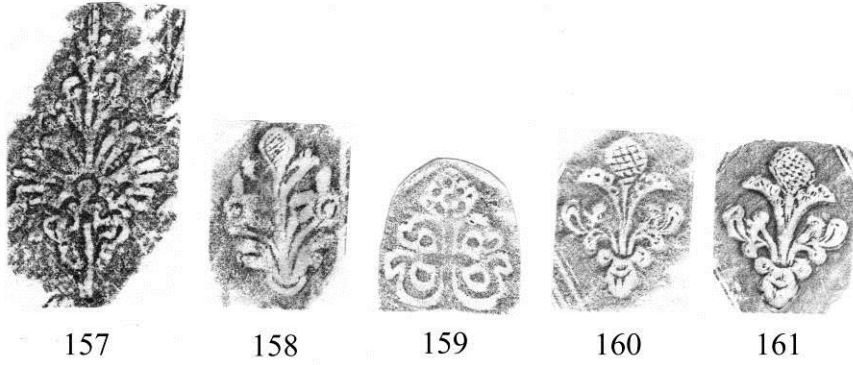
146 300.070
 147 300.069
 148 48.909
 149 300.128
 150 48.774

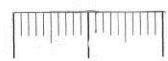
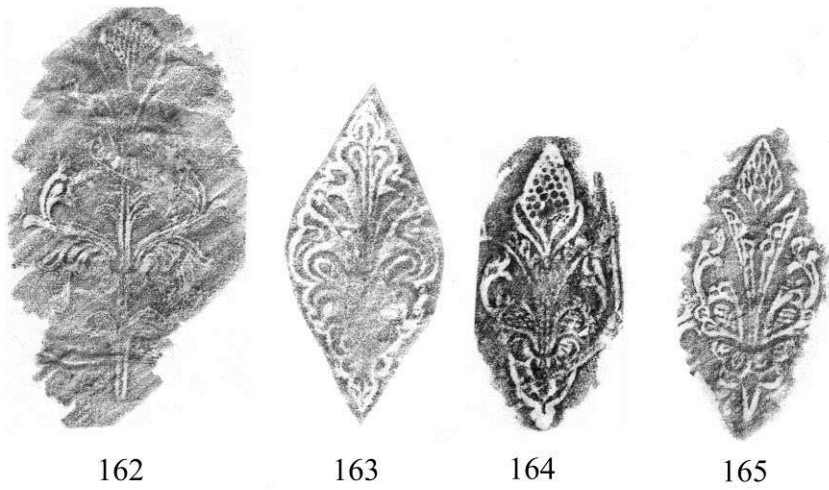
151 300.129
 152 48.735
 153 48.756
 154 48.761
 155 48.761
 156 3.293

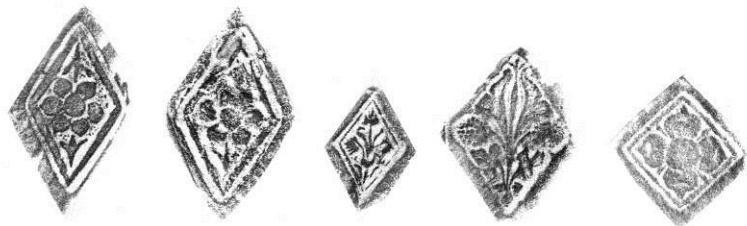

157 48.756
 158 48.772
 159 M II 124
 160 M II 108
 161 M II 109

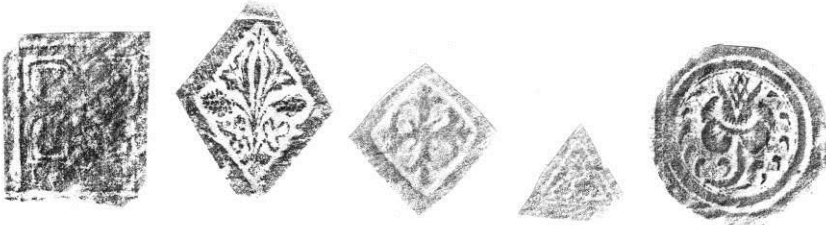
162 48.769
 163 M II 100
 164 48.742
 165 48.747

166 167 168 169 170

166 48.783
 167 48.774
 168 48.909
 169 48.793
 170 300.070

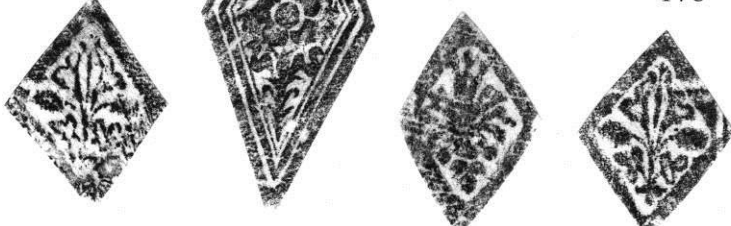
171 172 173 174 175

171 48.789
 172 M II 83
 173 M II 101
 174 M II 52
 175 300.145

176 177 178

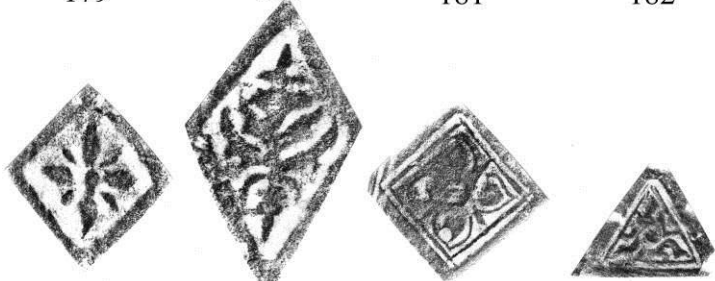
176 300.089
 177 M 155
 178 39.085
 179 M 250
 180 M 74
 181 M 163
 182 M 166

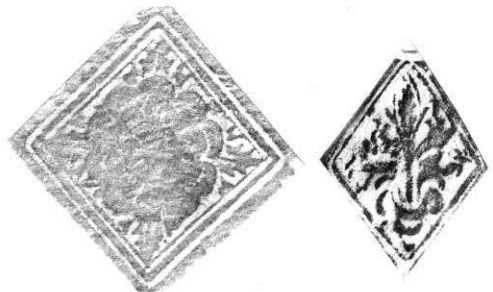
179 180 181 182

183 M 159
 184 M 159
 185 39.085
 186 60.979

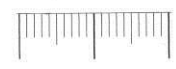
187 61.033
 188 II 47.969

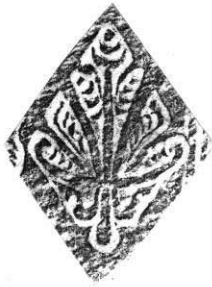

183 184 185 186

187 188

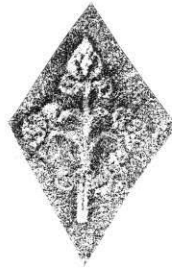

189

190

191

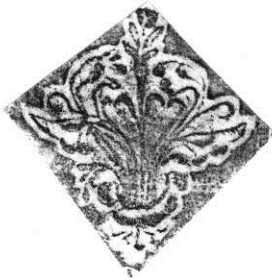
192

189 II 14.870
190 II 47.956
191 M II 196
192 M II 195

193 II 47.892
194 II 300.047
195 II 48.485

196 II 48.135
197 II 300.042
198 II 300.060
199 II 48.415

200 II 48.485
201 II 300.110
202 II 300.011
203 II 300.044

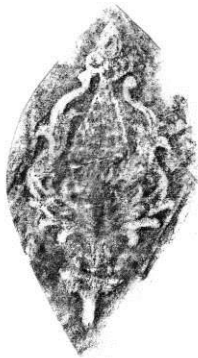
193

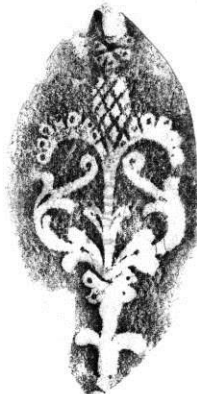
194

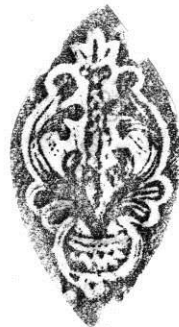
195

196

197

198

199

200

201

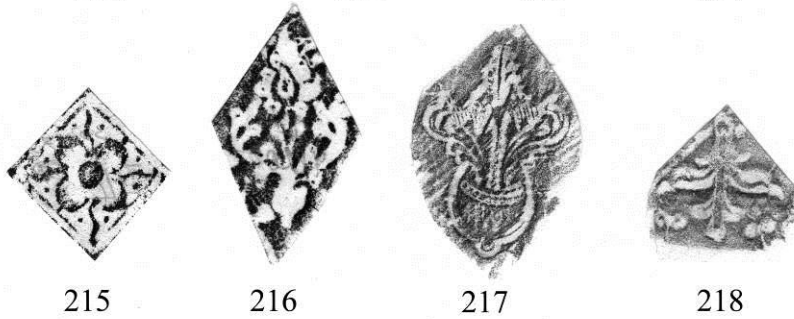
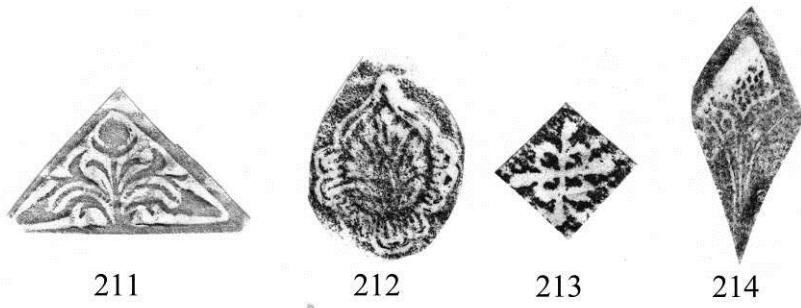
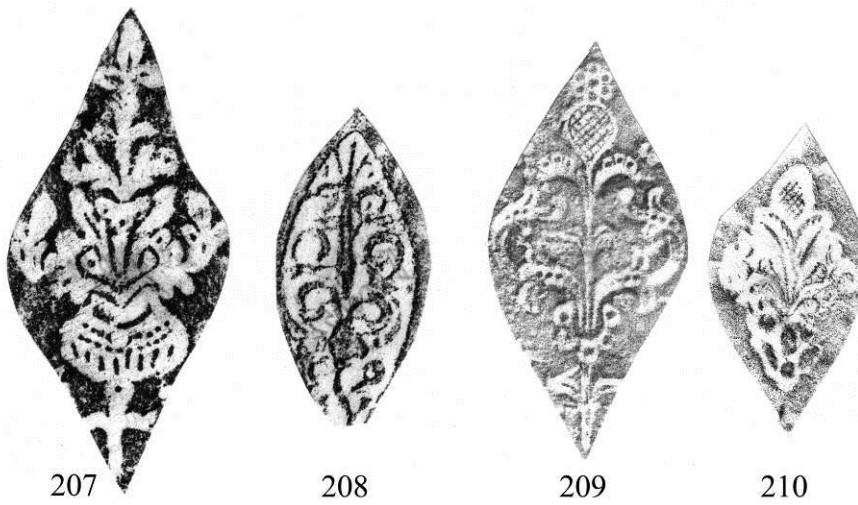
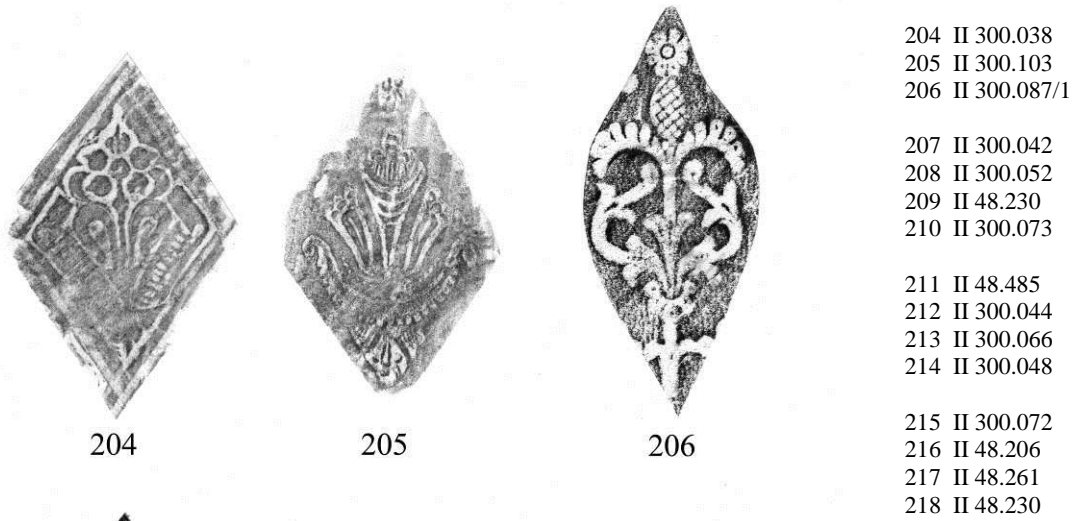

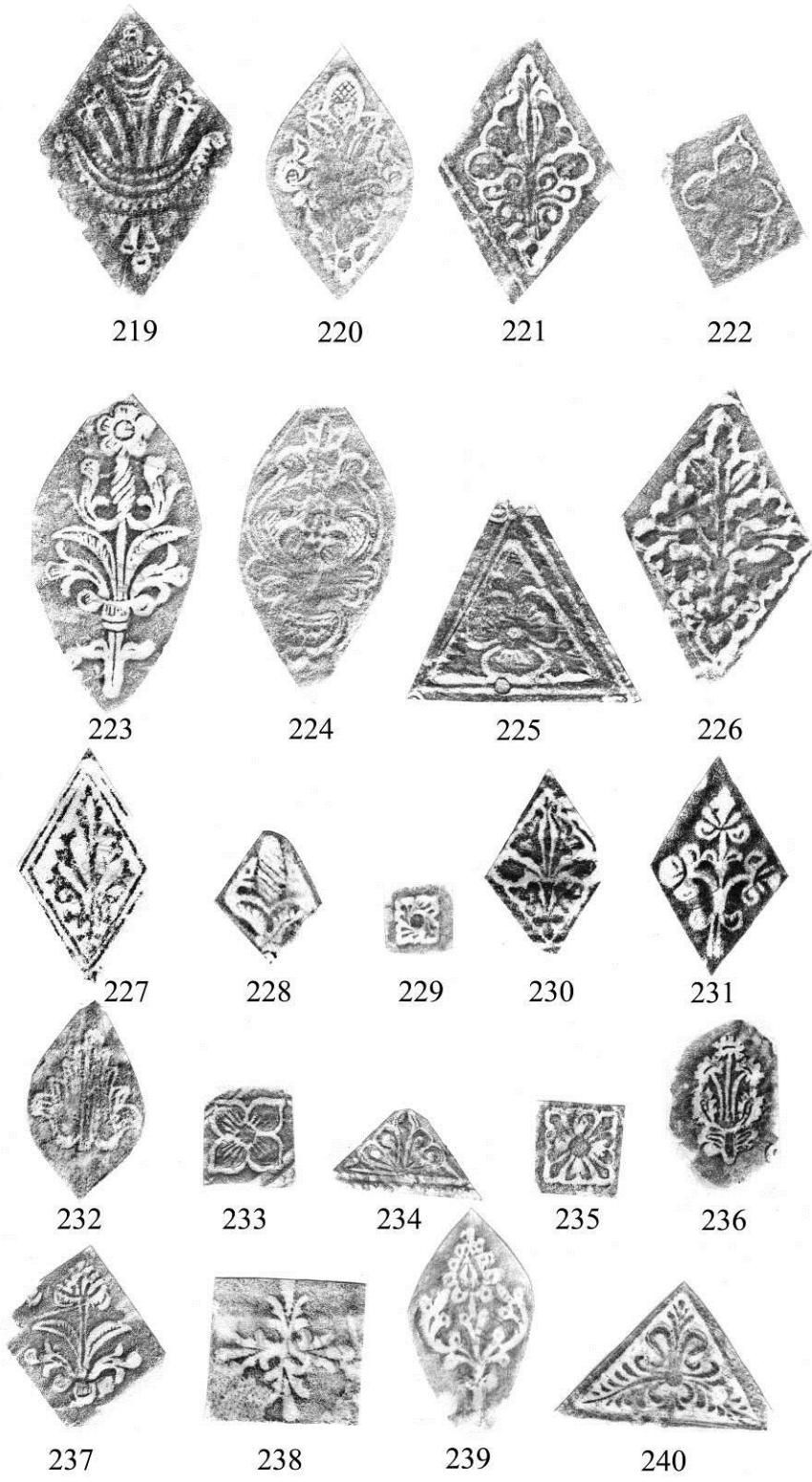
202

203

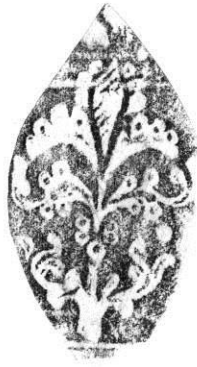

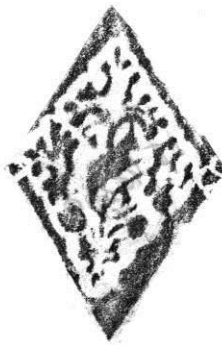

- 219 II 48.288
- 220 48.266
- 221 II 48.243
- 222 48.238
- 223 48.261
- 224 48.134
- 225 II 48.243
- 226 II 48.243
- 227 II 300.148
- 228 II 48.210
- 229 II 48.281
- 230 II 48.367
- 231 II 48.328
- 232 II 48.129
- 233 II 48.142
- 234 II 48.142
- 235 II 48.243
- 236 II 48.401
- 237 48.861
- 238 II 48.210
- 239 II 48.403
- 240 48.312

241

242

243

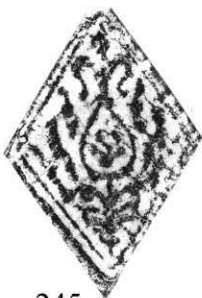
244

241 II 48.188
242 II 48.309
243 II 48.401
244 II 48.106

245 II 300.133
246 300.065
247 II 300.133
248 II 48.427

249 II 48.385
250 II 48.311
251 II 300.015
252 II 48.389

253 II 300.156
254 II 300.155
255 II 48.316
256 II 48.344

245

246

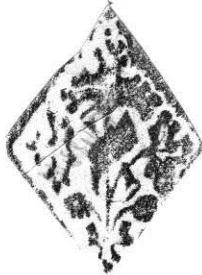
247

248

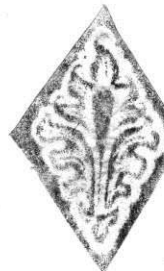
249

250

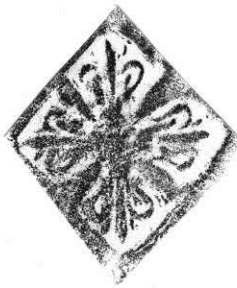
251

252

253

254

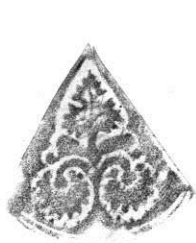

255

256

257

258

259

260

257 II 48.397
258 48.238
259 II 48.403
260 II 48.634

261 48.313
262 II 48.281
263 48.274
264 II 300.096

261

262

263

264

265 II 48.118
266 II 300.012
267 II 48.328
268 II 48.311
269 II 300.012
270 II 300.012

271 II 48.634
272 II 48.328
273 II 48.238

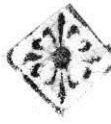
265

266

267

268

269

270

271

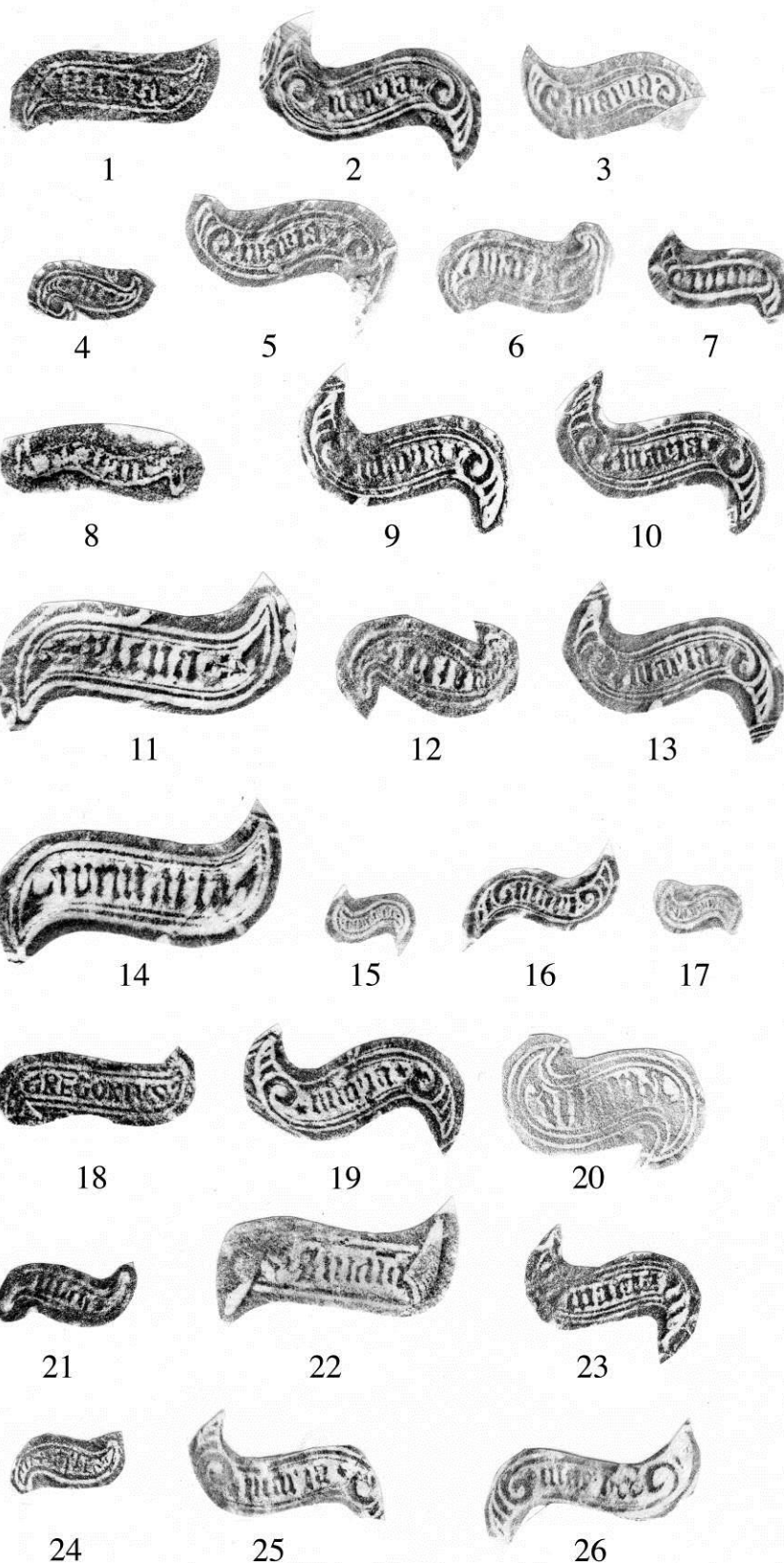
272

273

6. Nápisové pásky.

- 1 48.886
- 2 68.927
- 3 60.889

- 4 48.933
- 5 48.890
- 6 61.033
- 7 M I 339

- 8 61.068
- 9 48.657
- 10 48.709

- 11 M I 287
- 12 M I 150
- 13 M I 279

- 14 M I 238
- 15 M I 248
- 16 24.127
- 17 M II 101

- 18 21.512
- 19 M I 300
- 20 M II 47

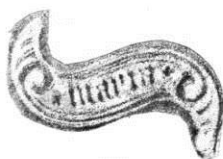
- 21 M I 301
- 22 48.772
- 23 300.070

- 24 48.774
- 25 II 33.939/40
- 26 II 47.900

27

28

29

27 M II 128
28 M II 186
29 M II 220

30

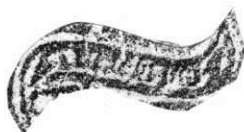
31

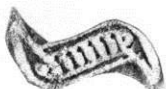
32

30 M II 248
31 II 48.076
32 M II 195

33 4.810
34 II 48.063
35 II 47.998

33

34

35

36 II 47.993
37 II 47.956
38 II 47.970

39 II 47.873
40 II 48.276
41 II 48.328

36

37

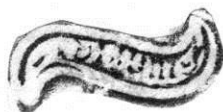
38

42 II 48.367
43 II 48.210
44 II 48.142

45 II 48.243
46 II 300.071
47 II 48.401

39

40

41

48 II 48.206
49 II 300.148
50 II 48.367

42

43

44

45

46

47

48

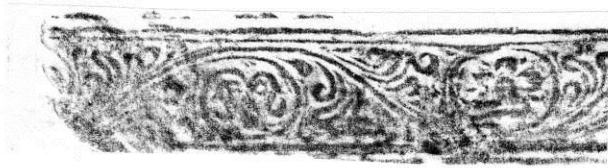
49

50

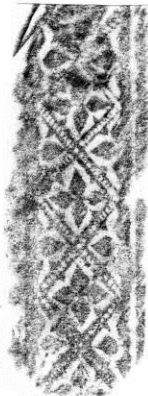
**7. Rolny s
rastlinnými
a zvieracími
motívami.**

1

2

3

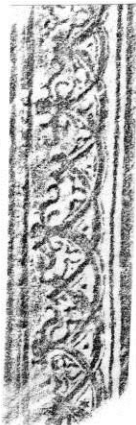
4

5

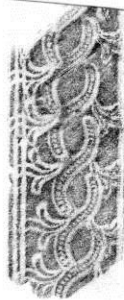
6

7

8

9

10

11

12

13

1 5.561

2 5.561

3 5.561

4 48.734

5 M I 279

6 34.96

7 M I 149

8 M I 166

9 33.222

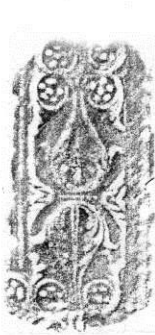
10 II 48.073

11 II 47.883

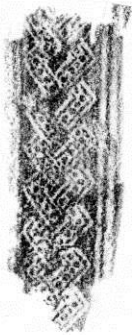
12 M II 248

13 II 9.254

14

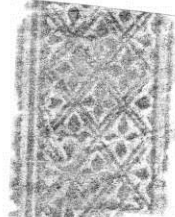
15

16

17

18

14 48.840
15 M I 299
16 M II 4
17 15.004
18 36.482

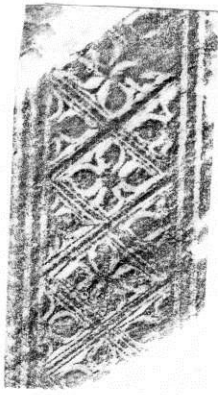
19 300.129
20 M II 79
21 48.746
22 300.145

23 61.078

24 16.930
25 36.482
26 3.506
27 M I 150
28 M I 74

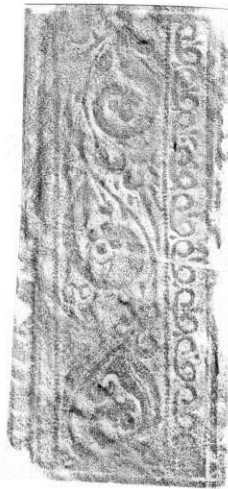
19

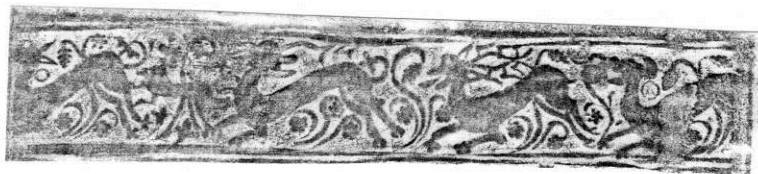
20

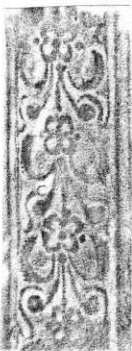
21

22

23

24

25

26

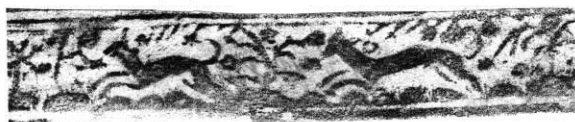

27

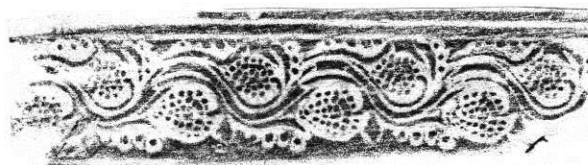
28

29

29 II 48.384

30

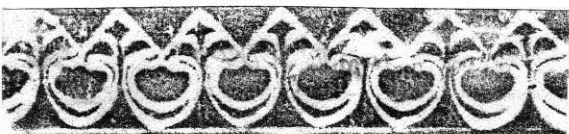
30 II 300.012

31 II 30.071

32 II 48.230

33 II 300.052

34 II 48.210

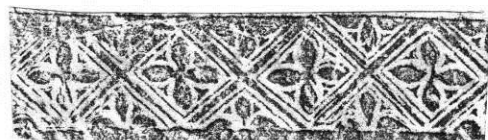
31

35 II 48.309

36 II 300.048

37 II 48.384

38 II 300.075

32

33

34

35

36

37

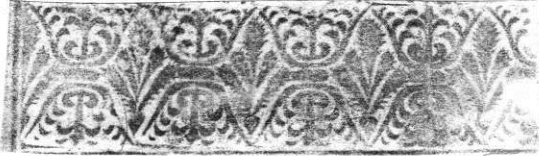
38

39

39 II 48.210

40

40 II 48.210

41 II 48.201

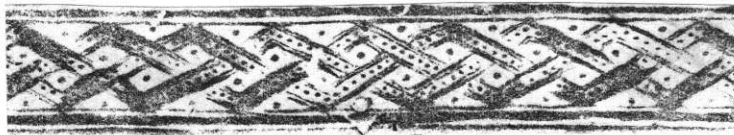
42 II 48.201

43 II 48.201

44 II 48.201

41

42

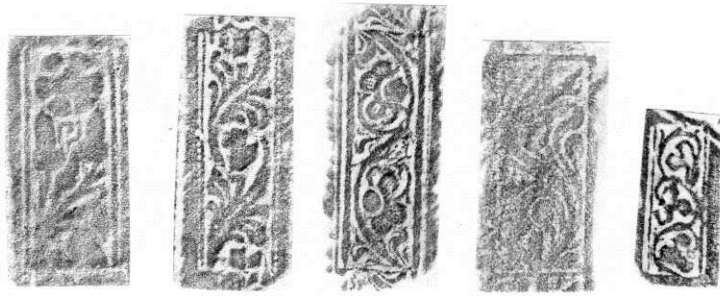
43

44

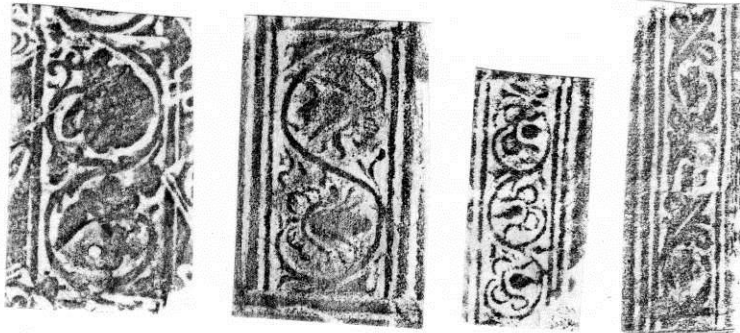

**8. Ornamentálne
tlačítka tvoriace linku.**

1 2 3 4 5

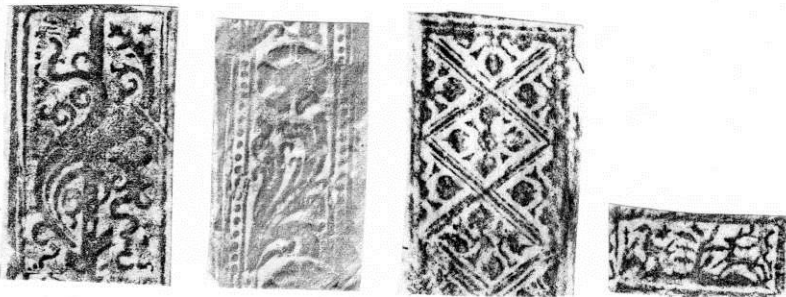
1 300.070
2 300.070
3 48.761
4 48.741
5 3.407

6 7 8 9

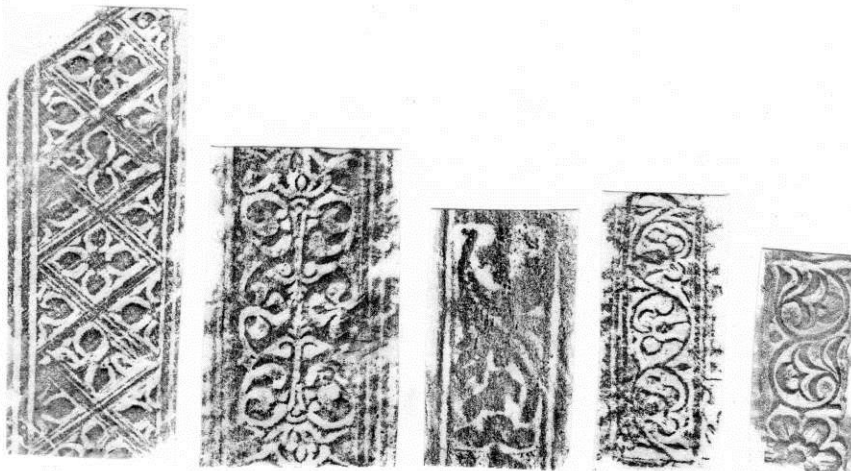
6 3.407
7 MI250
8 MI250
9 MI149

10 MI90
11 MI155
12 MI333
13 MI333

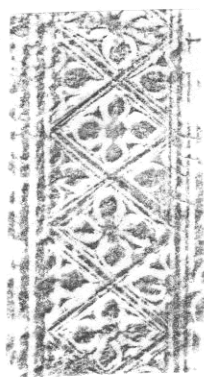
10 11 12 13

14 MI279
15 MI333
16 MI352
17 MI306
18 48.736

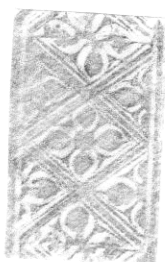

14 15 16 17 18

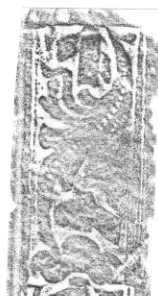
19

20

21

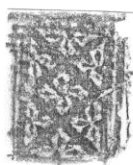
22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

19 M I 306
20 48.736
21 48.736
22 39.054
23 33.222

24 48.647
25 61.065
26 33.222
27 61.033
28 48.933

29 60.654
30 68.927
31 II 48.090/91
32 II 28.184/II 28.188

33 II 48.073
34 II 47.969
35 II 48.010
36 II 47.976/II 47.980

37 II 47.902
38 II 33.941

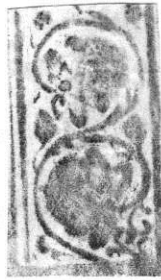

39

40

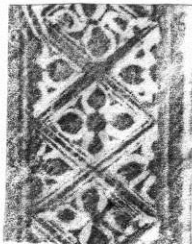
41

42

43

44

45

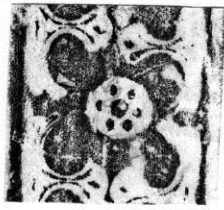
46

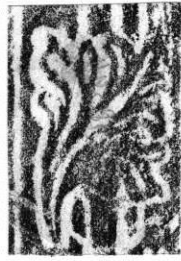
47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

39 II 47.975
 40 II 48.075
 41 M II 248
 42 II 48.077
 43 II 48.054/48.055

44 M II 204
 45 II 27.463
 46 II 300.137
 47 II 48.107

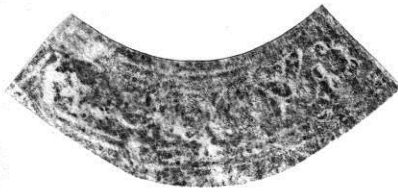
48 II 9.254
 49 II 48.282
 50 II 48.344
 51 II 48.427

52 II 300.012
 53 II 48.415
 54 II 48.367
 55 II 48.243 ?????
 56 48.238

57 II 300.067
 58 II 48.423
 59 II 300.087/1
 60 II 300.133
 61 II 48.287

62

63

64

62 M II 204
63 II 28.500/503
64 300.040

65 II 30.012
66 II 48.210
67 II 300.044
68 II 48.309

65

66

67

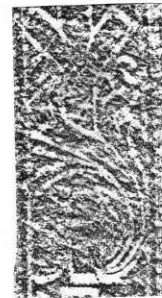

68

69 II 48.136
70 II 48.238
71 II 48.230
72 II 48.281
73 II 48.281

74 II 48.328
75 48.127
76 II 48.611
77 II 48.204

78 II 300.052
79 III 48.367
80 II 48.206
81 II 48.243

69

70

71

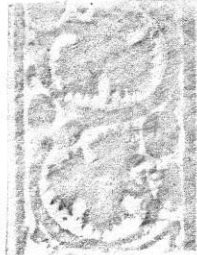
72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

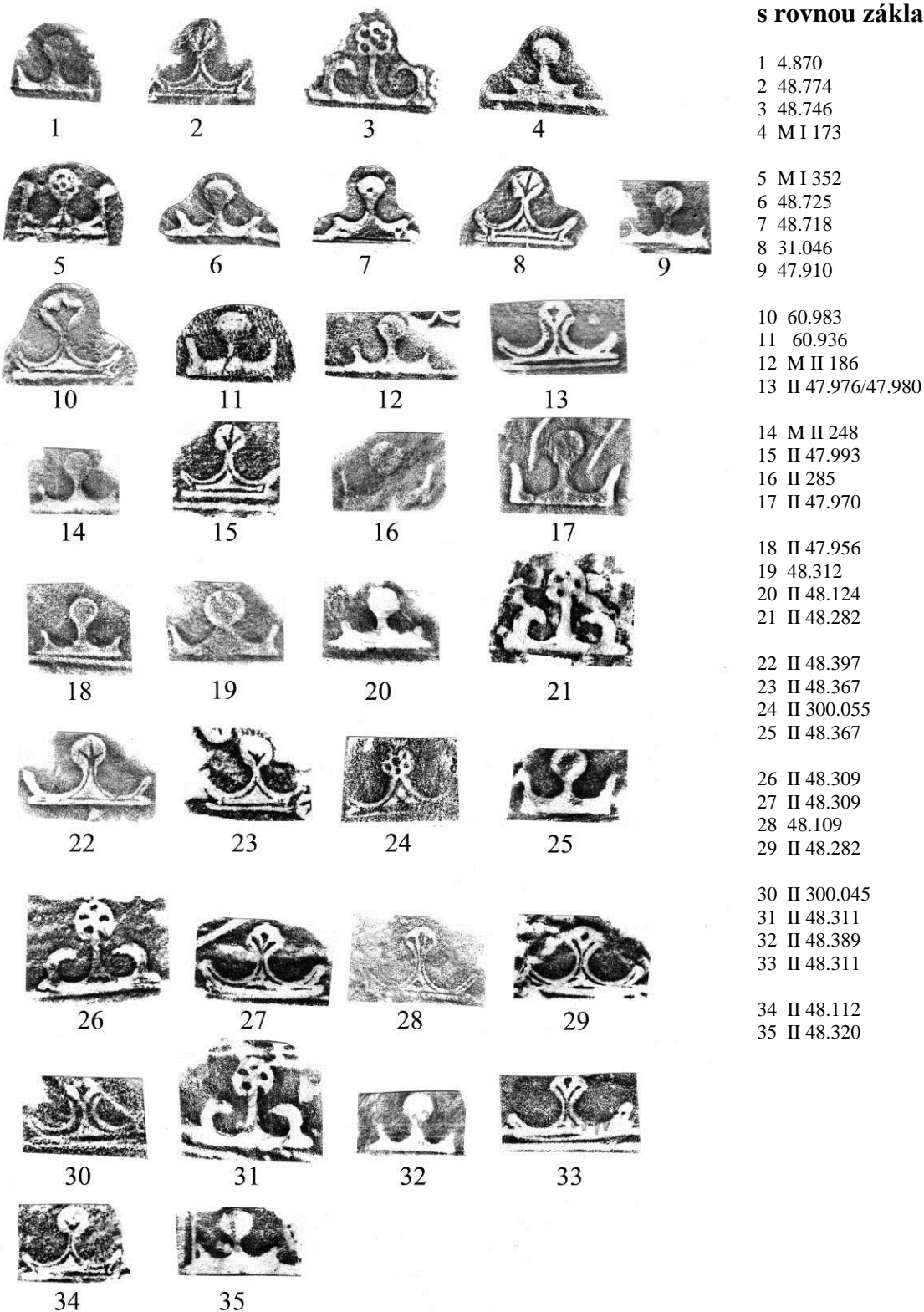

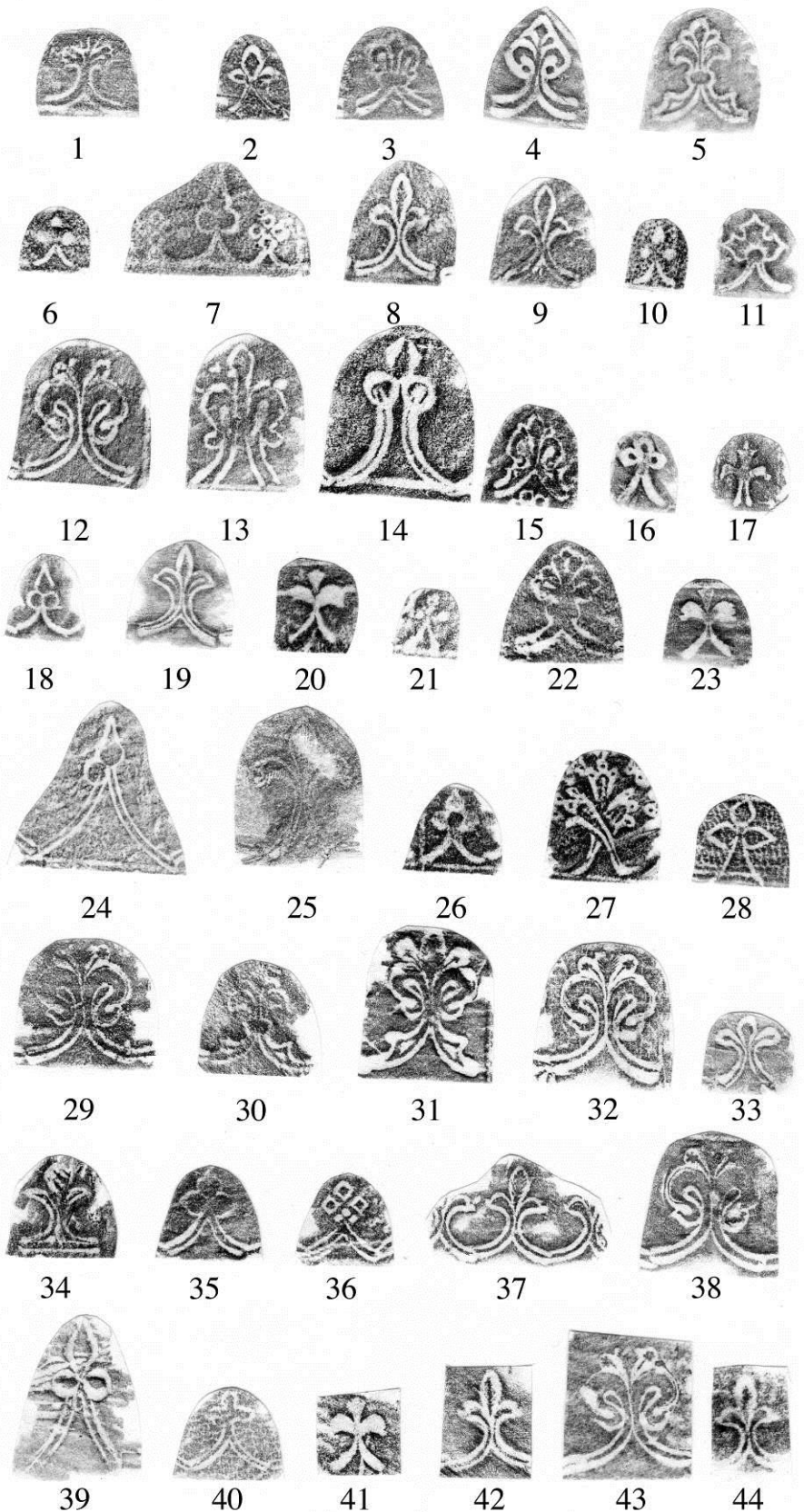
82

9. Tlačítka s rovnou základňou

10. Tlačítka bez základne.

- 1 300.070
- 2 48.867
- 3 48.867
- 4 48.841
- 5 48.735
- 6 M I 299
- 7 21.512
- 8 M I 300
- 9 3.407
- 10 M I 219
- 11 15.004
- 12 M I 300
- 13 M I 300
- 14 M I 173
- 15 M I 288
- 16 3.506
- 17 M I 264
- 18 15.004
- 19 24.127
- 20 M I 238
- 21 M I 265
- 22 M I 352
- 23 M I 287
- 24 M I 74
- 25 M I 254
- 26 M I 501
- 27 M I 501
- 28 M 471
- 29 48.709
- 30 48.733
- 31 48.718
- 32 48.657
- 33 60.857
- 34 60.979
- 35 60.962
- 36 60.962
- 37 60.623
- 38 60.623
- 39 60.913
- 40 60.915
- 41 M II 128
- 42 M II 186
- 43 47.910
- 44 II 47.901

45

46

47

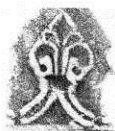
48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

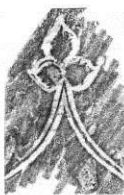
68

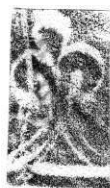
69

70

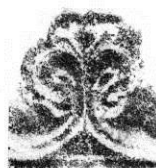
71

72

73

74

75

76

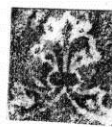
77

78

79

80

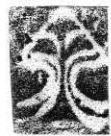
81

82

83

84

85

45 II 47.901
46 II 47.900
47 II 48.054/48.055
48 M II 248
49 II 47.998

50 II 48.063
51 II 48.075
52 II 47.873
53 II 48.090
54 II 47.935

55 II 48.074
56 II 47.956
57 II 47.956
58 II 48.073
59 II 33.941

60 M II 196
61 II 48.095
62 II 48.063
63 II 48.320
64 II 300.067

65 II 48.320
66 II 300.155
67 II 48.367
68 II 48.282
69 48.134
70 II 48.367

71 II 48.142
72 II 48.311
73 48.127
74 II 48.120
75 II 48.276

76 48.281
77 II 48.206
78 48.208
79 II 48.286
80 II 300.048
81 II 48.403

82 II 48.124
83 II 48.142
84 II 300.071
85 II 48.415

11. Zvieratá

1

2

3

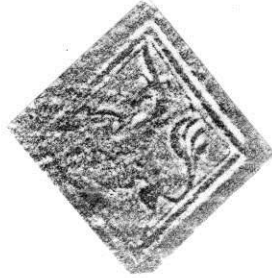
4

5

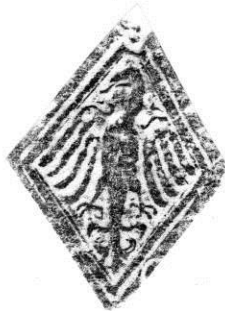
6

7

8

9

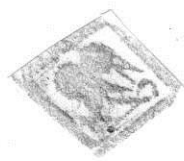
10

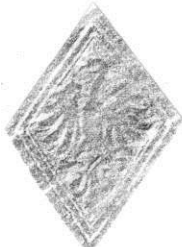
11

12

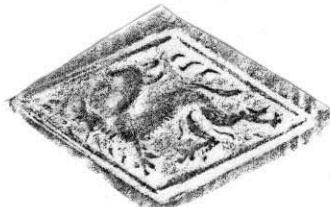
13

14

15

16

1 MI 149

2 MI 149

3 MI 156

4 MI 163

5 MI 264

6 MI 353

7 MI 294

8 MI 353

9 MI 306

10 48.890

11 48.897

12 48.886

13 48.886

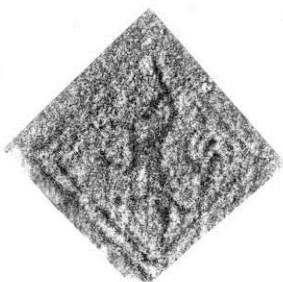
14 48.887

15 II 47.969

16 II 47.874

17

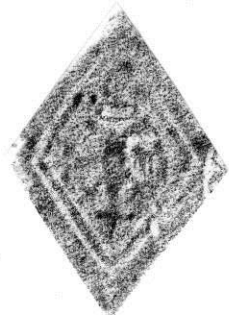
18

19

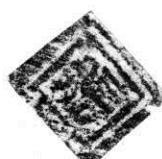
20

21

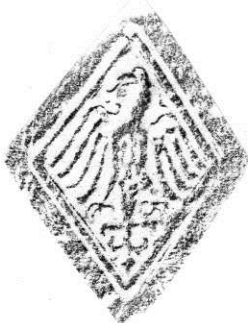
22

23

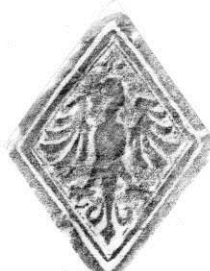
24

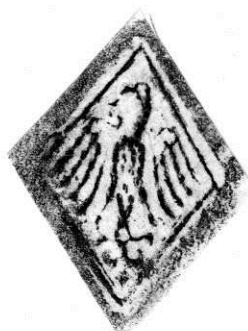
25

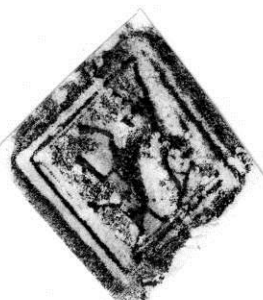
26

27

28

29

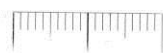
30

17 M II 79
18 M II 25
19 48.746
20 61.092

21 M I 301
22 48.772
23 21.512
24 61.092

25 M II 83
26 M II 83
27 24.127

28 M I 250
29 M I 250
30 M I 149

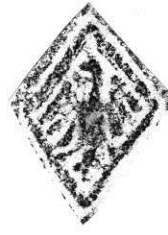
31

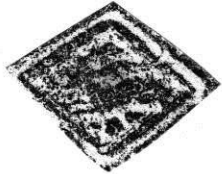
32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

31 II 47.998
32 II 47.993
33 4.810
34 4.810

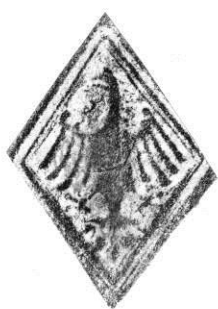
35 4.810
36 II 48.206
37 II 48.613
38 II 300.083

39 M II 204
40 M II 141
41 II 300.012

42 II 300.156
43 II 300.087/1
44 II 300.011

45 II 48.333
46 II 48.204
47 II 300.065

48

49

50

51

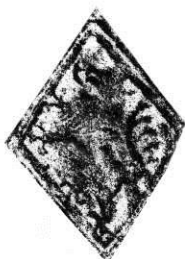
48 II 300.062
49 II 48.282
50 II 48.204
51 II 48.287

52 II 300.148
53 48.208
54 II 300.087/1
55 II 48.123

56 II 48.613
57 48.312
58 II 48.281

59 II 300.133
60 II 48.123
61 II 48.333

62 II 300.015

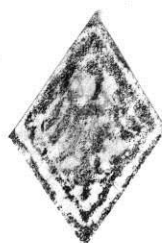
52

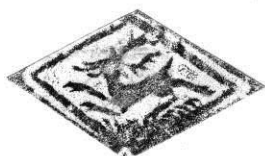
53

54

55

56

57

58

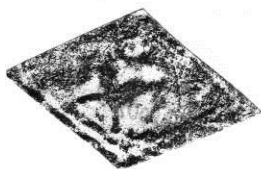
59

60

61

62

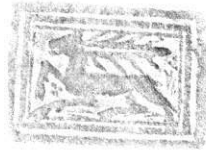
63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

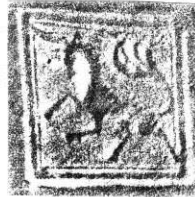
73

74

75

76

77

78

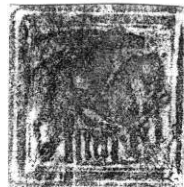
79

80

81

82

83

84

63 48.746
64 M I 73
65 61.033
66 60.913

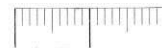
67 48.761
68 M I 238
69 II 27.463

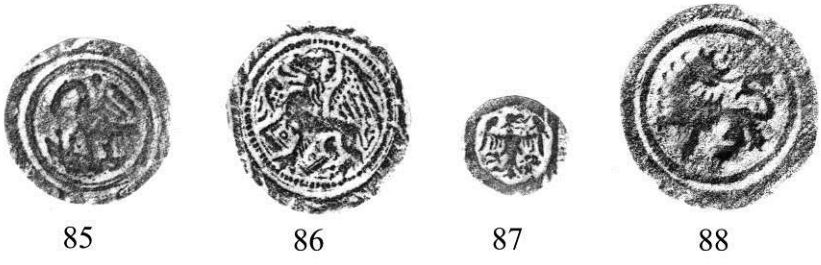
70 36.782
71 61.060
72 48.886
73 II 48.076

74 M II 163
75 M II 204
76 M II 163

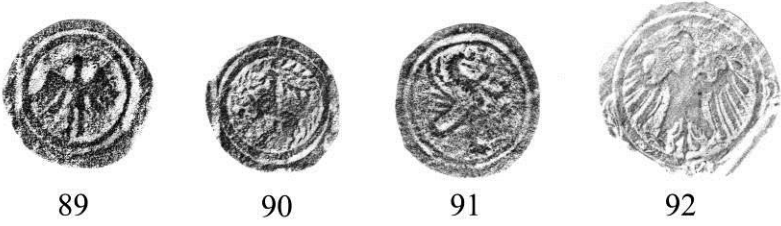
77 M II 141
78 M II 128
79 II 48.281
80 II 48.230

81 II 300.072
82 II 48.315
83 II 48.634
84 II 48.132

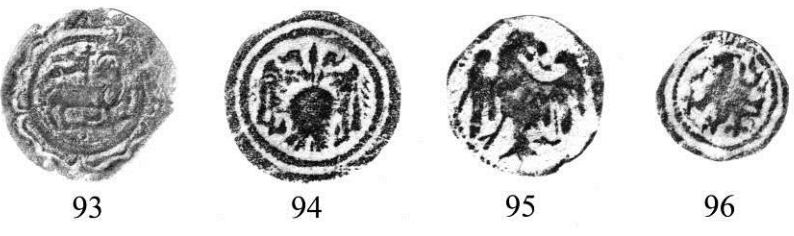

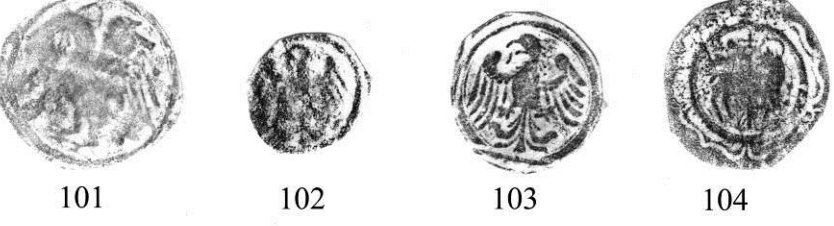
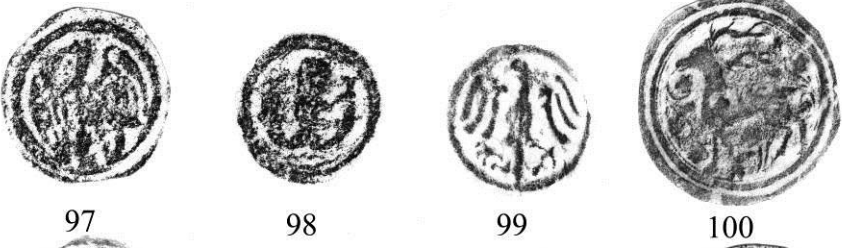
85 48.867
 86 48.756
 87 48.761
 88 M 173
 89 MI 173
 90 MI 149
 91 MI 179
 92 33.222

93 60.857
 94 60.936
 95 II 47.969
 96 II 47.969
 97 4.810
 98 4.810
 99 II 48.076
 100 II 47.900

101 II 48.281
 102 II 48.123
 103 48.312
 104 II 300.047
 105 II 48.464
 106 II 48.351
 107 II 48.230
 108 300.040

109

110

111

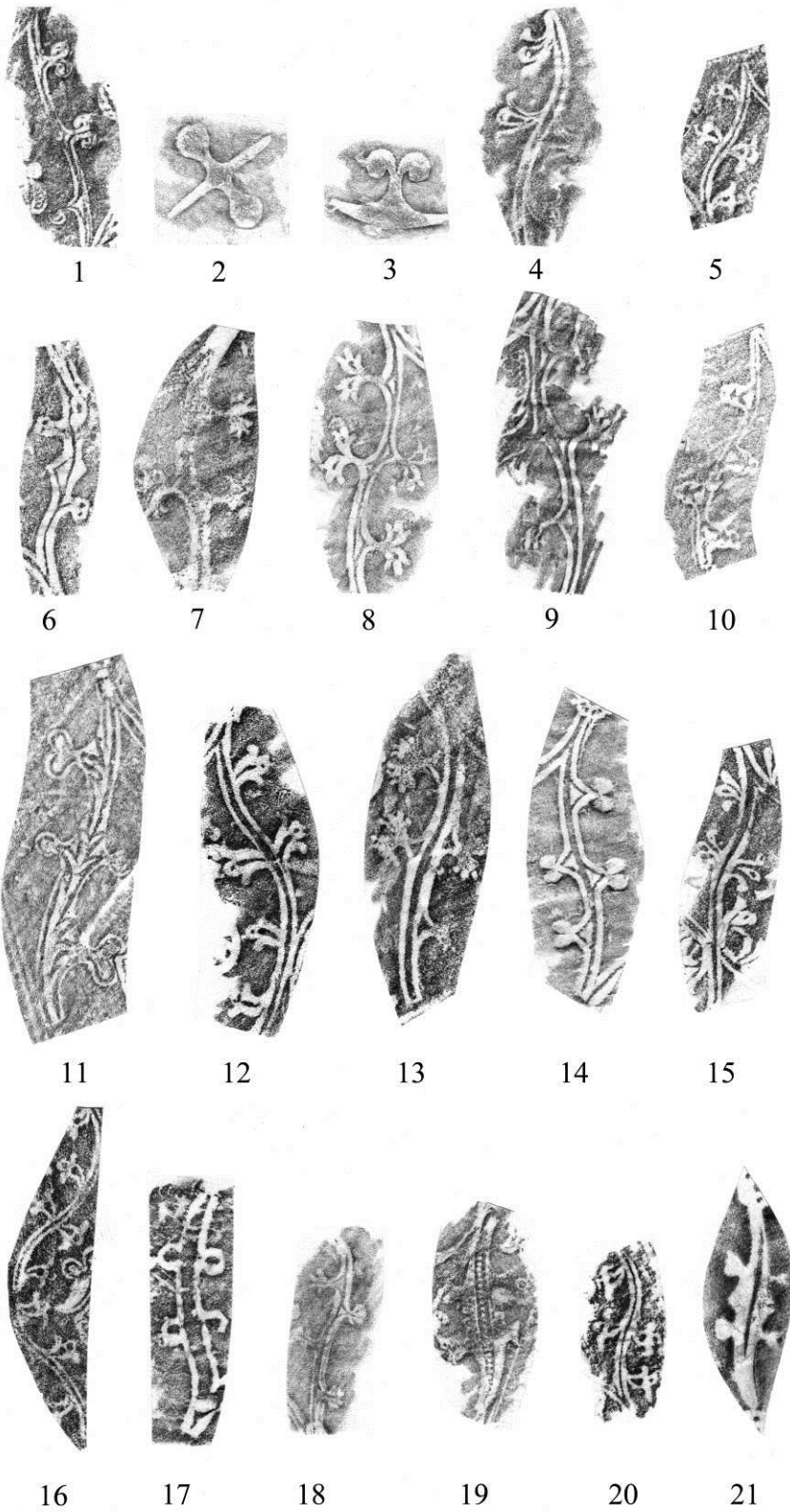

112

109 II 48.333
110 II 48.243
111 II 48.351
112 II 300.110

12. Stonky s úponkami

- 1 15.006
- 2 II 48.485
- 3 II 48.485
- 4 300.145
- 5 M II 79

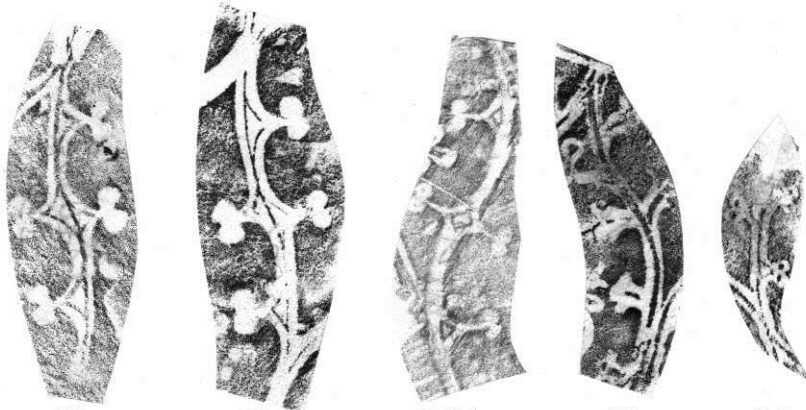
- 6 48.878
- 7 II 48.316
- 8 II 48.385
- 9 48.742
- 10 M II 100

- 11 M II 4
- 12 M I 293
- 13 48.886
- 14 48.735
- 15 M I 149

- 16 M I 166
- 17 3.506
- 18 3.293
- 19 4.876
- 20 M I 306
- 21 II 48.703

V2

22

23

24

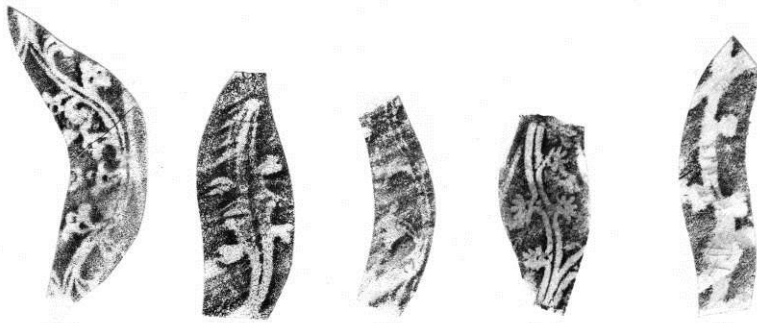
25

26

22 II 300.073
23 II 47.874
24 II 48.243
25 M I 250
26 II 48.129

27 II 48.328
28 II 300.155
29 II 300.015
30 38.737
31 II 48.118

32 II 300.096
33 II 300.060
34 M II 196
35 II 48.059
36 II 48.106

27

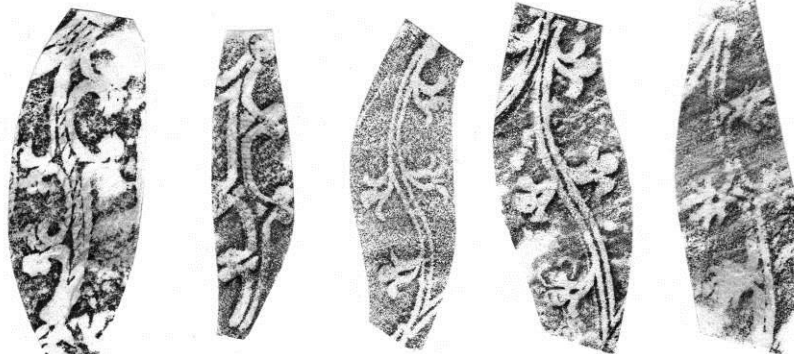
28

29

30

31

37 1.284
38 II 300.042
39 II 300.087/1
40 II 300.047
41 II 300.137

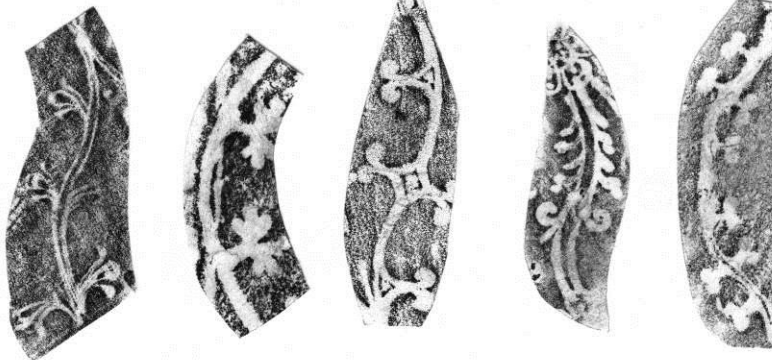
32

33

34

35

36

37

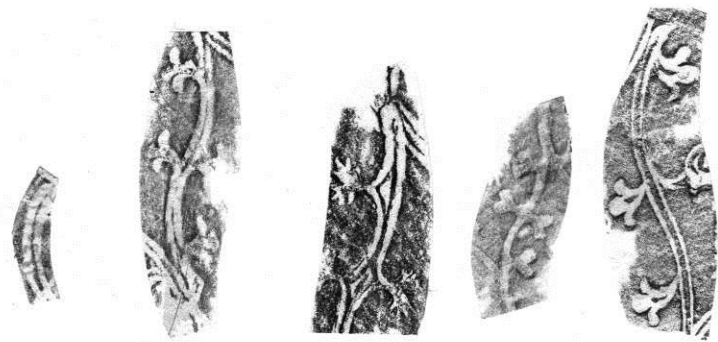
38

39

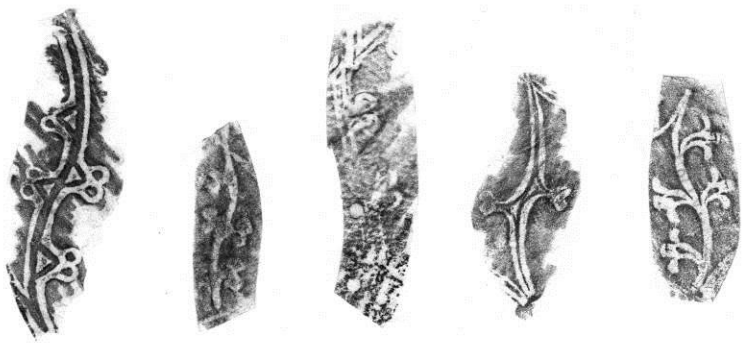
40

41

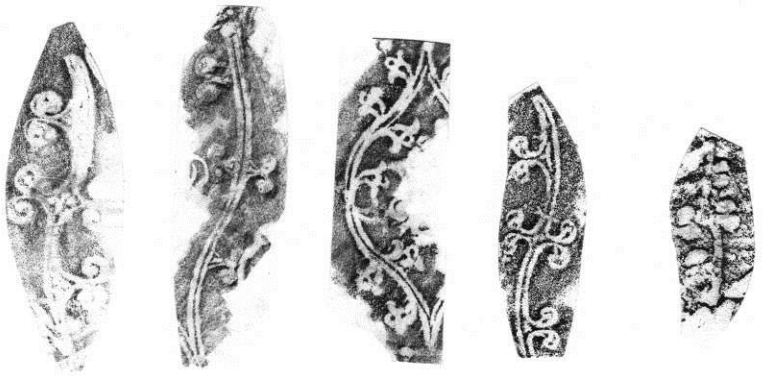

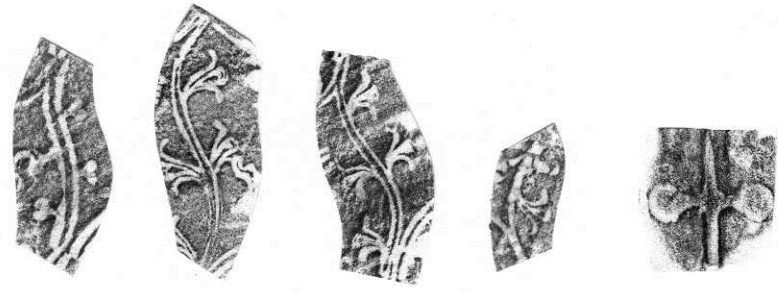
42 43 44 45 46

47 48 49 50 51

52 53 54 55 56

57 58 59 60 61

V3

42 II 48.389
 43 6.717
 44 II 48.652
 45 60.884
 46 48.692

47 61.055
 48 27.839
 49 39.050
 50 48.693
 51 48.261

52 II 300.065
 53 48.717
 54 M I 271
 55 60.682
 56 II 48.114

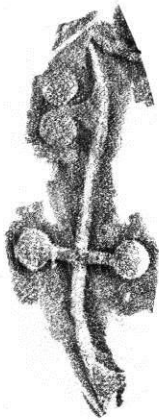
57 II 48.086
 58 39.054
 59 II 47.883
 60 II 23.829
 61 II 300.155

V4

62 48.733
63 48.793
64 48.733
65 II 48.288

66 II 48.023
67 II 48.023
68 II 300.155
69 48.274

62

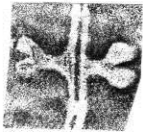
63

64

65

66

67

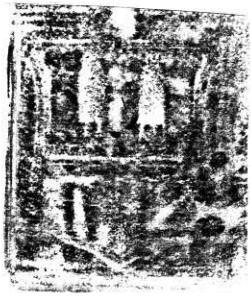

68

69

1

2

3

4

5

13. Erby

1 II 28.500

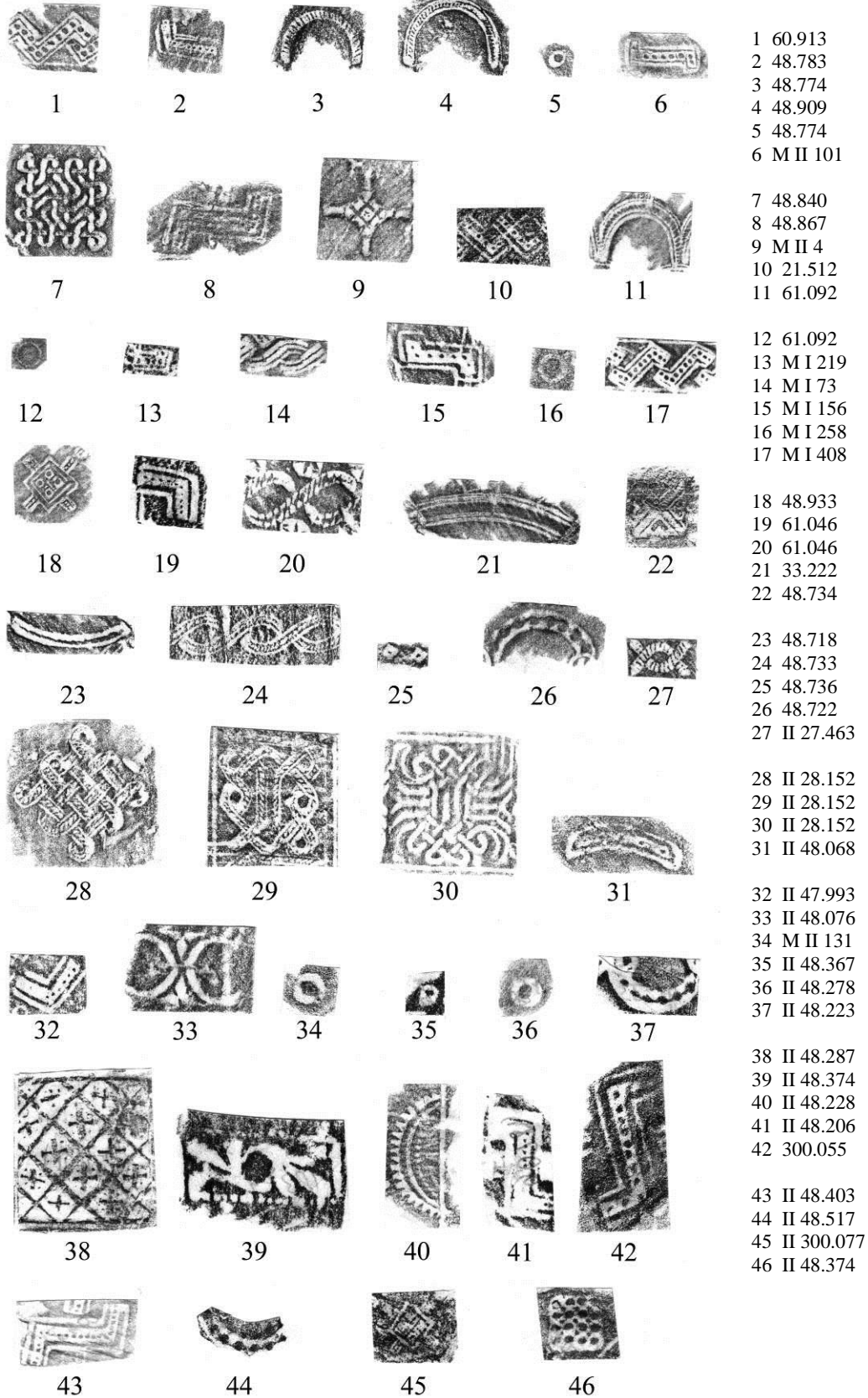
2 II 28.500

3 II 47.969

4 300.040

5 II 300.148

14. Geometrické tvary

1 60.913
2 48.783
3 48.774
4 48.909
5 48.774
6 M II 101

7 48.840
8 48.867
9 M II 4
10 21.512
11 61.092

12 61.092
13 M I 219
14 M I 73
15 M I 156
16 M I 258
17 M I 408

18 48.933
19 61.046
20 61.046
21 33.222
22 48.734

23 48.718
24 48.733
25 48.736
26 48.722
27 II 27.463

28 II 28.152
29 II 28.152
30 II 28.152
31 II 48.068

32 II 47.993
33 II 48.076
34 M II 131
35 II 48.367
36 II 48.278
37 II 48.223

38 II 48.287
39 II 48.374
40 II 48.228
41 II 48.206
42 300.055

43 II 48.403
44 II 48.517
45 II 300.077
46 II 48.374

47

48

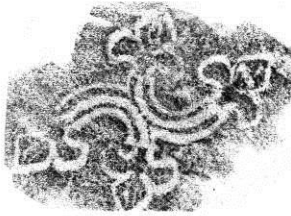

49

50

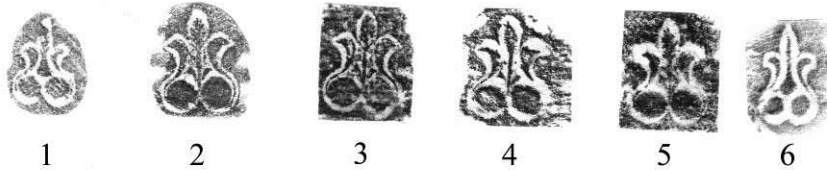
47 II 48.374
48 II 48.223
49 48.238
50 48.313
51 48.679

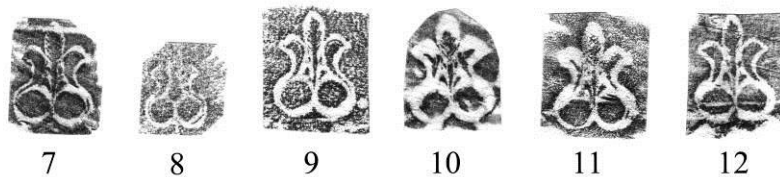
51

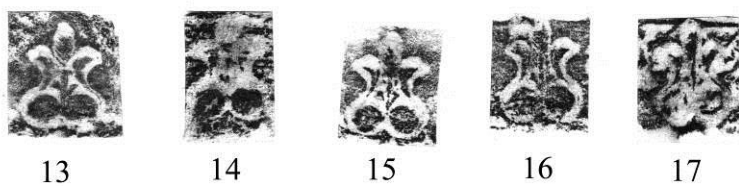
15. Štylizované Palie

1 48.887
2 60.623
3 M I 306
4 M I 266
5 M I 166
6 24.127

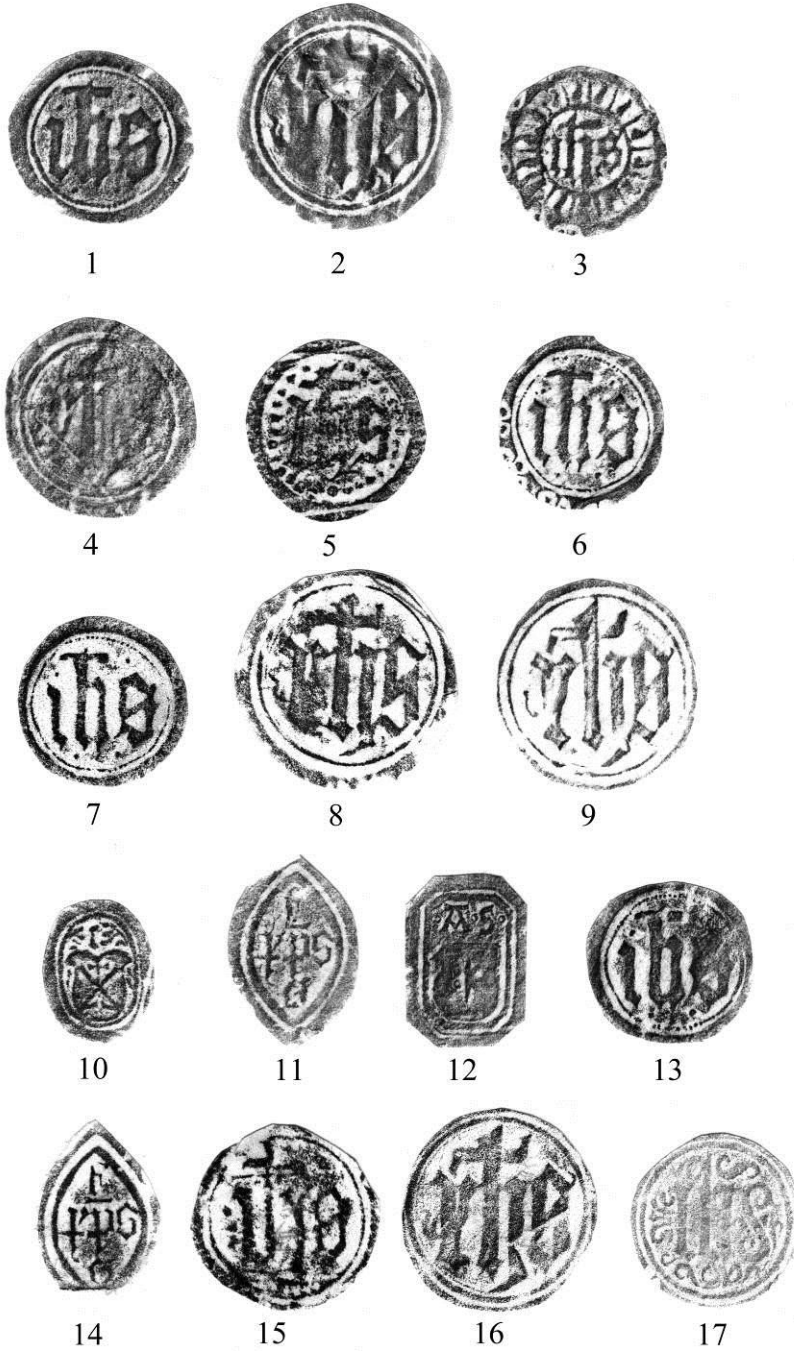
7 4.870
8 300.069
9 II 47.956
10 M II 248
11 M II 186
12 47.910

13 II 33.939/40
14 II 48.320
15 II 48.124
16 II 48.389
17 II 48.210

16. IHS

1 48.722
2 MI 287
3 MI 155

4 MI 74
5 MI 152
6 M II 109

7 M II 108
8 M II 128
9 II 48.073

10 34.859
11 60.857
12 II 27.463
13 II 47.892

14 II 300.047
15 II 48.367
16 II 48.634
17 48.238

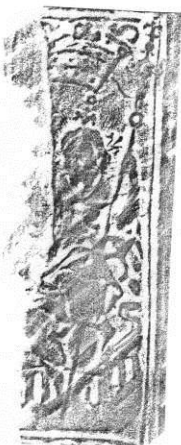
17. Figurálne výjavy

1

2

3

4

1 60.686

2 60.686

3 60.686

4 16.930

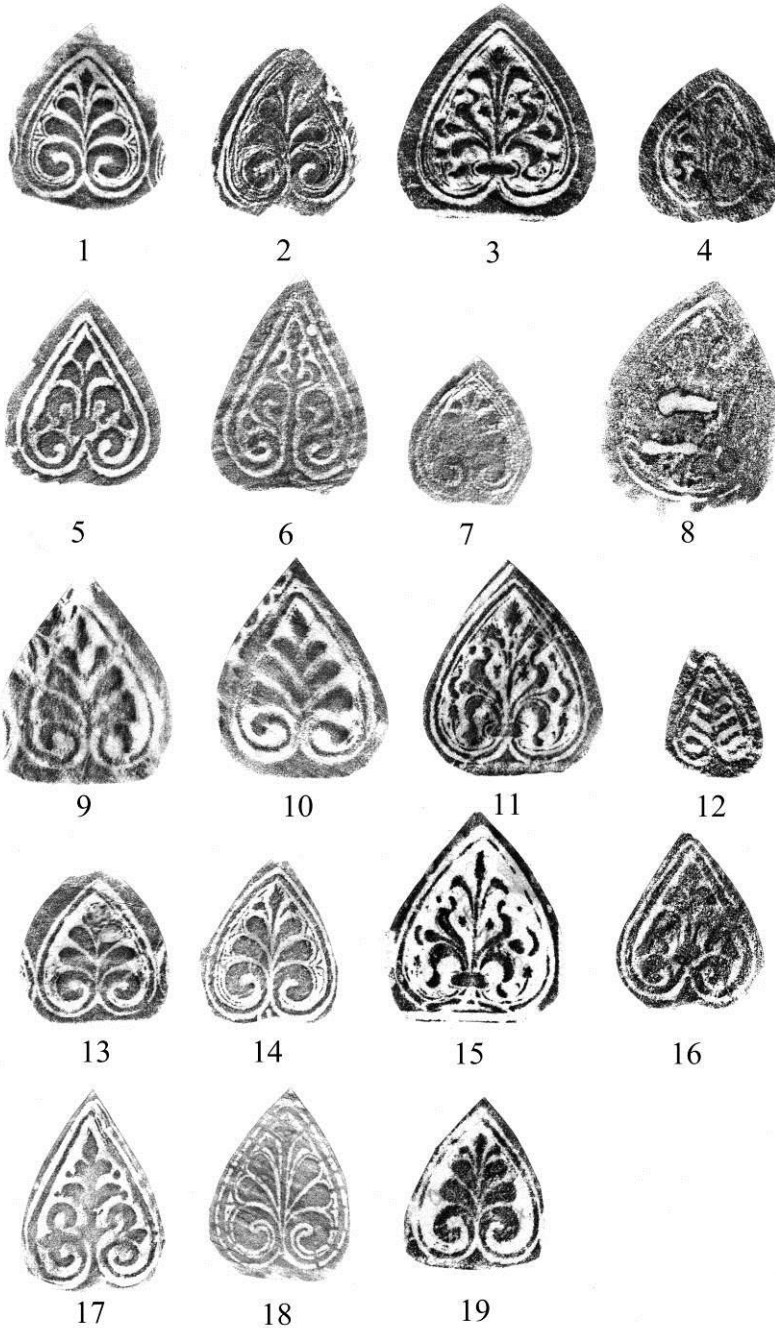
5 M II 4

5

18. Palmety

1 68.927
2 48.725
3 MI 287
4 MI 301

5 48.841
6 48.867
7 48.845
8 39.085

9 II 48.090
10 II 47.873
11 II 48.073
12 4.810

13 II 47.900
14 48.274
15 II 48.320
16 II 300.155

17 48.208
18 II 300.038
19 II 48.120

19. Tituly knih

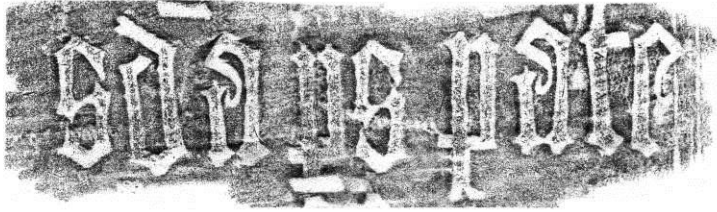
1 II 47.876 (2)

2 II 47.876 (1)

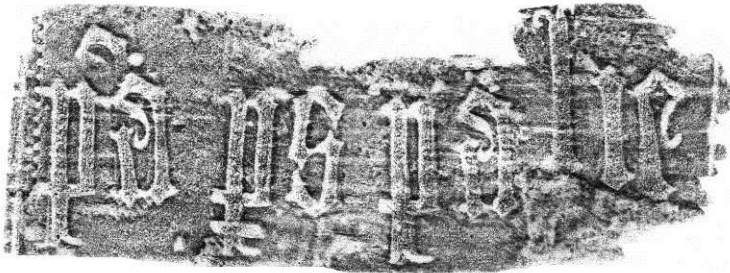
3 II 300.042

4 II 48.106

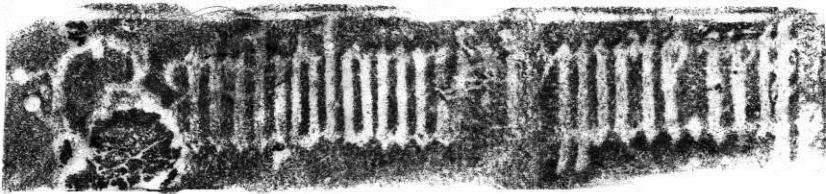
5 II 48.129

1

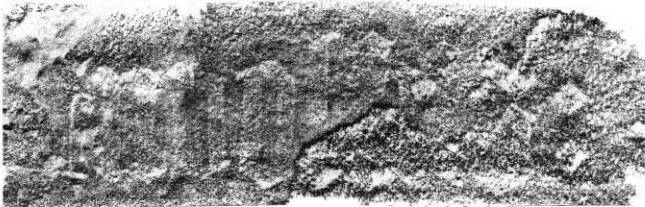
2

3

4

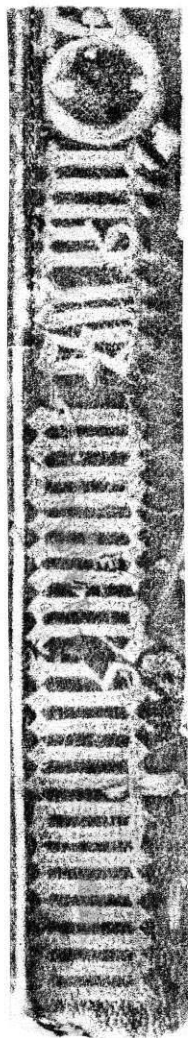

5

6

7

8

6 48.266
7 II 300.087/1
8 II 300.048
9 II 48.118

9

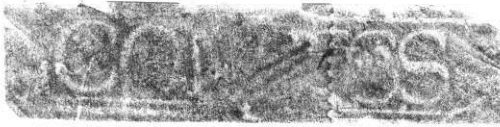

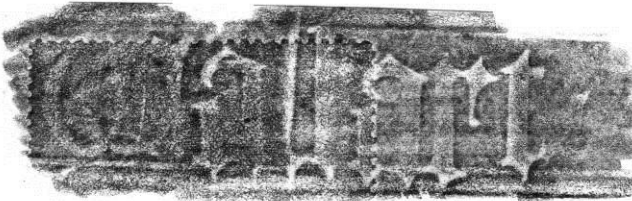
10

11

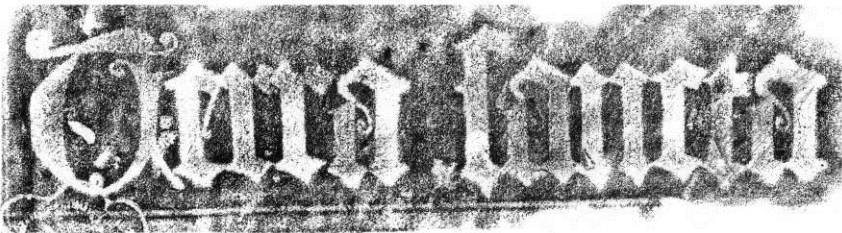
12

13

14

15

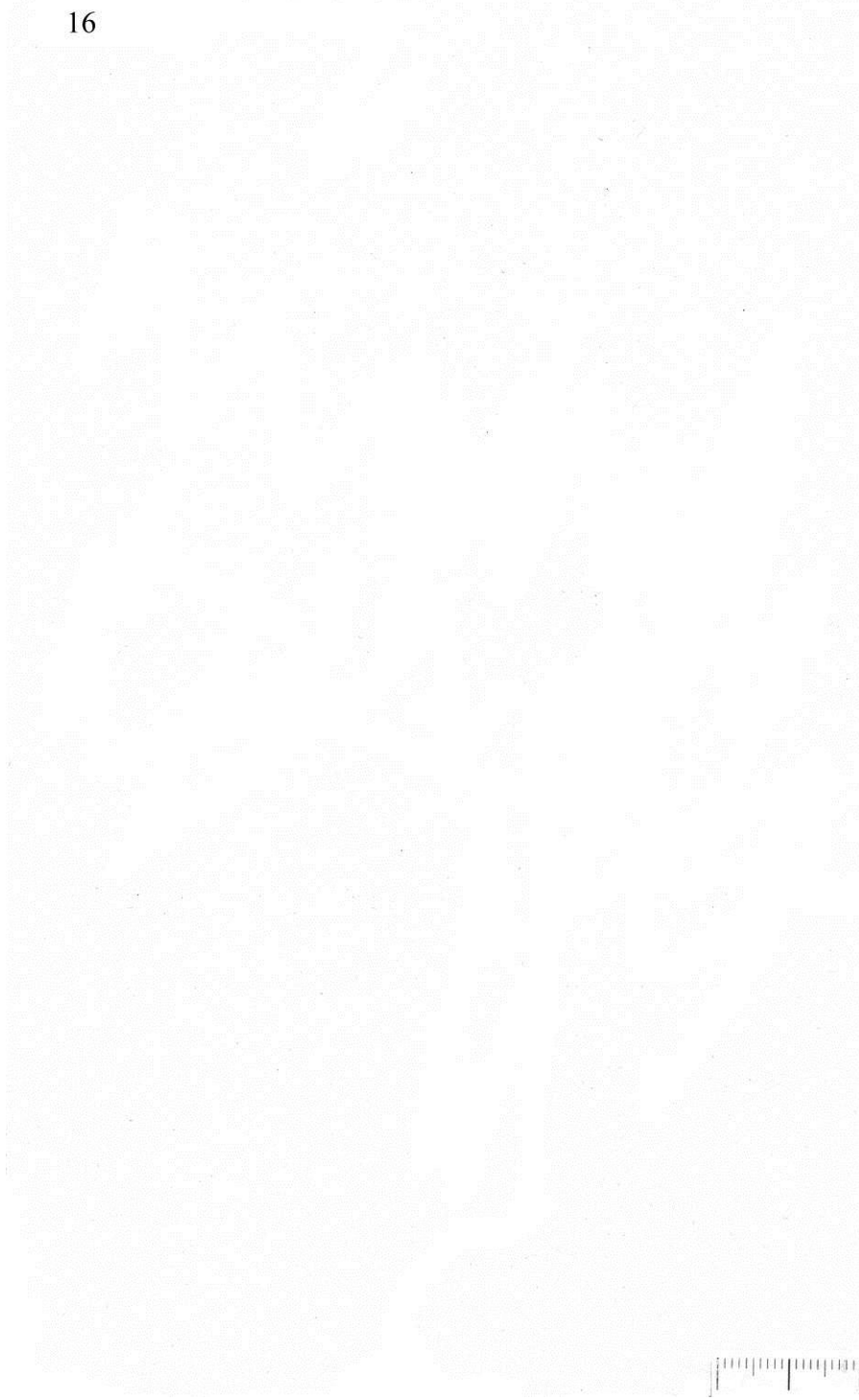
- 10 16.930
- 11 M II 52
- 12 36.482
- 13 61.078
- 14 48.693
- 15 II 47.902

16 II 300.073

16

20. Bližšie neradené tlačítka

1

2

3

4

5

6

7

8

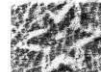
9

10

11

12

13

14

15

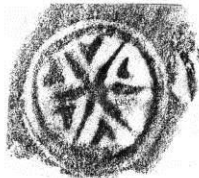
16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

1 48.722
2 48.652
3 60.884
4 II 47.969
5 48.312

6 48.783
7 48.773
8 48.774
9 M II 108
10 M II 109
11 15.006
12 M I 471

13 60.983
14 61.033
15 48.722
16 M II 204
17 II 47.969
18 II 4.810

19 M II 131
20 II 48.464

21 M II 195
22 II 47.874
23 II 300.082
24 II 300.096

25 II 300.042

26 II 48.223
27 48.313
28 II 48.112

29 II 300.155
30 II 300.148
31 II 48.517
32 II 48.367
33 II 48.223
34 II 48.112

